

De rabie, hydrophobia communiter dicta, libri duo. De sale absynthii libellus. De iis, qui aqua immerguntur, opusculum: et de elleboro commentarius / [Giovan Battista Codronchi].

Contributors

Codronchi, Giovan Battista, 1547-1628

Publication/Creation

Francofurti : Typis Matthiae Beckeri, impensis haeredum Nicolai Bassaei, 1610.

Persistent URL

<https://wellcomecollection.org/works/ufyam9ar>

License and attribution

This work has been identified as being free of known restrictions under copyright law, including all related and neighbouring rights and is being made available under the Creative Commons, Public Domain Mark.

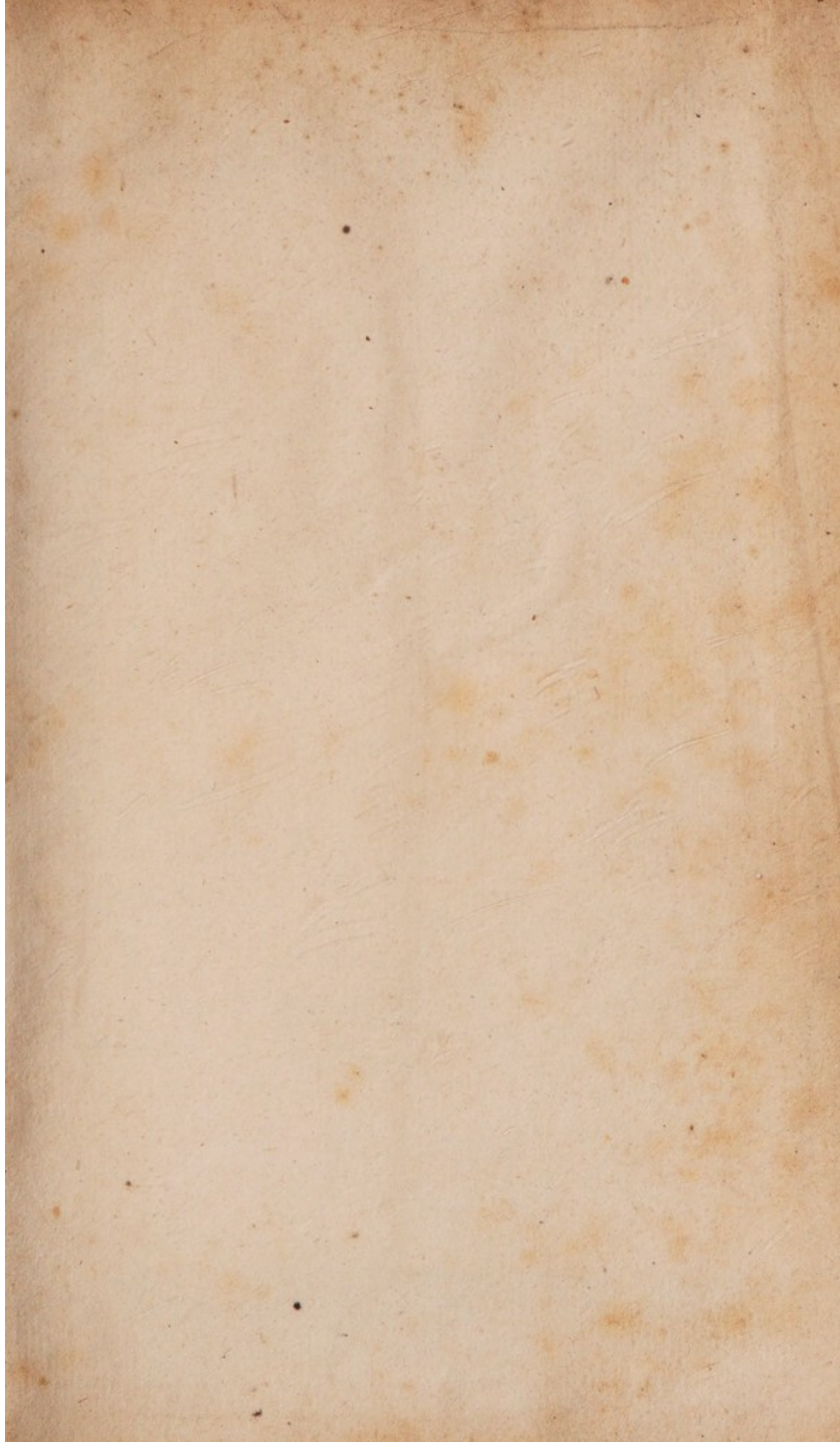
You can copy, modify, distribute and perform the work, even for commercial purposes, without asking permission.

Wellcome Collection
183 Euston Road
London NW1 2BE UK
T +44 (0)20 7611 8722
E library@wellcomecollection.org
<https://wellcomecollection.org>

1102

65203/A

MEDICAL SOCIETY
OF LONDON

ACCESSION NUMBER

PRESS MARK

CODRONCHIUS, B.

XIV₂

BAPTISTÆ
CODRONCHI,
PHILOSOPHI AC ME-
dici Imolensis,

DE RABIE, HYDROPHO-
*bia communiter dicta, li-
bri duo.*

De Sale absynthij libellus.

De iis, qui aqua immerguntur, opusculum:

ET

De Elleboro commentarius.

LONDON • MEDICAL
SOCIETY

FRANCOFVRTI,
Typis Matthiæ Beckeri, Impensis
Hæredum Nicolai Bassæi.

M. DC. X.

ILLVSTRISSI-
MO AC REVERENDIS-
SIMO DOMINO D. DOMINICO
Gymnasio S. Romanæ Ecclesiæ Cardi-
nali amplissimo, &c.

QVI sibi viuit soli, hunc
Aristoteles aut multo
præstatiorem homine,
aut multo deteriorem
existimat, & à Platone sapientissimo
scriptum legimus, Hominem non v-
ni sibi natum. Quod quidem ego nō
modo philosophicis admonitioni-
bus, sed & longe melioribus, Chri-
stianæ charitatis, ac beneficentiæ præ-
ceptis imbutus, iam inde à prima æ-
tate ita mihi seruandum proposui; vt
ex variis, assiduisq; occupationibus
meis aliquid pene quotidie subtra-
xerim temporis, quod in cōmunem
vtilitatem impenderim. Hinc pro-
diere

*Opera au-
thoris huc
vsq₃ edita.*

diere opuscula illa, quæ non paucis
ab hinc annis à me sunt edita, de
Christiana ac tuta medendi ratione,
de baccis orientalibus, de antimo-
nio, de morbis veneficis, ac venefi-
ciis, de vitiis vocis, aliaq; non nulla
tibi fortasse haud ignota; nō illa qui-
dem magnæ operæ, aut laboris, neq;
cum multorum nostri seculi Medi-
corum lucubrationibus cōferenda;
sed tamen eiusmodi, quæ meum de
medica facultate benemerēdi studi-
um facile testentur. Cum vero hæc
qualiacunq; subcisiuarum horarum
veluti collectanea præstantibus viris
non improbari cognouissem; effectū
est, non modo, vt mei me præteriti
laboris non pœniteret, verum etiam
ad noua meditāda vehementius in-
flammarer. Quo animi ardore incē-
sus cum multa iam pridem maiore
fortasse conatu, quam viribus mo-
liar, in quibus ex diligenti lectione,
& accurata obseruatione, praxique
medendi, vtilem sane medicinę stu-
diosis nauari operā posse didici, qua-
tuor

tuor tñ potissimum visum est in præsentia perficere: Quorum vt mihi recens occasio accidit, sic cæteris præsens utilitas futura videretur. Primū quidem de canis, seu alterius animalis rabidi morfu, atque contagio, ex quo rabies gignitur, morbus in homine prope dixerim portentosus, & ad hæc vsque tempora, mea quidem sententia, omnino insanabilis, quam quidem disputationem, cū interlegendum, ac commentandum (legi autem scriptores, quam potui plurimos, ac commētus sum, quam licuit, diutissime) cum difficillimis quæstionibus refertam, grauissimisq; cōtrouersis implicatam offendissem; collegi, quæ colligenda duxi, eaq; in duos libros diligentia, quanta potui, maxima, digessi: ratus operæ pretium me facturum; si medicinę candidatis in re nihilo minus ardua, quā necessaria, aut lucis aliquid, aut opis afferrem.

Deinde, cum multis & meis, & aliorum experimentis cōpertum ha-

berem, absynthij sale[m] medicamenti esse gen^o æque salubre, ac nouum: quippe cuius vires effectusque plane mirabiles tanquam ignoti, à nemine adhuc, quod scirem, saltem pro dignitate scriptis traditi essent; de hoc quoque sale, præcipue illo communis boni inflammatus desiderio, libellum ante aliquot annos conscripsi, ex quo deinde compendium illud, nescio, quo auctore, decerptum est, quod pluribus locis excusum, tota iam ferme Italia disseminatum audio. Quamobrem, & amicis hortantibus, & ipsa etiam ratione suadente, cogor libellum ipsum, diutius æquo, ni fallor, suppressum, emittere.

Ad hæc, si quando accidit (sæpe autem accidit) vt succurrendum iis esset, qui aquis mergerentur; quod ij, si non præfocantur grauissima plerunque symptomata patiantur morbisque interdum diuturnis corripiantur; cum ad eos curandos vix quicquam præsidij à scriptoribus nostris, siue antiquioribus, siue recentioribus

bus haberem⁹; feci ex instituto meo, ut hac etiam in re prodesse cæteris tētarem, & opusculo de iis, qui merguntur aquis, conficiendo acies ingenij mei periclitarer.

Perbreuem denique scripsi commentarium de elleboro albo, quod eius vsum apud veteres Medicos, & frequentissimum, & saluberrimum animaduertissem, non modo contra rabidos morsus, quod ad alteram illam tractationem plurimū facit; verum etiam ad alia morborum genera, quæ nostra tempestate aut ægerime curantur, aut nullam admittere curationem existimantur: ut remedium tam efficax, tamque bene, ut ita dicam, de humano genere meritum, per tot iam annos à nostris hisce regionibus, quasi exulans, ego, si qua ratione possem, ab exilio reuocarem.

Hęc igitur quatuor opuscula cum à Doctissimis viris digna censeantur, quæ communem lucem aspiciant, & nimirum partim novas materias,

partim magis enucleatas afferant; tã
etsi superiorum, quę modo indicaui,
voluminum editione, satis superque
muneri meo pro virili factum existi-
mabam; non potui tamen tantorum
virorum, & de communi vtilitate, ni-
hilo minus, quam ego, laborantium,
iudicio non acquiescere.

His igitur quatuor opusculis in v-
nicum volumen redactis cum patro-
no aliquo insigni opus esset, quo tu-
tius in aspectum hominũ prodirent;
neminem alium eligere debui, quã
te ipsum, Cardinalis Amplissime, cu-
ius & dignitas summa, & auctoritas
maxima, & sapientia singularis, &
humanitas incredibilis, non modo
librum ipsum ab inuidorum morfi-
bus, aut obtrektorum aculeis tue-
ri; verum etiam operi simul atque
operis auctori existimationem, fa-
mamque conciliare apud omnes, &
possit, & velit. Qui enim, solis instar,
tuo ipse potius, quam alieno præful-
ges lumine; & facile poteris obscurũ
librum illustrare, meisque etiam te-
nebris

nebris multum splēdoris impertiri;
nec me, quamuis alienum hominē,
tuo indignum benigno complexu,
ac patrocinio iudicabis. Quid? quod
necessitudinis accedit ratio nōnulla.
Qui enim Cæsari Codruncho Clari-
cis Pallenteria propinque tuæ viro,
dum viueret, frater eram: eidem vi-
ta functo, hæredem me quasi meo
iure constitui, si non affinitatis, quod
non potui; certè, quod potui, illius
amoris atque obseruantia & ad tua
iussa capeffenda, nutusq; exequen-
dos alacritatis, quam erga te profite-
batur, quam maximam, cuius hære-
ditatis nihil mihi potius fuit, quam
vt primo quoq; tempore specimen
aliquod exhiberem. Mitto igitur ad
te, Princeps humanissime, librum
hunc, meæ tibi deditissimæ testem,
atque obsidem voluntatis, atque
eo consilio mitto, vt, quemadmo-
dum oro, eo recipiendo fouendo-
que, summam erga me benignita-
tem declarabis; sic ego vicissim, eo
mittendo dicandoq; parem erga te

obseruantiam apud omnes testatam
relinquam. Precor Deum immorta-
lẽ, vt te, quem ad summum omnium
honorum apicẽ quam proxime iam
prouexit, ad maximum Ecclesiæ suæ
bonum, promoueat, & diutissime
conseruet. Imolæ die 30. Sept. 1609.

Amplitudini tuæ

Addictissimus, ac Humillim. seruus

Baptista Codronchus.

HEN-

HENDECASYLLA-
BVM PAVLI MATII.

D *Vm ver purpureas rosas, calorque
Maturas segetes, grauis rubentes
Vnas, frigidus & niues rigentes
Annus perpetuo dabit recurrens;
Semper proferet elegantiores
Felix Imola, qui colant Camœnas,
Musarumq; choros, & antra Phœbi:
Codrunchum dedit hæc: scientiarum,
Ante omnes Medica decus supremum;
Cuius sint lepidi, noui libelli
Vel cedro bene olente collinendi,
Seruandi tenera vel in cupressu,
Vt præsens, manibusq; eos futura
Aetas conterat, usq; & usque vivant.*

IOAN.

 IOANNIS DOMINICI
 Lappij carmen.

Baptista, & Medicus, natusque lauare leuare,
 Quod mala cuncta lauat, quod mala cun-
 cta leuat.

Numnè cani Lotor debet, dicinè Leuator?

Namq₃ lauare potest, namq₃ leuare potest.

Si Lotor tantum; poterit cessare leuare;

Siq₃ Leuator erit, ritè lauare volet?

Absit, vt alterutrum dimittat; vtrumq₃ necesse,

Si lauat, atq₃ leuat, quid dubi? vtrumq₃ fiet.

Ecce ipsum, & lauat, atq₃ leuat Gymnasion alma

Gloria Flamminia, gloria & Ausonia,

Dum splendore notas Momi lauat; ore leuatq₃

Quas vel nunc luctas Liuida turba parat.

Iam non Lotor erit rectè, recteq₃ Leuator,

Si vna Lotus erit, siq₃ leuatus erit?

Nostratem ô Celsum Montes vel gentibus vltra

Excusum pulchris non sine laude typis.

Purpuream Alcidem fulturum protinus orbem

Rursum, qui nobis rursus Alexicacos.

Imola clara illum celebra; hunc venerare decenter;

Suspice Roma illum; subiice te huicq₃ lubens.

AD BAPTISTAM CODRONCHVM MEDICVM, ET
Philosophum præstantis-
simum.

*Gymnasijs meritis heros, & murice clarus
Te fouet: hinc melius non licet expetere.
Inclyte Codronchi, externus tua cudit &
orbis
Scripta typis: melius nec licet expetere.*

DE IMOLA VRBE
clarissima.

*Quæ præclara tulit Consultos iuris, alumnos
Palladis vrbs miros, Martis, & Aonidũ,
Baptistam celebret Codronchum, numinis
instar
Qui morbis homines vindicat innume-
ris.*

Julius Signius.

IN-

INDEX CAPITVM

LIBRI PRIMI DE

Rabie.

- I **D**E affectus nomine, ac definitione, seu descriptione.
- II Ad quod genus symptomatis rabies referatur, & quæ pars sit affecta.
- III An rabies sit animæ, vel corporis passio, & quis nam sit locus affectus.
- IV Quomodo hic affectus generetur, & an ex solo contactu, an ex inspiratione, an cum unguibus excitari possit.
- V Varia, ac inserta esse huius affectus tempora, & cur tamdiu venenum hoc lateat.
- VI Rabiem esse morbum peracutum, probatur, & utrum sit morbus nouus, vel antiquus, disputatur.
- VII Virum solus canis rabie afficiatur, & homo neque rabiatur, neque intereat.
- VIII Causæ morbi proponuntur, & venenum esse immediatam morbi causam, & agere à tota substantia probatur.
- IX Relatæ ab aliis causæ, ob quas canis inter-

ter cætera animalia magis rabie tentetur, examinantur.

X *Vtrum rabies, à principijs internis in homine generari possit.*

XI *De signis distinguentibus morsum animalis rabidi à morsu animalis non rabidi, & hunc affectum ab alijs similibus malis.*

XII *De signis indicantibus incipientem, & factum morbum, & vtrum in rabidis videatur in aquis, vel urinis apparere canum imagines.*

XIII *Cur rabidi aquam, & omnia liquida timeant, seu abhorreant, ac fugiant.*

XIV *Signa Canis rabidi, & equi rabidi.*

XV *De Prognosticis.*

INDEX CAPITVM

libri secundi.

I *De his, quæ pertractanda sunt in hoc secundo libro, ac de Indicationibus curatiuis.*

II *De chirurgicis auxilijs pro veneni euacuatione, ac tutela partium internarum.*

III *De*

- III De medicamentis attrahentibus, & vlcus apertum conseruantibus, & sanatum vlcus dissoluentibus, ac de signis extincti veneni.
- IV De victus ratione.
- V De antidotis simplicibus, & compositis conferentibus comorsis à rabido animali.
- VI Vtrum sanguinis missio conueniat in comorsis à rabido animali.
- VII An purgantia medicamenta, quādo, & quæ conueniant.
- VIII De sudorificis internis, & externis, ac præsertim de Balneo; & de Diureticis.
- IX De Imminētis rabiei curatione, & per totum annum, vel etiam plures præseruatione.
- X De Rabiei factæ curatione, ubi de religiosis remediis tractatur, ac de præseruatione, & curatione canum.

Indicis Capitulorum Librorum de hydrophobia Finis.

INDEX CAPITVM COMMENTARII DE elleboro.

- I De ellebori nominibus.
- II De ellebori generibus, ac delineationibus.
- III De ellebori electione, ac duratione.
- IV De ellebori facultatibus & ob quas rationes vitandum esse videatur.
- V Probatur auctoritatibus antiquorum, & recentiorum, ac ratione, ellebori usum esse tutissimum, ac utilissimum.
- VI Responsiones ad ea, quae pro euertendo ellebori usu allata sunt.
- VII Qui morbi ellebori ope curentur.
- VIII Quibus morbi, ac anni temporibus, qualique constitutione dare elleborum conueniat.
- IX An nouilunium, ac plenilunium, aliosue insignes astrorum congressus in elleboro dando vitare oporteat.
- X Quibus morbis elleborum non conueniat.
- XI De corporum praeparatione ante elleborum.

XII De humorum præparatione, ac viarum apertione ante elleborum.

XIII De his, qui apti, ac inepti sunt ad ellebori purgationem.

XIV De mensura, seu dosi ellebori albi.

XV De rationibus corrigendi, ac præparandi elleborum, ut illius maligna natura auferatur, & vis purgatoria obtundatur.

XVI Cum quibus liquoribus fieri possit ellebori infusio, ac de quantitate utriusque, ac de infusionis tempore.

XVII Decoctione, incisione, ac abrasione ellebori.

XVIII De modis infundendi, seu macerandi elleborum, ac quibus infusio ipsa conveniat.

XIX De variis modis coquendi elleborum, ac de eclegmate conficiendo.

XX Quibus conveniat elleborum in substantia, ac de modis illud præparandi.

XXI Quæ sint facienda post assumptum elleborum, ne statim evomatur: de affectibus purgationis, ac remediis singulis, ac protracta purgationis, & qualis curatio post purgationem conveniat.

XXII De

XXII De variis ellebori vsibus per clysteres, glandes, emplastrum, naribus impositionem, ac pedum irrigationes.

XXIII Quae preparanda sint ante ellebori vsum, quomodo vomitus confestim factus inhiberi, ac tardus cieri possit, ac vellicationibus, animiq. deliquiis auxiliari.

XXIV Suffocationis periculo, vocis, ac sensus priuationi, & singultientibus, cum quibus succurrendum sit.

XXV Ad conuulsiones, calorem ventriculi, nimiam purgationē remedia, & quomodo timidi, ac insani decipiantur.

XXVI De Nigri ellebori effectibus, quibus morbis auxilietur, de modis exhibendi, corrigendique illud, ac de illius dosi.

Indicis capitum Finis.

IN

BAPTISTÆ CODRONCHI, PHILOSOPHI
ac Medici Imolensis, libros de Ra-
bie seu Hydrophobia
Præfatio.

Si hominis conditionem, ac
statum considerare velimus,
nihil in hoc inferiori mundo
miserabilius ipso, nihil, si di-
uinam eius partem excipiamus, magis cadu-
cum, iniuriisque rerum omnium magis obno-
xium esse, inueniemus; Quid est .n. in rerum
natura, à quo homo lesionem non patiatur,
damna non ferat, cælestes .n. orbes, ac sydera
sæpe suis moribus, congressibus, & aspectibus
eximios aestus, ingentia frigora excitant, vim
quædam malignam, & nocentem in hac infe-
riora demittunt, ex qua modo penuria, mo-
do exitiales morbi, pestes, modo alia mala o-
riuntur; Aer imbres noxios, fulmina, ac
grandines subitus præcipitat; Terra ventos
contrarios, ac validos, motus terribiles, vo-
ragines,

ragines, ac exhalationes noxias erūpere facit; Aqua submergit, inundationes facit, ac putridas euaporationes emittit; Ignis incendius saepe perniciosus existit; Animalium omne ferè genus hominī interitū moliri videtur, aliqua enim hominem pedibus, alia cornibus impetunt, nonnulla dentibus laniant, aliqua aculeo, vel morsu torquēt, ac interimunt. Infinita penè sunt herbarum, fructuum, seminum, radicum, ac metallorū genera, quae hominis temperiem pervertere, noxios humores aggenerare, morbos facere, ac necem inferre valent: sed quid dicamus de ipso homine, qui sapissimè variis rationibus, ac inuentis pessimus hostis ipsius hominis, ac occisor efficitur? Sed quamuis in multis deplorandus sit humana fragilitatis casus, in eo tamen maximopere patet eius miseria, ac calamitas, quod à cane domestico, & contubernali animali commorsus, seuis symptomatibus correptus, mortis miserrimum genus subeat, nam canis, qui praterquam quod habeat similem hominī membrorum naturam, teste Galeno 6. epid. sec. 4. com. 7. illius carnes, ossa, stercus, corium, dentes, ac totum animal

variis hominis morbis opitulētur, ob fidam illius custodiam, & ut eleganter Cicero lib. 2. de natura Deorum scripsit, amātem dominorum adulationem, tantum odium in exteros, tam incredibilem ad inuestigandum narium sagacitatem, tantamq; alacritatem in venando, nisi ad hominis commoditatem unus ipse potissimum genitus, videtur, hic idem tamen proprium dominum, ac domesticos morsu rabido adoritur, qui sæpissime ignorātes canis perniciosum affectū, vulnere cicatricem inducere properantes, sibi ipsis perniciem afferant, dum scilicet venenum huius prave affectionis per internas partes propagari, & augeri sinunt, & quoniam virus rabidum est ita perniciosum, ut nisi statim, ac celerrime euocetur ac dissipetur, statuto quodam tempore, sitim ingentem, ac aquæ, omniumq; liquidorū formidinem, & insanabile malum cum seuiſſimis symptomatibus excitet; Propterea diligentissime unusquisq; Medicus illius naturam, ac proprietates, nec non rectam illud propulsandi rationem cognoscere, ac scire deberet, cui scientiæ, ut ego etiam pro virili mea non nullā operam nauarem, oēs auctores, quos habeo

habere potui, qui in hoc arduo argumento
versati sunt, & aliquid scriptis tradiderūt,
diligentissime perlegi, ex quorum lectione
difficillimum esse, huius morbi naturam
adipisci, & remedia peculiaria, efficacia, ac
tuta adinuenire, ob variam, ac multiplicem
scribētium sententiam, cognoui; Vt autem
periculum facerem, quid nos in hac parte,
agere possemus, multo cum labore cœpimus
rem scriptis mandare, & congruo ordine
disponere, ita vt non breui temporis spatio
labor noster, sic creuerit, vt distinctius, ac
fusus, quamuis minus doctè, & eleganter,
quā alij fecerint, scripserimus. Et quoniam
in hoc difficili negotio multa reperitur circa
quamcunq; ferè rem auctoriū dissensio, quæ
nam sit verior sententia, aperire, ausi su-
mus. An vero scopum attigeri-
mus, aliorum iudicium
erit.

DE RABIE, HY-
DROPHOBIA COMMV-
NITER DICTA, BAPTISTÆ CO-
dronchi, Philosophi ac Medi-
ci Imolensis,
LIBER PRIMVS.

*De affectus nomine, ac Definitione, seu de-
scriptione.*

CAPVT I.

*Affectus
varia no-
mina.*

VCTORES, qui aliqua
de rabie memoriæ pro-
diderunt, varias huic rei
indiderunt inscriptio-
nes; Diosc. Oribasius, C. Celsus, Pau-
lus, Aëtius, Rhafis, Auicenna, Ha-
lyabbas, Isaac, Gordonius, Tagaul-
tius, & plerique alij titulum de com-
morsis à cane rabido, seu de morfu
canis rabidi huic lucubrationi im-
posuerunt: Hier. Cardanus imposuit
inscriptionem de cane rabido: Hier.
Capiuacceus de rabie canina: Hier.
Mer-

Mercurialis de veneno rabidi canis,
 & Abynzoar agit de rabie sub capite
 Manæ, quæ quidem inscriptiones
 quamuis veræ sint, quicquid dicant
 alij, non sunt tamen communes tra-
 ctatui, in quo de rabie agere statu-
 unt, cum alia animalia præter ca-
 nem in rabiem agatur, scriptis enim
 tradidit Arist. *lib. 8. de hist. animal. cap.*
22. camelum, & *cap. 24.* vna cum C.
 Aureliano *lib. 3. acut. morb. cap. 9.* Pli-
 nio quoque *lib. 8. cap. 43.* equos etiam
 rabie efferari cuius rei historiam cu-
 iusdam vetulæ ab equo rabioso com-
 prehensæ recenset; And. Matth. &
 Nicolus Florent. testatur, se equum
 rabiosum vidisse, præterquam, quod
 Porphyrius, Theodorus Priscianus,
 Vegetius, Apfyrtus, Hierocles, Pal-
 ladius, & Auicenna rabiem in equis
 obseruauerint; Lupos etiam rabie
 capi scripserunt C. Aurelianus, &
 Albertus Magnus *lib. 7. de animal. cap.*
2. quod satis quodam tragico euen-
 tu confirmat Ioa. Fernelius *lib. 2. de*
abditis rerum causis cap. 14. vbi scribit

quosdam venatores lupum sæuum,
 ac ferocem admodum interemisse,
 & in varia obsoniorum genera ap-
 paratum decoxisse, & apposuisse ad
 edendum, & omnes, qui de eo esita-
 runt, non multo post tempore ra-
 bie fuisse correptos; C. Aurelianus
 addit, Vrsos, Leopardos, & Asinos
 rabidos fieri; Auicen. 6. 4. tract. 4.
 capit. 5. & 6. etiam scriptis tradidit,
 vulpes, mustellas, asinos, simiam, &
 mulum rabie tentari; Theodorus
 Priscianus lib. 2. *sua medicina* cap. 8. te-
 statur, rabiem fieri in homine ab a-
 liquibus serpentibus, & Columella
 piscem murenā rabie efferari; A-
 bynzoar lib. 1. *pract. tract. 9. cap. 16.*
 scribit, præter equos, mulos, & asi-
 nos, leones etiam rabie tentari, &
 hanc ægritudinem transferri ab vno
 animali ad aliud eiusdem speciei, &
 etiam alterius speciei ratione præ-
 parationis temperamenti, & natu-
 ræ cuiuscumq; ad recipiendam di-
 ctam malam complexionem. And.
 Baccius in lib. *de Ven.* testatur, feles
 fre-

frequenter rabie corripit & gallū vidisse rabie affectum triduo hominē interemisse; extat in delubro S. Mariæ de Populo Urbis sequens Epitaphium:

*Hospes disce nouum mortis genus, improba feles,
Dum trahitur, digitum mordet, & intereo.*

Cum igitur relata animalia experientia, & auctoritate optimorum aucthorum rabie corripit possint, pariter credendum est, cætera animalia rabie etiam tentari posse, & propterea inscriptiones esse deberent, de commorsis à rabido animali, vel de morfu animalis rabidi, vel de rabie simpliciter, vel de veneno animalis rabidi. Auctores tamen de sola canina rabie, egerūt, quoniam apud vetustiores rabies fortasse à canibus primam desumpsit denominationē, quoniam canes magis, quam cætera animalia consuetudinem frequentem cum hominibus habeant, in rabiem sæpius agi, ac perire videamus, & magis aperte eorum accidentia nobis innotescant: Præterea

Actius,

Aetius, Paulus, & C. Aurel. aliam indiderunt inscriptionem, de his, qui aquam timent, vel de affectione formidinis aquæ, ac de hydrophobia, quod idem est. Scribit enim Aurelianus, hydrophobiam nomen sumpsisse ab accidenti, quod est vehemens aquæ timor, & quamvis rabidi omnem liquorem metuant, à metu solius aquæ, quam magis timent, consuetudinem primum obtinuisse nomē, vel quod inter cæteros liquores plurimum aqua præstet, & propterea C. Celsus, & Galenus *lib. 9. meth. cap. 5.* hos ita affectos à Græcis hydrophobos, Budæus vero *in commentariis linguae Græcæ* hydrophobicos, & Mercurialis hyttophos appellari, testantur, cum tamen Græci auctores Aureliano teste, detracta littera delta, adiiciētes gamma hygrophobos etiam, quod omnem liquorem metuant, & affectionem hygrophobiam vocarint, alij quoque phobodipfos appellant, quod cum timore fiant. Polybus pheugydros, cō quod aquam

aquam fugiant; Quidam Andreas, Cynolissos, ex cane rabidos factos, ideo hydrophobica, seu lymphatica, ac hygrophobica passio, & à Latinis aquætimor, nuncupatur. Quæ quidem inscriptiones, ac denominationes, si morbi ideam, & essentiam consideremus, nō videntur satis cōuenire, cum rabiosi homines vere aquam non metuant, sed potius sitientes eam perhorrescant, & abominentur oblationem, & cruciatum internum, quem percipiunt, & experiuntur ex aquæ, & liquidorum assumptione, & oblatione, vel cum de his verba fiunt, existimantes ab his suffocari, ideo poti⁹ hydrodelygma vel hygromisos, seu hydromisos à detestatione, & abominatione, vel hydropostrophe, vel rabies simpliciter, quia communis est pluribus animalibus, magis apte nuncupari poterit, quæ tamen denominationes non cōueniunt commorsis à principio, sed ubi insurgūt symptomata veneni rabidi.

Quic.

Quicquid tamen sit, de nominib⁹ parū solliciti esse debem⁹, dummodo rei essentia rectè percipiatur, disputationem enim de nominibus vti inutilem, & à medica disciplina alienam semper Galen⁹ reiecit, & damnauit, & ideo ad affectionis naturā cognoscendā accedamus, quod prestare poterimus, si definitiones, seu potius descriptiones ab authoribus traditas expendamus.

*Rabies
quid.
Secundum
auct. defin.
medic.*

Auctor lib. defin. med. scribit, rabiem esse affectū ex canis morſu rabie furē-
tis cū potus auersione, cōuulsione, singultu, ac
delirio superueniente. Quæ tñ definitio
nō est cōueniens: nā si cum definito
cōuerti debet, necessarium est, vt ra-
bidi semp, vel oēs couellantur, sin-
gultiant, ac delirēt, quod tñ à verita-
te & experientia alienū est, nam quā-
uis cōuulsio aliquādo rabidis, & ppē
ferè mortē excitetur, nō perpetuo q-
dam nihilomin⁹ membrorū distēſio
violēta, & non cōtinua pādiculatio-
niq; similis torquet ægrotantes, nec
oēs rabidi singultu laborāt, sed aliqui
dun-

duntaxat, cū atrox est malū, & postri-
die vel eadē die etiam morituri sunt,
delirium etiā perpetuo non comita-
tur rabiem, cū sciamus *nōnullos mēses*
elapsis à rabie exstinctos à principio rabiei
vsq; ad ult. vitæ terminū mente cōstitisse.

C. Aurelianus ait, hydrophobiam *Secundum*
esse appetētiā vehementem, ac timorem Aurelia-
potus sine ulla ratione, ob quandam corporis *nam.*
passionem. Sed quoniam rabidi vere
non timent potum ac liquida, & si ti-
ment, non est sine ratione, vt infe-
rius explicabimus, ideo descriptio
est reiicienda.

Quidam ex recentioribus scriptis *Secundum*
tradidit, rabiem esse *humorum conuer-* *alios.*
sionem in eam atra bilis speciem, quæ ani-
malia insanire facit, & temperamentum
venenosum reddit. Alij rabiem esse *con-*
uersionem complexionis ad melancholici-
tem malignam venenosam, quæ fit à calidi-
tate adurenti tempore æstatis, vel à frigidi-
tate hyemis sanguinem congelante. Nec
desunt, qui affirmant, rabiem esse in-
saniam ex excellenti caliditate, & siccitate
contractā; Nā cum canes sint natura
cali-

*Secundum
Mercuria-
lem.*

calidi, & sicci, per æstatem calidam
aliam caliditatem, & siccitatem ac-
quirunt, & ob immoderatam intem-
peraturam insaniunt, & Mercurialis,
esse affectum præternaturalem cum deli-

*Secundum
autorem.*

rio, & aqua timore irrationali, & vehe-
mente. Quæ quidem descriptiones
essentiam morbi nō includunt, quo-
niam non est sita nec in delirio, nec
humore melancholico, nec in timo-
re irrationali aquæ. Ideo nos asseri-
mus, rabiem *esse affectum præternatu-*
ram à veneno quodam peculiari in animali
genito, & homini communicato cum vehe-
menti liquidorum omnium, sed aqua potis-
simum, abominatione. Ideo natura hu-
ius morbi nō est sita in timore aquæ
ac intemperie sola, sed in venenosi-
tate quadam, & in læsione, & crucia-
tu interno ex aquæ, ac poculētorum
oblatione, vel potu, cuius ratione ita
perhorrescunt, ac abominantur illa
vt potius eligant mori, quam ea po-
tare.

Venenum esse causam huius affe-
ctus, infra probabimus, & omnes ra-
bidos

bidos perhorrescere & abominari liquida omnia, nemo est, qui ignoret, & neget, quapropter cum definitio hæc cum definito conuertatur, & ex ipsa indicationes curadi desumi possint pro illo profligando, bonam ac perfectam esse definitionem existimare debemus.

Ad quod genus symptomatis rabies refertur, & quæ pars sit affecta:

CAP. II.

QVI arbitrantur, essentiam & naturam huius affect⁹ sitam esse in timore aquæ, volunt etiam affectum esse symptoma in genere actionis principis lesæ, cum timor fiat in imaginatione, qui cum sit sine ratione, ac deprauatus, necesse est, ut oriatur ex imaginatione vitiata, ac deprauata primo, ac principaliter, quavis etiam ratio, & memoria lædatur, quoniam rabidi male discurrant, ac male ratiocinentur. Morbus autem, à quo ortum ducit huiusmodi symptoma,

ptoma, est morbus eius partis, in qua
residet imaginatio in optima videli-
cet temperatura anterioris partis ce-
rebri, quare intemperies huius par-
tis ex horum sententia erit morbus,
qui lædit hanc actionem, quæ intem-
peries est calida & sicca cum materia
deusta. Sed quoniam, vt supra dixi-
mus, à veritate alienū est, caracte-
rismū, ac ideam huius morbi esse ti-
morem aquæ, & causam immediatā
esse intēperiem cerebri: Idcirco Fer-
nelius, & Argenterius existimarunt,
cum huiusmodi affect⁹ progignatur
ex veneno, illum non posse compre-
hendi sub vllō morborū genere, qui
à Medicis proponuntur, sed aliud in-
ueniendū esse genus, ad q^d referatur;
quē ipsi morbū totius substantiæ ap-
pellant, quæ tñ sententia à nonnullis
recētioribus est confutata; Cum au-
tem morbi venenosi nō sint reponē-
di, vel in genere instrumētaliū, vel
in solutione continui, sed in genere
similarium, ideo reducēdi sunt ad ge-
nus malę temperiei; quandoquidem

tem

temperies ipsius cordis destruitur omnino à vi venefica; cui⁹ ratione fit, vt egrotantes aquam, & liquida perhorrescant.

An rabies sit animæ vel corporis passio: & quis nam sit locus affectus.

C A P. III.

F VIT inter antiquiores cōtrouerfia, vtrū rabies seu hydrophobia sit animæ, an corporis passio, vt testatur. C. Aurelian. lib. 3. cap. 13. animæ enim esse passionem ostēdit appetētia, & desiderium aquæ, & eiusdem timor, mœstitia, & iracundia, quibus animum ægrotare dignoscitur, è cōuerso appetere vel delectari potu sicuti etiam mādere ex corporis quādā nascitur passione, timorē etenim per consensum animæ corpori cōpatientis nasci perspicitur, quo fit, vt hydrophobiam esse corporalem passionē, sit manifestū, antecedēs enim morbus, ex quo causa descēdit, utiq; corporis fuit, & non animæ, anteceden-

dentia verò & consequentia, vt singultus, difficilis corporis motus, & similia corporis esse noscuntur, nam animæ passiones nostri sunt iudicij, hydrophobica autem passio ex corporis necessitate descendit, quo fit, vt sit corporis passio.

*Quis nam
sit locus
affectus.*

*Sententia
Democriti.*

*Sectatorū
Asclepiadis.*

Aliorum.

Arthemidori.

Præterea ex eodem C. Aureliano dubitatum est ab antiquis, quis nam sit locus proprie affectus in hydrophobia. Democritus in ea fuit sententia, locum affectum esse nervos, ea ratione permotus, quod in rabie fiant conuulsiones, & alia videantur nervorum mala. Asclepiadis sectatores arbitrati sunt, locum affectum esse membranam cerebro proximiorē, quoniam isti existimabant animæ rationalis domicilium esse situm in hac membrana; Quidam alij dixerunt, locum affectum esse diaphragma, quia in ipso dolor est constitutus; Arthemidorus Erasistrati affecta, & Artorius Asclepiadis sectatores putarunt, os ventriculi esse locum affectum, eo quod vomitus bilis, singul

gultus, & appetentia infatiabilis bibēdi in rabie adsint, quæ omnia sunt stomachi symptomata; Gaius Hero. *Gaij.* phili sectator hanc habuit opinionē, q̄ cerebrum, & eius membranæ sint propriæ sedes affectæ; Magn⁹ Ephe- *Magni Ephesij.* sius censuit, locum affectum esse non vnum, sed plures, cor, scilicet, stomachum, diaphragma, caput, & ilia. *Recentiorum.* Recentiores verò, qui existimant, essentiam huius morbi sitam esse in aquæ timore vt Mercurialis, asserunt locū propriæ affectum esse cerebrum solum, cum irrationalis aquæ timor fiat immediate à prava cerebri intēperie. Nos verò, qui arbitramur *Autoris.* naturam huius morbi sitam esse in venefica ac maligna materia, loquentes de loco, in quo residet morbus lædens operationes, & minime de loco primo affecto, qui varius esse potest, pro varietate partium, quæ morderi vel affici possunt ab animali rabido, vel à veneno rabido, dicim⁹, cor esse partē propriè affectam, quoniam semper vis venefica cor tan-

quam propriam sedem petit, quãuis aliqua venena post cor alias etiã partes peculiariter lædãt, in quibus pri^o suam vim veneficam ostendunt; ideo lepus marinus post cor, pulmones offendit, cantharides vesicam, hyoscyamum cerebrũ, & quamuis venenum antequã ad cor perueniat, multas pertranseat partes, eas tñ primo nõ lædit, quoniam in quacumq; corporis parte insignis vitalium spirituum copia reperitur, quibus cum venena aduersa sint, fit, vt illi hæc effugientes tãquam inimica ad cor veluti ad propriam ac tutissimã sedem sese recipiant, & illud insigniter lædãt, & veneno, quo ipsi infecti sunt, inficiant & coinquinẽt, & quamuis spiritus infecti prius pertranseant alias partes quam cor attingant, illæ tamẽ minimẽ afficiuntur ita à spiritibus transeuntib⁹ quemadmodum cor ab ipsis in eo firmatis; præterea etsi videatur cum spiritus vitales veneno facti similes sint, potius debere confugere ad locũ veneni, quam ad cor
nihilò

nihilominus cum maior similitudo intercedat ipsis cum corde, à quo tãquam à principio prodeunt, quam ipsis venenis, propterea ad ipsum statim contugiant.

Quomodo hic affectus generetur, & an ex solo contactu, an ex inspiratione, an cum vnguibus excitari possit.

CAP. IV.

QVA vero ratione hic atrox morbus producat, explicat Galenus lib. 6. de locis affect. cap. 5. 3. epid. sec. 3. com. 75. 2. in primo prorrh. com. 17. vir⁹ videlicet canis rabidi, vel ex simplici cõtractu vel morfu corpori iniectum, quãuis exigua sit mole, intro latẽter subiens, pedetentim crescere; spirit⁹, sanguinem, humores, ipsasq; solidas partes inficere: vt cũ ad magnitudinem notatu dignã peruenerit venenum, quãdam in corpore dispositionẽ pariat, q̃ non nisi per sex, vel plures, vel pauciores menses, vel etiam per annũ deprehẽditur & cognoscitur, longo enim tẽpore causa, quẽ ra-

biem efficit, augetur, quæ vbi tandē
 eò peruenerit, vt membra principa-
 lia attingat ac labefactet, affectio in-
 sanabilis fit & mortem affert repen-
 tinam. An verò animalis rabidi sali-
 ua ex solo contactu rabiem excitare
 possit, nō leuis est difficultas. Aliqui
 enim cum Gal. arbitrantur, ex solo
 cōtactu spumæ hominem infici pos-
 se hac labe pessima, quod comproba-
 tur à Matthæo de Gradibus *in cons.* 82.
 vbi scribit, quendam Ioannem Co-
 queranum ex sola manus impositio-
 ne in os rabidi canis post multos dies
 rabie affectum fuisse, idem ex pro-
 priis experimentis asserit P. Andr.
 Matthiolus, qui testatur, se duos vi-
 disse, qui spuma tantum perfusi nullo
 accepto ex morfu vulnere rabiem
 contraxerant. Auicenna admonet
 ministrātes rabie correptis, vt deui-
 tent reliquias ciborum, quæ supere-
 rint ipsis. Cardanus testatur *lib. de ve-*
nenis, Venetum patricium, ex oscula-
 to cane rabiente, quem amabat, an-
 tequam mitteret eum ad occiden-
 dum,

dum, rabidum factum fuisse. Insuper C. Aurel. scribit de quadam fartrice, quæ cum vestem à cane rabido commorsam ore & lingua ad eam sarcinendam contrectaret, rabie fuit correpta. Tandem videtur huius rei aperta esse Galeni sententia, saliuam canis rabidi extrinsecus appositam esse noxiam, nam *lib. 3. de temper. cap. 3.* ait, *nihil foris, intusque parem agendi facultatem habet*, neque enim aut viperæ venenum, aut rabidi canis spuma, aut aspidis virus, (quæ tamen si extrinsecus corpori occurrant, offendere creduntur) parem vim habent, vel soli cuti applicata, vel intro assumpta. Alij vero hoc negant, eò, quod venenum istud sit imbecillis actiuitatis, hoc est ita ignauum in penetrando, & agendo, ut nisi aperta, fissave cute communicari non possit, imo in aliquibus rabidis virus istud esse ita tardum, ac debile, aiunt, ut etiam per morsum non communice-
tur, & hinc videri multos à cane rabido commorsos nullis adhibitis præsi-
diis à rabie præseruari, alios etiam ra-

Quando & quomodo virus rabidum solo contactu rabiem inferre possit.

bie non corripitur, nisi virus sit in quantitate debita, ac conuenienti, vt vulnere inflictio adhærere ac altius penetrare queat. Nos verò censemus, vtrumq; fieri posse: si virus rabidum sit multum, & insignis malignitatis, tangatq; etiam carnem diu, seu partem mollem & raræ texturæ, vt sunt præcipue labra, & lingua, solo contactu rabiem inferre posse, & potissimum si corpus sit imbecille vel malis succis refertum. Quod si virus sit exiguum minoris prauitatis, tangatq; carnem breui temporis spatio, duram, ac densæ texturæ, non solum non ex contactu solo, verum ne inflictio quidem paruo vulnere rabiem semper excitari, & potissimum si corpus sit validum, & optima salubritate fruatur.

An sola inspiratione.

Quin potius citra contactum ex sola inspiratione, seu afflatu morbidissimi animalis rabidi aeris inficiente posse communicari hoc virus, arbitrantur Dioscorides, & C. Aurelianus; ille enim testatur, Themisonem amico aquam expauescenti, morem geren-

tem

tem, & officium exhibentē, similem contraxisse affectum. Hoc idem quibusdā aliis accidisse confirmat, id autem accidere non ex aura venefica, sed ex quadam naturarum cōcordia, ac similitudine, existimat Dioscorides, cui⁹ fidissimus interpret scribit, idcirco hoc euenisse Themisoni, q̄ ipse amici excitandi causa ad aquam & potum, cum eo māducaffet ac bibisset, ex eodem sane poculo ei⁹ fortasse saliuā infecto, aut alio quouis modo oris spumam cōtigisset. Quāuis non desint, qui existiment, id fieri posse ratione analogiæ, quam multam habet hoc venenum ad cerebrum.

Qua vero via animalia rabida vnguibus lædendo, rabiem inferre possint, vt scribit C. Aurelianus, non video, cum in dentibus & saliuā latere venenum, & nō in vnguibus, omnes affirmant; nisi dicamus, venenū non inferri ex vnguibus simpliciter, sed ex vnguibus, saliuā venefica imbutis seu infectis.

Varia ac incerta esse huius affectus tempora, & cur tam diu venenum hoc lateat.

CAP. V.

*Exempla
veneni ra-
bidi post lon-
gum tem-
pus ad actum
delapsi.*

VNVM non esse statutum ac definitum tempus, imò plura, ac diuersa tempora, in quibus virus rabidum, sæua rabiei symptomata excitat, & suam ostendit vim læthalem, præter experientiam ipsam omnes fatentur. Dioscorides ait, aquæ pauorem plurimum ad quadragesimum usque diem neglectis deferri cōsueuissse, post semestrem nonnullos inuassisse, quendam post annum aquam horruisse, sibi compertum esse, & aliquos ex aliorum relatione post septennium aquæ metu fuisse correptos, q̃ & Paulus confirmat. C. Aurelianus testatur, post morsum quosdam celerius in passionem venire, quosdam tardius, ideo etiam post annum, aut eò amplius affici, sed magis plures post quadraginta dies; Alzaraius arabicæ familiæ auctor celebris testatur, expertum se esse rabidi canis

canis venenum per quadraginta annos in corporibus delituisse; Albertus Magnus *lib. 7. animal. cap. 2.* refert se vidisse quendam, cui in brachio morsum infixisset rabiens canis, anno autem septimo post cicatricis locum intumescere cœpisse, atque intra biduum interiisse. Guainerius *in suo tractat. de venen. cap. 12.* scribit, se à fide digno accepisse, cuidam post decimum octauum annum à cane rabido morso mœtum aquæ accessisse: De Baldo juris perito celeberrimo legitur, ipsum Tridenti à catulo suo, quem in delitiis habebat, morsu affecto, post quartum mensem in rabiem actum & extinctum esse; Antonius Musa Brasauolus *lib. 2. aph. com. 23.* ait, repertos esse aliquos, qui decimo sexto anno rabiem contraxerunt. Nicolaus Florentinus testatur filium infectoris in campo S. Pauli Venetiis à cane rabido demorsum, & curatum à Medicis non edidisse rabiei signa, nisi transactis octo mensibus, & Fracastorius *lib. 2. de morb. contag.* meminit

nit pueri, qui post octo mēses, ex quo demorsus fuerat à cane rabido, cōtagionem ostendit, ex qua mox periit, Gesner⁹ quidam *lib. 3. epist. medic.* scribit de quodam lithotomo, qui ante sex vel septem hebdomadas à cane rabido morsus cum interim nihil mali sensisset, statim aquæ timore superueniente, intra biduum mortuum esse.

*Exemplum
veneni ra-
bidi breui
temporis
spatio in-
terimen-
tis.*

Sed paucioribus diebus etiam rabie corripit demorsos, ex his, quemox subiiciam, erit manifestum; Aetius memorie prodidit, quosdam cōmorsos statim rabie corripit, Rhasis nonnullos post vnam hebdomadam. Auicenna etiam infra hebdomadam. Nos scimus quendam diuitem Castrum S. Petri ditionis Bononiensis, qui cū videret catellum suum rabidū, quem vnicè amabat, ore hiantem & spumantem, huc atque illuc discurrere, existimans ori ipsius infixam esse spinam, vel os, volens manu tentare, & quicquid esset, eximere, à catulo commorsus, cum ingentissimo aque cru-

cruciatu, ac conuulsionibus, septima die miserrime vita excessit, nec illi quicquam contulit, quod aqua bis & ter merfus fuerit, & eam potauerit.

Inquisitione dignum est, qui fieri possit, vt malum hoc tam diu latere possit, cui responderi potest, quod sicut venenata materia in corpore generate diu etiam sine lesione delitelcere, & solo tractu temporis principali aliqua parte consentiente vniuersum corpus alterare possunt, id quoque rabidi canis venenum efficere posse non est dubitandum ex Gal. 6. de loc. aff. cap. 5. Pariter quemadmodum venena alia intus accepta non nunquam citius, aliquando tardius interimunt, ita & venenum rabidum agere potest, ideo Theophrastus lib. 9. de hist. Plant. cap. 15. testatur apud Scythas quasdam radices mortiferas reperiri, quarum alia confestim, vbi fuerint gustatae, alia post interimunt, & harum alias celerius, alias tardius, ita vt nonnullos tabe quadam

*Quomodo
hoc virus
tam diu in
corpore late-
tere possit.*

dam paulatina possint consumere:
Hermola⁹ Barbarus *li. 4. corol. in Diosc.*
cap. 691. ait, aconiti radicem ita præ-
parari posse, vt biennio, anno, men-
sibus sex, tribus, duobus, & vno in-
terficere possit, q̄ accepit à Theo-
phrasto, qui *lib. 9. de hist. Plant. cap. 16.*
scribit, *Aconitum ita componi ferunt, vt*
certis occidere temporibus possit, videlicet
bimestri, trimestri, semestri, anno comple-
to, nonnullum etiam biennio; pessime illos de
vita discedere volunt, qui plurimum resi-
stere possint, paulatim tabescat corpus, &
languore pereat diturno esse necesse, facilli-
me illos, qui cōfestim obeunt. Amatus et-
iam Lusitanus *in cent. 6. curat. 88.* testa-
tur, Turcas, & Indos, qui venena sci-
tè tractant, venena ad determinatū
tempus ita dextre, ac artificiose con-
cinnare, vt raro suis frustrentur vo-
tis. Et vt superius ex Theophrasto
explicauimus; Variolarum ac Mor-
billorum perniciosam materiam ab
vtero contractam, non solum per
menses, verum etiam per plures an-
nos in corporibus nostris delitescere

re, ne vulgares quidem, nedum Medicos latet. Virus etiam gallicum interdum per menses & annos latere in corpore, ita vt nullum indicium appareat, sed statuto tempore sese prodere, & magna sæuitia infestare, nemo est, qui ignoret; ita vt Belacatus testetur, in quodam collegio, se vidisse nobilem quendam Veronensem, qui lue venerea per triginta annos fuit correptus sine vlllo symptomate; Ratio autem horū euentuum non est vna. Quidam asserunt, quod sicut videndi facultate integra in se ipsa existente, & lumine iam præsentē, interdum visio non fit, vbi clausis oculis homo manet, mox vero fit, vbi eos attollit, ita contagiones in homine affecto diularent propter aliquod impedimentum, quo sublato apparent, & indicia de seipsis præbēt. Præterea cū virulentia canina, & gallica fundentur in materia crassa, & tenaci, fit, vt non statim sese prodant, sed citius, ac diutius pro maiori vel minori materiæ crassitie & tenacitate, ita

te, ita ut sensim parti post partem cō-
 municetur, & interim non percipia-
 tur eius operatio: Galenus enim *lib.*
1. de loc. affect. docet, dari in corporib⁹
 alterationes imperceptibiles afferēs
 exemplum de gutta, cuius actio pri-
 mo illo tempore est insensibilis. In-
 super cum venenum deleterium a
 calore natio nūquam euinci ac su-
 perari possit, sed semper agat paula-
 tim, & insensibiliter, vsque quo vni-
 uersum corporis temperamētum æ-
 qualiter permutetur, ideo quamdiu
 actio est insensibilis, corpus neq; læ-
 ditur, nec symptomata apparent; vbi
 vero iam tēperamentum totū est im-
 mutatum, tum & morbus & læsio pa-
 tefiunt. In aliquib⁹ vero protrahitur
 ista actio, in nōnullis breui temporis
 spatio fit ex violentia vel imbecilli-
 tate agentis, vel ex fortitudine, aut
 imbecillitate patientis; ratione e-
 nim agentis, si venenum existat ma-
 ximæ actionis & violentiæ suam a-
 ctionem citissime edit, si minimæ
 tardissime suos prodit effectus. Ra-
 tionem

tionem vero patientis; nam si corpora imbecilla sint, vel pravis humoribus referta, cito venenum in illa agit; si robusta & excrementis vacantia, tardius.

Confert etiam plurimum ad tardam, ac celerem excitandam rabiem victus ratio & aeris ambientis qualitas. Nam si de morsu prava utatur victus ratione, & aer sit impense calidus, facilius venenum suam edit operationem, ut patet in morsu Aspidis, qui si sub sole ardenti, in media aestate, ac vigente canicula aliquem mordeat, ille statim moritur: quod si tempore frigido & hyberno percutiat, tarde vita priuatur, nam aestiuo tempore & maximis aestibus in pravaque victus ratione deterius venenum, & maioris efficacitatis generatur: temporibus vero frigidis seu temperatis, ac in bona victus ratione, quæ virtus istud hebetare, ac ei resistere possit, venenum mitius, & minoris actionis progignitur.

Præterea alij dicunt, cum homo ex

Arist. 4. *prob. part. prob. 6.* calidus sit, & humidior cæteris omnibus animantibus, hinc fieri, ut ratione suæ humiditatis innatæ difficilius rabie corripiatur, hincque fortasse fieri, quod homines à cane rabido demorfi, ut plurimum non nisi per lōgum tempus postea in rabiem agantur teste Gal. in primo *prorrhæ. comm. 2.* Paulus & Auicenna *citatis locis.* Quod si aliqui statim demorfi sunt, non multo post rabie tentātur, id euenire, quod nervus, arteria, venave commorsa fuerit, ex quibus breui partibus nobilioribus & principibus venenata qualitas communicatur, præsertim si rabies mordentis canis fuerit intensā, subiectumque maxime paratum ad concipiendam rabiem; secus vero si caro tantum præsertim in parte remota à partibus nobilioribus demorsa fuerit, nec venenata qualitas sit multum intensā, nec patiens ad eam suscipiendam dispositus, accidere videmus. Tandem noster Mercurialis aliam affert rationem, cur vi

do

delicet diutius in aliquib⁹ deliteſcat
venenum, quia membra actioni ve-
neni reſiſtunt, neque permittunt ſe
offendi, nec venenum ad præcipua
penetrare viſcera. Non ſiunt au-
tem membra ſeſe offendi, vel quia
robuſta ſunt, vel quia propter aſſue-
tudinem, & familiaritatem, quam
contraxerunt cum veneno, nihil fe-
cè afficiuntur, quouſque tandem no-
tio & quotidiano corporis alimento
vis veneni ita nutritur, ita augetur,
ut inde facultas expulſrix membro-
rum ignobilium excitata, venenum
ſe depellat ad membra, ac viſcera
nobilia, quæ tum offendentur pro-
pter qualitatem veneni, propter co-
piam, atque etiam in aſſuetudinem;
& hæc eſt ratio, propter quam vene-
num in aliquibus diutius lateat,
in aliquibus non adeo
diu.

*Rabiem esse morbum peracutum, probatur,
& utrum sit morbus nouus, vel anti-
quus, disputatur.*

C A P. VI.

RABIEM esse non solū acutum, sed etiam acutissimum, morbū, satis superq; fit manifestum, cum sæua admodum habeat symptomata, & celerrime interimat. Nec ea ratione chronicus, ac tardus debet appellari, quod post plurimum tempus ab inflicto morfu egri intereant, cum illud tempus non sit ægritudini imputandum, in quo nondum rabie vexatur, & nulla actionum manifesta læsio apparet.

*Quod sit
morbus
nouus.*

An vero rabies sit morbus nouus, vel antiquus videtur esse cognitu magis difficile, & obscurum. Quod si morbus nouus, illud videtur esse satis efficax argumentum, quod nullus sit ex vetustioribus scriptoribus, nec Hippoc. neq; Nicæder, auctores vetustissimi, qui de veneno rabido meminerit, cum tñ Hippocrates in lib. Epidem. & alibi

& *alibi* varia, ac multa, ac inexcogitata morborū genera recēſuerit, & Nicāder omnia venena quocunq; modo impreſſa carminibus proſecutus ſit; Præterea Plutarchus *lib. 8. ſympos. probl. 9.* teſtatū reliquit, rabiem fuiſſe morbū nouum tēpore Aſclepiadis, vbi ſimiles morbos atq; etiam alios cauſis diuerſis poſſe nouiter oriri diſputat, vt Gal. *lib. 2. de diff. feb. & 2. de ſympt. cauſ.* de rigore ſine febre, pbat eſſe nouum & peregrinū ſymptoma ob rationem nouitatis ſeu prauitatis victus, nec Hippocrati fuiſſe notum; quem tamē nos vidimus in quadam Laura vxore Pauli Lanij anno 1599. menſe Nouemb. triduo vel etiā quadriduo atrociter, ac frequenter, diu ac noctu vexata, q̄ poſt multa remedia ex aſſumpto elleboro albo ſanitatē eſt adepta; Idem Gal. *lib. 1. & 6. de loc. affect. cap. 3.* fatetur animalia, quę in crurib⁹ humanis in quadam Arabiæ regione progignūtur, & Dracunculi appellantur, ſe non conſpexiſſe, quam tñ egritudinem poſtea ſe con-

spexisse Auicenna, & venam mede-
ni appellat *in 3. 4. tract. cap. 21.* testa-
tur. Præterea cum eidem Galeno nō
contigerit videre septimanas, no-
nanas, & octanas febres *in 1. epid. com-
ment. 3. text. 2.* negat, huiusmodi pe-
riodos fieri posse, cum tamen Aui-
cenna, & peritissimi huius temporis
viri obseruauerint has febres ac vi-
derint, & nos testari possumus vidisse
febrē octanam in Leona famula Pa-
rochi Sancti Cassiani; quæ cum in fi-
ne mensis Iulij anno 1604. quibusdā
febris tertianis nothis laborasset,
ac pro illis profligandis remedia non
adhibuisset, sed sponte curatis die 17.
Augusti à febre octana deprehensa
est, vt diligenter à nobis est obserua-
tum, octauo enim quoque die inua-
debat hora 24. diei cum calore, ac
frigore simul per horas quinq; eam
satis molestantibus, percipiens fri-
gus in interioribus, calorem in exte-
rioribus, hac accedente febre à do-
lore non leui circa costas mendosas
lateris dextriangebatur, ita vt dolor
ad

ad initium febris adoriretur, ad augmentum augeretur, ad inclinationem minueretur, & ad finem aboleretur, quæ quidem febris perseueras per totam noctem sudore terminabat, nec siti, nec vlllo alio symptomate eam comitante, & tres duntaxat habuit has octonarias accessiones.

Variolas, ac Morbillos nec nō maculas pestíferas à nostris petechias appellatas, veteribus fuisse ignotas, manifestum est. Lues gallica nouus morbus est, qui diu nostro orbi fuit incognitus, & anno 94. supra 1400. ortus est, quo tēpore Carolus Octauus Galliarum Rex Alexandro sexto Pōtifice Regnum Neapolitanum occupauit. Scorbutum esse morbum nouum, qui in Hollandorum, seu Battauorum ac Westfrisiorum nauibus grassari solet, plerique, & præsertim Petrus Forestus probāt. Plicam Procotiensem luem, vel Sarmaticā, & Cirrorum morbum nuncupatam, qui p̄ vniuersam ferè Poloniam grassatur esse recentem affectum, & aliis

Variolas, morbillos & petechias veteribus fuisse ignotas.

Item morbum gallicum.

Vt & Scorbutum.

Plicam.

58 DE HYDROPHOBIA

seculis ignotum, optime celeberrimus vir Hercules Saxonia pluribus patefacit.

Quidam narrant anno 1549. in Pannonia ortas esse passim in humanis corporibus vipers & lacertas, quæ singulis diebus mille homines post cruciatus maximos interficiebant, nec vlla arte, vel remediis poterat interimi vel expelli.

*Casum
cartilagi-
nis mucro-
nate.*

Quid de casu mucronatæ cartilaginis dicendū, qui morbus est nouus, si non ratione existentia, ratione tamen cognitionis, de quo nos anno 1603. libellum confecimus Bononiæ excusum seu typis traditum. Et vt reuertamur ad id, à quo sumus digressi, addamus, rabiei aliquas esse proprietates, nonnullaque habere ab aliis morbis diuersa, vt si bonis illis temporibus extitisset, in quibus prisci illi omnia diligenter obseruabant, ipsam nequaquam prætermisissent.

*Rabiem esse morbum
antiquum.
Rationes.*

Ex altera parte esse morbum antiquum, videtur ea ratione, quod illius
sym-

symptomata præcipua sint antiquis-
 sima, & aliis affectibus communia,
 vt singultus, sitis, turbatio mentis,
 ac timor; Insuper canis natura & pro-
 prietas, lupi, hominis, & aliorum a-
 nimalium, quæ rabie tentari possunt,
 semper eedem fuerunt, & hæc ani-
 malia sub eodē cœlo nata, & sub eis-
 dem syderibus educata, sequitur et-
 iam perpetuo eisdem morbis fuisse
 obnoxia; & ob id rabiem esse anti-
 quum morbum. Tertio loco C. Aure-
 lian⁹, qui fuse, ac late admodū de hoc
 affectu scripsit, probat, veteres hanc
 affectionē cognouisse, ac de ea verba
 fecisse, & ob id antiquum esse affectū.
 Nam Democritus, qui Hippocrati
 conuixit, non solum hanc memora-
 uit passionem, sed etiam eius causam
 reddidit, cum de episthotonicis scri-
 beret. Hippocrates quoque, & si nō
 principaliter de hac affectione tra-
 ctat, sensu tñ dictorum hanc memo-
 rasse monstratur in *libro prædictionum*
 scribens brachypotas seu paruibibu-
 los sono quolibet pulsatos tremo-
 re af-

re affici; cum autem hydrophobici mente aberrant, ex aliorum sententia hos phreniticos Hip. dixit paruibibulos, hoc est, qui modicum biberent ob timorem liquoris. Item Polybus hanc passionē memoravit dicens, aquifugas cito interire, quos pheugydros appellavit; Homerum etiam ac Comicum Nicandrum hanc cognovisse ægritudinem probat.

*Sententia
auctoris, nū
& quomodo
sit mor-
bus novus
vel anti-
q.*

Pro hac dirimenda controuersia est satis probabile, existimare, hunc morbum antiquitus quidem existisse, non tamen innotuisse, sicut de prolapsu xiphoidis scripsimus, propterea quod homines post vulnus inflictum, ac curatum per plures dies morbo hoc corriperentur, & ob id illius causam Medici non animaduertent; nec verum est, de eo verba fecisse Hippocratem, ut optime interpretatur Aurelianus, & auctoritates aliorum id minime probant; Propterea falsum est illud, quod dicitur, hunc affectum antiquum non esse, eo quod antiquis cognitus non fuerit,

rit, potest enim fieri, vt res aliqua sit, & nō cognoscatur, sed fieri non potest, vt res cognoscatur, & non sit, respect⁹ enim nostrę cognitionis ad res est, vt existant, non tñ è conuerso, q̃ quæ nunc sunt cognita, prius fuerint necessario cognita, quia sic inuentio è medio tolleretur, & veteres omnes scientias habuissent, & omnia cognouissent, quod est à veritate alienum; Morbum vero hunc fuisse antiquissimum, ante tamen Asclepiadem incognitum, videtur Ouidius indicare, qui paulo post Asclepiadē vixit, Hydrophobiæ nullum esse remedium scribentem, eo quod morbus nuperrime innotuerat: nisi velimus dicere, Ouidium velle potius indicare morbi incurabilitatem, q̃ remedium priuationem, eò quod non reperiatur remedium, quod rabiem superare, ac curare possit, & id eo scripsit:

*Soluerè nodosam nescit medicina podagram,
Nec formidatis vlla medetur aquis.*

Ea ppter prima ratio allata corrui,
quod

quod morbus sit nouus, eo quod incognitus fuerit antiquis, & quamuis ratione prauitatis vel nouitatis seu varietatis victus, & nouæ ac variæ aeris alterationis non solum morbi noui, verum etiam inauditæ pestes excitari possint, non ob id sequitur, rabiem esse morbum nouum, quoniam si hoc de hominibus dici potest, nequaquam de animalibus. Nec id cogit asserere, vt dicamus, morbum esse nouum, quamuis morbi noui fieri possint. Cur autem ignorauerint antiquiores hunc morbum, cum quædam peculiaria videatur habere, iam explicatum est.

Vtrum solus canis rabie afficiatur, & homo neque rabiatur, neque intereat.

C A P. VII.

CVM superius fuerit probatū experientia & auctoritate cōplurium scriptorum, præter canes, multa animalia, & etiam hominem rabie corripi, non erit inutile, perquirere
 cul

cur Galenus *lib. 6. de loc. affect. cap. 5.* scripserit, inter animalia solos canes rabie tentari, cui adhæsit Alexan. *in prima prob. part. prob. 76.* cum scribit, solos canes per ætatem rabie efferrari, & Aristoteles *libro 8. de histor. animal. cap. 22.* scriptum reliquerit, hominem inter cætera animalia, à rabido cane commorsum, neque rabie corripì, neque interire. Quoad primum, possumus ex aliquorum sententia respondere, canem ipsum, primo & principaliter rabie laborare, secundario vero alia animalia, vel ut alij dicunt, rabiem esse in duplici *Rabiei duplex discrimen.* discrimine; aliam esse veram, & aliam per similitudinem: rabiem veram fieri solum in cane, & rabie primo ac principaliter capi canē, & de hac Galenum verba fecisse; rabiem vero per similitudinem & secundario generari in cæteris animalibus, de qua auctores à nobis commemorati sermonē habuerunt. Et quamvis vera rabies excitari possit in aliis animalibus, ea non fit à principiis intrin-

trinfecis, sed per cōmunicationem à
 rabido cane, in quo exoritur ex qua-
 dam huius animalis propensione ac
 dispositione ad hunc morbum, ideo
 Gal. 2. in 1. prorrhēt. com. 17. vbi ait, fo-
 los canes rabie tentari, intelligit *per
 se, ac principaliter*, & ab internis princi-
 piis, non negando alia animalia se-
 cundario, ac per contagium rabie
 etiam corripi. Nō desunt tamen, qui
 velint ostendere, veram rabiem et-
 iam fieri posse in cæteris animalii-
 bus, & potissimum in lupo, inter cui-
 ius, & canis rabiem maxima interce-
 dit similitudo, imo homines à lupo
 rabido commorosos sæuiorib⁹, ac ma-
 gis horrendis symptomatibus corripi,
 maioresq; cruciatus perpeti, qui
 à cane vulnerati sunt, à quo fortis-
 tasse rabies, penes antiquos primam
 accepit denominationem, quod sæ-
 pius, quàm alia animalia in rabiem
 efferatur, & propter apertā ac perpe-
 tuam quam habet cum homine, cō-
 suetudinem, rabidi facti symptomata
 tam magis patefiunt, cum alia animalia

lia raro rabie corripiantur, & frequē-
tem cum homine non habeant con-
uersationem; quapropter & illorum
rabiei indicia à nemine monumen-
tis litterarū sunt consignata, vt quæ
raro eueniant, plerumq; nō animad-
uertantur, & obliuioni tradantur.

Quo ad aliam dubitationem or-
tam ex verbis Aristotelis, hominem
comorsum nō posse rabie affici; Fra-
castorius vt Aristotelem à calumnia
tueatur, sic interpretatur, Aristote-
lem non asserere simpliciter, homi-
nem efferari non posse, sed ex neces-
sitate quadam, vt rabiunt cætera ani-
malia, quæ concepto cōtagio neces-
sario rabie corripiuntur, ob analo-
giam, quam cum cane habent, & quæ
ita est in quadam feritate: homines
vero cum natura, & temperamento
lōge diffideant à cæteris animalibus
nullaque adsit inter eos analogia, eos
demorsos ex necessitate minime ra-
bie corripī, & propterea multos be-
neficio temperaturæ ex se, vel non
contrahere contagium, vel contra-

*An homo
à cane ra-
bido demor-
sus possit
rabie affici.*

etiam superare. Alij vero, vt Aristotelem, eodem Fracastorio referente, ab erroris suspitione vindicarent, dixerunt, contextum esse deprauatum, & loco *πάλιν*, id est, *præterquam* homo, vel *præter* hominem, legendum esse *πρὶν*, id est, *prius* vel *priusquam* homo; quasi homo commorsus in rabiem & mortem deueniat utique, sed posterius cæteris animalibus. Sunt etiam quidam, qui asserunt, potius legendum *πλεον*, eo, quod vox hæc pro *πλέον*, quod latine *plus* sonat, à græcis scriptoribus præsertim ab Aristophane usurpatur, ita vt sensus sit, omnia animalia à cano rabido demorsa plus homine in rabiem agi, & interire. Alij multa alia cõmentisunt, de quibus fuscè quidam scripserunt, qui reiectis aliorum sententiis, opinantur, Aristotelem non cognouisse hunc morbũ, quoniam vt superius fuit probatum, nondum eius tempestate hæc contagiosa infirmitas erat manifesta, & ideo scriptis reliquisse, solum hominem

nem commorsum à rabido cane incolumem seruari.

Causæ morbi proponuntur, & venenum esse immediatam morbi causam, & agere à tota substantia, probatur.

CAP. VIII.

MAIOR difficultas est, ni fallor; agere de causis, cū multiplices fuerint de hac re scribentium sententiæ, quarum causarum, quædam immediatæ & quædam mediatæ & harum aliquæ internæ & nonnullæ externæ existunt.

Causam huius morbi voluit Hieronymus Fracastorius *lib. 1. de morb. contag. cap. 9.* esse quandam putrefactionem, quod tñ à veritate alienum esse, probat Valeriola: nam natiuus corporis calor in hoc affectu non ab extraneo corrūpitur, quod ad putrefactionem auctoribus, Aristotele *lib. 4. meteor.* & Gal. 2. *meth.* necessarium est, sed tota corporis substantia à venenata rabidi animalis saliva imbu-

ta, maleque affecta dissolvitur peculiari quodam dissolutionis modo à putredine valde alieno. Quæ enim putredine dissolvuntur corpora, ea, & marcida, & male olentia, & calore extraneo multo obfessa apparent, quorum nihil in rabie actis apparet, nisi ex agitatione, & furore nimio incalescant; putresceretamen eorū partes non videmus, præsertim partem, quæ demorsa sit.

Causa immediata.

Opinio Pelopis.

Causa vero immediata rabiei, ut elici potest ex Dioscoride, Aetio, Paulo, & Actuário, est *intemperies insigniter calida, & sicca in partibus præcipue solidis contracta*, vel ut scribit Gal. lib. 2. *simpl. med. cap. de cancris vstis* ex Pelopis sententia, est *immodica siccitas, quasi in contrarium habitum mutata penitus solidarum partium substantia*; quod fuit comprobatum ab Alexandro in *prima probl. sect. probl. 76.* & videtur verisimile esse, cum animalia quæcunque sicciora sunt, & calidiora, facilius rabie corripiantur: homo vero callidus, & humidior cæteris animalibus

bus, ratione humiditatis difficilius rabiāt.

Rufus Ephesius ex antiquis Me- *Opinio Ru-
fi Ephesij.*
dicis à Gal. valde probatus, existima-
uit, rabiei causam esse atram bilem,
ob magnam, quam habet venenum
illius cum humore atrabilari simili-
tudinem; Hoc idem sentire viden-
tur ij, qui asserunt, rabidos existima-
re sese in aquis videre imaginem ca-
nis, qui momorderit, & propterea
metu territos aquam fugere, & auer-
sari, quia humor melancholicus, qui
est causam morbi, inuehit talem timo-
rem: Gal. vero *in lib. 1. prorrhēt. sec. 2.*
comm. 17. allata in medium prius alio-
rum Medicorum opinione, rabiei
videlicet causam esse summā in par-
tibus solidis siccitatem, adauctamq; *Opinio*
naturalem caliditatem, ac in igneam *Galenī.*
conuersam, ex sua sententia statuit,
causam esse virus, seu venenum cani-
num paulatim ac lōgo tempore eam
inducens. Deinde confutat allatam
opinionem de eximia solidarū par-
tium siccitate, eo quod hæc possit

quidē curari, rabies vero sit incurabilis, vel incurabilior intēperie valde sicca & calida: intēperies enim calida & sicca quāuis solida corpora alteret, cum tñ ea sit, vt dicitur, in fieri, facili negotio remoueri possit, venenosa vero qualitas canis cum partib⁹ ipsis altius sit infixā, nō possit extingui & superari; prēterea idem Gal. 3. *epid. sect. 3. comm. 73.* verba faciens de morbis illis, qui statim in coramode sanis erumpunt, eorum tamen causa diu in corpore latuit, & genita est, affert exemplum rabiei, in qua ait, venenum canis longo tempore in demorsis augeri, & cum ad certam molem peruenerit, mortem repētīnam inferre.

Venenum, sed valde siccum esse causam immediatā huius truculenti morbi, scriptis tradiderunt etiam Isaac, & Halyabbas *libro 8. theor. cap. 20. & 26.*

*Sententia
authoris.*

Quod vero idea & characterismus rabiei nō consistat in simplici intēperie sicca, vel sicca & calida, ac in abun-

bundantia humoris melancholi, sed in substantia quadam venenosa, ex eo erit manifestum, quod huiusmodi excedentes intemperies; & potissimum cum copioso succo atrabiliario, nō possint etiam breuioris temporis spatio in corpore adesse, absque manifesta læsione, & animalis detrimento, vt etiam Galen. *lib. art. med. cap. 19.* testatur, cum tamen nulla læsio, nullum symptoma appareat, nisi quando commorsus est prope rabiem.

Præterea causam immediatam rabiei esse venenum deleterium, indicat illius curatio, quæ perficitur cum his, quæ à tota substantia agunt, & vir⁹ animalium ac venena omnia superare possunt, vt infra in curatione erit manifestum; Quod etiam comprobare possumus experimento illo à Fernelio adducto de quodam lupo rabido, qui quamuis varie apparat⁹ fuerit, tñ omnes illos rabie affecit, q̄ illū comederunt, q̄ fieri non potuisset, si natura, & essentia hui⁹ morbi fi-

ta esset in primis qualitatibus, ac in temperamento, cum ignis omne temperamenti genus facillime euertere, & rerū omnium, quæ coctione vim eius recipiunt, qualitates manifestas superare possit. Istud vero venenum generatur ex humorum corruptione, & prauitate ingenti in cane, & cæteris animalibus ex proprietate eorum naturæ, quæ in temperamento non consistit, quoniam omnia animalia, quæ rabie corripuntur, eiusdem temperamenti essent; quod tamen est falsum, & absurdum; nam sicut varij sunt mores, & animi affectiones, ita varia sunt temperamenta, sed consistit in occulta, & ineffabili, seu imperceptibili eorū natura, sicut cætera omnia, quæ à proprietate aliquid agūt, vel patiuntur; Quod autem hoc venenum non consequatur vllam temperamenti conditionem, sed sit venenum à proprietate, & à tota substantia, probatur ex eo, quod & à calida & à frigida causa excitari possit, omnia enim, quæ horum ani-

animalium humores corrumpere possunt, facultatem habent, procreandi rabiem, cum autem aeris immodica caliditas, & frigiditas ob vim, quam naturæ infert, possit humores corrumpere vel corruptos excitare, hinc fit, ut facile canes & flagrantissimis æstibus, & per frigora maxima, ut memorie mandavit Lycus, rabie efferantur. Ideo non sunt improbandi Dioscorides, Rufus, & Alzahaius, & alij, qui dixerunt, summum frigus, æstus magnos, rabiem excitare, cum eximia frigiditas, sicut & immodica caliditas corrumpere humores, vel corruptos excitare valeat, & natura huius morbi non sit posita in calida & sicca intemperie, sed in veneno intus genito à causis tum internis, tum externis, qua veritate coactus quidam doctissimus vir, fatetur cum Paulo, rabiem aliquando, quamvis raro fieri à vehementissimis frigoribus, à quibus tamen aggenerari non posset, si eius essentia & natura esset sita in maxime calida intemperie, ut ipse

docet, cum à causa frigidissima effectus calidissimus oriri nequaquā possit, nisi valde per accidens.

Causa interna mediata.

Causa mediata externa.

Corruptio autē, & prauitas humorum erit causa interna mediata rabiei, sicut frigiditas, & caliditas intensa sunt causæ mediatae externæ, regio calida & sicca admodum, frigida & sicca pariter, & ideo scribit C. Aurelianus *lib. 3. acut. pass. cap. 15.* in Caria & Creta, & Scribonius Largus in Sicilia, multos canes fieri rabidos, propter nimiam illarum regionum caliditatem, & siccitatem. Magis vero efficax, ac potior causa externa corruptionis humorū, ac venenitate Auiçēna sunt cibi, & potus corrupti, prauī, ac putridi, ut carnes animalium putrescentes, cadauera hominum corrupta, & fortasse excrementa etiam humana putrida, & sanguis menstruus, quē à canibus deuoratum excitare rabiem, sicut & in Græcia esum herbarū prauæ qualitatis in equos rabiem inducere, scribit Plinius *lib. 18. cap. 7.*

Altera causa externa, ac frequens est

est *contagium ipsum*, ideo non solū homo à rabido cane comorsus in rabiem incidit: sed etiam idē homo rabidus, si alium hominē momorderit, rabiosum facit, sicut præter experientiam, testatur Gal. *lib. 6. de loc. Affect. cap. 5.* pariter alia animalia comorsa à cane rabido, ipsa homini, ac cæteris animalibus rabiem inferunt, auctore Avicenna; & istud contagium nō solum morfu, verū etiam cōtactu communicari potest, quemadmodū asserit C. Aurelianus accidisse illi sartrici, de qua mentio facta est *in secundo capite.* Inter causas externas etiam recensere possumus mansionem, vel trāsitum, vel somnum potius factum sub sorbo, & tactū cornus, & sanguinariæ. Nam vt refert Fracastorius, & experimento cōprobatur, si quis sub sorbo arbore iacuerit, vel somnum cæperit, qui alias comorsus fuerit à cane rabido, rabie afficitur, quod & proprio experimento Guaçinerius *loco supra citato* confirmat, cum scribit, venenum illud, quod per decem
& octo

& octo annos latuerat, cum morsus à cane rabido sub vmbra sorbi transiret, seu permaneret, intra tertium diem rabidus est mortuus, & Matthiolus ait, si comorfi à rabido animali ante annum exactum tetigerint vel cornus, vel sanguinariæ plantam, eos ineuitabiliter in rabiem incidere, quod & alij experti sunt.

Ex quibus duo nos colligere possumus: primum, causam morbi huius esse venenum à tota substantia, nec vilam intemperiem, quia nec à tactu, nec ab vmbra, ac breui temporis spatio, intemperies fieri potest. Alterum est, inter hoc venenum, & sorbum, cornum, & sanguinariam adesse quandam latentem dissensionem, cum ab his excitari experimētis comprobatum sit, cuius antipathiæ nulla alia manifesta causa explicari potest, quam ea, quæ communis est omnibus his, quæ à propria substantia aliquam peculiarem facultatem habent, videlicet, quod à proprietate illud agant; Quis enim nouit rationem, qua marina

torpedo fuscina vel hasta tacta à piscatore manus, & lacertos ipsius stupore afficiat? nec non, cur hyænæ umbra contacti canes, obmutescant? & vipera arundine percussa, torpeat, ac fagi ramulo contacta, statim obstupescat? Quid de echneide pisciculo semipedali dicamus? qui nauem, cui innixus fuerit, remoretur; cornu vnicornis, & lingua, vel cornu serpentis præsentē veneno madescat, seu defudet? & vasa ex aurichalco statim varios colores contrahant? & smaragdus propriam viriditatem amittat? lepus marinus pulmones, cantharides vesicam, altercum seu hyoscyamus cerebrum lædat? & cancri fluuiatiles venenū rabidum extinguant? vt interim sexcenta alia simileam, quis explicare potest? vt fusc *in lib. meo 2. de venef. cap. 3. egi*, quorum nulla alia afferri potest ratio, nisi quod à propria, innata, & occulta facultate illos effectus habeant; Addamus his, Galenum rabidū venenum inter venena à tota substantia

tia agentia connumerare in 1. *prorrho*
citato, ubi volens probare, intra corpora
 nostra generari deleteria venena
 adducit exemplum veneni rabientiu
 um canum, cuius naturam non cōfi
 stere in primis qualitatibus probat
 & nos *superius* adduxim⁹. Nec dicen
 dum est, rabidum venenū à tota sub
 stantia, seu forma non agere, eo quo
 nec syncope tam facile oriatur, nec
 frigidi sudores erumpant, sicut à ven
 enis à tota forma agentibus fieri al
 liqui dicunt; cum multa sint venena
 ad quorum actionem lætifera non
 sequuntur relata symptomata, ut in
 veneno febris pestilentis, ac pesti
 lense apparet, ipsum absque sudore
 ac syncope necare. Nec verum est
 ipsum venenum rabidum esse cali
 dum, & siccum in quarto ordine, ut
 aliqui aiunt, quia si esset tale, ut eu
 phorbium, & arsenicum, quæ calida
 & sicca sunt quarto excessu, effectum
 vehementis caliditatis, & siccitatis
 quam primū proderet, & proferret
 cuius cōtrarium, & ratione & expe
 riem

rientia *superius* est probatum. Credē-
 dum tamen est, venenum istud inni-
 ti in substantia valde sicca, non autem
 admodū calida, & propterea analo-
 giam nō habet ad spiritus, sed ad cō-
 tenta, & illa crassiora, ad melancho-
 liam videlicet & pituitam; Nec dici
 potest, venenum hoc tardē suam p-
 dere actionē, ob exiguam suam mo-
 lem, quia præterquā quod alia repe-
 riantur venena, quæ in pauca admo-
 dū copia, vel statim, vel paucissimis
 horis interimant, cū venenum istud
 seipsum continuo multiplicet, & ut
 ipsi fatentur, si esset calidum, & siccū
 vehementer, esset etiam maximæ a-
 ctiuitatis, & ppter ea quam primū se-
 ipsum multiplicaret, & morbum vna
 cū morte inferret, sed *quoniam est ve-* *Venenans*
nenū segne in agēdo, fit, ut nō possit esse *rabidum*
 tantæ caliditatis, quamuis temporis *ex diu nō-*
 processu auēta mole augeatur sicci- *nanquam*
 tas; & si in illo Monachi cadauere, *incorpore*
 ut narrat Capiuaccius, dissecto nul- *absque ef-*
 la aderat in pericardio humiditas, *fectula-*
 sed sinus cordis erant aridi, istud *teat.*
 non

non solum à veneni ficitate, sed etiam ab omni potus abstinentia, à vigiliis, aliisque sævis symptomatibus fieri potuit.

Relatæ ab aliis causæ, ob quas canis inter cætera animalia magis rabie tentetur, examinantur.

CAP. IX.

CV R ex omnibus animalibus canis potissimum rabie corripitur, respondet Fracastorius, hoc fieri, quoniam canes maxime sicci sunt & adusti sanguinis, quod accepit ab Alex. probl. sect. 1. probl. 76. Alij eodem fundamento innitentes aiunt cum prava huius virus seminaria analogiam, & proportionem ad humores prauos & melancholicos habeant, canis vero sit animal cacochymum, & melancholicum, hinc fieri ut ipse potissimum rabie corripatur. Quam sententiam uti falsis innixam nonnulli reprobant; primo quia ante canis rabiem, nulla sunt seminaria

riaa

ria per quæ hic sæuus affectus communicari possit; secundo cum canis rabidus efficitur, causa referri nõ potest ad canis temperamentum, seu habitum melancholicum, nec ad prauitatem humorum eius naturalem; quoniam omnes canes rabie laborarent; & ideo necessarium esse, vt aliqua causa extrinseca accedat. Tertio non videtur esse verum, canem esse animal cacochymum, si de propria specie fiat sermo, cum nec serpentes in propria specie debeant appellari cacochymi. Si autem dicatur cacochymus canis homini comparatus, non solum canis, verum & boues, asini, lupi, & similia animalia existimandi deberent cacochyma esse, ita vt cacochymia non sit canis propria, ob *Canum* quam rabie tentari possit, sed aliis *temperies* communis. Præterea si canis esset animal cacochymum, multis corripetur morbis, ac sæpe egrotaret, cum amen tribus tantum laborare, rabie videlicet, angina, & podagra scribat *arist. lib. 8. de hist. animal. cap. 22. & ra-*

ro ægrotare, sit manifestum, canem tandem non esse habitus melancholici, eius mores indicant, cum inter bruta animalia nullum reperiatur, qui ita gestiat, colludat, dominis blandiatur, & in omnibus actibus latitiam præseferat, sicut canes facere, omnes sciunt. Addamus his, si canis esset habitus melancholici, omnes essent graciles, cum gracilitas huius habitus semper concomitetur, ut ex Gal. 6. *de tuend. sanie. cap. 8.* elicitor, qui asserit ex intemperie frigida & sicca multam oriri gracilitatem, cum tamen multi sint crassi & obesi. Tandem hæc opinio videtur contradicere Gal. qui *lib. 1. simpl. cap. 2. 11. simp.* & *1. de temperamentis cap. 5.* statuit, canem esse calidum, imo tauro calidiorrem. Sciunt tamen docti viri, habitum melancholicum esse frigidum, & non calidum. Nec fides est habenda Al-faharauio, qui *lib. pract. sect. 2. cap. 30.* naturam canis à prædominio frigida & siccam esse scripsit, & multo minus Iulio Cæsari Scaligero qui *in exercitati-*

aduer-

aduersus Cardanum exercit. 274. adhærens huius autoris opinioni, illam comprobare hac ratione nititur, frigidum scilicet esse canem, ex eo fieri manifestum, quod nullum animal celerius frigescat, aut tremat, ac etiam libentius apricetur, atq; solis æstus perferat. Cui rationi satisfacere possumus, canem non apricari, ratione temperamenti frigidi, quoniam ex mora in sole nō anhelaret, nec linguam exereret, vt facit, quæ indicia sunt ipsum nō calefieri, sed nimis calefieri, quæ non euenirent, si canis esset natura frigidus, nec in magnis æstibus magis, quam in aliis temporibus rabie tentaretur. Quod autem canis non ita facile frigescat, manifestum fit ex historia, quam ipse Scaliger narrat *in exerc. 202.* cuiusdam magni canis, qui domini venatoris corpus in summo niuosi montis vertice ex nimio frigore extincti, custodiens, non solum defuncti amicos, sed etiam fratres ac notos lacerauit, & ipse incolumis seruatus est, quod ta-

*Cur canes
facilius
rabie cor-
ripiantur.*

men secus accidere debebat, si canis
esset temperamenti frigidi. Quare
statuendum erit, veram causam, cur
canis facilius rabie corripiatur, esse
*peculiarem, ac naturalem ad talem affectū
cōtrahendum proprietatem, & inclinatio-
nem, quam canes habent ad rabiem præter
cætera animalia: ideo non posse referri
ad vllam manifestam qualitatem, vel
aliquas externas causas, sed ad abdi-
tam, & occultam, vt in capite septimo
scripsimus.*

*Vtrum Rabies à principiis internis in homi-
ne generari possit.*

C A P. X.

*Rationes
quod possit.*

VENENUM rabidum posse ho-
mini communicari, diuersis ra-
tionibus superius explicatum est. An
vero à principiis internis, & absque
externo contagio in homine progi-
gni possit, non videtur quidquā certi
statui posse: C. Aurelianus *lib. 3. acut.*
pass. c. 9. testatur, possibile esse, vt sine
manifesta causa hæc passio corporib⁹
no-

nostris innascatur, qñ videlicet fit ea astrictio in corpore, quæ aggeneret venenum; Quod & ratione comprobari potest, sicut homo differt à feris & animalibus venenosis, & nullam videtur habere cum ipsis analogiam, & tamen in ipso generari possunt venena, quorum prauitas æquiparari potest prauitati perniciosorum animalium, sicut docet Gal. 2. *in primo prorrh. com. 17. & lib. art. med. cap. 94.* tãto magis venenum rabidum in ipso innasci poterit cum aliquam analogiam cum animalib⁹, quæ ad rabiem prona sunt, habere videatur, vel saltem minus ab illis, quam ab aliis dissideat, quod magis roborari potest auctoritate Galeni, qui *lib. 6. de loc. affec. cit.* docet, varia venena in nostris corporibus à principiis internis generari posse; Imoid veritati consentaneum esse, constat ex historia relata à Sorano, qui testatur, se vidisse infantem vbera expauescentem, nullo præcedente contagio, & ex aia descripta à quodã peritissimo vi-

ro, qui profitebatur, multam habere de rabie experientiam, de quadam muliere, quæ cum laborasset febre pestilenti, & postea dysenteria; & ab his fuerit curata, & adhuc tamen leui quadam febre afficeretur, ipsi superuenit tam ingens omnium liquorum auersio, vt non solum, quæ ipsi offerenda erant cum medicamenti tum cibi ratione, perhorresceret, & abominaretur, sed etiam astantes coram eam bibentes sustinere non posset, ita vt hanc vere rabie fuisse correptam, posset affirmari.

*Rationes
quod non
possit.*

Ex altera tamen parte in medium afferre possum⁹ auctoritatem omnium scriptorum, & experientiam ipsam. Nullus enim scriptorum tam vetustiorum, quam recentiorum reperitur, qui scripserit, rabiem in homine excitari ab alia causa, quam ex contagio, & morfu animalis rabidi, nec commemoratur aliquis, qui nõ comorsus ab animali rabido, vel nisi tetigerit saliuam animalis rabidi, vell
non

non contrectauerit vestes, aliaue res
faliua rabida infectas; fuerit rabie
correptus.

In hac controuersia quidam præ-
clarissimus Medicus, duplicem affert
responſionem, quarum prior est; ve-
ram rabiem fieri non posse in homi-
ne ab alia causa, quã à morſu canis ra-
bidi, alios vero morbos *similes* rabiei
excitari posse ab aliis causis, quoni-
am auctore Galeno *6. de loc. affect.* hic
affectus oritur tãtum in cane ex qua-
dam illius dispositione ad hunc mor-
bum suscipiendum, quæ dispositio
& præparatio non est aliis animalib⁹
tributa; quod etiam probat hac ra-
tione, cum omnia venena in omni-
bus corporibus generari nō possint,
sed quædam in quibusdam; nam in
basilisco generatur vnum genus ve-
neni, in vipera aliud, in scorpione a-
liud, & sic de cæteris: in homine solo
fit lepra, ita in cane aliud genus ve-
neni diuersum ab aliis progignitur.
Quam responſionẽ fortasse non pos-
se subsistere omni ex parte superius

*Responſio
ad contro-
uersiam.*

est explicatum, præsertim, quod nō solum canes, verum & alia animalia, & præcipue lupi ex quorundam sententia possint vera rabie tentari.

Altera responsio huius celeberrimi viri est, affectionem hanc excitari ab immensa caliditate, & siccitate, quæ cum in homine reperiri nō possit, cum sit animal calidum & humidum, nec in ipso rabiem fieri posse. Nihilominus à veritate alienum esse, hanc affectionem oriri ab intensa caliditate & siccitate vti à causa proxima, & immediata, ni fallor iam demonstratum est. Præterea cum omnibus Medicis compertum sit, & experientia comprobetur quotidie, ac passim homines corripui morbis calidissimis, & siccissimis, febre nempe ardenti, phrenitide, mania, extenuatione, hectica febre, seu marasmo, ex ingenti caliditate, & siccitate; & aliis similibus, si à causa hac rabies ortum haberet utique in homine etiam excitaretur, sicut & in cane, potissimum in temperaturis biliosis,
& ca-

& calidis in diebus canicularibus & maximis aestibus.

Quapropter in eam potius ire sententiam compellimur, hominem à *Responsio*
 principiis internis rabie corripui mi- *authoris.*
 nime posse, nec in oppositum adducta nos cogunt aliter sentire. Nam quo ad historiam Sorani, ea minime probat puerum illum fuisse rabie affectum, sicut valde incertum est, ac dubium de illa muliere: aliis enim notis opus erat ad id probandum, cum illæ non sufficiant, & fieri potuerit, ut aliqua ratione illa mulier, si illa fuit vera rabies, ipsa, ac matre insciis contraxerit contagium, & cum adhuc nullus sit probatus auctor, qui hoc affirmet, nec aliæ recenseantur historiae. Et quo ad allatam rationem, fatemur quidem, in homine progigni posse varia venena, seu potius aliqua speciem veneni habentia, sicut est aura illa virulenta, de qua Galen. 6. de loc. affect. scribit, excitare epilepsiam, sicut & retentum semen pessimas strangulationes, & exingenti humorum

corruptione progigni venenum pestilens, non posset tamen generari in ipso, nec venenum aspidis, vel viperæ, vel alterius venenosi animalis, nec etiam venenum caninum ex propriis principiis, cum animalium species distet inter se, ex quibusdam peculiaribus principiis ac proprietatibus, & C. Aurelianus id pro possibili, sed non pro certo asseueret..

De signis distinguentibus morsum animalis rabidi à morfu animalis non rabidi, & hunc affectum ab aliis similibus malis.

C A P. XI.

CVM hucusque de huius mali inscriptione, nomenclatura, essentia, causis, generationis via, tempore, qualitate, analogia, de animalibus huic ægritudini paratis, seu aptis, de canis temperamento, ac moribus actum sit à nobis, omnis labor noster fuisset inutilis, nisi quibus notis dignoscatur hic morbus, explicaremus. Ideo de signis agendum erit à no-

nobis. Quæ tamen cum sint in mul-
 tiplici differentia: alia enim sunt si-
 gna discernentia morsum animalis
 rabidi à morfu animalis non rabidi:
 alia vero sunt distinguentia hunc af-
 fectum ab aliis similibus passionibus:
 & alia sunt signa præcedentia, quæ
 incipientem morbum produnt, & a-
 lia, quæ perfectum indicant, & ran-
 dem adfunt signa, quibus de variis e-
 ventibus varia prælagire docēt, cau-
 tosque nos reddunt; de quibus omni-
 bus seorsum erit tractandum, & pri-
 mo de discernentibus morsum, cum
 scribat Gal. *lib. de Theriaca ad Pison. cap.*
16. morsum canis rabidi esse similem
 morfui canis non rabidi, & *lib. de sectis*
adeos, qui introd. cap. 4. vlcus excitatū
 à rabido cane nulla re ab aliis vlceri-
 bus diuersum per omne tempus, vel
 certè per initia apparere: non proti-
 nus infestum, quicquam infligit, vt
 ait Dioscorides, nisi, vt vulnus, dolo-
 rem; hoc est, statim quidē, vbi mor-
 su excandescens animal rabie, in
 partem aliquam vulnus intulit, nihil
 plus

*Signa di-
stinguen-
tia mor-
sum canis
rabidi à
non rabidi.*

I.

plus doloris, aut molestiæ ab initio
afferre videtur, quam non rabiosus.
Vt igitur cognoscere discamus, an
animalis morsus sit rabidus, nec ne.
Oribasius, Paulus, Aetius, Rhasesius,
Auicenna, & omnes alij suadent, nu-
ces iuglandes, regias dictas optime
tritas vulneri indendas esse, & cir-
cumligandas, & postea ablatas, gallico
siue gallinæ obiici edendas, si animal
quod morsum orderit, non fuerit rabio-
sum, sospites, ac superstites aues,
quæ comederunt, permanebunt; sin
contra rabie correptum fuerit, po-
stera die peribunt, iterumque post
paucos dies eadem experientia utē-
dum esse. Græci auctores sentiunt,
nucis vlceri per diem finendas esse.
Isaac & Halyabbas existimant, suffi-
cere, vt per noctem: Auicenna vero
per horam tantū, ex quo videtur, sa-
tis incertum hoc tēpus. Gentilis ait, si
nux sit apposita statim post morsum
sufficere horā, si post dies, horam nō
esse satis. Alij vero dicunt, si magnū
sit vlcus, & sanguine scateat, sufficere:
ho-

orā, quoniam in magnis vlceribus
 acilium, ac citius nux recipit venenū,
 si paruum sit vlcus cum etiam pau-
 um sit excrementum, tardius etiam
 ucibus communicari virulentiam,
 z maiori temporis interuallo opus
 ffe.

Loco autē nucum Apuleius apud
 aggregatorem cōmendat triticum.

2.

Aliud experimentum proponunt
 hases ad Almanf. & Auic. & est, vt
 rustum seu medulla panis cum fri-
 one vlceris inficiatur sanguine, a-
 ove succo ab vlcere emanante, qui
 anis edēdus offeratur cani, qui si il-
 i non solū nō edere, sed ne etiā olfa-
 ere voluerit, vel si comederit, & in-
 erabidus fiat, vel moriatur, signum
 cit, morsum fuisse animalis rabidi.

3.

Alij sanguinem ex vulnere detra-
 unt, & cum farina offam faciunt,
 uā deinde proiiciunt gallinis, quæ
 comederint eam, & intereant, a-
 mal rabie erit correptum.

4.

Rhases alter 25. cont. tr. 2. cap. 1. pe-
 culum aliud faciendum esse scri-
 bit,

5.

bit, vt proiiciatur aqua frigida super corpus demorſi ab animali cuius cutis ſi caleſcat, mordens animal erit rabidum; quod ſi excalefacta non fuerit, inditium erit, animal non eſſe rabie affectum. Auicenna tamen animaduertit, hoc ſignum huius rei non eſſe proprium, & propterea illud haud fidendum eſſe. Et hæ omnes ſunt rationes, quib⁹ cognoscere poſſumus, an morſus fuerit animalis rabidi, nec ne, quæ tamen fallaces, & incertæ admodum ſunt, ita vt niſi cum discrimine ægrotantium ſit illis credendum, & ideo magis tutum erit, vt ſedulo inquirantur ſigna, quibus animalia rabida cognoscuntur. Nam ad hæc experimenta cōfugere compellimur, dum latet, canem eſſe rabidum, nam cum certo ſcimus, animal eſſe rabie correptum, non eſt, vbi his incertis experimentis vtamur, & fidem præſtemus.

Signa diſtinguentia rabiem ab aliis ſimilibus affectionibus.

Quomodo differat rabies à phrenitide.

Secunda ſignorum differentia erat de his, quæ diſcernunt rabiem à aliis ſimilibus affectionibus, quæ recte ſt

te Aureliano sunt tres, Phrenitis,
 Mania, & Melancholia, phrenitis e-
 nim discrepat à rabie, quia phreniti-
 cos febris continua concomitatur,
 rabiosi vero nulla vel exigua febre
 corripuntur. In phreneticis magis
 caput afficitur, in rabidis ventricu-
 lus ex eiusdem sententia; phrenitici
 tiam, ut quidam arbitrantur, sunt
 pantophobi, id est, omnia timentes,
 quod tamen est à veritate alienum,
 quia sunt audaces, & non timidi, ra-
 bidi vero solam aquam, & liquida ti-
 nent, seu potius abhorrent, & fu-
 giunt. Alij addunt, phreniticos aerem
 acidum vitare, vel ab eo lædi, quod
 tamen non est perpetuum, nam alios
 ex, alios tenebræ magis turbant, &
 offendunt; Reperiuntur autem qui-
 dam, in quibus nullum discriminẽ cir-
 ca lumen, & tenebras offensionis de-
 prehenditur, imo ex sententia Ara-
 um rabiosi, aeris splendorem auer-
 untur, & loca obscura quærunt.
 Quamvis maniaci excandescant, &
 proclives sint ad percutiendum, &
 ali-

1.

2.

3.

4.

5.

aliquando quasi feræ, & immanes beluæ obuios dentibus, unguibus, & pugnis petulanter inuadant, & rabiosi etiam loco stare nequeant, & obuium quemque dentibus impetant, multa tamen addunt signa, quibus inter se distinguuntur. Nam immaniæ imaginatio & ratio simul corrumpuntur, in rabidis vero vel nulla adest læsio in imaginatione, & ratione, vel si aliqua reperitur, est in sola imaginatione. Præterea furor est passio diuturna frequenter, & sine morfu, vel alia manifesta causa excitatur, rabies vero *ut plurimum* ortum habet à morfu rabidi animalis, vel ex contagio, & est ægritudo valde acuta, quæ magna ex parte in quarta iugulat.

Quomodo
à melan-
cholia.

Differt etiam non parum rabies à melancholia non solum signis separantibus rabiem à mania, verum etiam, quoniam, vel rabidi nihil delirant, vel in certa re tantum iudicio aberrant, ut videatur illis, videre imaginem catulorū; melancholicorum vero

vero deliria, vt scribit Galenus *lib. 2. de caus. sympt. cap. 7.* & Aetius *loco citato* sint multiformia, seu multarum specierum, ob particulares corruptas imaginationes, qualis enim fuit olim cuiusque interna cogitatio, vel quavis vitæ conditio, talem sese representat melancholica deliratio.

De signis indicantibus incipientem, ac factum morbum, & utrum in rabidis videatur in aquis, vel urinis apparere canum imagines.

CAP. XII.

SIGNA incipientis rabiei auctore *Signa rabiei incipientis.*
 C. Aureliano *lib. 3. cit. cap. 11.* sunt, anxietas quædam, & iracundia sine ratione, insueta corporis difficultas, seu impotentia quædam ad omnem actionem, vetriculi grauitas, vel velicatio, somnus perturbatus, vigiliæ, timor sine ratione, insueta aeris quæla, tanquam austrini, quamuis serena fuerit quies, imbrium recusatio, parua bibendi voluntas contra consue-

fuetudinem. Arabes Medici, & præ-
 fertim Auic. *lib. 4. fen. 6. tr. 4. c. 7.* alia
 etiam afferunt signa, videlicet, quod
 ad rabiem propinquantes secum lo-
 quuntur seu susurrant, lucem ab-
 horrēt, locaq; obscura quærent, quã-
 doq; ipforum oculis tenebræ offun-
 duntur, & tunc lucem optant, vel in
 die etiam lumen accensum, quidam
 in eorum abdomine saltus percipi-
 tur, siti ac singultu laborant, hæc duo
 tamen postrema inditia adsunt po-
 tius in facta rabie, quam in princi-
 pio. Obseruatum est superioribus
 proximis annis, vbi imminet rabies,
 dolorem quendam in partē comor-
 sa excitari, quamuis vlcus antea et-
 iam longo temporis interuallo fue-
 rit sanatum, qui à partē comorsa ini-
 tium fumens, ac leuiter affligens par-
 tem post partē interuallo trium vel
 quatuor dierū, vel paulo maiori vel
 minori interstitio repit ad caput, q̃
 cū apprehenderit, quandā vertiginis
 speciem excitat, ac perturbationem,
 ita vt restā progredi nequeat homo,
 sed

sed modo ad hanc, modo ad illam partem traducatur, & tunc ratio statim corripitur, qui dolor, & q̄ symptomata subsequētia sunt signa præcipua, ac perpetuo rabiem ipsam præcedūt, & idcirco sedulo animaduer-
ti debent.

Vbi vero facta, & confirmata est affectio, infirmi quadam membro-
rum distensione violenta, sed non *Signa morbi facti:*
continua, ac simili pandiculationi detinentur ex Gal. lib. de Ther. ad Pi-
sonem, & Paulo lib. 5. adest totius cor-
poris, & faciei potissimum, rubor cū
sudore, & languore quodam, anxij
sunt, quidam canum more latratus
edunt, & obuium quemq; dentibus
impetunt, morfuque suo alios labe-
factant, vt testatur Scribonius Lar-
gus lib. de comp. med. & Rhases lib. 8. ad
Almans. Credendum tamen est, qui a
cane comorfi sunt, latrare, ac mor-
dere ratione naturæ canum, non au-
tem semper, nec illi, qui ab aliis ani-
malibus demorfi sunt.

Narrat Nicolus explicans Genti-
lem

lem in *commentariis super Auicennam* historiam cuiusdam adolescētis, qui dū rabie detineretur, appropinquātes sibi mordebat, dicebat tamē matri suæ, vt longe ab eo abesset, quoniam non poterat se cōtinere à moribus, in eo enim nondum potentiæ intellectus corruptæ erant, quod ex valida potentiæ resistētia factum est, vel ex agentis imbecillitate.

Præterea etiam sunt delirantes, vt ait Gal. *cit. loco*, sed non omnes, aliqui enim mente constant, vsque ad ultimā vitæ horam, ac difficillimo symptomate molestātur omnes, aquam enim & liquida omnia expauescunt, seu potius abhorrent, & vt ex Democrate Gal. *lib. 2. de antid. cap. 15.* testatur, cum vident aquæ pauxillum, tremunt ac conuelluntur, & his assumptis maxime cruciantur, & non solum aquæ, ac liquidorū visum abhorrent, verumetiam, & sonitum ipsorum, ac nomen, vt scribit Aurelianus. Nec est verum, quod ipsi vehementer aquam optent, & eam vi-

ran-

tādo vti remedium, miserabili morte pereant, cum optare non possint, quæ abominantur ac timent, nequa possit hoc venenū superare, pace Galeni ac C. Celsi.

Præterea ex C. Aureliano pulsus *Pulsus.* in his fiunt parui, & inordinati. Quibusdā febricula accedit, nec omnes febre, & illa intēsa corripuntur, sicut ex Galeno quidam dixerūt: Nam si febriunt, vel levis est febris, nec fit ratione veneni rabidi, sed aliis ex causis. Saltus stomachi adest, torpor, ac stupor articulorum, extenduntur præcordia ad superiores partes: aluus adstringitur: vrina guttatim emittitur, & vt plurimum omnia excrementorū genera retinentur, quāuis id in omnibus non fieri comper- tum sit, vox obtusa, vel rauca fit; spirant difficulter, & corpus iactant inordinate, pudendum virile frequenter tenditur cum inuoluntaria seminis effusione, lingua prominet, & cum morbus augetur, circa finem euomunt bilem flauam, & frequen-

tius nigram, & singultu corripuntur, quæ tamē symptomata in omnibus non spectantur, & cum apparent, postridie, vel eadem die moriuntur. Aliqui etiam spasmō, ut ait Scribonius Largus, seu vera convulsione in postremis horis cum maximo dentium stridore ex musculorum temporalium convulsione vexantur. Aliæ notæ ab aliis huius pessimi affectus cōfirmati recensentur, quod spuma rabidorum ore emanet, quod oculos toruos, ac aspectu horribiles habeant, manibus corpus dilacerent, in proximos expuere aliqui conentur, seipsos fastidiant, & domesticos ignorent, ita ut furiis infernalibus agitari videantur.

Verum in rabidis videatur in aquis vel urinis apparere canum imagines.

Aetius signum mirandum proponit; videri, scilicet, sic affectis in balneo vel aqua catulorū imagines apparere, & refert cuiusdam philosophi historiam, qui morsus à cane rabido, animo generoso affectioni resistens, & inconsequens ratus canem in balneo apparere, ratiocinatus, & sic secum

cum locutus est, *Quid cani, & balneo commune est?* superavit affectionem, & sanatus est ab affectione, vbi citrati-
morem bibisset. Alzaharaius vero, & Auicenna cum cæteris suæ sectæ addunt, rabidos urinam mingere nigram, in qua apparent veluti canum imagines, vel carunculæ quædā, quæ viuas canum imagines representent, Ideo Auenzoar lib. 1. pract. tr. 9. cap. 16. scribit sequentia; *In hac mania quoddam mirabile reperitur, quia si collectum fuerit de urina illius in quantitate multa in urinali vitreo, quæ clarificabitur, & sine dubio videbis intrā formas catulorum natantium, & si ipsum colaueris per pānum subtilem, nullum vestigium illorū seu signū in petia, poteris invenire, & si iterū in urinali repones, & ibi aliquantulum perman-
serit, veraciter iterum videbis eos, ut prius. Quæ an vera sint, nos existimamus, quod in vrinis carunculæ appareant esse mera figmenta; vrinæ vero esse nigras, aliquando potest esse verum, sed non semper, cum ab aliis sit obseruatum, in quibusdam esse parum*

*Responsio
probabilis.*

ab urinis sanorum immutatas, aliquibus immutatas, sed non ad nigrum; Quod vero arbitrentur rabidi, videre in urinis, vel in aqua imagines canum, non est omnino præter rationem; Ideo varij varias huius euentus causas excogitarunt, quarum illa fortasse est aliis verisimilior, id fieri posse ex imaginatione rabidorum corrupta, quia semper habent in animo canis imaginem, à quo læsi sunt, ideo ex hac intesa imaginatione fingunt, & videntur ipsis contenta, ac sedimenta esse canes, & aliis referunt se videre canes, non solum in propriis urinis, verum etiam in aquis, quæ responsio est probabilis, fortasse tamen non vera, quia imaginatio non est corrupta in rabidis, vel saltem in plerisque, & ab initio, & cum abhorreant ita aquam, & liquida omnia, ut eam nec videre, nec audire, nedum gustare valeant, quomodo possunt in liquidis ista perspicere? etsi fortasse dicant, videre canes in oblata aqua, non est, quod re vera videantur

sibi

sibi videre canes, sed id afferunt, ne cogantur illam videre vel gustare; præterea quomodo poterunt habere in animo canis imaginem, qui à cane non fuerunt læsi, sed vel ab homine, vel ab altero animali commorfi sunt, vel ex contagio morbum contraxerunt? Marcellus Donatus aliam, sed *Responsio Marcelli Donati.* priori similem affert responsionem; quod scilicet propter fortem & continuam imaginationem, quam habent de morfi à cane rabido ad ipsum canem, in spiritu animali imaginatricis facultatis instrumento imprimatur forma canis, quam & ipse aliis spiritibus imprimit, & sic configurati spiritus configurant humiditates corporis, quas gubernant, & quibus immiscentur, quæ configuratæ in vrina existentes quiescente vrina, in multa copia collectæ, Idola, seu simulacra canum representant; Quæ responsio quamvis etiam in re sua non sit perfecta, & subiiciatur superioribus difficultatibus, maioribus fortasse implicatur, quoniam si id

contingeret re vera, ut vterogen-
 tibus contingit, ex quorum intensa
 imaginatione aliquādo ipsorum fœ-
 tus maculis variis, & rebus superfluis
 defœdari manifestum est, non solum
 ipsi rabidi has formas, sed & alij etiā
 viderent, quod tamen à nemine est
 observatum. Insuper quamvis in spi-
 ritibus idola quædā formari possint;
 & ista recipi à formatrice facultate;
 & nutritiva, & per consequens etiam
 in humoribus naturalibus cōcurren-
 tibus ad generationem & nutritio-
 nem, minime tamen in excremen-
 tis, cum ipsa nec nutrire, nec genera-
 re valeant. Quod pertinet ad histo-
 riam ab Aetio descriptā, dicere pos-
 sumus, esse potius fabulosam, quam
 veram, cum ab aliis acceptam refe-
 rat, vel si vera est historia, quod timor
 erat levis & morbus in principio, qui
 fortasse aliis adhibitis remediis, po-
 tuit curari, cum nullam habeam⁹ hi-
 storiam, ex qua apertum sit, aliquan-
 do confirmatam rabiem fuisse cura-
 tam.

Cur rabidi aquam, & omnia liquida timeant, seu abhorreant, ac fugiant.

C A P. XIII.

SED quoniam pathognomicum, ac perpetuum inditium rabidorū est, aquæ ac liquidorum timor, seu potius horror, & abominatio, non est inutile huius insignis, ac admirabilis symptomatis causam inquirere, & præsertim cum non solum antiquiores Medici, verum etiam recentiores multi in indaganda huius rei causa, non leuiter laborauerint; Galenus in lib. de ther. ad Pis. ait, aquam rabidos reformidare ob corruptum mentis iudicium, seu ob delirium, eo quod, quid ipsis prodesse possit, minime intelligant, causam vero timoris esse humorem melancholicum: nam ab ipso, vt scribunt Paul^o & Aetius ex Rufo, vapor ater elatus ad cerebrum, spiritū animale tenebrosū reddit: timere autē hos aquam magis, quam alia obiecta ex qualitate huius humoris, & sicut alij melancholici.

I.

*Sententia
Galeni.*

2.

*Responsio
Pauli &
Aetij ex
Rufo.*

*Dicta Re-
sponsionis
refutatio.*

cholici varia timēt, & circa varia de-
lirant, ita isti ex hoc veneno melan-
cholici facti, potius timent aquam
quam alia obiecta.

Sed responsio hæc non videtur sa-
tisfacere, quia timor est communis
affectus omnibus melancholicis, &
non determinatus ad hanc, vel illam
rem, ita ut ratione humoris melan-
cholici non possit generari in omni-
bus rabidis iste timor, quoniam sicut
multiformia sunt melancholica de-
liramenta, ita in rabiosa melancholia
agrotantes varia expauescerent
obiecta, pro ut varia sunt tempera-
menta, mores, vitæ instituta, regio-
nes, victus rationes, ac aeris condi-
tiones. Paulus, Aetius, Rhasis *ad Al-*
mans. & Halyabbas censent, cum in
aqua veluti in speculo omnia tam vi-
tilia, quam inutilia refulgeant, quod
rabidi, dum intuentur aquam, pro-
priam imaginem in ea spectāt adeo
rubram, & horrendam, torue inspi-
cientem, & ira plenam, magis ipsis
incutitur timor, ita ut ampli⁹ aquam
nece

nec videre, nec audire, nedum potare velint. Quæ tamen responsio est ana, quia esset necessarium, ut semper ægrotantes aquam in multa copia aperte & in mundo vase aspicerent, antequam ipsam timeant, ut propriam faciem intueri possint, sed cū aspiciunt aquā etiam in pauca quantitate, & in vasculo angusto, & non prope, & in ipsa propriam faciem intueri haud possint, nihilominus timore, & horrore deprehenduntur, immo, ut testatur Gal. lib. 2. de antid. cap. 15. si rabidi vel tantillum aquæ intuentur, statim tremunt, ac conuulsi fiunt, ideo ruit hæc ratio allata timoris aquæ, & præsertim cum rabidi non solum aquam, verum etiam omnia liquida, & turbida abominentur, in quibus propriam faciem intueri non valent.

Tertio Paulus & Aetius ex sententia Possidonij asserunt, fieri posse, ut rabidi cum intuentur aquam, ob imaginationem deprauatam videantur videre canē, à quo demorsi sunt, cuius

3.
Responsio
Pauli &
Aetij ex
Possidonio.

HO DE HYDROPHOBIA

Refutatio.

cuius malum memoria reuocantes, statim immodico timore corripuntur, ne iterum à cane lædantur, quæ opinio est fere eadē cum prima Galeni, quam secutus est Santes Arduinus *lib. 7. de veneno, cap. 2.* & à peritissimis viris reiicitur, quia rabidi nihil in aqua vident, vel videntur videre, vt multi interrogati, confessi sunt, nec aquam solum, sed etiam omnia liquida vt sunt iura, vinum, fercula, & decoctiones, in quibus nulla species representari potest, pariter fugiunt, ac timent, præterea, qui rabidi fiunt ex contagio, non possunt timere imaginem canis, à quo non fuerunt sauciati.

4.

*Responsio
Pauli,
Rhasis ex
Rufo, Ha-
lyabbatis
& Alza-
rauuij.*

Quartū responsum est Pauli, Rhasis *35. cont.* ex Rufo; Halyabbatis *88. theor. cap. 20.* & Alzarauij: quam sententiam videtur habuisse etiam Galen. *lib. de Theriaca ad Pisonem*, rabidos videlicet timere aquam ratione nimie siccitatis, cum humida ipforum substantia sit penitus immutata, & quia indigē humido, propterea spe-

cies

ies humida aquæ in cerebrũ impri-
 nitur, qua absente timent, & præsen-
 te timor augetur, existimãtes aquam
 & humida omnia illis aduersari, a-
 traque esse, vt ab eis dissoluantur, ac
 destruantur. Quam sententiã Aui- *Refutatio.*
 en. 6. 4. tr. 4. cap. 7. refellit vti ratio-
 ni dissonam, quia cum siccitas in ra-
 ido sit qualitas præter naturam, de-
 eret potius ipse appetere suum cõ-
 trarium, tanquam illud, quod possit
 osius corpus ad statum naturalem
 reducere, & siccitatem illam præ-
 ternaturalem adimere. Insuper nos
 icere possumus, quod hæc insignis
 ccitas, quam in rabidis supponunt,
 non deprehenditur cum facillime v-
 i est summa, vt in hecticis & cõsum-
 tis, cognoscatur.

Quinto quidã Rhasis Sophista fuit §.
 terius opinionis, rabidos formida- *Responsio*
 e liquida, & non solida, quia liqui- *sophiste*
 a sua tenuitate ingredientia mea- *cuiusdam*
 is ventriculi exiccatos, summo- *Rhasis.*
 ere eos lædunt, ad cuius læsio-
 e consentienbus cerebri membra-
 nis,

nis, læditur imaginatio, quæ postea est in causa timoris. Addit præterea auctor iste, inter visum, & stomachū esse mirum quendam consensum, propter quem ægri stomachus visa aqua statim coafficitur, quo affecto introducitur aquæ odium.

Hæc opinio suppositis quibusdam innititur, & primo ventriculū in rabidis macie, ac marasmo esse affectū, cum tamen huius eximiæ siccitatis nulla adsint indicia. Secundo supponit vētriculi penetrationē, quæ si p-
mitti potest, nō valet adeo insignem excitare offensam, vt rabidi humida ex eo abominari possint, sicuti in he-
ctica vētriculi, & totius corporis et-
iam id non euenire experientia oēs sciunt, & quamuis adesse possit iste consensus inter ventriculum, & vi-
sum, cum non solum ex aquæ visio-
ne, verum etiam ex nomine, & soni-
tu aquæ pavor iste insurgat: sequitur,
hunc affectum ex læso vētriculo po-
tissimum nō fieri, & relatam causam
non esse veram.

Sexto Fracastorius aliud excogitavit responsum, quod est, cum in rabie correptis obuerfetur spuma circa os, & cor liquidum, fluidumque fiat, si illis liquida offerantur, excitatur imaginatio liquidi eos extinguētis, eo quod ex paruis occasionibus in ægrotantibus imaginatio horribilium commoueatur, sicut de febricitantibus cum delirio est manifestum, qui non nunquam ex paruis parietū lineamentis, imaginantur esse animalia sæua, ac praua, ex quo timent, & clamant, vt auferantur, & ita ex imaginatione huius liquidi extinguētis, excitatur in rabidis liquidorū pavor. Hæc ratio quamuis aliquā *Responso Fracastorij.* probabilitatem habeat, nō est tamen vera, quoniam omnes rabidi spumā circa os non habent, & quibus circumfluit, illud euenit in extremis tantum horis, & antequam spuma os circumfluat, liquida abominantur, & propterea abominatio seu timor nō potest in illis incuti ex imaginatione commota ex hac causa.

7.
Eiusdem
Fracastorij.

Septimo videns Fracastorius, allatam rationem parum satisfacere, aliam verisimiliorem excogitavit, & est fere eadem cū quarta, quod corpora exiccata dum adhuc propriam naturam retinent, humidum appetunt, dum vero ppter maximā siccitatem, formā connatam & naturalē amittunt, tantum abest, vt appetant humida, vt potius ea vti cōtraria abhorreant, ac respuant, sicuti in morituris contingit, in quibus cum viscerum extincta sit natura, ipsi cibū, ac potum omnem respuunt, & si cogantur assumere aliquid, cruciantur magis, ac dolent, quod vsu venisse memorat Galen. *in lib. 3. epid. sect. 3. com. 57.* in illa peste, in qua ægrotantes eligebant potius mori, quam cibum sumere, ob grauem stomachi lesionem. Cum autem in rabidis vētriculus, & cætera viscera adeo exiccata sint, vt amplius naturam propriam non conseruent, sed fere extincta sint, fit, vt omnia humida, & liquida abhorreant, & auersentur, & quæ nisi cum

cum cruciatu, & læsione ingēti ad-
 mittere nō possint. Nihilominus cū
 hæc ratio sit admodum vniuersalis,
 vniuersaliter etiam concludere de-
 bet, quoniam vbi natura viscerū ex-
 tincta est, nō solum liquida, sed mul-
 to magis solida abominari ac respue-
 re debent ægrotantes, sicut in rela-
 ta peste à Galeno vsu venit. Sed cum
 abidi solum potulenta, & liquida a-
 uersentur, & solida cibaria assumant,
 & aliquando etiam auide ipsa pe-
 ant, & accipiant, manifestum est,
 n̄ eis viscerum propriam naturam
 non esse extinctam, sed adhuc con-
 seruari, cuius ratione solida & assu-
 nunt, & appetunt. Nec verum est,
 abidos ad illam extremam siccita-
 tem peruenire, vti superius est pro-
 batum, & si peruenirent, ex obla-
 ta aqua nec tremore, nec conuul-
 siuis motibus, vt dicit Galen. depre-
 tenderentur, sed simpliciter, vt mo-
 ituri nō valerent eam recipere, nec
 etiam ex sola recordatione afflige-
 rentur.

S.
*Responsio
 quorundā
 aliorum.*

Octauo quidam respondēt, in rabidis actionem deglutiendi esse læsam admodum, seu præpeditam ratione materiæ pituitosæ, crudæ, & viscidæ, ac virulentę occupantis totam gulæ regionem vsque ad fauces, eam tamen nō omnino obturantis, à qua eleuatur & resudat spuma ad os ipsorum, ratione ingentis agitationis, concussionis, & vellicationis viscerum, cum deterius se habent, & quoniam liquida difficilior deglutiuntur, quam solida, & ab illis materia inexistens in viis magis agitur, ut inde magis deglutitioni resistat, & suffocationis periculum oppressa aspera arteria, immineat: hinc fieri, ut cum rabidi semel læsionem hanc, & discrimen experti fuerint, liquida abominentur, ac timeant, asserentes, liquida minime penetrare posse fauces, gulamue, ob eorum meatuum magnam angustiam. Quomodo vero actio hæc deglutiendi impediatur, explicant satis docte, quod nos aliis legendum relinquimus.

Hanc

Hanc rationem quamuis pro vera afferant, nos tamen illam haud probare possumus, quoniam à nemine hucusque scriptum, vel experimento comprobatum est, facultatem deglutiendi in rabidis esse læsam. Præterea si verum esset vniuersam gulã copiosa pituita, ac virulenta obliniri, id deberet fieri, cum diu, ac valde agitata, & commota sunt viscera, si multa debet partem illam obsidere pituita, non autem in principio morbi, dum incipiunt agitari & viscera, & humores. Cum autem in primo statim morbi insultu ac initio ægrotautes abominentur aquam, & liquida, sequitur hoc symptoma ab alia, quam à relata causa ortum habere, & potissimum cum eodẽ tempore, quoadest ista deglutiendi difficultas, ut ipsi scribunt, spuma circa os ipsorum obuersetur, quod tamen non fieri, nisi in extremis horis, superius est probatum, vbi membrorum contractiones, & concussiones fiunt, & interiorum maxima agitatio. Scimus

*Spuma unde
de fiat.*

enim spumam generari, vt docuit Galen. *lib. 2. Aph. com. 43. & lib. 7. com. 30. & 1. prorr. com. 1. tex. 21. & lib. 3. de vict. rat. in acut. com. 12.* ex substantia spirituosa, & humida, vti à causa materiali; & à vehementi, violento, ac inæquali motu, sicut in mari impetuosissimæ vêtis agitato fieri videmus, vel à forti feruore, ac intensa caliditate, & imlebate ebulliente, ac efferuescente accidit, vel quandoque ab vtrisque, motu scilicet & calore, vt in equis currentibus, vti à causis efficientibus.

*In rabidis
vnde fiat
spuma.*

In rabidis vero non fit spuma ratione intense caliditatis, quæ tunc fere extincta est, sed *ratione vehementis ac violenti motus.*

*Vltima
ratio, quæ
est auctoris.*

Vltima ratio, quam huius rei afferre possumus, desumitur ex ipsa morbi essentia, & est; cum venenum rabidorum animalium sit à tota substantia, vbi homini est communicatum, latenter humores labefactas, ac paulatim permeans, membra principalia attingit, ea vellicat, cruciat, & sitim inuehit, ita vt si aliquid liqui-

di haurire ægrotantes cōtingat, maximam percipiant læsionem, & magnopere ex potu illo crucientur, nō ratione alicuius manifestæ qualitatis, quia æqualiter à calidis, & à frigidis assumptis anguntur, sed ratione naturæ illius veneni, quod peculiariter dissensum, ac antipathiam habet ad omnia liquida, & à liquidis omnibus exasperatur, efferturque, vt inde maiori ferocia, ac vi exultans, sæuius agat, & cruciet internas partes, & hinc fit, vt semel percepta ingenti læsione perpetuo omnes liquores abominentur, vel etiam ex solo visu, & oblatione sæuum patiantur cruciatum ob naturam ipsius veneni. Nam sicuti illi, qui à Phalangi specie illa, quam Tarantulam Apuli vocant, iēti sunt, auditis lyricis instrumentis, vel tibiæ sonu primo statim occursum à languoribus, quos venenum hoc infert, cessant, & in medium p̄siliētes, tripudiare, & saltare incipiunt, tamque diu rem prosequuntur, ac si fa-

ni essent, & nullo vnquam teneren-
 tur dolore, & diutius saltâtes, sudore
 perfunduntur, ac sanitati restituun-
 tur, hoc enim illius veneni proprium
 est, à pari quoque veneni rabidi pro-
 prietas est, vt aquam, & liquida ti-
 meant, & abhorreant, quam pprie-
 tatem superius plerisq; exemplis p-
 bauimus, quæ hic referre non est o-
 pus. Et propterea rabidos non auer-
 sari aquam & liquida ratione vanæ i-
 maginationis, sed quoniam ab his
 valde læduntur. Quamuis negare no-
 lumus, quod quamuis rabidi lædan-
 tur, & crucientur, vbi sonitum aquæ
 vel liquidorum audierint, vel aliquis
 de illis sermonem habuerit ob anti-
 pathiam, quam habet hoc venenum
 ad aquam, & liquida ex forti etiam i-
 maginatione, quæ immutatur aliqua
 ex parte, fieri posse, vbi ægrotantes
 deterius se habent; Alij melio-
 res ac potiores excogitent
 huius rei ratio-
 nes.

De Signis canis, & equi rabidi.

CAP. XIV.

QUONIAM maximum periculum, & ferè ineuitabile ab animali rabido imminet homini, & tutior, ac potior ratio cognoscendi vulnus inflictum, an sit à rabido animali, nec ne, sita sit in cognitione rabiei illius animalis, quod momordit, idcirco *hoc capite* canis & æqui rabidi signa explicare decreuimus, ut à quibus magis frequenter, uti ab animalibus domesticis & quodammodo contubernalibus rabies homini communicetur.

Signa rabidi canis primus omnium scriptis tradidit Dioscorides, quæ postea ab aliis auctoribus recensentur, & illis alia adnectuntur.

Ex Dioscoride igitur rabiosus canis potum & escam auersatur, & quamuis, ut scribunt Oribasius, Aetius, Paulus, & Actuarius, siti angustetur, non tamen bibit, sed eam fugit, ait Rhases *8. ad Almans.* imo quandoque

H 5 mo-

moritur, si eam fuerit intuitus, mul-
 tam spumantemque pituitam nari-
 bus, & ore proiicit, vel vt ait Alex. *lib.*
2. problem. 76. saliuam siccissimam, ru-
 biginosissimamque emittit, torue-
 ac tristius præter consuetum intue-
 tur, & ex Galen. *lib. de ther. ad Pifo-*
nem, & ex Alex. oculos rubentes, ac
 igneos habet, in oēs sine latratu ir-
 ruit, & nullo discrimine notos iuxta,
 ignotosque dentibus fauciat. Præ-
 terea canis rabidus est macilentus,
 & corpore gracilis, caudam laxa-
 tam, seu demissam inter coxas, & vt
 scribit Alexand. horridam, tabescē-
 tem, & extenuatam habet, linguam
 exertam, seu foras exporrectam, &
 tanquam bile infectam, croceam,
 seu rubram, vel nigram habet: inter-
 dum sine causa percurrit, & dein-
 cept subito consistit, furiosaq; qua-
 dam indignatione non præuiden-
 tes aggreditur. Insuper ex aliis græ-
 cis auctoribus, canis rabidus est mu-
 tus & veluti insanus, & adeo deli-
 rans, vt ne domesticos quidem a-
 gno-

gnoscat, sed hos primum attingat, plerunque ore anhelat, aures demittit seu inclinat; ex Rhafi vero *libro 8. ad Almans.* alij canes instinctu quodam naturali ipsum refugiunt. Rabidus canis vel non latrat, vel parum, cum voce rauca; His Auicenna addit, quod corpus canis rabidi quandoque pustulis scatet, seu ut ipse ait, apostematur, & colore cineritio inficitur, est solitarius, curue incedit, & inclinatus ad latus, præcepisque fit in omni passu, & contra quamque formam siue sit parietis, siue arboris, siue animalis currit, ac eam inuadit. Tandem, ut quidam alij asserunt, etiam urinam nigram ac turbidam emittit.

Equi rabidi eadem fere sunt signa, *Signa equi rabidi.* nam tristes apparent, demissi fixe intuentur, aspectu sunt terribiles, oculos habent lucidos, igneos, ac immobiles, venæ illi tument, & duriores quam consueuerint, anhelant, seu valide, ac frequenter respirant, loco stare nesciunt, nonnunquam sudore

dore perfunduntur. Potiora vero signa sunt, sequentia, nam frequentissime aures inclinant, & statim erigunt, extra rem hinniunt, & cum rabies magis augetur, vti animalia syluestria, ac ferocia ore spumante, & aperto homines ac belluas adoriuntur, ac dentibus mordent, quibus & frangunt equiuilia, præsepia commordent, ac se ipsos, & nō nunquam etiam validis morfibz extra propria eximunt.

*Dubitatio
circa signa
rabidi canis.*

Circa signa rabidi canis dubitare licet, cum dictum sit, canem rabidum copiosam & spumantem pituitam ex ore, & naribus proijcere, qua ratione fiat, vt intensissima siti molesteretur, nam, vt ait Hipp. *illi, quibus aliquid à capite destillat, minime sitiunt*, nā illabens pituita subtus ad partes oris internas illas irrigando, & humectando, omnem auferit sitim, sicut patet in his, qui febricitāt, ac etiam intense, in quibus si cerebrum pituita exuberet, ipsa à febrili calore fusa subtus cadens, partes œsophagi à calore febrili

brili exiccatas madefacit, & ita oēm
 sitim adimit; A simili idem euenire
 deberet in cane, vt ratione de laben-
 tis humoris illius minime siti tenta-
 retur, cum tamen oppositum fiat, re-
 spondit, & recte Mancinellus rem se- *Responsio.*
 cus se habere in homine, ac in cane,
 quoniam in homine humor à capite
 descendens, ac oris partes madefa-
 ciens, est pituita, humor frigidus &
 humidus, quæ cum aquæ proprieta-
 tes seruet, fit, vt ad sitim extinguen-
 dam sit apta, & potissimum si sit hu-
 mor sincerus, quod si mixtus sit, si si-
 tim non extinguit, saltem imminuit:
 in cane vero humor ille, qui ab ore e-
 manat, non est saliuæ, nec pituita, sed
 humor malign⁹ ac venenosus à motu
 & calore feruefactus, vt sitim
 extinguere non valeat,
 sed potius auge-
 re.

De

De Prognosticis.

CAP. XV.

SIGNA Prognostica sunt in triplici differentia: alia enim indicant, quid sit sperandum, vbi quis ab animali rabido, vel fera, vel homine est comorsus: alia, vbi ad sunt quædam futuræ, ac imminentis rabiei præludia: & alia vbi iam facta est rabies, & aquæ, liquidorumque horror.

signa salutis.

Cum igitur, quo ad prima signa ex vulnere, vt testatur Rhases ex Rufo, & post ipsum Auic. exit sanguis copiose à principio, & postea, dū vlcus curatur, vel sponte sudor multus, vel vrina, & præcipue nigra, aut alia excrementa exeunt, sperandum est, comorsum à rabie custodiendum fore ob veneni, vna cum sanguinis, vel excrementorum euacuationem.

Sed mea sententia hoc non sufficit ad custodiendum comorsos à rabie, nisi quam primum, vt scribit Orribasius *lib. 8. synop. cap. 13.* & Actius, omni

omni legitima curatione curentur, &
 prohibeatur omnino, ne in penitio-
 nes partes venenum se insinuet. Et
 ideo scribit Discorides, multos se,
 antequam morbum experirentur,
 ab eo vindicasse, & complures ab a-
 liis Medicis seruatos similiter vidif-
 se, q̃ postea fit confirmatum à Paulo,
 & Aetio. Ideo à principio non est ne-
 gligenda cura, quoniam vt etiam ait
 C. Celsus, vbi parum ab initio occur-
 sum est, solet aque pauor nasci; & Ae-
 lius, *qui à rabioso cane morfi sunt, si negle-
 ti fuerint, vel male curati in affectionem
 quæ timoris incidunt.* Rhases scribit,
 si vulnera à rabido animali inflicta
 sint superficialia tātum, nec neruus,
 arteriaue afficiatur de salute esse spe-
 randum, vbi vero adsunt notæ inci-
 pientis pauoris aquæ & rabiei, ali-
 qua spes est de salute, & affectus cura-
 tionem recipere potest, *si tamen vali-
 diora & præstātiora remedia adhibeantur:*
 quoniam nondum venenū omnino
 nēbra principalia labefactauit. Id-
 circo

circo asserit Diosc. *in cap. 39.* quosdam
seruatos esse, qui, vbi aquæ timorem
iam sentirent, ac simul morbi primū
impetum experirentur, elleborum
assumpsērunt.

*Signa fu-
tura mor-
ti.*

Quod si rabies iam facta sit & cō-
firmata, in angusto spem sitam esse
testatur Celsus, imo vt scribit Scri-
bonius Largus *lib. de Comp. med. cap.*
171. aquæ timor cum accidit, summo
cruciatu ad mortem eos compellit;
& ideo ipse cum Dioscoride, Oriba-
sio, Paulo, & Aetio, ait, neminem
seruatum se vidisse, & Auicenna et-
iam asserit, nullum ab aqua terrefac-
tum euasisse per curationem, vel
absque curatione, & vt plurimum
morbum hunc in vna hebdomada
interficere, vel ex aliorum senten-
tia etiam in quatuor dierum termi-
no. Nam cum venenum istud occupa-
uit iam principalia membra, &
perniciem suam vniuerso corpori cō-
municauit, omnis curatio est inuti-
lis: & quamuis Dioscorides affir-
met

met, Eudemum, ac Themisonem
 Medicum rabie affectos priori salu-
 ritati fuisse restitutos, præterquam
 quod id asserat ex aliorum relatione,
 nec audeat affirmare, id vere acci-
 disse, Paulus testatur, hos non fuisse
 a rabido cane comorosos, sed ex ali-
 quo homine demorso affectionem
 in ipsos translata esse, & propter-
 ea Themison potuit seruari, quo-
 niam, ex leui contagio ab amico suo
 contracto, in hanc affectionem inci-
 dit. Et Apollonius Pergamenus re-
 ferente Oribasio, testatur, multos ex
 his, in quibus ob aliam causam, aquæ
 immor natus est, fuisse seruatos, ita ut
 ecce possimus statuere, rabiem ex
 cane, vel lupo, alioque fero animali,
 homini communicatam, cum iam
 acta est, curationem haud suscipere,
 ab homine vero vel per contagium
 latam posse curari; ideo verum esse
 non potest illud, quod Auicenna
 scribit, rabiem in illis curari posse,
 qui propriam imaginem in speculo
 I cogno-

cognoscant, si à cane, vel alio animal
li fuerint vulnerati, Plinius *lib. 8. cap.*
40. scribit, canū rabiem Sirio arden
te esse homini pestiferam, &
morsis aquæ timorem
esse letalem.

(::)

FINIS LIBRI PRIMI.

DE RABIE, HY- DROPHOBIA COMMV-

NITER DICTA, BAPTISTÆ CO-
dronchi, Philosophi ac Medi-
ci Imolensis,

LIBER SECVNDVS.

*De his, quæ pertractanda sunt in hoc secun-
do libro, ac de indicationibus curatiuis.*

CAPVT I.

CVM iam omnia ea, quæ
ad naturam huius grauif-
simi morbi attinent, ab-
soluerimus *in priori libro*;
eliquum est, vt *in hoc secundo* ea etiam
omnia, quæ ad præcautionem, cura-
tionem, & conseruationem facere
videntur, diligenter inueniamus, ac
perpendamus: nam primo loco de
præseruatione, secundo de curatio-
ne, tertio, & vltimo de conseruatio-
ne agere expedit.

Quo ad primum præseruatio du-
plex

Præserua-

tio duplex.
 1. plex est, vna vt morsus animalis rabidi, & præfertim canis vitetur, nec ore, vel lingua, aliaue ratione spuma, vel saliuæ, & excrementa ab ore, & naribus exeuntia, tangantur: nec aliqua res comorsa ab animali rabido, si tuto rem agere volumus, contractetur, nec longa mora, vel multa consuetudo cum rabioso trahatur, velle habeatur.

2. Altera præcautio erit, vt postquàm homo ab animali rabido fuerit comorsus, vel ore, vel lingua, aliaue ratione spumam animalis rabidi tetigerit, vt illum omni industria, ac sollicitudine tueamur, ne in rabiem incidat, quod statim erit præstandum. Nam si in cæteris ægritudinibus dilatio est mala, in hac est pessima, vt quæ ad extremam pernitiem comorsum, vel infectum deducat.

*An cum
 Medicis
 rationali-
 bus vel em-
 piricis præ-
 seruatio &*

In qua tamen præseruatione, quæ proprie loquendo, est vera curatio, à quibusdam controuertitur, vtrū methodo & ratione cum Medicis rationalibus, vel magis sine methodo, & sola

sola obseruatione cum empiricis, sit *curatio sit*
 instituenda, nam quod sine metho- *instituenda.*
 do, & solis remediis experientia in-
 uentis, ac notis, sit tradenda, videtur *Rationes,*
 illud potissimum persuadere, quod *quod cum*
 affectio hæc sit à tota substantia, quæ *empiricis.*
 sicut & pleræque aliæ nisi medicamē-
 tis, quæ latenter, & occulta quadam
 proprietate iuuare solēt, auferri pos-
 sunt. Altera ex parte, cum ex Galeni *Contrarie.*
 doctrina non nisi tria morborum ge-
 nera reperiantur, & venenosi morbi,
 & qui à tota substantia appellantur
 ad vnum, vel ad alterum genus illo-
 rum reducantur, manifestum fit, cu-
 rationem illorum, & huius præfer-
 rim methodo, & indicationibus esse *Indicatio-*
 perficiendam. Quapropter virus, & *nes cura-*
 quod corpori inhæsit, quamprimum *tiva.*
 extrahi debet, vt docet Galenus *lib.*
3. meth. cap. 6. & in lib. de sectis cap. 4. *1.*
 Secundo prohiberi, ne id ipsum vene- *2.*
 num ad interna progrediatur, ac per
 niuersum diffundatur. Tertio mē- *3.*
 bra principalia munienda, ac robo-
 anda sunt, vt venenum à se se pro-
 pel-

4. pellere, & ipsum superare possint.
 Quarto si aliqua portio veneni per
 corporis ambitū sit propagata, à par-
 tibus præcipuis est reuellenda, & e-
 ducenda. Quinto & ultimo si vlcus
 5. adsit, erit curandum.

Quod si præseruatio neglecta fue-
 rit, & affectio iam incæperit, validis-
 simis remediis tentādum est, vt si fie-
 ri possit, expugnetur, & cum iam fa-
 cta est, vt saltem illius symptomata
 mitiora reddantur, vel etiam reme-
 diis curatio tentetur, cum satius sit,
 dubiam, quam nullam, adhibere cu-
 rationem.

Ultimo loco de conseruatione seu
 altera præseruatione erit agendum,
 quibus peractis vniuersa huius sub-
 doli mali tractatio erit, ni fallor, ab-
 soluta.

*De chirurgicis auxiliis pro veneni euacua-
 tione, ac tutela partium internarum.*

C A P. II.

VT venenum è corpore educa-
 tur, & prouideatur, ne ad inti-
 ma

ma corporis penetret, (eisdem enim remediis vtrique satisfacere possumus, quæ erant primæ in præseruatione intentiones,) multa præsidia ab auctoribus proponuntur, deligationes nempe, medicamenta astringentia, sectiones, circinationes, scarificationes, exuctiones, animalium appositiones, cucurbitulæ, hirudines, emplastra attrahentia, & inustiones vel cum ferro, vel cū medicamentis, de quibus sigillatim agemus.

Quo ad primum Gal. *lib. 3. de loc. Vincula.*

affect. cap. 7. scribit, ante omnia conferre vincula superioribus partibus parti affectæ iniecta, ex quibus præsentaneum remedium haberi, se expertum esse. In quibus tamen administrandis animaduertit Celsus *lib. 5.*

cap. 27. non esse nimium vehementer deligandas partes, ne torpeant. Ideo confestim, si fieri potest, & ferat occasio supra partē comorſam per tres vel quatuor digitos arcta adhibeatur deligatio. Et si pars deligationem nō

admittat, medicamentis astringentibus

Medicamenta astringentia.

*Linimen-
tum.*

tibus, obducatur, vel circumcirca oblinatur, vt cū albumine oui, gummi, sanguine draconis, ac bolo armena, aut cum hoc lenimento, quod recipit. *Olei rosati, Myrtini, an ℥ 1. myrtillorum, sumachij, boli armenæ, sanguinis draconis an 3. s.* cui si placet, adde etiam *rosarum 3. s. mis.* & cum modico aceti, & cera q. s. fiat lenimentum, loco tamē terræ, mihi magis probatur albumen oui, quod sua visciditate magis adhærere facit parti medicamentum.

*Partium
demorsa-
rum ab-
scissio.*

Dioscorides & Paulus proponunt, extremas partes aliquando præscindendas esse, cuius rei tria habemus exempla penes Galenum in similib⁹⁹ casibus *in lib. 3. de loc. affect. cap. 7.* primum cuiusdam rustici, qui in vno manus digito ictus, eius radicem apud palmam validissimo vinculo ligauit, accurrensq; ad urbem ad Medicum, totum digitum ab ipsa dearticulatione, quæ est ad postbrachiale abscindendum præbuit, qui nihil aliud faciens, saluus euasit. Secundū, alterius, qui rescisso prius digito, & epoto

epoto ex viperis medicamento, à periculo liberatus est. Tertium, est cuiusdam Vinitoris, qui à vipera comorsus, cognita fera illa, statim digitum comorsum falce sibi amputavit, & penitus sanatus est. Quod tamen remedium Galenus aperte minime commendat, nec quisquam Medicus probus auderet illam operationem administrare, & paucissimi reperirentur, qui sanæ partis amputationem perferre velint, & quamuis hæc sectio in morfu, vel ictu animalis seu feræ valde lethalis, ut est Aspis, Cerastes, ac Vipera, quorum venenum, cū sit maximæ actiuitatis, quāprimum ad interna progreditur, & necem inevitabilem affert, sit tuta, ac administrari possit, in morfu tamē animalis rabidi nō erit admittenda, cum venenum illorum sit segne, ac tardum, ac aliis præsidiis tuto ac minus moleste educi, ac superari possit, & propterea magis laudare debem⁹, ut vincula, & emplastra astringentia adhibeantur, ut quibus facili negotio

tio inhiberi possit venenum, ne ulterius progrediatur.

*Minoris
vulneris
dilatatio.*

Dum hæc peraguntur, si vlcus sit magnum, non est opus, nec sectione, nec vstione, si vulnus vero, vel vulnera inflicta sint exigua, & parua, maiora fieri debent, quod dilatare passim Chirurgi appellât, vt nos docuit Galenus *lib. de Ther. ad Pisonem. cap. 16.* carnem videlicet circumquaque auferendo, ac vulnera circularia faciendo, quam circularem sectionem Medici circinationem nuncupant, ita enim virus è locis tollitur affectis, & si quæ pars veneni ad interiora ingressa sit, cum multo ac copioso sanguine educitur, & vulnera sic circularia, diutius aperta, vt est opus, seruari possunt.

*Partium
circumstā-
tium Sca-
rificatione.*

Secundo loco præcipit Aetius, vt vulneris circumstantia loca altioribus vlcusculis scarificentur, vt copiosa sanguinis euacuatio arceat inflammationem, & prohibeat, ne venenum membratim insinuetur, & Auctor libri virtutis centauriæ ait, quod

quod statim ac plaga facta est, vel mordicatio scarificare oporteat eū, qui in circuitu est, locum, & in ipso qui patitur, loco vnam profundam diuisionem facere, quorum tamen Auctorum sentētiam non recte percipientes Fracastorius ac Fernelius, *An & quā* & alij hos secuti, asserunt, vulnus esse *vulnera* scarificādum, quod tamen mea sen- *scarifican-* tentia punitiosum est executioni mā- *da.* dare; quoniam si incisiones, & præsertim altius iam recenti vulnere infligantur, periculum imminet, ne dolor ingens vna cum inflammatione & febre exciteretur, quæ postea erūt impedimento, quo minus alia remedia, quibus virus euocari ac superari ex toto potest, adhiberi possint, magno cum ægrotantis discrimine. Si tamen morsuræ essent exiles, & valde obscuræ, vel etiam nullæ, sed tantum vestigia cōtusionis dentium cū rabidæ saliuæ tactu apparerent, tunc locum demorsum scarificari posse, & debere longis, ac profundis incisio- nibus crederem. Ideo scribit Diosco- rides

rides in magnis vulneribus abscedē-
tēs carnes auferendas esse, ac labia a-
cie scalpelli circumscribenda, & pre-
hensam hamulo cutem, vossella car-
nem amputandam esse, si tamen, (vt
animaduertunt Posteriores Medici))
locus non sit ex nervis, vel musculis
compactus, tunc enim, tam in exi-
guis, quam in magnis circumstantiis
loca altioribus vlcusculis sunt scarifi-
canda.

*Veneri ex-
uctio.*

*Exugens
quomodo
preparan-
dus.*

Inter alia remedia pro veneno ex-
trahenda à loco commorso aucto-
res aliqui ex sententia Dioscoridis,
& Galeni *lib. 13. meth. cap. 6.* propo-
nunt, vt statim minister aliquis adhi-
beatur, qui ore vulnere præsertim le-
ui appposito venenum exugat, quod
vt sine ministri detrimento succedat,
cauent, ne in ore ministri vlcera ad-
sint, cum ex Celso venena non gu-
stu, sed in vulnere noceant, & vt os
ministri prius oleo foueatur, quod
non permittit hære venenum, ac
locus affectus etiam spongia in poscā
calidam immersa, vel cum decocto
cha-

chamemeli, & radicis syluestris lapa-
 hij, proluatur. Quod remedium cū
 Dioscorides & Galenus ex aliorum
 sententia proponant, & sit valde pe-
 riculosum, ac dubium, illud omitte-
 re tutius esset pro ministri salute, &
 huius loco vulneri affigere hirudinē
 unam, vel plures quæ virus optime v-
 na cum sanguine exhaurire valent, vt
 sentiunt Auicenna, & Isaac, vel vt a-
 lij auctores consulunt, statim catulo-
 rum vel gallorum, vel columborum
 modicum deplumatū vulneri admo-
 nere, quorum operatio vt foelicius
 succedat, animalium os est clauden-
 dum, ne possint aerem attrahere per
 partem superiorem, quod animal si
 moriatur, alterum substituatur, ita
 prosequendo quousque tota veneni
 vis extracta sit, cuius rei certum indi-
 cium erit, cum gallus, (hic enim ob
 naturam calidiorem aptior est,) vel
 aliud animal extinctum non rema-
 net. Vel quod alij magis commen-
 dant, animalia hæc viua nuper disse-
 cta, & adhuc calētia parti applicētur,
 quia

*Appositio
 viuorum
 anima-
 lium.*

*Appositio
 dissecto-
 rum.*

quia non solum quadam proprietate, verum calorifica podicis, vel interiorum facultate dissecti nuper animalis fit efficacissima virulentiae extractio, & doloris, si adsit, mitigatio.

Dioscorides, Galenus, cum cæteris Græcis, Celsus, Rhafis *ad Almansa*, Halyabbas, & posteriores Medici ex præstantioribus, ut venenum validius à vulnere extrahatur, & dissolvatur absq; calefactione, proponunt, cucurbitulam cum largiori flamma esse vulneri affigendam, cuius vice quidam ex antiquis utebantur quibusdam cavis cornibus, ut testatur Galen. *lib. 13. meth.* In qua cucurbitule applicatione animadvertendum est, quod ubi vlcus est angustum, prius, maius fieri debet; & si magnum, circumcidi, & utrumq; circū circa scarificari, postea cucurbitulam vulneri affigi, ac postea pro reliquiarum veneni, ac doloris lenimine, animalia parva per medium diuisa, supra vulnus apponi.

Cucurbitula.

At longe efficacissimum, & expeditissimum (vt Dioscorides ait) in venenatis ictibus præsidium est, vstio, quia nihil est, quod tutius ac validius omne genus veneni infringere, ac superare possit, quam ignis ipse, & cū ex vstione necessario apertum vlcus diutius perduret, efficitur non vulgare, ac tutum totius curationis fundamentum, & ideo Galenus *libro de Ther. ad Pisonem* scribit, post vulnus sectione maius factum, consueuisse instrumentis valde ignitis locū ipsum nurere. In qua operatione adhibenda commendare non possum recentiores illos Medicos, qui pri⁹ alia experiantur remedia ad expugnandum venenū, quibus nō conferentibus ad ignē confugiunt: qm̄ dum alia peraguntur, & venenū non euocatur, intimi⁹ penetrat, vbi vero intro admodum est progressum, tantum abest, vt igne, aliove remedio euocari possit, ut potius agitetur magis, ac citius maioriq̄ impetu ad viscera ingreliatur, & propterea cum principium

fit

Quando vstio tentanda.

fit valde ambiguum & latēs, vulnere
 maiori facto, si est opus, & adhibitis
 scarificationibus, & cucurbitula et-
 iam locus affectus candenti ferro in-
 uratur, fiatque inustio, quātum per-
 mittit pars, profunda, vt peruenire
 possit ad vltimum terminum, in quo
 virus latet, fiat etiam tantæ amplitu-
 dinis, vt vlceris cicatrix breui non
 possit cōmitti. Quidam neotericus
 Medicus vtitur ferro crucis modo
 parato, & postea cæpam albam de-
 coctam vlceri imponit, vel succum
 ebuli cum puluere duarum cantha-
 ridum, quæ vstio, vbi est multa caro,
 tuto adhiberi potest; vbi vero nerui
 multi, ac venæ reperiuntur, & etiam
 musculi (vt docet Celsus) parcius ac
 leuius agendum erit, vel potius ignis
 erit omittendus, vbi ab ipso insigne
 periculum immineret. Vstione facta
 præsertim cum instrumento aureo, si
 illa expedire videatur, obnixè dare
 operam oportet, vt inexistens cru-
 sta, quam Chirurgici escharam vo-
 cant, celerrime amoueatur, vt quam
 pri-

*Quid post
 vstionem
 faciendum.*

primum veneni seminaria euacuari possint, nam crusta in vulnere retēta omnes obserat meatus, vlcera coalescunt, & cicatrices obducūtur, maximo ægrotantium detrimēto. Crusta autem spatio bidui excidit, si frequenter illinatur cum liquida vernice, oui vitello & recenti butyro permixta, vel etiam cum simplici butyro ita feruefacto quantum ægrotans perferre possit, q̃ remedium, quamuis sit vulgare, fortasse tamen cæteris præstat. Si locus sit carnosus etiam cum manuali operatione crusta remoueri potest, in qua suspōte sanguis exeat, permittendus est in conuenienti quantitate exitus. Quod si locus comorsus vstionē non sustineat, Gal. lib. 13. meth. cap. 6. laudat, adhibenda esse ea medicamenta, quæ pariter, vt cauteria escharam efficiunt. Scribonius Largus docet apponēda esse ea, quæ etiam partem sanam exulcerant, & Auicenna in 6. 4. tr. 3. cap. 1. scribit, si vstio ferro fieri non potest, vt more Ægyptiorum fiat cum

fune accenso, vel cum medicamen-
 tis vitoriis, vel cum oleo vr̃ete. Ideo
 Ioannes de Vigo locum combure-
 bat cum oleo sambucino, cuius ve-
 stigia secutus quidam doctus & ex-
 pertus Medicus vice olei sambucini,
 utebatur felici cū successu oleo fer-
 uenti, in quo liquatum est sulphur,
 sal, & oleum rosaceum: Andreas
 Matthiæolus inter septica, & vlceran-
 tia medicamenta nullum esse præstā-
 tius argento sublimato testatur, si cū
 refrigerantibus medicamentis illud
 permisceatur, vt minus doloris infe-
 rat: nam præterquam quod validissi-
 me inurit, exusta ab eo caro, obdu-
 ctaq; crusta duobus tantum diebus
 post decidit, si tamen assidue butyro
 illinatur, id quod in aliorum exustio-
 ne minime euenit. Vbi vero decide-
 rit crusta, vt virus extrahatur, & con-
 tinuo effluat, facta vel non facta inu-
 stione, omni industria vlcus diu a-
 pertum conseruari debet, neque pa-
 ti cicatricem ducere saltē spatio qua-
 draginta dierum, vt monet Aetius,
 & fa-

& satis apte probat Galenus lib. de se- *Historia,*
et experientia: duo, inquit, fuere, qui
 a rabido cane morfi, ad eos Medicos, cum
 quibus consuetudo intercesserat, confugere,
 medicinam petentes, eratque utrique vlcus
 exiguum: e Medicis unus ulceri tantum-
 modo curationē adhibuit, nulla alia de re
 sollicitus, paucisque diebus sanam partem
 ostendit; alter vero, qui canem rabiosum es-
 se nouisset, tantum abest, ut festinarit vlcus
 ad cicatricem perducere, ut contra etiam
 magis amplum semper efficeret, validis v-
 cenis, acribusque ad multum tempus medi-
 amentis: ita quidem res cessit utrique, ut
 alter sanitati sit restitutus, & alter, qui ni-
 hil mali inesse putabat, repente aquam for-
 midauerit, & conuulsus interierit.

De Medicamentis attrahentibus, & vlcus
 apertum conseruantibus, & sanatum
 vlcus dissoluentibus: ac de signis extin-
 cti veneni.

CAP. III.

[NTER medicamenta vi attrahē- *Attrahē-*
 te prædita Diosc. lib. 6. cap. 38. pro- *tia ex Dio-*
 ponit *scoride.*

Opopanax
quid.

Lasër.

Ballote.

ponit falsamentum vti præstans remedium, & *lib. 2. cap. 31.* speciatiim garum, quod ex piscibus, ac carnibus conficitur, & muria dicitur, & *eodem 6. lib.* syluestre allium contritum, cæpam, succum cyrenaicum, tritici grana tam mansa, quam non mansa vlceri imponenda, *lib. 3. cap. 48.* ait, ex succo panacis heraclij, quod opopanax appellatur à Galeno, & pice optimum fieri emplastrum, *cap. 78.* laudat laserem, quæ est laserpitij lachryma; laserem tamen esse belzoinum vocatum aliqui volunt, & optimum esse cyrenaicum, valere etiam multum ballote, seu marrubij nigri folia ex sale trita *cap. 100.* & folia apiastri melissæ nuncupati *cap. 101.* scribit: *lib. 2. cap. 145.* laudat succum cæpæ cum aceto, ruta, & mele illitum, & *cap. 146.* allium, & *lib. 3. cap. 89.* alyssum herbam, de qua inferius. Ex quibus tamen ego probarem, vt simul allium, cæpam, ac triticum commansum acceptum parti affectæ imponeretur, cum experimento comprobatum sit, multum pro-

prodesse. Quod si dolorem inferret, intermitti vel potius cum oleo hypericonis, seu lumbricorum misceri debet.

Gal. lib. 11. simpl. cap. de cancris vstis, & lib. 3. de comp. med. per genera cap. 5. cōmendat mirum in modum emplastrum paratum ex pice, opopanace, & aceto, vt:

R. Picis, lib. i.

Aceti acerrimi, lib. i. & ℥. viij.

Opopanacis, ℥. iij.

Emplastrū
ex Galeno.

Opopanax prius, vt ipse docet, in cyathis quatuor aceti diluatur, aceti quod superest vna cum pice decoquatur, quod vbi consumptum est, addatur cauendo, ne efferueat, quæ cum erunt satis inter sese commixta, plagellæ magnæ inde conficiantur, locoque comorso superindantur, in hoc medicamento valde confidit Galenus, asserens, neminē se vidisse, qui illo vsus sit mortu⁹; & lib. 3. de comp. med. per genera cap. 5. nō finire vlcus cicatricē ducere, & punctis in neruosa parte idoneum esse; Quoniam tamen durum est, in duris

solum corporibus administrari debet, qualia sunt fossorum, & messorum, in pueris autem, vel mulieribus vel mollioribus corporibus, punctis cum vnguento aliquo discussorio, amaracino maxime & opobalsamo, vel cum vino, vel oleo veteri colligari; *in lib. vero de ther. ad Pis.* testatur se cum felici successu expertum esse, theriacam cum oleo rosaceo liquatam, & linimentis impositam, quam etiam solam emplastri modo impositam prodesse asserit Aetius *serm. 13. cap. 10.* Præterea idem Galen. *lib. 11. simpl.* scribit, mytulorum carnes, quos myacas græci vocant, opitulari adhibitas: *lib. 3. de med. facultate cap. 36.* brassicæ folia cum lasere trita ex aceto, vel etiam brassicæ folia sola ait, proficere; Multa alia antidota proponit *lib. 2. de comp. med. per gen. cap. 22. & lib. 3. cap. 9. & lib. 5. cap. 3. & 4.* quæ libenter omitto, ne lectorem redio afficiam. Plinius *lib. 22. cap. 23.* ait, laserem inter eximia naturæ dona numeratum, cum ruta vel melle, vel
per

er se visco superlitum, vt hæreat p-
 esse, sicut & *lib. 23. cap. 7.* fici ramo-
 im teneris cauliculos cuti imposi-
 os, & *cap. 8.* amygdalas amaras cum
 melle, nuces iuglandes cum cæpa, fa-
 e, & melle, & capitis canini cinerem
 ppositum; Aetius *serm. 13. cap. 10.* lau-
 at quoddam medicamentum, quo-
 iam vehementer arcet inflamma-
 onem, & raro citra magnam vtili-
 tē, & efficaciam adhibetur, Quod

R. Spuma argenti,

Cerusa,

Resina pini, an lib. i.

Ol. veteris, lib. iij.

Cera, ℥. viij.

Amoniaci,

Thymiamatis,

Galbani, an ℥. iij.

Empla-
 strum.

erusam, argenti spumam, & oleum co-
 uito, donec manus non inquinent, deinde
 quefacta adiucito, unito, & utitor.

Scribonius Largus *lib. de comp. med.*
cap. 175. proponit emplastrum, quod
 multis profuisse asserit, & est à Tri-
 hone acceptum, cæpam videlicet

cum sale, & ruta, item iuglandes nuce cum allio, sale, & melle. Oribasius, Paulus, & Aetius proponunt ablutionem vlceris cū decocto chamemeli, & radicum agrestis lapathij: & Oribasius ait, nepetam aridam facile ex imis partib⁹ omnem circumiacentem humiditatem ad se trahere. Laudatur etiam ab auctoribus ceratum ex dictamo, seu diadictamum appellatum, siue sacrum, à Galeno descriptum *in lib. 5. de comp. med. per gen. cap. 2.* & ad nostra pondera redactum à recentioribus Medicis *in suis antidotariis.* Hieronym⁹ Capiuaccius laudat sequens, quod

Emplastrū
ex Capi-
uaccio.

R. Cineris cancri fluuiatilis,

Allij,

Menthae,

Gentianae,

Aristolochiae rot. an. ʒ ij.

Baccarum lauri,

Boli arm. an. ʒ. i. misce, & cum
succo menthae fiat emplastrum.

Quod si, vt crebro euenit, cicatrices priusquam dies postulet, obdu-

can-

cantur, opus est, circum carne amputata, vel exusta, vulnera aperta tenere, ac refricare per cinerem vitis, aut ficulneum, vel folia marubij, vel anagallidis imponere, vt vlcera resoluantur, vt scribit Aetius.

Circa relata auxilia chirurgica Diosc. *lib. 6. cap. 39.* & Paulus *lib. 5. cap. 3.* animaduertūt, si à principio prætermissa fuerint, (quod principium spatium trium dierum Rhases *8. ad Alman.* existimat, Auicenna id etiam vsq; ad septimum extendit, qua in re opus erit Medici prudentia, ac peritia) nec vstionem experiri operepretium esse, nec alia chirurgica remedia, non enim, quod pertransiit, satis euocari posset, nec vlla huius rei vtilitas, sed in cassum corpora doloribus stererentur. Ea propter si pluribus diebus transactis vlcus cicatricem adhuc nō obduxit, amplius non comburatur, nec scarificationibus, cucurbitulis, emplastrisve irritetur, quia, vt ait Rhases, venenum iam in totum corpus diffusum est, esset tamen satis vti-

le in quocunque casu, vel etiam trásc-
actis quadraginta diebus & adhibitis
conuenientibus auxiliis in loco con-
gruo partis comorsæ, si excitaretur
fonticulus vel ignito ferro, vel cum
caustico medicamento, quoniam ex
cōtinuata illius euacuatione aliqua
potest fieri vitus reuulsio, & euacua-
tio, & eo magis, si cauterium fiat vl-
cere iam sanato ante præstitutum tē-
pus.

*Signa ex-
tincti vene-
ni.*

Vt autem cognoscere possimus,
an ex adhibitis auxiliis chirurgicis
& aliis topicis remediis totum ve-
nenum sit dissipatum & eductū, Pau-
lus ex Oribasio docet, eadem proba-
tione uti, quæ vsurpata fuit in cogni-
tione morsus, vtrum esset animalis
rabidi, nec ne, vt fiat videlicet empla-
strum ex nucibus regiis, vt vlceri ap-
plicetur, deinde illud gallo, vel galli-
næ offeratur, quod si auis ederit, &
moriatur, erit inditium, nondum ef-
se vlcus ab omni veneno repurgatū,
& propterea curandum erit, vt aper-
tum adhuc conseruetur; si autem a-
uis

is superuiuat, erit signum, omnes
 eneni reliquias absumptas & vlceri
 icatricem obducendam esse iis re-
 mediis, quæ talem habent faculta-
 em. In hoc capite recenseri debent
 a medicamenta, quæ exterius parti-
 bus adhibita sanis, habent vim vene-
 ra propulsandi à partibus nobiliori-
 bus, inter quæ laudantur duo olei ge-
 nera satis famosa, vnum Magni Du-
 is Hetruriæ, & alterum scorpionis
 Matthioli, vt videlicet cum vno ho-
 um duorum, vel alio simili illinan-
 ur pulsus omnes, temporum, manu-
 um, & pedum, oris iugulum, & cor-
 is regio per biduum singulis sex ho-
 is, & aliis quinq; diebus bis tantum
 n die, & circa locū demorsum etiam
 eodem modo, vel, vt alij volunt, ter-
 ia quaque hora.

Nec cuiquam displiceat, nos ni-
 nis prolixa oratione hanc partem
 tractasse, & tot proposuisse reme-
 lia pro vlceris productione, cū hæc
 it potissima præseruationis pars, quæ
 cum ratione & diligentia fuerit à
 Medi-

Medicis vsurpata, nullus comorsus à rabido animali poterit rabie corripiri, nisi sit ita efficax venenum, vt primis diebus morbum inferat.

De Victuratione.

CAP. IV.

VT autem præseruatio hæc tuta, & absoluta eueniat, dum vlcus à veneno expurgatur, ac illud reuellere à partibus principalib⁹ nitimur, pariter eædem partes muniri ac roborari debent, vt venenum à seipfiss depellere, ac euincere valeant, quod ex tertia intèrione curatiua erat executioni mandandum; quod quidem assequi possumus, & recta victus ratione instituta, & medicamentis cõuenientibus propinatis.

*Viuenti
norma in
qualita-
te.*

*In quanti-
tate.*

Viuenti norma talis instituatur, quo ad qualitatem, vt veneni vires hebetare, ac restringere possit, simulque prohibere, quo minus ad intima penitus illabatur, vt docuere Dioscorides & Paulus. Et quo ad quan-

uantitatem, vt non sit nimis tenuis,
 ec plenior, vt Aetius *lib. 6.* tradit, id-
 o indigentia, & satietas sunt vitan-
 æ, magis vero indigentia, cum il-
 a humorum prauitatem adaugeat:
 membra enim inanita, si cibo & a-
 limento careant, venenum attra-
 unt, quod humores inficit & cor-
 umpit, quod vlceri maligno nequa-
 quam expedit. Moderandum igi-
 ur alimentum, vt & recte conficia-
 ur, & optimū succum corpori præ-
 eat.

Pro potu vinum meracum Dio- *Potus.*
 corides & Celsus, quod omnib⁹ ve-
 nenis sit aduersarium, vinum etiam
 arcam, seu dulce, vt aliqui inter-
 retantur, commendant; Aetius vi-
 um album, & tenue nec valde anti-
 quum exhibendum esse, docet; A-
 licennas tamen, & Rhases volunt
 exhibēdam esse aquā simplicem, vel
 quam hordei, vel vinum multa a-
 qua permixtum, quod non laudo.

Panis sit ex farina optimi tritici, *Cibus.*
 multo fermento exceptus, cui si et-
 iam

iam semina aliqua odorata vel aromata indantur, erit magis ex usu; carnes sint ex laudatis auibus, & aliis animalibus, quæ optimum succum præbere possint. Excipit tamen Rabbi Moyse pullos colūbinos vti pessimos ex quadam substantiæ proprietate. Et quamuis caro arietis non sit probi succi, eadem tamen ex occulta proprietate vti affectui utilis commendatur. Ex piscibus omnes laudant canculos fluuiales, quos non ratione manifestæ, sed arcanae cuiusdam facultatis multum prodesse experientia comprobatum est; Admitti etiam possunt gammari in vino optimo decocti, & erinacei recentes.

Inter fructus vtantur nucibus iuglandibus, caricis, amygdalis, & pistachiis, aliqui etiam commendant castaneas, quas à proprietate prodesse asserunt. Ex herbis & radicibus sunt, allium, cæpæ, porrum, raphanus, smirnum, asparagus, rumex sylvestris, & hortensis, cichorium agreste, & brassica, quam peculiariter
huic

huic affectui prodesse Rabi Moyſes
teſtatur, præterea olera acria, & ſemi-
na odorata, & aromata non modice
prodeſſe poſſunt.

Abſtineant de morſi per annum
integrum à contactu, & vmbra cor-
nus & ſanguinariæ arboris, & à ſo-
nno ſubſorbo, & à balneo cuiuſcun-
que aquæ.

Quo ad aerem, maneat comorſi *Aer.*
in aere, & loco ſereno, & lucido, &
mediocriter calido, aerem craſſum,
loca frigida, & obſcura vitent.

Exercitium, ſomn⁹, & vigilia, ſint *Exercitia*
moderata. *ſomnus,*

Animi omnes noxias paſſiones, vt *vigilia.*
in cerorem, timorem, & iram omni- *Paſſiones*
no à ſeipſis, quantum fieri poteſt, de- *animi.*
ellant.

Egeſtionū quotidianarum, & mi- *Egeſtiones.*
tionum curam habēdam eſſe aſſerit
Aetius, vt videlicet ſingulis diebus
excernantur cōſuetis horis, quas ta-
men iuuare poſſunt (inquit ille) præ-
criptæ radices, ſcandix comeſta, &
œniculum, crithmum, ſeu crithamū,
vel

vel crethmum, seu crethamum, fœniculum marinum dictum, hæc enim tum ventrem, tum vrinam mœuere solent.

Venus.

Oribasius præcipit referente quodã vt comorſi per quadraginta dies à venere abſtineant, & à carnibus. Primum eſt rationabile: ſecundum videtur eſſe ſine ratione. Nam ſi vires manuteneri debent, non video, quomodo cum carniũ abſtinentia diuturna id aſſequi quis poſſit.

De Antidotis ſimplicibus, & compositis conferentibus comorſis à rabido animali.

C A P. V.

MEDICAMENTA, quæ principes partes tueri poſſunt, ne à viru rabido labefactentur, ac venenum ipſum ſuperare ac extinguere valent, plurima recensentur cū ſimplicia, tum composita ab antiquioribus ac recentioribus Medicis.

Simplicia.

Inter ſimplicia medicamēta Dioſcorid.

Dioscorid. *lib. 1. cap. 114.* proponit lycium,
 hoc est, eius lachrymam in catapotio
 deuoratum, vel in aqua potum, quo
 tamen nos caremus, *lib. 2. cap. 27.* ait,
 maridis piscis salitam carnem, velut
 omne fassamentum valere: *lib. 6. cap.*
39. scribit, aromata omnia magnam
 vim habere ad superanda venena,
 eo, quod viribus & substantiis ægre
 permutantur: *lib. 2. cap. 38.* ait, multos
 opinari, iecur canis, qui rabie exagi-
 tatur, tostum, ac in cibo à comor-
 sumptum, ne ipsi tententur mœtu a-
 quæ, tueri, & aliqui referunt, in Po-
 onia rabiem cum tali remedio cu-
 rari. Quoniam tamen Dioscorides
 non probat, & Galen. *2. simpl.* scribit,
 quosdam, quod illi fidem habuissent,
 fuisse mortuos, remedium vti vanū
 ac inutile reiiciendum est, sicut & san-
 guis eiusdem canis rabidi propositus
 à Dioscoride *lib. 2. cap. 72.* quia disse-

Sanguini
 canino
 nullas esse
 vires ade-
 ducendum
 venenum

L ac va-

cōtra Mar-
siliū &
alios.

ac vana reperiuntur, ideo nō est cre-
dendum Serapioni, qui asserit, san-
guinem caninum sanum epotum co-
morfos à rabido cane curare, cuius
rei etiam futilis est ratio, q̃ Marfilius
Ficinus *lib. 2. de vita producēda c. 11.* ad-
ducit, & est, quod *saliva* (ei⁹ verba re-
fert) *canis rabidi venenosa impressa homi-*
nū pedi læso per venas paulatim ad cor ascē-
dit more veneni, nisi quid interea distrahat,
si igitur interim canis alterius sanguinem
ille biberit, sanguis ille crud⁹ ad multas ho-
ras natat in stomacho, eum denique veluti
peregrinū eiecturus stomachus per aluum.
Interea caninus sanguis salivam caninam
superiora membra prensantem priusquam
ad præcordia veniat, derivat ad stomachū,
nam & in canino sanguine virtus est ad sa-
livam canis attrahendam, & in saliva vi-
cissim virtus ad similem sanguinem prose-
quendum; Venenum igitur à corde semotū,
sanguinique imbibitum in aluo natanti, v-
na cum sanguine per inferiora deducitur,
hominemq; ita relinquit incolumem. Quæ
responsio multa absurda continet:
primo supponit hunc effectū solum
sequi

sequi cōmorso pede, quod si superio-
res partes mordeantur, ruit ratio
Marfilij. Præterea falsum est sangui-
nem in stomacho natare, quia san-
guis extra venas exiens, statim coa-
lescit, & in grumos conuertitur, &
tantum abest, vt iuuare possit, vt po-
tius sæua symptomata excitare con-
sueuerit. Nec reperire est apud vllum
auctorem probatum, sanguinem ca-
ninum habere hanc attrahendi facul-
tatem, cum potius, vt dixim⁹ ex Gal.
multa futilia, ac inania de sanguine
dicantur. Reuertor igitur ad Diosc. *Vrina ca-*
qui *cap. 74.* laudat vrinam caninam, *nina vsus à*
Galenus tamen vrinarum medica- *Dioscoride*
menta paruipendit, & eorum medi- *commen-*
cinas ad curiosos, supersticiososque *datus à*
magis spectare existimat, quam ad *Galeno*
peritos Medicos, qui hæc nauseosa, *reiiicitur:*
incertaque remedia nunquam pro-
batis, expertisque præponunt. Præ-
terea *lib. 2. cap. 75.* mel decoctum lin-
ctum, vel potum proficere, & *cap. 89.*
lib. 3. alyssum contusum in edulio ra-
biei caninæ mederi, putatur, Galen.

lib. 6. simpl. ait, nuncupata est hæc herba
 Alysson, quod mirifice iuuat comorsos à ca-
 ne rabido, sed & rabienti quoque data sæpe
 in totum sanauit, & hoc ex totius substan-
 tiæ similitudine efficit. Plinius quoque
 lib. 24. cap. 2. ait, alyssum nomen accepit,
 quod à cane comorsos, rabiem sentire non
 patitur ex aceto potum, adligatumq;. Mo-
 dum parandi, & quantitatem exhi-
 bendam huius medicamenti docet
 Galenus lib. 2. de antid. cap. 2. vbi asse-
 rit, alyssum herbam contusam & cribratam
 reponere, huius, cum opus fuerit, cochlear ex-
 habe ex aqua mulsæ cyathis tribus à primo
 die vsq; ad quadraginta, sin minus saltem
 septem primis diebus.

Cōtrouer-
 sia: quæ ho-
 die sit plā-
 ta, quæ ve-
 terum a-
 lysson re-
 præsentat.

Sed quoniam non leuis versatur
 inter Medicos cōtrouerfia, quæ nam
 hodie sit planta, quæ veterem Alyss-
 son repræsentet, vt aliquid certi sta-
 tui nō possit, aliam enim habet Dio-
 scorides, aliam Galenus; Plinius, &
 Aetius pariter diuersam, nobis tamē
 placet Galeno adhærere, & descri-
 ptam ab eo pro Alyssō plantam reci-
 pere, eo quod p certo affirmet, eam

rabiam sanare. Scribit autem *lib. 2. de antid.* alyssum esse herbam marrubio adsimilem, asperiores tamē, & magis aculeatam circa orbiculos, & florem ad cœruleum vergentem proferre, hanc vero sub caniculæ æstu colligendam esse, exiccata cōtundi, cribrari, & seruari debere, ne difflatur: & quoniam alyssum ab ipso descriptum primam sideriū refert, quam aliqui heracleam vocabāt, idcirco hāc pro Galeni Alyssō recipe-
re possumus, qui *lib. 2. simpl.* terram emniam sanare morsum canis rabili, & *lib. 3. med. de facil. parab. cap. 36.* brassicæ decoctum potui datum proficere testatur. Oribasius & Paulus proponunt silphij liquorem, chamæ-
lyn, scordium, gentianæ radicem, olium, fluuiatilem cancrum decoctum multo anetho admixto, rutæ grestis semen, coagulum nouelli le-
oris, betæ radicis succum, quæ omnia in vino assumenda esse præci-
iunt. Aetius ait, *mergi iecur assatum cum oleo, & modico sale, & hypocampum*
L 3 edere,

edere, iubent. Quin & catuli recentissimi coagulum cum aqua datum, & leucāthemum herbam vtilia esse, sicut & chamæmelum, absynthium, centauream parvam, aristolochiam, arthemisiā, chamedryn, bryoniæ radicem, laserem, & hyenæ pellis cinerem. Plinius variis in locis quamplurima recenset medicamenta, inter quæ radicem sylvestris rosæ, quæ cynorhoda appellatur, quam ait oraculo quodam fuisse repertam, hipposelinum seu olusatrum dictum, laserem inter eximia naturæ opera numeratum cum ruta vel melle, vel per se, hyenæ carnes editas, & iecur etiam capitisque canini cinerem. Insuper adesse sub lingua rabiosi canis lium salivæ, quod in potu datum ait præcauere hydrophobiam. Multa alia remedia recensentur etiam à recentioribus Medicis, uti vincetoxicæ radix sesquidrachmæ pōdere ex cardui benedicti decocto per quadraginta dies pota continuos, angelicæ radix in puluerē redacta; pulegium, caprii

caprificus cortex contusus, acutus
 rumex oxylapathum dictus, quin &
 stercoris humani ex rufo homine
 stillatitiam aquam prodesse asserunt,
 quod tamen remedium vti nauseo-
 sum & incertum omitterem.

Inter medicamenta composita, *Medica-
 menta cō-
 posita.*
 quæ principes partes tueri possunt,
 ne à veneno rabido lædantur, vene-
 numq; ipsum superare, ac expugna-
 re valent, celebratissimum est anti-
 dotum de cancris, apud omnes scri-
 ptores tam Græcos, quam Arabes,
 præsertim ex Dioscoride, & Galeno,
 quamuis non congruant in antidoti
 compositione & cancrorum præpa-
 ratione. Diosc. *in lib. 6. cap. 37.* & Gal.
in lib. 2. de antid. cap. 11. ex Asclepiade
 accipiunt cancros fluuiatiles, ac eos
 in sarmentis vitis albæ exurunt, ac
 eorum cinerem minutissime tritum
 reponunt. Idem vero Gal. *lib. 11. simpl.*
 ex Aeschione suo præceptore assu-
 nit cancros fluuiatiles post ortū ca-
 nis, quando sol leonem transiit luna
 decima octaua, ac eos viuos in sarta-

*Antidotum
 de cancris
 ex Galeno.*

gine æris rubri impositos vrere iubet
 vsque dum facile ad læuorem redigi
 possint. Pro parando autem antido-
 to accipit cineris cancrorum bina cochlea-
 ria, hoc est, drachmas duas, pulueris gen-
 tianæ cochlearium vnum, id est, drachmam
 vnā, vini meraci quaternos cyathos, hoc
 est unciam vnā, cum dimidia, vel paulo
 plus, quæ in modum polentæ dilutioris sub-
 acta quadriduo bibenda exhibet. Si tamē
 ab illato morfu bini, ternive dies flu-
 xerint, iubet curationem inchoan-
 dam esse à triplicato pondere supra
 id, quod relatum est. Galen. vero in
 lib. 2. de antid. ex Asclepiade accipit
 cineris cancrorum partes decem, radicis gē-
 tianæ partes tres, therebintinæ partes duas,
 cuius antidoti vsq; ad sextum diem
 singulis quibusque diebus exhibet
 cochlearium vnum, hoc est, drach-
 mam vnā in vini puri antiqui cya-
 this tribus, id est, drachmis nouem,
 plus minusve, ratione ætatis ac vi-
 rium habita. Et si primo die æger ca-
 ruerit remedio, secūdo duplum ex-
 hibet; si secundo etiam careat, tertio

triplum, & tribus postea sequentibus diebus tantum assumat, quantum prima die sumpserit, vinum tamen satis dem semper erit; *in lib. vero 3. de med. fac. parab. cap. 14.* si omnia non suppetant, exhibet cācrorum interiorum cineres ex aqua semel, ac bis, quantum manu capi potest, *lib. autem 11. simpl.* quamvis solo vrantur cinere, vt tamen antidotum præstantius fiat, admiscet gentianam & thus: Recipit enim *cancrorum partes decem, gentianæ partes quinque, thuris partem unam*, quorum simul mixtorum quotidie propinat ad mensuram cochlearis satis magni, hoc est, vnius drachmæ boni ponderis, vel quatuor scrupulorum cum aquæ inspersione vsque ad quadragesimum diem, & si non protin⁹ ab initio, verum aliquot post dies à morfu curam cœpisset demorfi, tunc quotidie duo cochlearia præbebat. In omnibus circa hoc antidotum at-
 tinentibus, Oribasius, & Aetius secuti sunt Galenum. De virib⁹ autem ac præstantia huius antidoti testatur

Dioscorides *lib. 2. cap. 10. & lib. 6. cap. 37.* optimum esse auxilium, ac magnopere prodesse, & ideo cum fiducia eo utendum esse, eo quod plerisque hoc unum remedium satisfecerit. Monet tamen, ut muniantur magis ægrotantes contra inevitabile periculum, ut & cætera adhibeantur remedia, cum fatius multo sit, etiam si in vanum recidant, medicamentorum in homines tolerare cruciatus, quàm per inertiam, ac defidiam in vitæ discrimen adducere comorsum. Gal. *lib. 2. de antid. testatur*, hoc medicamentum bibentem satis superque tutum reddi, ne in aquarum formidinem incidat, *lib. vero 1. de compos. med. per genera cap. 16.* explicans emplastrum Heræ, ait; *nunquam sum ausus experiri hoc pharmacum, quam vim in rabidorum moribus ostenderet, quod certe sanans haberem medicamentum ex cancris confectum.* Cum autem hoc non adest, alia quoque nonnulla, quæ nunquam nos prospero successu frustrantur. In *lib. vero 11. simpl. med.* scribit, cæcorum cineris totius substantan-

stantiæ proprietate mirabilem esse effectum in iis, qui à rabiente cane morfi sunt, præstantiorem tamen esse illum, si cum gentiana & thure exhibeatur, ita ut nullum eorum, qui illo usi fuerint, mortuum viderit. Avicenna quoque asserit, hoc medicamentum pro hoc superando morbo esse peculiare, ac præcipuum; In quo tamen animaduertendum est, cancras fluuiatiles à Græcis carcinos dictos, eos esse, quos nos granchios vocamus, & rotundo sunt corpore. Et quamuis idem præstare possint marini, ut ait Dioscorides, eos tamen inefficaces esse. Præterea falsum est, cancras esse vulgares nostros gammaros, qui à græcis astaci appellantur. Nec ignorandum est sub cæcorum genere tres testaceos pisces contineri, cancras proprie vocatos, marinas, granzeolas vulgo dictas, & paguros ab aliquibus granciporros dictos.

Ad expugnandam vim rabidi animalis mortiferam Diosc. lib. 6. c. 39.

*Theriaca
præstantia
ad hunc
morbum
pro-*

proponit antidota magna, theriacā videlicet & mithridatum, & omnia alia, quæ maiorem aromatum partē recipiunt; Et Galenus *lib. de Theriaca ad Pisonem cap. 16.* ait, theriacam esse præstantissimum auxilium comoris à cane rabido, & *lib. de ther. ad Pamph.* esse remedium efficacissimū, de qua Andromach⁹ *in prima parte poematum* ita scripsit:

*Hacque canum rabiem fato impendente fugabis,
Cum trepidat moriens, & sitit ager aquas.*

Auicenna quoque *6. 4. tr. 4. cap. 9.* Isaac *4. pract. cap. 37.* Halyabbas *cap. 31.* theriacam laudant, vti proprium huius affectus antidotum; Idem Galen. *in lib. 2. de antidot. cap. 11.* multa recenset antiquorum antidota nō contemnēda, quæ theriacæ, & aliis magnis antidotis sunt similia, & composita ex illis simplicibus medicamentis, quæ huic affectui prodesse existimantur, vt illa Cratippi, Heræ, Zenonis, & Claudij, & *in cap. 14.* illud Galli, affert, & *in cap. 17.* Zopyria ab Asclepiade descripta, & alia huic adiecta, quæ v-
nuf-

nusquisque legere poterit. Aetius
 proponit antidotū quoddam ex nu-
 cibus, quod etiam febricitantibus
 conuenire asserit: nam præterquam
 quod affectioni resistit, somnum et-
 iam conciliat. Vel huius vice confe-
 ctionem Cyphi: vel eam, quæ ex tri-
 ginta sex, vel ex viginti octo rebus
 conficitur; Rhasis *lib. 35. cont. tr. 2. cap.*
2. & Auicenna *citato loco* testantur
 Theriacam Diatefferon maxime ra-
 bidis opitulari. Et quamuis Conci-
 liator *in diff. 179.* aliter sentiat, ipsam
 videlicet nō esse vtilem potissimum
 in temperamentis calidis, eo, quod
 sit exiguæ efficacitatis: alij tamen in-
 nitentes auctoritatibus horum præ-
 stantissimorum virorum existimant
 ipsam conferre, quamuis calida sit,
 cum calida medicamenta habeant
 vim dissipandi, & abolendi venena,
 & magis ea, quæ sedem retinent in
 humoribus crassis & frigidis, vt ve-
 nenum rabidum habet, & hæc the-
 riaca cōficiatur ex *gentiana, baccis lau-*
ri, aristolochia, & myrrha, quæ simplicia
 sua

*Theriaca
 diatefferon
 vtilitas.*

*Composi-
 tio.*

sua facultate arcana, & manifesta resistunt venenis, cum intus sumpta, tum exterius apposita.

Scribonius Largus *lib. de comp. med. cap. 171. & 173.* proponit quoddam antidotū Apulei Celsi, qui illud quotannis componebat, & mittebat centurpias, & ipsum exhibitum per triginta dies ita conferre testatur, ut comorfi nunquam timore aquæ tententur, & in ipsa correptione datum perficere, ut postea sine timore aquam sumant, *in cap. etiam 176.* habet aliud cuiusdam Cassij, quod bis in die est porrigendum, & *in cap. 177.* antidotū Marciani Medici, cui quia nihil deest, teleia appellatur, hoc est, perfectum antidotum; Auctor de med. exper. proponit electuarius quoddam expertum *pag. 107.* in catalogo librorum, qui Galeno ascripti sunt; Pariter auctor lib. secretorum simile describit medicamentum *pag. 97. a. d.*

*Antidotum
Teleia.*

Et hæc sunt medicamēta, quæ magis ab auctorib⁹ commendari in hac sæuissima affectione nos reperire potui-

uimus, quorum ea ab optimis Medicis vsurpanda sunt, quæ longa ac certa experientia comprobata sunt, et ex simplicibus, gentiana, & fideitis heraclea, ex compositis, theriaca, confectio ex cancris, & mithridatium, cum graue & iniquum sit teste Gal. lib. i. de comp. med. per genera in tam periculoso affectu certis medicamentis relictis, curiosæ experientiæ causa, mors vitam prodere.

*trum sanguinis missio cōueniat in comor-
sis à rabido animali.*

C A P. V I.

ORÆTER relata chirurgica auxilia alia topica, & antidota propota pro veneni rabidi extinctione, & euacuatione, vtrum sit etiam necessarium sanguinem mittere, seria ac difficilis admodum exoritur controversia, cum ex illius bona vel mala resolutione, salus vel interitus comorsequatur.

Sanguinis missionem esse proficua-

*Autoritates, quod sit
proficua*

cua-

*& non o-
mittenda.*

1.

cuam, nec dimittendam, videtur ma-
nifestum auctoritatibus ac ratione.
nam Paulus *lib. 2. cap. 2.* docens curare
ictus, ac morsus omnes venenatos
ait; *si autem venenum prius per corpus di-*
stribui contigerit, statim vena sectione v-
tendum est, & maxime si affectus humori-

2.

bus repletus sit. Celsus *lib. 3. cap. 27.* in
curatione morsus rabiosi canis scri-
bit, vulnus adurendum esse, & si vrin
non possit, sanguinem mittendum
esse.

3.

Rhases in *lib. 20. cont. tract. 2. cap. 2.*
asserit, ante attractionem veneni ad
interiora æger non phlebotometur,
sed postquam tractum fuerit venenum
duobus vel tribus diebus secare ve-

4.

nam poteris. Auicenna quoque loco
sæpius citato, *si videris* (inquit) *repletio-*
nem sanguineam, phlebotoma, & si non,

Rationes.

tunc non; Idem ratio suadere videtur,
nam cum vulnus rabidi animalis non
differat à vulnere non rabidi, si vul-
nus sit insigne, ac intus penetrans, vel
cum neruorum læsione, vel dolore,
vel febre, vel inflammatione, vel san-
guinis fluxu, vel spasmò, vel aliquis

ex iis immineat, ut ægrotans ab his immunis reddatur, vel præseruetur malis, necesse est, ex communi omnium doctorum sententia, ut sanguis ratione reuulsionis statim exhauriatur, in his etenim casibus, nullum inuenire est remedium magis aptum, & opportunum.

Ex aduerso tamen sanguinis missionem non solum non conducere, *Rationes in contrarium.* verum etiam magnopere obesse pos-

se, ratione & auctoritatibus, manifestum apparet, nam sanguinis missio inanitis venis venenum intimius penetrare facit, illud exagitat, vim, ac pernitiem illius euincere, vel refringere minime potest, & quod est deterius, vires deicit, quæ in tam diuturno, ac laborioso affectu valde necessaria sunt. Insuper cum venenum rabidum analogiam habeat ad humores crassos ac frigidos, pituitam videlicet, ac melancholiam, cum sanguinis missio refrigeret totum corporis habitum, ipso detracto humores frigidi maius suscipient incrementum,

1.

2.

M

tum,

*Auctorita-
tes.*

tum, ex quo non solum pabulum ve-
neno non auferetur, verum etiam
magis augebitur. Addamus, quod o-
mnes scriptores docent, qui sangui-
nis educationem proponunt, ipsum
non esse exhaustiendum, nisi transa-
cto principio, ubi venenum iam per
totum corpus distributum fuerit, sed
cum principium huius rei sit valde
ambiguum, latens, ac diuturnum ob-
veneni segnitiam, ac tarditatem, quod
ut plurimum multo eget tempore ad
suam proferendam pernitiam, ac ma-
litiā, aliquis poterit venam secare,
existimans transactum esse principi-
um, cum virus adhuc in extremis par-
tibus latebit, & ipsum ad penitiores
corporis partes attrahet. Ideo cum
nulla utilitas à sanguine misso appa-
reat, & multa immineant discrimi-
na, uti remedium periculosum, &
valde dubium, omnino reiciendum
esse, suadendum erit. Præterea si ne-
cessaria esset pro expugnando hoc
malo veneno sanguinis missio, ne-
quaquam Dioscorides, qui tam ac-
cura

curate, & exquisitè rabidi veneni
 curationem scriptis tradidit, nihil
 plane omittens, quod curationi con-
 ducat, eam tacuisset. Nec diligentis-
 simus Galenus, & cum eo, Oribasius.
 Aetius, Paulus *in capite proprio*, & A-
 tuarius tam nobile, & efficax reme-
 dium in hoc morbo si conduceret,
 silentio inuoluissent, ut interim o-
 mittam recensere auctoritatem re-
 centiorum, fama, ac re magis cele-
 rium, Fracastorij, Fernelij, Capi-
 accij, & aliorum nonnullorum, qui
 hoc remedium non admittunt, vel
 lud tanquam ambiguum, & inu-
 le reticent. Quod si Paulus in a-
 cis venenis commendat sanguinis
 missionem, in hoc spernit quodam-
 modo, cum eam prætereat; in illis
 iudat, cum principia illorum sint
 manifesta, in hoc reticet, cum obscu-
 rum, & incertum sit eius initium: cū
 Celsus proponit sanguinem de-
 hendum ex parte comorsa, & non
 ex sana hauriendum esse præcipit, v-
 t enim docuit virus cucurbitula, ac

inustione esse educendum; subdit, *non potest locus comorsus vri, sanguinem mitti non est alienum, & superponenda sunt vulnere ea medicamenta, quae valde excedunt.* Nec Rhasis & Auicennae auctoritas quidquam facit, cum antiquorum auctoritas, & rationes oppositae suadeant, sicut & ratio adducta opinionem hanc minime labefactare potest. Nam etsi in vulnere non venenato ratione magnitudinis vulneris, vel symptomatum comitantium, seu imminentium cōueniat sanguinis missio, secus in vulnere venenato rabidi animalis est faciendum in quo maius impēdet discrimen ex veneno intus attracto, quam ex vulneris magnitudine, ac symptomatibus, praesertim cum aliis remediis illis succurrere aliqua ratione possim. Quod si febris putrida aliqua inflammis, vel aliquis acutus morbus ex violento apparatu, vel ex aliqua extrinseca causa, ante quadagesimū diem comorso superueniat, qui ex sui natura necessario sanguinis detractio

*Quid circa
sanguinis
missionem
praesente
febr. sit faciendum.*

ne

em exposcat si sanguis mittatur, ad
enitiores partes venenum attrahi
oterit, & hinc sequi rabiem, si san-
guis non detrahatur, manifestū im-
minet discrimen ex febre, vel mor-
bo acuto ipsi ægrotanti.

Nos igitur in hoc ancipiti casu, ut
utrique consulatur, suaderemus, ut
sanguis mittatur, non tamen vena
secta, sed appositis cucurbitulis par-
bus inferioribus, quibus maior, vel
minor sanguinis copia demi poterit
re maiori vel minori sanguinis co-
pia, & habita virium ratione, & sic
lehitudo auferri, ac venenū à parti-
bus superioribus reuelli, & ad exte-
riora trahi poterit.

*An Purgantia medicamenta, quando, &
quæ conueniant.*

C A P. VII.

CVM rabidi canis morsus, ut te-
statur Gal. lib. 1. de comp. med. per
enera, sit perniciosissimus, & rabies
ab eo excitata morborum pessimus

in lib. de Theriaca, ud Pisonem, excogitarunt antiquiores, ac recētiore Medici omnia instrumentorum genera, quibus venenum rabiei causa extingui, & euacuari possit, inter quæ recensent euacuationem purgāte medicamento factam; De qua tamem etiam controuertitur à nonnullis, vtrum conueniat.

*Auctoritas
quod non
cōueniant.*

Et qui negatiuam partem tuentur, afferunt auctoritatem, & rationes, afferunt enim primo loco Galenum nullibi de medicamento purgantibus verba facere, quod cum sit nobile ac præcipuum auxilium, si in casu isto conueniret, nullibi illud ipse silentio inuoluisset.

Rationes.

Ratio autem eorum potissima hæc est, cum morbi essentia sita sit in venenosa materia, vel quibusdam qualitatibus, hæc minime purgantibus pharmacis, sed alexipharmacis, & alterantibus curantur; præterea cum in morbis venenosis contræcipue laedatur, ac vires labefactentur,

ur, cum medicamenta purgātia caloris nativi sint inimica, & viribus efficiant, ac eas frangant, huic affectui non sunt congrua.

Ex aduerso tamen medicamenta *Ratio in*
 se pro hoc debellando affectu ne- *oppositum.*

cessaria, potissimum ratione patet.

Iam cum huiusmodi venenum analogiam habeat ad humores frigidos,

crassos, qui etsi non reperiantur in corpore à principio, ex natura tamē

uius veneni, pedetentim, ac paulatim generantur, cum venenum per

enas iam sit fusum, & in his humoribus figatur, si debet educi, illius paulum euacuetur, necesse est Cui ra-

oni accedit auctoritas Dioscoridis *Autoritas.*

c aliorum Græcorum, & Arabum, qui cathartica medicamenta proponunt, quæ magnum præbere iuuamentum omnes vna asserunt. Et si

alenus de medicamento purgante nihil scripsit, non est mirum, cū rem

i notissimam omiserit, alibi enim docet, vbi humores præter naturam

corpore redundant, illos esse euacu-

cuandos, ideo Galenus locutus est tantū de illis auxiliis, quæ huic morbo sunt propria, ac peculiaris, & potissimū ab inigomorbiconueniunt. Admittim^{us} præterea, cathartica medicamenta venenum expugnare non posse sed propria alexiteria, sed euacuare illos humores in quibus residet venenum, ita vt ad humorum euacuationem, venenū etiam ipsum extrahatur. Nec vires in hoc affectu venenoso deiciuntur, sicut in pteristis, cum venenum sit natura segne, & immergatur in crassis, ac frigidis humoribus, qui vim suam deleteriā obtundunt, ac retardant, propterea tūc medicamenta exoluentia cum ratione exhibita conueniunt, nec periculum est de virium iactura, quæ vsque ad præsentem rabiem constantes sunt.

Medicamenta purgantia quando sint administranda.

Quando autē administranda sint medicamenta purgantia, videtur incertum propter apertum Auctorum dissidium. Nam Rhases *in tract. 8. ad Almans.* ait, euacuandum esse à principio

cipio cū pilulis, ac medicinis in me-
 ancholia descriptis. Omnes tamen
 & Græci, & Arabes post principium
 adhibendam esse purgationem, lite-
 ris prodiderunt. Dioscorides enim,
 postquam *in lib. 6. in cap. 37. & 38* pro-
 posuit antidota, & auxilia Chirurgi-
 ca ad vim veneni euocandam, ac di-
 spargendam, & *in cap. 39.* victus ratio-
 nem congruam descripsit, addit, *in-*
tra principia eorum, qui à cane rabido sunt
comorsi, curandi ratio talis est, alter vero
modus accedat. Deiectione magnum præbet
iuvamentum, ut pote cum mouendo, corpo-
ris habitum transmutet, & qua colocynhi-
dem recipit hiera, item lac schistum, quod si-
mul deiectionem moueat, & venenum do-
mare possit. Paulus & Actuarius peni-
 tus Dioscoridem sunt hac in re secu-
 ti. Aetius magis aperte scripsit, vlce-
 ribus ad cicatricem perductis, vera-
 trum album esse propinādum ad to-
 tius affectionis destructionem. Rha-
 ses alter *in Cont. ante attractionem, in-*
quit, veneni non detur laxatiuum, quoni-
am trahit materiam venenosam ad inte-

rius corporis; sed postquam traxeris venenum duobus vel tribus diebus laxare, & mundificare poteris. Auicenna quoque ait; & non oportet, ut properes in diebus primis ad euacuantia, sed occupare in trahendo id, quod forsitan penetravit, & si non facta fuerit attractio, tunc euacuatio in ea hora erit magis necessaria, & melior est, ut sit fortior.

Conciliator pro dirimenda hac controuersia, responderet, principium habere quandam latitudinem, principium, medium, ac finem, & ideo cum Rhases ait, à principio esse euacuandum, non intelligere de primo principio, vel, ut aiunt auctores, de principio principiante, sed de medio, vel fine principij, & ita ab aliis ipsum non dissentire. Quicquid sit de Rhase, omnes alij supra citati, & cum illis recentiores optimi congruunt, nequaquam à principio illati per morbum veneni, tentandam esse per pharmacum euacuationem. Per principium autem illud totum
tem-

tempus attendendum est, in quo vi-
 rus in partibus extimis residet, quod,
 ut sæpe diximus, cum sit valde ambi-
 guum, & obscurum, ac sæpius diu-
 urnum, per multos dies incumben-
 dum est, ad venenum eliciendum
 cum chirurgicis, ac topicis auxiliis,
 quibus rite adhibitis, cum dubitari
 semper oporteat, aliquã veneni por-
 tionem ad internas partes penetras-
 se, tunc cogitandum est de purgatio-
 ne. Nam cum venenum intus susce-
 ptum humores sibi analogos infi-
 ciat, & corrumpat, vel in ipsis se immi-
 scendo, in eos agat, tunc opere pre-
 cium est, infectos, ac corruptos hu-
 mores educere, ut simul & venenum
 euacuetur, & alij humores ab infe-
 ctione seruentur, illud enim, quod
 corrupto tangitur, ut ipsum cor-
 rumptatur, necesse est, teste Philoso-
 pho, & quoniam humores per partē
 post partem inficiuntur, fit, ut vna
 pars sit labe affecta, altera vero para-
 ta ad eandem suscipiendam labem;
 ideo prius corrupti, & infecti sunt e-
 ua-

uacuandi, deinde apti ad concipien-
dam corruptionem peculiariter præ-
feruari debet per ea, quæ antipathia
quadam huic veneno aduersantur,
de quib⁹ supra satis fuse à nobis scri-
ptum est.

*Medica-
menta
præparan-
tia.*

Cum autem humores labefactati
sint crassi admodum, ac vasis adhe-
rentes, antequam eos euacuare ten-
temus, debent præparari, cū his me-
dicamentis, quæ nō solum humores
calefacere, incidere, & abstergere,
verum & huic veneno resistere va-
lent, vt sunt syrups de scordio, de cor-
ticibus citri, de betonica, de pomis,
de succo buglossæ, de epithymo, oxy-
mel simplex, vel compositum, mell
rosaceum; decoctiones paratæ cum
seminibus citri, radicibus gentianæ,
angelicæ, dictami albi, cum scordio,
siderite prima, vincetoxico, buglos-
so, melissa, hypolapathi, & aliis su-
perius enumeratis. Nec imitari de-
bemus illos Medicos, qui nulla ex-
pectata humorum peccantium con-
coctione, eos euacuare audet, aperta
enim

enim est satis illa Hippocratis sententia, quod *concocta tantum medicari oporteat, neq; in principijs morborum unquam pharmaco, nisi materia turgeat*, vti debere, quæ sententia potissimum in hoc affectu locum habere debes, in quo humores crassi admodum, & frigidi prædominantur, qui nisi præparentur, cum maximo labore, ac perturbatione ægrotantium trahenti medicamento obedient, sed antequam disponantur, debent prius fæces, & excrementa in primis venis, ac viis latis existentia euacuari, vel lenienti medicamento, vel cū clystere, quem magis probo.

Facta vētris lenitione, humorum ac corporis præparatione, noxij humores erunt derurbandi, & hæc curandi ratio seruanda est, vbi venenū per morsum est inflatum: quod si labris, vel lingua in corpus sit attractū, cum nullus sit locus scarificationib⁹, cucurbitulis, vstioni ac cæteris similibus, & paucis diebus rabies excite-
tur, tunc Rhasis præceptum locum
habet,

*In quibus
in principio
purgandū.*

habet, vt quamprimū humores purgentur, & alia peragantur, quæ apparentibus instantis rabiei signis sunt facienda.

Circa hanc purgationem liceat nobis commonefacere iuniores Medicos, cum à nemine id fuerit animaduersum, quod cum per morsum virus immittitur, & nō liceat à principio purgare, sed opus sit cum alexipharmacis, ac antidotis rem agere, & cum reliquis iam scriptis antidota non esse exhibenda, cum inferioris ventris partes excrementis ac fœcibus repletæ fuerint, nā præterquam quod tanquam in cœno proiecta, vis eorum infringeretur, ac obtunderetur ab excrementis, ac impedirētur, si leuioris essent actionis, ac quo min⁹ intimius penetrare possent, periculum etiam immineret, ne ipsa sua caliditate insigni, vt plurimum fundarent, ac agitarent excrementa illa, ac simul intra venas traherent, & ita malum malo adderetur. Quapropter tutius erit, antequam alexipharmaca

diaca propinentur, ventrem lenire
 cū leniente pharmaco, quale est cas-
 ia, mel rosaceum solutium, vel a-
 iud simile. Si vna cum fœcibus ad-
 int etiam cruditates in superiori-
 bus ductibus, quæ exhiberi debent
 in pauca, vel mediocri quantitate,
 cum in plurima copia propinata ex-
 enientibus, purgantia fiant, vel res
 potius peragatur cum leniente cly-
 tere, si fœces tantum sunt excluden-
 dæ, ideo Rhases *in continenti*, & A-
 uicenna præcipiunt lenes clysteres
 quotidie esse iniiciendos, Rhases e-
 nim ait, *clystera quotidie*. Et concor-
 rant auctores, quod clysteres sint le-
 nes. Auicenna *post solutionem*, inquit,
cum cathartico, est necessarium, ut admi-
nistres iterum omni die, aut in duobus die-
bus clysterem non acutum, ut ex oleo & a-
qua sicla.

Et vt ad purgationē tempore op-
 portuno faciendam redeamus, non
 est ignorandum, illam omnes insti-
 tuere cum pharmacis validioribus,
 o, quod humores peccantes ratio-
 ne

ne suæ substantiæ, ac qualitatîs non possunt, nisi cû vehementibus pharmacis educi, quapropter Dioscoridi vna cum Oribasio, Paulo, Actio, & Actuário proponit elleborismum vti omnium aliorum efficacissimum & experimēto comprobatum, si frequenter assumatur, quem etiam nonnulli in arte nostra præstantes viri ratione, & propriis experimentis commendant. Paulus, Oribasius, & Actuarius proponunt etiam hierã diaolococynthidos; Actius hieram Ruffi, posteriores Medici addunt hieram Archigenis, hieram Logodionis, & nos hieram Pachij, quæ est præstantissima. Laudant & pilulas ex elleboro, elaterium, antimonium, pilulas de lapide Lazuli, Cochias, de nitro ac foetidas.

*Simplisia
vehemen-
ter purgan-
tia.*

Quod si tamen ratione ætatis, vel temperamenti, vel virium, vel aeris non expediat vti vehementibus hisce pharmacis, eligantur mitiora, ac mediocria, vt est sena, epithymus, polypodium, elleborus niger, myrobalan

ani tigris, & agarius præcipue, qui *Præstantia*
 præter vim purgandam habet etiam per *agarici in*
 morbos hezarticas, & alexiterias, *morbis ve-*
 quibus venenis resistit, ut ex Aucto- *nenosis.*
 ritibus & Galeno est manife-
 stum. Illis compositis vero in usum veni- *Composi-*
 unt electuarium de dactylis, confectio *ta.*
 zimocho, electuarium Indum maius,
 & Benedicti Calaxeni. Et cum ante præparationem hu-
 iusmodi opus lenire alium, elige-
 re possumus quædam lenientia ali-
 quater purgantia, quæ tamen in princi-
 pio non conveniunt, ut sunt syrup.
 de polypodio solutivus, electuarium
 cotinum, Diasenna, Diacatholi-
 con, quæ etiam si in multa quantita-
 te, vel in parva, & frequenter exhi-
 eantur, vicem eximie purgantium
 implere poterunt. Et quoniam elle-
 borus albus, ut testatur Paulus, exhi-
 eri debet laborantibus præcipue a
 quo forti morbo, eo quod omnib.
 os morbis sit fortior, & tanquam
 fortissimus Dux teste Herophilo ve-
 N he-

Elleborum
album ma-
xime con-
venire.

hementer agitet, & expellat, cum rabies sit morbus validus, cōtumax, aclethalis, & experimētis quamplurimis antiquorum, & recentiorum Medicorum probatum sit, elleborū album eam expugnare, & omnem vim illius dissipare, ac infringere, ideo remoto Arabum aliquorum metu, erit propinandum, adhibita tamē conuenienti quantitate, & præparatione, in qua etiam nec nimis timidiū esse debemus, vt minus, quam conueniat, exhibeam⁹, cum auctore Plinio, si largius sumatur, celerius etiam erumpat; in pauca vero quantitate exhibitus diutius illius molestia daret, de cuius præparatione, quantitate, & modo exhibendi *in proprio commentario* verba faciam, quoniam si recte præparatus propinetur, omni suffocationis periculo caret, aliorumq; symptomatum, quæ ipsum excitare auctores tradunt. Purgatio autem elleboro, aliove medicamento facienda, si per morsum venenum iniectū est, vt supra diximus, diutius est pro-

telan-

elandanda, cum principij tempus sit in-
certum, ac latum, ne in ipso venenū
atens in extremis, & lōginquis par-
tibus intimius, & prope viscera ra-
diatur à medicamēto. Qua in re plu-
imum conducet Medici prudentia,
& diligentia; Cum autem purgatio-
ne opus esse cognoscimus, non se-
mel, ac iterum, sed frequentius ante
quadagesimū diem, vel etiam post
hoc tempus ipsa vti expedit.

*De sudorificis internis, & externis, ac de
balneo præsertim, item de Diureticis.*

C A P. VIII.

NEC solum pharmacis alexite-
riis, exoluentibus, & aliis rela-
tis pugnare debemus aduersus vene-
rum rabidum, sed etiam quibusdam
aliis machinis medicis vti, operæ pre-
mium est, vt tam crudelem humano
generi hostem expugnem⁹, sunt au-
tem instrumenta hæc, medicamenta
sudorifica, frictiones asperæ, sinapif-
ini, dropaces, exulcerantia, & alia hu-

iufmodi, quæ venenum diffipare, ac ab internis euocare valent.

De fudorificis Dioscorides *in cap.* 39. *lib. 6.* ait, sudores ante cibos, & poſt etiam ciendos eſſe, vel vt ſcribit A. ctuarius, fudor, qui cibum antecedit, & ſequatur, prouocandus eſt. Paulus etiam idem in genere ſuadet, & Auicennas peculiariter ſcribit, eſſe neceſſarium, ſudorem prouocare in principio augmenti, quamuis etiam in toto augmenti tempore ſudor conueniat cum deambulationibus, balneis, & omnibus aliis modis ſudorem prouocantibus. Idcirco virtute, ac cum vtilitate ſudor cieri poſſit, reiicienda ſunt aqua hordei, aqua ſimplex, puluis violarum, & omnia alia, quæ refrigerare poſſunt, & uſurpanda ſunt ea, quæ non ſolum calefacere, & humores à centro ad circumferentiam elicere, verum & venenis, & præſertim rabido aduerſari valeant. Inter ea autem, quæ valide ab internis trahere poſſunt, efficaciffimum eſt viſcus quercinum,

nanti

nam teste Gal. *lib. 6. simpl.* ipsum ratione suæ calidæ, aeræ & acris substantiæ valenter ex alto humores extrahit, non tantum tenues, sed & crassiores, eosque diffundit, ac digerit; recipi autem debet pro decoctionibus parandis, & illius substantia habenda, lignum, & pro externis medicamentis viscus, quod ob suam ingentem caliditatē in medicamentis internis admitti non debet. Ex illis vero, quæ simul sudorifica, & aliteria sunt, probatur, dictamus crentensis, seu albus vulgaris, carduus benedictus, scordium, tabacus, & angelicæ radix; quæ vna cum ligno quercino, vel seiunctim variis rationibus usurpari possunt, vt exempli gratia;

R. *Ligni quercini,*

Dictami, An ʒ. ij. vel iij.

Aquæ hordei seu chamemæli lib. ij.

bulliant ex arte ad consumptionem medietatis: cuius decocti per colum transfusi exhibeantur vnciæ octo, vel decem, vel loco dictami substituere

Potio sudorifica.

possumus alterum ex relatis simplicibus; aut,

Alia.

R. Ligni quercini, ℥. iij.

Aquæ cardui benedicti, vel scordij, lib. ij.

fiat decoctio, & exhibeatur vt supra, vel

Pulvis sudorificus.

R. Dictami albi, ℥. s.

Ligni quercini, ℥. ij.

Seminis & floris cardui benedicti, an ℥. i. s.

fiat omnium pulvis, cuius

R. à ℥. i. vsque, ad ℥. ij.

Vini albi vinosi, ℥. i. s.

Aquæ cardui sancti, ℥. ij. vel iij.

quibus mixtis simul exhibeatur.

Sudorifica externa.

Nec solum cum medicamentis internis sudorem ciere possumus, verum etiam cum externis, vt sunt inunctiones, suffitus, laconicum, feruentes lapides, instrumentum illud ligneum cum carbonibus ignitis, vesicæ, aut vascula ænea, vel testacea calido aliquo liquore repleta. Inter externa remedia omnes fere auctores proponunt vsum balnei aquæ dulcis, aliqui ad ciendum sudorem, nonnulli

Balneum aquæ dulcis probatur à C. Celso.

ad debellandum venenum, quod ratione proprietatis occultæ efficere existimant, freti auctoritate C. Celsi, & Auicennæ. Celsus enim ait, *quidam post rabiosi canis morsum protinus in balneum mittunt, ibique patiuntur desudare, dum vires corporis sinunt, ulcere ad aperto, quo magis virus ex eo quoque destillet, deinde multo meracoque vino excipiunt, quod omnibus venenis contrarium est, idq; cum ita per triduum factum est, tutus homo à periculo videtur.* Auic. 6. 4. tr. 4. cap. 9. *item ab A-*
et necessarium est, inquit, in principio facere, ut ipse sudet ex eis, quibus possibile est ex ambulatione, & balneatione. Quod tamen remedium non esse tutum auctoritatibus patet. Nam Oribasius scribit, referente Andrea Baccio li-
bello de Venenis, & Antid. balnea ante vigesimum, & alij ante quadagesimum, noxia esse. Auicenna cum de vitione ac medicamentis rubrificantibus, locutus est, ait, non intromittas eum in huiusmodi hora in balneum omnino: nam si balneaueris eum, interficies ipsum. Quam sententiam prius habuit Rha-

Viderur

item ab A-

uicenna

probari.

Ab autore
reiicitur.

ses 35. cont. tr. 2. cap. 2. Auctor libri de virt. centau. asserit, omnem aquam vsque ad annum vitandam esse.

An conueniat balneum aquæ marinæ.

In principio nec balnea nec alia sudorifica conuenire.

Loco balnei aquæ dulcis inualuit vsus vulgaris & antiquus apud quosdam populos, & præsertim Gallos, & illos, qui loca maritima inhabitant, vt quamprimum commorosos ad demergendos in maris aquam mittant, & hoc adhibito remedio, oēs reddi immunes à malo; aliqui dicunt. Quapropter quid sit in re tam ardua, & multi ponderis sentiendum, diu dubius fui, & diu cogitando tandem in hanc veni sententiam, adhibita temporum affectionis distinctione, rem definiendam esse: nam in principio affectionis non solum balnea, sed etiam alia sudorifica sunt vitanda, si per morsum, venenum sit contractum, secus autem si per labra & os: cum in principio affectionis per morsum adesse venenum in partibus extimis pateat, & balnea, ac sudorifica alia vim habeant laxandi corpora, & aperienti cutis meatus, ita vt veneno præbeatur

beatur aditus facilis ad intima pene-
 trandi, ideo nisi cum maximo ægro-
 tantium discrimine, vsque ad qua-
 dragesimum ad minus vel sexagesi-
 mum diem, ac vltcrius, adhiberi pos-
 sint: præter quam quod balnea tot
 exposcūt condiciones, cum ex parte
 morbi, & ægrotantis, tum ex parte
 balnei, & ministrorum, vt difficilli-
 mum sit, omnes simul conuenire, vt
 balnei vsus sit tutus, ac vtilis, vt fusc
in lib. 4. de morb. venes. cap. 5. probau-
 mus. Transacto principio, vbi vene-
 nū ad intima penetrauit, vel in prin-
 cipio, vbi per os venenum intus est
 acceptum, tunc balneum recte, ac v-
 tiliter administrari poterit, si tamen
 ea executioni mandentur, quæ exe-
 queda esse *eo in loco* scripsimus, & præ-
 fertim, si vniuersalis præcesserit cor-
 poris purgatio. Hanc eandem sen-
 tētiā habuit peritissimus Capiuac-
 ci⁹ *in lib. 7. pract. cap. 12.* vbi ait, *progres-
 su temporis, cum venenum per corpus di-
 spersum est, probatur balneum aquæ dulcis,
 vt aperiantur pori, & venenum euacuetur.*

Quando
 cōueniant.

*Aqua ma-
rina utili-
tas.*

Non eo tamen inficias, balneum, & sudorifica à principio parti tantum commorſe admoueri poſſe, vt venenum diſſipetur. Aqua vero maris cū ſit ſicca, vinctuoſa & craſſæ ſubſtantiæ, quarū qualitatū ratione meatus cutis ſtipat, ac condenſat, iuuare potest, cum non permittat venenum ad intima penetrare. Quod ſi nobis plurimis, ac legitimis experimentis probatum eſſet, cum huius rei nullæ ex clafſicis ſcriptoribus adſit auctoritas, ſolam in mari immerſionem abſque auxiliis chirurgicis & antidotis, commorſos, à rabie præſeruari, vtique in Andreæ Baccij ſententiam irem, id referri poſſe ad occultam proprietatem, quæ tamen proprietas à nemine antiquorū, vel recentiorum re ac fama celebrium fuit cognita: & illi, qui immerguntur cum pecularibus ac legitimis auxiliis, ſe muniant, quo fit, vt nos exiſtimare debeamus, hanc in mare demerſionem cum aliis præſidiis iuuare, nequaquam ſolam curare poſſe. In qua ſententia

noſſ

nos magis firmat historia relata à Petro Foresto *in lib. 10. obser. 28.* qui scribit de quodam adolescente, qui Delphis post sextum mensem ex morfu canis rabidi in hydrophobiam incidit, quamuis prius à principio demersus fuisset in mare, quoniam, vt existimo, vera & legitima auxilia spreuit. Quod si C. Celsus, (vt ad balnei vsum redeamus,) asserit, protinus post rabiosi canis morsum in balneum cōmorfos mittēdos esse, id ex aliorum, & non ex propria sententia scripsit, nam ait, *quidam*, & in fine, *& tutus homo à periculo videtur*, & recte equidem *videtur* tutus, sed re vera nō est tutus, & si Auicennas cōmendat sudorem, balneum damnat.

Præter sudorifica præsidia, idonea *Diuretica* etiam sunt ea, quæ vrinam mouent, *rum vsus* & diuretica dicuntur, vt memoriæ *& utilitas.* prodidit Oribasius *lib. 8. synopses cap. 13.* & potissimum si cum alexipharmacis, & propriis huius veneni antidotis propinentur, vel adhibeantur ea, quæ vtraque facultate pollent, inter

ter quæ laudantur spica celtica, valeriana, asarum, scordium, & alia pleraque relata in victus norma; quæ diuretica etiam conueniunt eodem tempore, quo sudorifica adinueniri possunt.

De imminentis rabiei curatione, & per totum annum, velet amplius præseruatione.

CAP. IX.

QUOD si immineat rabies ipsa, quamprimû validiora adhibenda erût remedia, sinapismi videlicet; vesicãtia, seu exulcerantia: quoniam, vt Galenus lib. 5. simpl. med. cap. 18. omne deleterium venenum à foris impositis medicamentis euacuatur, aut caliditate, aut totius substantiæ attractionem agentibus.

Sinapismi.

Sinapismi communiter parantur ex caricis per diem in aqua tepida maceratis, & postridie eius diei vehementer expressis, contusisque & ex acri sinapi contuso, in qua confusione paulatim affunditur aqua, in qua

qua caricæ maduerint. Sinapismus
 atis efficax conficitur, si duabus si-
 napi partibus vna tantum caricarum
 admisceatur: mediocris vero ex pa-
 rtibus vtriusque portionibus, nec si-
 napi in aceto est macerandum, vt o-
 mnes fere faciunt, quoniam ex ace-
 to vis sinapis imminuitur, sed in lixi-
 gio dulci, qui sinapismus varias reci-
 pere formas potest, emplastri, lini-
 menti, & cerati, pro rerum varieta-
 te, quæ illi adiiciuntur, vt sunt mel,
 adeps, oleum, pix, resinæ, ac gummi.

Vesicantia possunt parari ex vali- *Vesicantia.*
 diffimis simplicibus, vt sunt arseni-
 cum, auripigmentum, euphorbium,
 & calcanthum. Vel ex mitioribus;
 qualia sunt sinapi, piper, scordeon,
 sandaracha, radix helenij, clematis
 altera, thlapsi, pyrethrum, nastur-
 tium, helenium, lepidium, scylla, al-
 lium, ammi, elaterium, ranunculus,
 flammula iouis, acetum acerrimum,
 acetum scylliticum, sapo, ferment-
 um, elleborus albus, lactitymali, fi-
 mus columborû syluestrium, & ca-
 pra-

prarum, tartarum, & cātharides, quæ exulcerantia etiam varias formas recipere valent, pro vt ex variis propofitis materiebus constant. Recipiuntur tamen potiffimum illa exulcerantia, quæ cantharides recipiunt, quæ in hoc, ficut etiam in omni alio venenoso affectu, multum celebrantur, & prodesse poffunt. Et quoniam actio veneni eft vehemens, adhibeantur etiam maiora, ac plura veficantia, vt effet hoc:

*R. Cantharidum abiectis pedibus & al-
lis 3. vj.*

Sinapis,

Ellebori albi, an 3. ij.

Seminum ameos, 3. j.

Fermenti, 3. iiij.

Aceti scyllitici. q. s.

misce & fiat pasta siue massa:

cuius portiones conuenientes brachiis, fœmoribus, & tibiis apponi poterunt, & diutius detineri, vt non solum cuticula, verum etiam cutis absumatur. Et vt diutius vlcera excitata cōferuentur, cum cicatricem obduce-

*Vt vlcera
diutius
maneant
aperta.*

lucere volunt, apponatur ceratum
dictamni, seu sacrum dictum, diachy-
on simplex, vel compositum, vel ea-
lem pasta, quæ conseruari debet a-
eto scillitico reformata, iterū pau-
isper applicari potest, vel aliud re-
medium ex his, quæ proposita fuerūt
pro conseruandis vlceribus anima-
is rabiosi.

Præter hæc extrinseca remedia, *Antidota.*
propinentur antidota in dupla quā-
tate, quam in præseruatione con-
uenire dixim⁹, singulis videlicet die-
bus, vt matutina hora theriacæ, seu
nithridatij ʒ ij. in vino potenti di-
utæ: vesperi vero ante cœnam anti-
dotum de cancris, seu gentiana, vel
aliquid aliud magis experientia cō-
probatum. Et si quid est, quod in ca- *Præstan-*
u isto prodesse possit, erit elleborus *tia ellebori*
albus, si protinus exhibeatur, & in- *albi in hoc*
erpositis diebus repetatur. Nec spe- *morbo.*
randum est ex aliis auxiliis, ac reme-
diis hunc sæuissimum malum profligari posse, nisi cum relatis.

Et quoniam incertum est tempus,
in

*Quid post
quadrage-
simū diem
faciendum.*

in quo ab illato morfu debeat rabies excitari, trāfacto quadagesimo die, vsq; ad quem remedia perpetuo adhiberi debent. Rogerius quidā suadet, vt per quatuor vices in anno, cōmorsus purgetur, & singulis quindecim diebus accipiat theriacū^am. Nicolaus Florentinus etiam commendat, vt per annum integrum commorfi vtantur alexipharmacis rabiei aduersantibus, & Aetius communes facit, vt singulis annis p̄seruationis gratia appropinquante morfus tempore commorfi per hieram purgentur, & instante die per triduum theriacam accipiant.

*De Rabiei facta curatione, vbi de religiosi
remediis tractatur, ac de p̄seruatione
& curatione canum.*

C A P. X.

VBI accesserit aquæ, & omnium liquidorum abominatio, iam facta est rabies, quæ cum curationem non recipiat, non est mirum, si eam scri-

scriptis tradere veteres neglexerunt, exceptis Aureliano, & Celso, qui memoriæ prodidit, rabiei vnicum esse remedium, vt æger inopinate in piscinam, vel balneum aquæ dulcis, non ante illi præuisum, proiciatur, & si natandi artis sit ignarus, sincere immersum bibere, & postea eum atollere, & si natandi peritiam habeat, interdum deprimi, vt etiam inuitus qua satietur, sic enim simul & sitis, & aquæ metus tollitur. Aquæ potum Rhases, Auicennas ac cæteri Arabes proponunt, & docent, varia instrumenta parari, quibus clam, & sine sonitu, & visu aquæ ægrotantes recipiantur ad bibendum. Quod tamen remedium quamuis ab omnibus esse recentioribus sit receptum, minime probare possum, auctoritatibus, & rationibus innixus. Primo cum conuerim, Dioscoridem, Oribasium, Aetium, Paulum, & alios Græcos auctores hoc remedium silentio inuoluisse, quod minime ab illis esset factum, si experientia cognouissent,

*Nec potum
nec balne-
um aquæ
quicquam
prodesse.*

*Auctori-
tes.*

rabidis illud posse opitulari, nec dicendum est, remedium eos ignorasse, cum de eo ante Galeni tempora alij Medici meminerint, vt videre est apud C. Aurelianum, quamuis Galen. *in lib. de Theriaca ad Pis.* videatur per transennam remedium probare. Scio tamen ad hoc remedium reiiciendum non sufficere, illud antiquiores obliuioni mādasse, in medium afferre, si ab aliis postea prodesse simpliciter, vel saltem prodesse posse, fuisset scriptis traditum. Idcirco cum à quibusdam doctissimis recentioribus experimentis propriis vt remedium noxium, ac inutile sit comprobatum, sit, vt & nos illorum sententiæ adhærere cogamur, & potissimum, cum his experimentis habeam⁹ auctoritates & rationes. Nam C. Aurelianus non solum damnat aquæ potum, verum etiam illius immersionem, eo quod ex potu multo maiori delirio, & furore affecti, & ex demersione, conuulsiones, & contractiones excitatæ sint. Auctor etiam

iam

iam non contemnendus superius citatus *lib. de virt. cent.* non solum aque potum improbat, verum etiam per annum à balneo cuiuscunque aquæ abstinendum esse scribit. Auicennas quoque in *6. 4. tr. 4. cap. 7.* loquens ex propria sententia de hac curatione, ait, quosdam timentes aquam, eam potasse, ac strangulatos interiisse. Ideo postquam Celsus proposuit remedium, postea scribit, illud esse cū vitæ discrimine, eo, quod infirmum corpus à nervorum distensione absumi possit. Ex quo patet à remedio, à quo salus sperabatur, interitum sequi. Accedo ad rationes.

Cum causa rabiei sit venenum, & *Rationes:* inter ipsum, & aquam magnus repariatur dissensus, quod abominatio, auersio, & dolor ingens, quibus miseri ægrotantes torquentur, non solum ad potum aquæ, verum etiam ad visum, & auditum illius; asserendum est absque vlla dubitatione, ex aquæ immersione, ac potu, morbum semper magis exasperari, & augeri. Nec

O 2

aquæ

aquæ potus prodesse potest rabidis, eo quod morbi huius natura sita sit in intemperie calida, & sicca, quæ copioso potu extinguui possit, nam præterquam, quod veritati alienum sit, essentiam rabiei positam esse in intemperie hac insigni, vt supra fuit demonstratum, si tamen ex ea ortum haberet, esset in habitu, vt hæctica facta, quæ vnico aquæ potu, & sola immersione aboleri minime posset, & præsertim sicca intēperies. Addamus, quod si solius aquæ simplicis potus hunc tyrannicum morbum expugnare valeret, multo magis demorosos præseruare posset ab eo, cum facilius sit inæqualem intemperiem, quam æqualem remouere, sed nec aquæ potus, neque balneum à rabie valet custodire, multo minus iam factam curare poterit, & ideo ad alia accedo.

Vbi morbus augmentum suscipit, multi arbitrantur, corpus ægrotantis oleo dulci ac tepido fouendum esse, & ne sonitus liquoris percipia-

tur

tur ab ægrotante, spongiarum imbuedas esse, & apponendas.

Recentiores aliqui pro curatione proponunt medicamentum quoddam ex cantharidibus Auicennæ & Rhafis, & quamuis Auicennas referat illud pro sola præuisione, antequam adsit aquæ abominatio, & inter antidota recenseat: nam ut docuit Galenus *lib. 2. Aph. com. 22.* multa referuntur medicamenta à scriptoribus ad hydrophobiam, quæ non conferunt ipsius curationi, sed potius præseruant commorosos ab extrema perniciæ; istud igitur medicamentum R.

R. Cantharidum partem unam.

Pastilli.

Lentium deglubatar. part. unam.

Croci,

Spicæ,

Caryophyllorum.

Cinamomi,

*Piperis, omnium sextam partem
vnius:*

*ex quibus conficit pastillos ad pondus vnius
scrupuli pro quolibet, quem cum aqua
tepidâ in potu exhibet singulo quo-*

O 3 que

Alij.

que die. R. etiam cantharides, quas die ac nocte in lacte acetoso macerat, quo proiecto aliud superinfundit, & diluit pariter per diem ac noctem, & id tribus vicibus, & postea eas in umbra exsiccat, quas addita eadem lentium quantitate conterit, ac in pastillos redigit: quorum scrupulum vnum in vino, vel in aqua exhibet, & post illius potum iubet, sudorem esse ciendum, vel cum valida exercitatione, vel cooperiendo ægrum cum optimis stragulis. Et si ex hoc medicamento vesicæ læsio inferatur, ut plerunque fieri cōsuevit, docet succurrendum esse cum potu decoctionis lentium deglubatarum, & olei amygdalarum dulcium, vel butyri, & post eius potum ingredi balneum iubet ægrotantem, in eoque tamdiu moram trahere, quamdiu urinam emittit, & si sanguinem minxerit, esse signum eum à timore aquæ custodiri, quia cum sanguine etiam venenū educatur. Quod tamen medicamentum cum nullo experimento à quopiam sit comprobatum, uti medicamen-

mentum valde incertum, ac periculofum, nec pro præferuando demorfo, nec procurando rabido iam facto, admittendum esse credimus, cū cantharides ſint lethaliffimum venenū, non ſolum ob vim erodendi, & vlcerādi viſcera, & peculiariter veſicam, cum maximo cruciatu; verum etiam ob occultam quandam corpori noſtro inimicam facultatem. Et quamuis Galen. lib. 3. ſimpl. cap. 23. ad vrinam ciendam cantharidibus vtatur, illarum vſus eſt in minima quantitate, *ſentefimam enim drachmæ partem in medicamento diuretico iniicit*, in qua quantitate cantharides priuſquam noxam inferant, vna cum vrinis excernuntur. Cum autem medicamentum Auicennæ multam quāritatem cantharidum, tertiam nempe partem, recipiat, vtiq; non ſolum cruorem elicere cum ingentiſſimo dolore, verum etiam mortem inferre poterit. Quapropter cum pro custodia nō deſint optima, tuta, & p̄bata medicamenta, & illud in curatione ad-

*Quantitas
canthari-
dum intro-
ſumenda-
rum ex
Galen.*

*Earum v-
ſus inter-
nus ab Au-
tore reiici-
tur.*

hibitū afflictionē afflicto, malumq;
 malo addere, & celeriores interitū
 ægrotanti parare possit, penitus erit
 ab hoc medicamento abstinendum.
 Dicebat enim Hipp. *in 1. lib. epid. Tee*
ad hoc exerceto, morbis ut prosis, aut ne quid
noceas. Et Gal. *debet, inquit, in primis*
spectare Medicus, ut agris commodet, si
minus, ut certe ne incommodet. Et in o-
 mnibus affectibus summe curādum
 est, ut quæ præsidia adhibemus, aut
 iuvent, aut certe non noceant. His
 itaque omissis incertis, & venenosiss
 medicamētis, experientia compro-
 bata ac tuta medicamēta exhibean-
 tur, quæ leuamen aliquod afferre,
 quamuis prodesse minime possint,
 veluti sunt, mithridatium, theriaca,
 gentiana, vel etiam origanum à De-
 mocrito laudatum, & alia proposita
 in præseruatione: quæ si non sana-
 re, saltem symptomata remittere
 possunt.

Scio quendam celeberrimum vi-
 rum admittere in curatione rabiei
 catapotia quædam relata à Galeno
 lib.

lib. 2. de antid. cap. 17. quæ parantur ex
 g. 1. s. castorei, & lathyridis gr. viij. tamẽ
 cum C. Aurelianus damnet casto-
 reum, & lathyris sit medicamentum
 purgans satis validum, illud non au-
 deremus exhibere, propter rationẽ
 infra explicandam. Et quamuis elle-
 borus albus apparentibus signis fu-
 turæ rabiei, & in prima inuasionẽ p-
 desse possit, nihilominus cum factus
 est morbus, non est admittendus, vt
 scribit Aurelianus, quia elleborus
 cordis tantum passionibus conuenit,
 & rabies est morbus acutus, celer, ac
 vehemens, & sæpe continuus. Sed
 non solum hac ratione respui debet,
 sed quoniam facta rabie statim vires
 ita labuntur, & corruunt, vt miseri æ-
 grotantes, agitationem ab elleboro
 factam haud sustinere valeant. Nec
 solum ab elleboro nos abstinere de-
 bemus, verum etiam ab omni alio
 medicamento purgante, vt diagri-
 dio, elaterio, ac similibus propositis
 à scriptoribus, quibus ægrotantes a-
 gitantur, & grauantur, teste eodem

Elleborus
 albus quã-
 do sit ad-
 mittendus,
 & quando
 non.

In ipsa ra-
 bie medi-
 camenta
 purgantia
 esse omit-
 tenda.

*Vt etiam
sanguinis
missionem.*

Aureliano. Et denique ab omnibus aliis euacuationibus, & potissimum à sanguinis missione, quamuis Aurelianus eam in morbi remissione non improbet, cum, vt diximus facta rabie virtutes omnes frangantur & extinguantur, nec ex hac euacuatione venenum possit expugnari.

In principio seu augmento idem Coelius præter alia multa, pponit cataplasmata laxatiua thoraci, & dorso intra scapulas apposita, & in statu cucurbitulam eisdem locis affixam etiam cum scarificatione. Tum etiam vtendum esse fotibus cum spongiis oleo & aqua imbutis, expressis, & latèter pannis, vel linteolis obuolutis & appositis, ne humoris sensus, vel sonitus exagitet ægrotantem. Insuper caput detōdendum esse, gestationem adhibēdam in lectulo suspensio ægro, vel portatoria sella. Et si ægritudo perseuerauerit, iisdem præfidiis curandum esse infirmum. Interim etiam alternis diebus iniiciendos esse clysteres ex aqua calida,

a, & oleo in pauca quantitate, vt
ontineri possint, ad minuendam
tim.

Aliqui ex recentioribus suadent
entia cataplasmata occipiti, & se-
us aures esse apponēda, quæ quam-
is parum prodesse possint, cum in
eploratis morbis melius sit anceps
medium experiri quam nullum, vt
ocet Celsus *lib. 2. cap. 9.* ea applicare
ortasse non erit inconueniens, sicut
corporis artubus inustiones, vel
xulcerantia, & sinapismata. Nec e- *Munitio*
it inutile munire cor cum externis *cordis.*
uibusdam antidotis, vt cum theria-
a sola, vel simul cum gentiana, aut
liis superius relatis, vel cum oleo
Magni ducis, aut oleo scorpionis,
ue virus euocare, & simul cor robo-
are valent.

Nec paruifacienda est victus ratio, *Victus ra-*
quamuis horum egrotantium sit de- *tio.*
perata salus, cum semper ex aduer-
a, & praua diēta morbi augeantur, &
ucti celerius interitum afferant. Id-
o Celsus iubet, ægrotantes morari
in

in loco mediocriter calido, & lucco, defricari, ac in vigilia detineri, amicos ægris adesse, qui consolentur, coarguant, & errores ipsis patefaciant: cibus illis conueniret ex fortibus, vt alica, & ptyfana, sed cum res liquidæ ægrotantibus tormētum & læsionem afferant, magis consultum erit hisce miserrimis infirmis, commissis liquidis cibariis, exhibere cibos solidæ substantiæ, vel eos saltem qui minus fluidi sunt, vt fercula quædam solida ex optimis carnibus, a iure parata, & alia huiusmodi, quæ multum alere, bonum succum præstare, & morbi symptomata magna lenire possunt, quæ ex praua victu ratione exarcebantur.

Amuleta.

Nec fortasse spernenda sunt peremptoria, seu amuleta dicta remedia, quæ quamuis magna ex parte vana, ac superstitiosa sint, si tamen ex numero illorum erunt aliqua, quæ à tota substantia vires habeant aduersus rabie, non erit inutile illis vti, vt hyocnæ corij particulam in panno brachii

io sinistro alligare, vt refert Scri-
 nius Largus. Dētes etiā canis rabi-
 humero suspēdere ex auctore lib.
 adiur. qui auctoritati Diosc. niti-
 r, & substernere etiam, vt testatur
 etius, Vrsē Corium, & Phocē. Qui-
 is omissis, ad spiritualia remedia ve-
 mus. ¶ Consueuerunt oēs fere
 demorfi à cane rabido relictis Medi-
 orū auxiliis, statim cōfugere ad va-
 a sanctorū delubra, vt sancti Doni-
 , ac Bellini, vt orationib⁹ & exorcis-
 is adiuuentur, & potissimum ad a-
 m sanctissimi Petri Gryfologi ex-
 uctā in Ecclesia sancti Cassiani Pa-
 oni Imole, vt accipiant aquam, quē
 hibetur supra sacram eiusdem san-
 issimi viri patenam argenteam, quā
 quam custodire demorfos, ne in ra-
 iem incidant ex seniorum traditio-
 ibus firmiter à nostris ciuib⁹ cre-
 itur, quorum demorforum aliqui à
 euissimo hoc malo putantur pręser-
 ari ob magnam ipsorum fidē, & ob
 merita horum sanctorum. Sed quo-
 iam Dei consilium nos latet; partes
 essent

*Remedia
 spiritualia.*

essent illorum sacerdotum, qui præ-
sunt horum sanctorum locis, morbos
hortari, vt religiosis acceptis reme-
diis etiã ad auxilia medica, & statim
cõfugerent, cum ignorent, an Deus
eos, vel solis auxiliis religiosis, vel citò
naturalibus sanare velit, nam qui solli-
diuinæ prouidētiae, vt alibi scripsim⁹,
se cõmittunt, & humanum respuunt
remedium, ex sancti Thomæ doctri-
na læthale crimen admittunt, quoni-
am hoc est Deum tētare, & sui ipso-
rum homicidas esse, cum causas sec-
undas spernant, quæ concurrenti-
bus primis sanitatē præstare valēt, &
ob id cõplures miserrime intereunt,
qui præsidia medica negligunt.

*Præserua-
tio canum,
ne fiant ra-
bidi.*

Et vt etiam de canibus duo verba
dicamus, quamuis hæc disciplina ad
veterinarios medicos spectet, ne ca-
nes rabie corripiantur, docet Plinius
lib. 29. cap. 5. Veterinarios medicos in-
fantibus catulis eximere vermiculū,
qui in lingua ipsorū reperitur, & di-
citur à Græcis Lytta, ex quo & λυτταίω,
hoc est, rabio dicitur; sciendum ta-
men

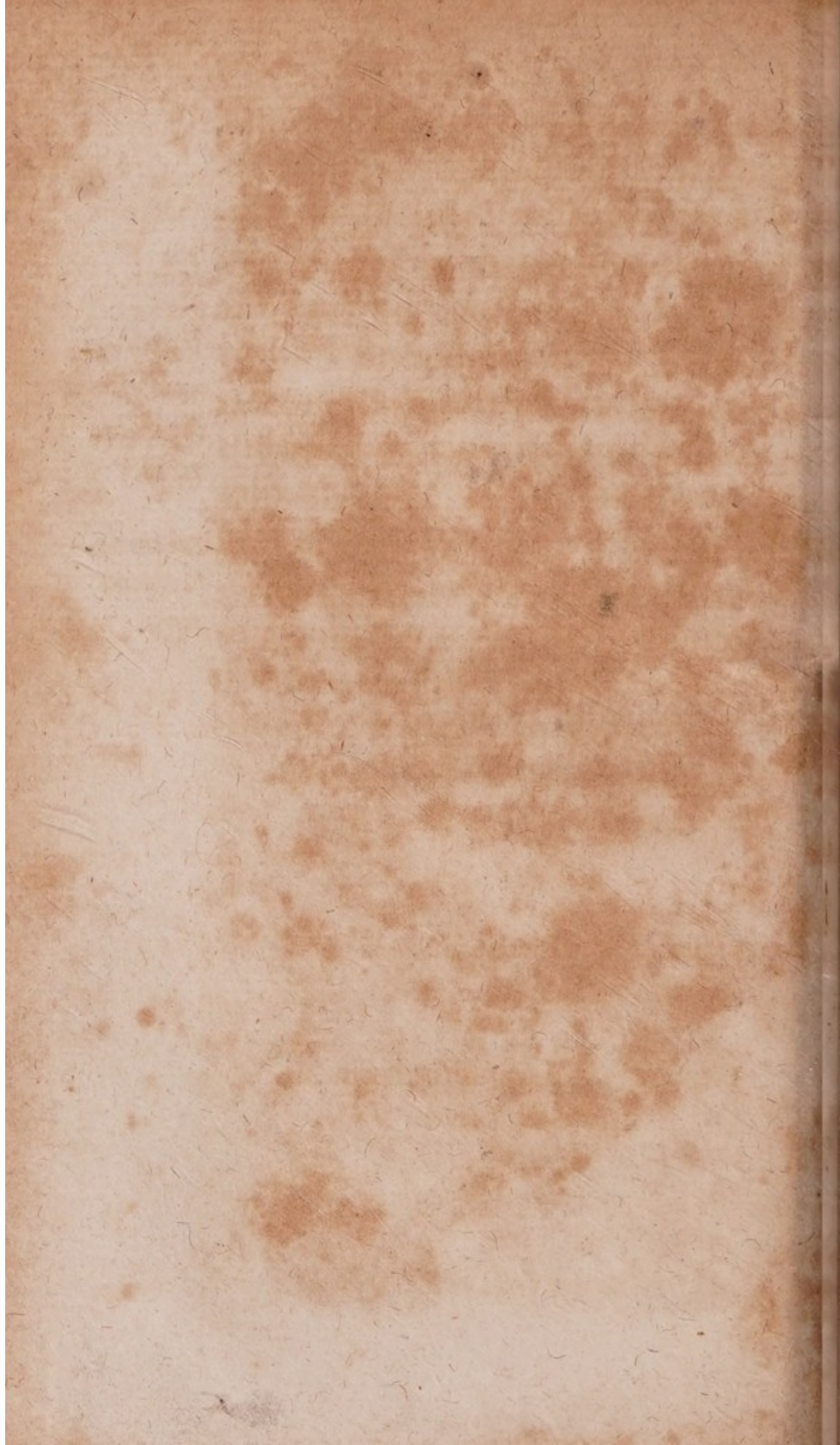
nen est, illam partē, quam eximunt,
 non esse vermiculū, sed neruum ver-
 nis teretis figura. Alij autem asse-
 ūt, catulis post quadragesimū diem,
 quam sunt editi, caudas ipsorum esse
 astrandas. Præterea idem Plinius *Victus ca-*
b. 8. cap. 40. scribit grandioribus na- *num in*
 u, cum rabies canicularibus diebus *canicula-*
 pos corripere soleat, per illos dies *ribus.*
 ibaria cum gallinaceo fimo mixta *Etiā ra-*
 xhibenda esse, & si morbus præue- *bitorum*
 erit cum elleboro eos esse purgan- *cura.*
 os, cuius radicis summam partem,
 uæ est crassissima cœpis similis eli-
 gendam esse pro illis purgan-
 dis, testatur *libro 25.*

cap. 5.

FINIS LIBRORVM DE
Hydrophobia.

Non nobis Domine, Sed nomini
 tuo da gloriam.

B A.

BAPTISTÆ
CODRONCHI,
PHILOSOPHI AC ME-
DICI IMOLENSIS, DE
Sale Absynthij Li-
bellus.

IN QVO NON SOLVM
de illius præstantia, viribus, & ra-
tione parandi; verum etiam de dif-
ficultatibus Artis Chymicæ,
ac destillatoriaæ excel-
lencia.

DEQVE CVM SALIS, TVM
Absynthij facultatibus seorsum, &
Salis Cranij humani conficien-
di modo, ac virtute bre-
uiter agitur.

*Ad quem de aquæ immersis acces-
sit opusculum.*

P

IN

IN LIBELLVM
DE SALE ABSYN-
THII BAPTISTÆ
Codronchi

P R Æ F A T I O.

 VI populorum, ac principum res egregie gestas, aut quamvis aliam studiorum partem, illustrandam suscipiunt, solent ut plurimum illud ante profiteri, ut nihil sibi maiori curæ sit, nihil æque studeant, quam ut vitæ, usuique mortalium consulant. Ego labores hosce, atque animi propensionem semper commendavi, & cum à iuventute mea studiis philosophiæ, ac medicinæ vacauerim, postquam laureolam doctoratus affecutus sum, nihil antiquius, ac carius habui, quam ut studio, exercitatione, industriæque aliis prodessem. Affecutus id sim, nec ne, aliorum malim esse iudicium, quam meum. Illud pro iure meo testari possum, me hac mente, animoque elaborasse, ut

et quicquid cogitando, scribendoque con-
feci potui, id omne ad communem utilita-
tem transtulerim. Quamobrem præter con-
tinuos labores, quos in curandis egrotanti-
bus per duos annos supra triginta valetudi-
narius fere semper perpeffus sum, plura mo-
menti literarum tradidi, quæ cum o-
mnibus nota esse possint, hic referre haud est
opus.

Quibus laboribus quamvis defessus, non
tamen deterritus, optans usque ad mortem
se pro viribus meis quamvis exiguis ali-
quid commodi afferre, sciensque nihil esse
(Chrysostomo teste) ita Deo amicum, ut ad
communem utilitatem vivere, cum expe-
rientia, & illustri exemplo cognouerim, sa-
tis absynthij esse præstantissimum remedi-
um, quod quamplurimis egrotantibus au-
liari potest, ac in medica facultate exi-
um, adhuc habuisse locum, nam pauca ad-
dū de illo publicis literis consignata sunt,
et libenter hanc officiosam prouinciam su-
psi, ut de salis huiusmodi viribus, modo cog-
noscendi peragerem, simulq; scripto traderem;
desertim ad hoc me adhortante perillustri,
celeberrimo I. C. Domino Ioanne Bapti-

Ista Rotellia huius patriæ mæ Gubernatoree
 qui præter generis nobilitatem, præclaram
 eruditionem, atque in Deum pietatem, po-
 tius ad aliorum, quam ad suam utilitatem
 Cæsarij, ac Pontificij iuris, ac aliarum facul-
 tatum, Theologicaque præsertim, ac medi-
 cæ, magnum numerum librorum congeßit
 ac honorificam bibliothecam cõstruxit; Im-
 super undiq; selectiora, arcanaque remedia
 & quæ apud Principes in magno pretio ha-
 beantur, conquisiuit, non nullaq; ex eis ma-
 gnis sumptibus, & inter cetera absynthi-
 salem cõfici voluit, quem & alia parata au-
 xilia nõ modo unicuiq; petenti libentissimè
 concedit, verum omnibus, quos ipse sciatur
 sponte offert, & exhibet. Hunc salem autem
 dedit cuidam nobili viro, qui cum iam sexa-
 genarius laboraret capitis gravitate, verti-
 gine leui cum quadam actionum principio
 facultatis cerebri ignavia, flatuum, ac cru-
 ditatum in hypochondriis copia, & qualibet
 hyeme per duos mēses dolore in dextero bra-
 chio, cum scribendi impotentia, cruciaretur,
 ratione cerebri satis superque humida
 ac ventriculi subfrigidi, huius salis frequen-
 ti usu, non solum ab omnib⁹ hisce malis im-
 munis

unis redditus est; verum etiam partes af-
 fectæ, omni semota intemperie, ita firmata
 unt, ut operationes omnes necessarias feli-
 iter exercent, ingenio, ac memoria, ut
 rius, polleat, hilaremque vitam ducat, &
 um homines (teste Aristotele) cum sene- Sec. 38.
 unt, nigriores reddantur, ipse tamen opti- Prob. 9.
 num colorem, sicut sanguinei iuvenes ha-
 ere solent, est consecutus. Quo exemplo, ut
 lia sileam, manifestum fit, salem hunc esse
 auxilium efficacissimum; nam egrotantes
 curare, & sanos custodire valet, ut
 fusius, Deo dante in sequenti-
 bus explicabo.

BAPTISTÆ CO-
DRONCHI DE SA-
LE ABSYNTHII
Libellus.

*De illis, qui
artem chy-
micam, ac
destillato-
riam inue-
nerunt, ac
perfecerūt.
Lib. 1. c. 39.
lib. 2. simpl.
cap. 18.*

Serm. I.

NE GANDVM profecto
non est, destillatoriam
chymicamq; artem bo-
nis temporibus fuisse in-
gnotam, sicuti etiam fateri debem⁹
Dioscoridem, ac Galenum prima ar-
tis destillatoriae principia, quamuis
obscurè, tradidisse; artemque poste-
ris insinuasse, illum, ubi rationem e-
liciendi oleum ex pice explicat; istū,
dum modum tradit, quo aqueum
ac tenue excrementū ab oleo seiun-
gi possit. Posteriores vero græcos artem
non ignorasse, ostendit Aetius, dum
rationem docet conficiendi oleum
capnisticum, hoc est, suffumigabile
ex destillatione, per descensum, nū-
cupata. Et Actuarius, ubi stillatitij
liquo.

liquoris rosarum, quem rodostagma
græci nominant.

Cum autem ex probatissimorum
auctorum sententia omnes fere artes
apud Ægyptios ortum habuerint,
hanc artem etiam ab illis inuentam
fuisse, opinari debemus, præsertim
cum Suidas testetur, Diocletianum
libros de chymia auri, & argenti Æ-
gyptiorum ab antiquis descriptos cō-
cremasse. Ex quibus Ægyptiis soler-
issimi Arabes eam quasi furtim sur-
ipientes, omnium primi præcepta,
& instrumenta artis publicis monu-
mentis tradiderunt, quam alij postea
ta auxerunt, ac perfecerunt, ut si re-
uiuiscerent veteres, nobis summo-
dere videantur inuisuri.

De arte chymica à Mauritanis Al-
chimia dicta, quæ imperfecta, ac vi-
tia metalla ad perfectionem auri, &
argenti perducere docet, non est ut
verba faciam, quamuis vera sit, ac
possibilis, ut à quibusdam doctissime
nationibus, experimentis, auctorita-
tibus, diuersarumque gentium con-

*Ars destil-
latoria, v.
bi, & à
quibus sit
inuenta.*

*Ars chymi-
ca vera &
possibilis.*

*Ars chymi-
ca impro-
batur.*

sensu est demonstratum, cum ad in-
stitutum nostrum haud pertineat, &
ea sit potius detestanda, quam laudanda ob
difficultates maximas, quibus undique cir-
cumuallata est, finem incertissimum, & pe-
riculosas demonum illusiones, qui chymisti-
cis operationibus seipsos frequenter immi-
scant, ut miseri artifices transmutationem
quam in metallis auidissime expectant, in
seipsis experiantur, dum ex diuitibus pau-
peres, ex sanis plerumq; agroti, & ex Dec-
amicis inimici fiant, & tandem desperate
misere intereant; praesertim illi subdoli au-
ripetae, qui metallorum adulterationi incū-
bunt, ut unum pro alio videatur, es argen-
tum, & argentum aurum. De huius ar-
tis difficultatibus quam plurimis li-
brum docte, & eleganter admodum
lucubrauit Theobaldus de Hoche-
lande Mitteburgensis editum Colo-
niae Agrippinae apud Henricum Fall-
kenburg anno 1594. quem ut legant
omnes, qui artem hanc profiteri cur-
piunt, vel iam profitentur, hortor, &
rogo. Quod si forte libri huius co-
piam habere non possint, vel si ha-
bent

ent, legere nolint, saltem legāt hęc
 aucula, quæ ab ipso collegi, de cau-
 s videlicet, ob quas ars hęc sit diffi-
 illima, primo propter conditiones, *Quæ in*
 quas artifex habere debet, timorem *chymista*
 tempe Domini, ingenium acutum, *requiran-*
 c excellens, eruditionem, indu- *tur.*
 triam, patientiam, otium, libros *Cur ars*
 multos, sanitatem, longum tempus, *chymica*
 c diuitias multas; cum autem difficil- *fit difficilis*
 imum sit reperire aliquem, cui tot *& pericu-*
 nimi, corporis, ac fortunæ bonæ e- *losa.*
 argitus sit Deus, merito ars hac ra-
 ione difficilis censeretur debet, cui ac-
 cedit difficilis librorum intellectus,
 nam ij philosophi artem descripse-
 rūt per similitudines, allegorias ob-
 scuras, per ænigmata, per tropos seu
 figuras, ac per equiuoca, vt ipsam ob-
 tegerent: Inusitatis præterea, ac in-
 cognitis nominibus, numeris, ac no-
 tis vtuntur, vel, si manifesta sint, ad
 aliam prorsus significationē detor-
 quent; & præter hęc varius, ac mul-
 tiplex est autorum stylus, alij enim
 physice, alij medice, alij arithmeti-

ce, alij astronomice, & alij geometrico loquuntur. Et, si his addamus, quod *chimici impossibilia videntur præcipere*, ut non solum difficilis, sed omnino fallax, ac deceptorius videri possit omnis de illorum arte tractatus; vera fortasse dicemus. Iubent enim destillari elementa, ablui, accomundari, & certo pondere coniungi, & quod maius absurdum est, asserunt conuertenda esse elementa, cum id sit soli⁹ Dei, ac naturæ opus; Quãvis tota praxis ex librorũ intellectu dependere videatur; tamen cum aliud sit artis rationẽ inuestigare, quã attentare, & manum operi adhibere, & multa experientia deprehendantur, quæ per solam theoriam cõprehendi non poterant, ideo plurima, quæ prima fronte facilia apparẽt, cum quis praxim aggreditur, difficilissima reperiuntur.

Artis chymice
basis.

Quid de materialapidis, quæ totius operis chymici basis est, & fundamentum, dicemus? quam, cum vñ philosophi hi esse dicant, plusquam mil-

nille nominum legionibus (vt ait
 Rosinus celebris huius artis auctor)
 nuncupauerunt, nomine videlicet
 omnis rei, quæ vel in terra, vel in ma-
 ri, vel in aere reperitur, hancque re-
 us omnibus assimilauerunt, hanc
 maxime occultant, nec nomine pro-
 prio nuncupant, hanc inueniri in o-
 mnire, in omni loco, & tēpore qui-
 lam ipforum asseruere. Et quamuis
 plurimæ difficultates circa cognitio-
 nē veræ materie vocati lapidis phi-
 losophorum, & elixir, emergant, ma-
 gis tamen difficile est scire, quomo-
 do ea sit præparanda propter aucto-
 rum varietatem, & ponderum con-
 fusam doctrinā, & in quo vase sit per-
 cienda ob diuersitatem vasorum,
 quā proponūt, quo ad figuram, quā-
 titatē, & numerum ipforum: cū ignis,
 quo maxime est op⁹ in hac arte, plu-
 ra sint genera ex eorum doctrina, e-
 mentaris nempe, naturalis, inna-
 turalis, & contra naturam. si horum
 cognitionē, quæ est difficilis, omni-
 nodā artifex non habeat, omnis ei⁹
 ope-

operatio inanis erit. ac inefficax; Preterea, in furnorum electione, ac formatione errare possunt artifices, ut proportionem æqualem igni, quem quærunt, non inueniant; Gebruse enim septem ipsorum genera enumerat, calcinatorium nempe, sublimatorium, distillatorium, descēsorium, fusorium, solutorium, & fixatorium; cum tamen vnicam solam fornacem quærant, quam cum indicare volūt proprio ipsius nomine celato, furnū secretum appellant, ex cuius augmento, vel diminutione contingit similiter, artificem errare. Et cum lapis iste chemicus certum, ac determinatum tempus exposcat, ut compleatur, & istud, nisi mystice, & obscure admodum, sit à chymicis indicatum, & consulto variatum; nō solum difficile, sed & supernaturale, ac diuinum erit, ut aliqui ex illis asserunt, illud comprehendere, ac cognoscere.

Quapropter, cum ars hac obrelatas, ac multas alias difficultates vana, ac nugatori-
ria

reddatur, nec vnus quidem è decē mil-
 bus, qui chymica tractant, propositum fi-
 em consequatur, ab omnibus abhorrenda
 et, ac tanquam pestis euitanda; serpit enim,
 bi semel admiseris, & interiora hominis
 epascitur tanquam bellua, rodit animum,
 ec quietem admittit spe ingentium bono-
 um, quæ non secus, atque metus magni vi-
 am humanam non solum difficilem, ac la-
 oriosam reddit, sed senectutem accelerat,
 c mortem. Quis iam recenseat mor-
 os, quos fumi, foetores argenti viui
 rudi, & sublimati exhalationes, ac
 eliquorum venenatorum attractio-
 nes, diutinæ vigiliæ, labores quoti-
 liani, chymistarum corporibus ad-
 erunt? Quis vitiones ex aquis for-
 ibus, aut candentibus metallis? quis
 animi tædia referat, dum aliter, atq;
 præsumunt, spes suas in irritum ca-
 dere prospiciunt? Quis innumeros
 sumptus breuiter perstringat, dum
 hinc vitra, hinc ollæ ferreæ, inde ca-
 lini, aut argilla igni valido resistens,
 argentum viuum, marchasitæ auri, &
 argenti, aliorumque metallorum, &
 simi.

Artē chy-
 micam tā-
 quam pe-
 stem esse
 vitandam,
 & cur.

Eius innu-
 mera ex-
 tant ex-
 empla.

Dum maxima illorum pars patibulo affigitur.

similia ex ipsis venis maximo terrarum spatio distantibus petuntur? Omitto *infamiam, quæ hos auripetas plerumque comitatur*, & dubia de illis hominum iudicia, dum quisque, ut sentit, de illis loquatur: hic impostores, ille falsarios, & monetæ adulteratores suspicatur. nec desunt, qui min⁹ male de illis opinantes, suarum rerum prodigos, & male sibi consulentes, & ad egestatem sponte properantes affirmant: multi etiam misentur, tanquam de ipsorum salute conclamatum sit. Ideo ars hæc non sine iustissimi iudicio vilis, & improba iudicatur.

Qua uti nugatoria, fallaci, ac inutili omissa, accedo ad præstantissimam, ac utilissimam artem destillatoriam, quæ cum doceat inter alia rationem eliciendi non solum puriorem partem absynthij, quam chymici salem absynthij appellant; verum & salis albi cum absynthio mixtionem, quam neoterici Bononienses salem theriacalem dicunt, & nos etiam inf-

erius salem theriacalem passim vo-
 abimus, vt vnusquisq; artifex rectã,
 c vtilem normam extrahendi illum
 sequi possit, operæpretium esse du-
 imus, aliqua de destillatione sum-
 matim scribere, quæ huic rei pluri-
 um conducere valent, & magna ex
 arte excepi à peritissimo Ioanne *Ioannis*
 ubeo Medico Rauēnatensi, qui li- *Rubei laus.*
 rū ita absolutum, ac eruditū de de-
 illatione scripsit, vt facile alios hui⁹
 gumenti scriptores superasse co-
 noscatur.

Hanc autem, sublimatoriam, fu- *De arte de-*
 oriam, ac destillatoriam, vocant ar- *stillatoria.*
 s periti; cum tamen ex destillatione *Quid sit*
 quor aqueus partis humidioris subiectæ rei *ars destil-*
 i caloris per alembicum, vel aliud vas in *latoria.*
 aporem resoluatur, & ex frigido aere
 rsum in aquam concreseat, quæ postea per
 strum pilei in subiectū vas effluit, ma-
 ifestum fit, sublimationis nomen
 se satis improprium, cum in subli-
 atione proprie nūcupata vapores
 aquam minime transmutētur, sed
 cciores euadant, puriores, ac ni-
 tidio.

tidiores vasis, ac operculis illorum adhercant.

*Destillatio-
nis genera.*

Destillatio autem fit medio calore, vel absque calore. Quæ calore perficitur, alia per ascensum, alia per descensum, & alia per inclinationem, scilicet inter vtrumq; medium. Quæ sine calore paratur, vel fit per licium, penicillum, filtrum vocant, vel per arenas, vel fit per vas figulinum crudum, cissimæbium, id est, vas hederaceum, quæ humoris transmissiones, destillationes nō sunt (vt ait Sylluius) nisi abusiue loquentibus; nam calore proprie dicta destillatio perficitur, vti instrumento vniuersali necessario omnib⁹ destillationum formis, calor autem vel est à sole, vel à igne, vel à putredine (omitto destillationem per patinas, per lignum, & per descensum, quod propriæ destillationes non sint.) Vbi igne fit destillatio, ignis erit vel cum flamma, vel sine flamma, hoc est, cū carbonibus ignitis, vel cum medio, vel sine medio, media vero inter vasa, & ignem

*Diuersitas
ignis in de-
stillando.*

nem sunt, vel aqua feruens, vel vapores ab aqua feruente, vel cineres, vel arena tenuis, aut elimata scobs ferri, vel chalybis.

In sole fieri solet destillatio locis *Destillatio in sole.*
 calore solis æstuantibus locato vase intereo super calidam arenam, vel in lecto absque arena in scamno trium pedum altitudinis; qua ratione elictæ aquæ cum mitiores, ac dulciores sunt, quam illæ, quæ vi ignis educuntur, omnes alios ocularios liquores antecellunt.

Ex putredinis calore resultat alia *Destillatio in calore putredinis.*
 destillandi ratio; dum vasa destillatoria obruuntur, in acinorum aceruo, aut oleorum recrementis, vel fimo qualicunque; quam rationem omnes fere vituperant, eo quod fimum, et res putrescentes destillata terra odoris foeditate inficiant.

Destillatio, quæ fit ab igne sine alio interuentu cum lignis accensis, est omnium aliarum, quæ igne fiunt, deterior, ratione inæqualitatis generis; nam inæqualitas, cum sit ab or-

Q

dine

dine aliena, omnem coctionē ac destillationem vitiat. Quæ vero cum carbonibus vsurpatur, tutior est, ac minus deterior.

Destillatio, quæ fit medio aliquo corpore, melior, ac vtilior censetur, quam quæ absque alicuius interuentu efficitur; & ratio destillandi mediante aqua feruente; vel aquæ vaporibus, est omnium aliarum præstantior, eo quod rerum, quæ destillantur, odorem, ac saporem egregie conferuet, ac retineat, & limpidæ, ac synceræ eliciantur aquæ, quæ ne tantillum quidem fumi, vel adustionis nidorem recipiunt. Modum coquēdi in diplomate, id est, in duplici vase, quem per balneum mariæ à mari, vel à Maria inuētrice chymici, ac pharmacopolæ, vocant, docuit Galen. *lib. 7. de comp. med. loc.* ex qua coquēdi ratione destillatores modum destillandi in duplici vase inuenerunt.

*Balneum
maria vn-
de nomen
habeat.*

Cap. 2.

*Destillatio
in cineribus.*

Destillatio, quæ fit mediis cineribus, cum & ipsa vtilis sit, secundum locum est sortita; quia neque vrit, neque

aque fumo inficit. Tertium autem
 obtinuit illa, quæ fit per arenam, seu *In arena.*
 bulum. Quartum quæ per scobem *In Scobe.*
 imatam.

Artis periti appellant ignem bal-
 ei mariæ primi gradus; cineris i- *Ignis Gra-*
 nem secundi gradus; arenæ, vel sa- *cus.*
 uli tertij grad^o; scobis elimatæ quar-
 ti gradus. Primo vtuntur gradu ad
 res humidiores, ac tenues, vt ad flo-
 res; secundo ad tenues, & siccas; ter-
 tio ad ea, quæ crassiore sunt substan-
 tia, & succi plena, vt sunt plures radi-
 ces; quarto solum ad metalla, ac mi-
 neralia.

In omnibus destillandi modis ora *Vasorum*
 vasorum optimo luto, seu glutino ob- *occlusio:*
 uci præcipiunt, ne destillantis rei
 tenuiores partes, quas spiritus vocât,
 manescant.

Vasa, quæ pro destillatione in cõ-
 muni vsu recipiuntur, diuersa sunt,
 quo ad formã, & quo ad materiam p
 rum varietate, ex quibus educi de *Vasorum*
 ent liquores. Quo ad formã, seu fi- *figura, ac*
 ra vel est cucurbita recta, boccia, *nomina.*
Boccia.

*Storta.**Vrinale.**Vesica.**Vasorum
triplex
usus.**Boccia con-
tra boc-
ciam.**Quae vasa
sint utilio-
ra.*

vulgo nuncupata, & venter ab Albu-
casi, in cuius colli apice pileum ro-
stratum imponitur: vel est cucurbita
non recta, sed incurua, quam stortam
appellant; vel est matula, vrinale vo-
cata; vel est vesica ex ære confecta.
Est & aliud vas, quo passim seplasiarii
pro destillandis aquis vtuntur, quod
habet inferius matulam ex ære, cui
plumbeum pileum imponūt rostra-
tum in pyramidis formam, quod cā-
panam vocant.

Horum vasorum triplex est usus;
primus, vt cum rectæ, vel incuruæ cu-
curbitæ rostratum pileum imponi-
tur; alius cum vnius collum cucurbi-
tæ in alterius collum immittitur, quæ
bocciam contra bocciam appellant;
postremus cum inuersa cucurbita os
ipsius terram respicit, qui situs de-
seruit destillationi per descensum
dictæ.

Quoad materiam, vasa vitrea cæ-
teris præferuntur, quoniam eliciti
ex eis liquores nullā excipiunt qua-
litem extraneam, saporem, vel o-
dorem.

lorem; nam ratione densitatis vitri
 nihil penetrare, & ratione puritatis
 nihil abradi aut substantiæ, aut qua-
 titatis potest, quibus organis condu-
 cit superponere pileum latiore^{ex}, ^{ac} Quid agē-
 citro mediocriter crassum, vt maior ^{dum, vt}
 quæ copia eliciatur. Vt pileum non ^{maior a-}
 caleascit, halitusq; in ipsum elatos ^{quæ copia}
 non comburat, atq; dissoluat. ^{eliciatur.}

Plures rationes excogitarunt de-
 stillatores: nam lineis pānis aqua fri-
 da madefactis pileum contegunt,
 et rostrum longissimum confici iu-
 vent, vel canaliculum vitreum ad-
 dunt, quod per vas frigida plenum
 transducitur, in cuius inferiori par-
 te foramen fit, vt calefacta aqua de-
 trahi, & alia frigida substitui possit.
 Alij pileum circumdant vase stan-
 eo multo latiore, & vas assidue fri-
 gida plenum habent, quæ per fistu-
 lum æneam in illud influit è vase su-
 perius posito in columnula ad sum-
 mum fornacis; quæ autem incalescit
 circa pileum aqua epistomio, vel fi-
 stula in ambiente vase iniecta, dedu-
 citur.

citur, & quoniam vasa vitrea sunt cariora, ac fragilia magis, vt huic incommodo prouideant, ipsa luto sapientia, quod vocant, paulatim vndique circumliniunt, & siccant, quantum vasis eius ignis violentia attingere debet, etiam si cineribus, arenis, scorriisue primum excipienda sunt; nam quæ aquis, aut ipsarum vaporibus insident vasa; nullo munimento indigent.

Terrea vasa laudantur.

Si vitrea vasa defint, secundo loco laudantur vasa figulina, seu terrea dicta, ex luto puriore, ac diligenter cocto, confecta, quæ intus vitro obliniuntur, & extra luto muniri debent, in quibus tamen acriores res, vt acetum & similia non sunt destillanda, quoniam acrimonia sua detrahunt plumbi partem, quæ in ipso vitro continetur, quæ stillatitios liquores vitiat. Ista tamen in balneo marie vitanda sunt, quoniam aquæ caliditas cum humiditate iuncta aperit poros vasorum, ita vt aquæ superflua humiditate scateant, & breui tempore putrescant.

Mee

Metallica vasa, vt plumbea, fer- *Metallica*
 ea, ænea, ac stannea vitanda esse o- *vasa vitu-*
 ptimi quique artifices suadent; quo- *perantur.*
 nam ex illis aliquid abraditur, quod
 noxium est, & ex quo aquæ metalli-
 cum illud virus, ac quasi nidorem cō-
 rahunt; ideo Galenus magna dili- *lib. 1. de*
 gentia cauit, ne medicamenta con- *Antid.*
 eruentur in vasis stanneis, ex his ta-
 men metallicis organis ænea, ac stā-
 nea minus noxia esse censentur. Non
 quorū de argenteis, & aureis quam-
 vis valde idoneis; nam præterquam
 quod non sunt nisi paucissimis, ac il-
 lis ditissimis præsto, non possunt eos
 perferre ignes, quos vasa vitrea lu-
 porissimum oblinta sustinent: cæ-
 teris deteriora esse vasa plumbea pe- *Plumbea*
 iuissimi omnes vno consensu decer- *vasa cete-*
 runt, & ratione maleficæ qualitatis *ris deterio-*
 plumbi, vt cum Dioscoride testatur *ra esse.*
 experientia; propterea qui opera fa- *lib. 7. c. 6.*
 ciunt cum plumbo, vt docet Vitru-
 tius, semper decolores sunt, & qui *lib. 7.*
 bibunt aquam per canales plumbeos *comp. me^{d.}*
 deriuatam, teste Galeno, ratione cu- *loc. cap. 2.*

iusdam limi plumbei in ventris tor-
mina incidunt, ideo Auicenna hor-
tabatur plumbi odorem, seu fumum
vitandum esse; quia cerebrum, ac par-
tes respirationi inservientes, maxi-
me lædit, vertiginem, ac epilepsiam
excitat; &, si his addamus, experimen-
tis certissimis esse comprobatum, nec
paruam cerusæ copiam in superficie
interna capitelli plumbi colligi, quæ
abrafæ cum aquis commiscetur, & ex
ea ingentia oriri incômoda, vt Dio-
scor. ac Nicander testantur; nemo
erit sanæ mentis, qui vitare non stu-
deat hæc plumbea vasa, & multo ma-
gis educas ab eis aquas, ne pro re-
medio venenum exhibeatur; & quæ-
uis omnis prauæ qualitatis esset im-
munes, ab officinis medicamentariis
ea ratione exterminandæ essent
quod stirpium, ex quibus educun-
tur, facultates non seruent, nam om-
ni odore, & sapore destituuntur
nec aliud præter fuliginem, nidorem
& aliæ substantiæ saporem resipiant
vt exemplo aquæ absynthij manife-
st

e constat, quæ nec amaritiem, nec
illam absynthij qualitatem seruat, &
abdulcem solum, vel aqueum quẽ-
am saporem habet.

Paratis itaque melioribus vasis, si
destillari cum arena, vel cinere, vel
sub beclimata oporteat, vasa nõ sunt
implenda rebus vsque ad summum,
quia pars eorum superior pæne in
nihilum abiret, & integra inferior
permaneret, cinisque, arenaue res i-
stas saltem dodrante superare de-
bet.

In arte hac necessariæ sunt etiam *Fornacum*
fornaces, quarum plura sunt genera; *genera.*
nam quo ad formam, aliæ sunt qua-
dratæ; & aliæ orbiculares: & quo ad
usum, aliæ destillatoriæ, aliæ reuerbe-
ratoriæ, aliæ circulatoriæ. Extruun-
tur autem ex lateribus crudis, vel et-
iam coctis, qui tamen minus probã-
ur, ex ferro etiam conficiuntur, vt
facili negotio reaserari, claudi, ac cir-
cumferri possint. Plerique è cæmen-
to, oui candido, terraque pinguiore,
ac bubulo stercore; non nulli ex late-

*Luti sa-
pientie
confectio.*

ribus contusis, stuppa, stercore equi-
no, ac pingui gleba construunt, lutu-
à chymistis sapientiæ vocatū, quo &
cōtegi vasa, & eorum ora claudi, nec
nō fornaces exstrui possunt; ex com-
muni vsu cōficitur ex argilla optimā
subacta, equi vel asini stercore sicca-
to, & panni frustulis, quibus non nulli
multa alia addunt, vti scribit Ioa-
Ant. Iacob⁹ Vveccerus *lib. 3. secretorium*
cap. 5. qui etiam docet rationem con-
seruandi lutum iam confectum.

*Ante destil-
lationem
obseruan-
da.*

In opere præclaro destillandi ali-
qua ante destillationem, alia in de-
stillatione ipsa, & non nulla post de-
stillationem fieri debēt; Ante destill-
lationem res, & præsertim herbe, ac
flores minime putrefaciendi sunt, vti
aliqui volunt, cum potius detrimentu-
rum, quam adiumentum à putrefac-
tione capiant; Nec sal reb⁹ admiscer-
ri debet, vti alij faciunt. Aliquæ tamen
res maceratione egent, quarum pler-
eq; prius exiccari debent, quædam
humectari; sicca humectationē, hu-
mida siccationē exposcunt, quædam

verco

ero sola cuiuspiam humoris asper-
 one parantur, vt rosæ, & cæteri flo-
 es sicci: non nulla in linteo extensa
 stiuis noctib⁹ sub dio exponuntur,
 et rorem excipiant. Corpora dura, ac
 cciora prius minutim incisa, ac cõ-
 usa, vt macerentur, longius tempus
 orarum; molliora vero, rara, ac te-
 nua, viridia, ac contusa breuius, &
 media medium exposcunt; ideo se-
 mina, ac radices diutius duplo, quam
 ores, & folia macerari opus est, &
 uoniam maceratio fit, vt res atte-
 uentur, ac misceantur, attenuatio
 ero, ac mixtio à calido naturali, vel
 naturali simili perficitur; ideo mace-
 rationes fieri debent sub sole, cuius
 calor est naturalis, vel sub fimo, vel
 in laconico, seu hypocausto vel in
 balneo mariæ, quorum calor est na-
 turali proximus.

Liquores ad macerationem apti *Quinam*
 multiplices sunt, pro variis artificum *liquores ad*
 intencionibus, ac diuersis rerum vi- *maceran-*
 ribus, calida tamen calidis, & fri- *dum apti*
 gida frigidis (nisi peculiaris ratio *sint.*
 se-

secus suadeat) misceri debent. liquores consueti sunt, aqua ardens, aqua pluuiæ, vel fontis, succi ex herbis, acetum stillatitium, aquæ stillatitiæ, urina, serum, & sanguis stillatitius, vnde tamen elicitus liquor magis seruetur earum rerum vim, è quibus emanat proprio succo, vel simili res immerguntur. Quæ calculum frangunt, ac dissoluunt, in sanguine hircino; quæ renum, vel vesicæ vlcera sanant, in sero caprino. Quæ modicum succum habent, vt betonica, saluia, absinthium ad excitandum, augendumque succum, & aromata, vt odorem conseruent, infundantur in vino; metallica, & quæ duriora sunt, vt margaritæ, coralli, & alia similia in aceto, vel lotio crudo, vel stillatitiis. Res verioris substantiæ in aqua, vel etiam in vino macerantur.

Quot vicibus res sint destillatæ.

In destillationibus aliquando vnica sufficit destillatio, nonnunquam plures adiuumentum præstant. Rerum calidarum stillatitij liquores possunt bis, & ter facibus suis tritis super-

per-

rfun di, destillari, si maiori effica-
 ac caliditate sit opus; rerum vero
 gidarum aquæ, vt rosæ, vnica suffi-
 destillatio, ne vis refrigerandi im-
 nuatur, & acris reddatur. Si odo-
 m, vel saporem aquis cōciliare ve-
 nus, pilcum liniatur rebus odora-
 vt melle, vel laudano, vel res odo-
 æ, præsertim moschus, caryophyl-
 s, ac cinamomum lineo nodo in-
 æ, ad extremum rostrum collocē-
 t. Si cum igne facienda sit destil-
 tio, vt plurimum fieri solet, non de-
 t succendi ignis cum lignis femi-
 tridis, graue olentibus, nec cum
 unis scrobe suffocatis, vel carboni-
 is de terra erutis; nam suo iutulen-
 vapore liquores inficere, ac coin-
 minare possunt; nec de lignis humi-
 s, ac viridibus ignis est parandus,
 e fumus ab eis elatus rei destillandæ
 ficiat. Recipiantur itaq; ligna sic-
 , vel peruricæpta, & carbonēs iam
 crusti, ne quid fumidum habeant,
 si odorata haberi possent, vtrique
 eliora essent, vt sarmenta vitis ex-
 sicca-

Ligna, ac
 carbones
 conueniē-
 tes pro igne
 destillatio-
 nis.

Ignis qualis esse debeat.

ficcata, præcipue cum antidota stomachica, & arteriaca paranda erunt. Ignis initio sit leuior, inde sensim augetur, vt res non adurantur, & cum sæpius aqua elicitæ destillatur, & ad fæces affunditur, qualibet destillatione calor dimidio gradu est minuendus vsque ad primum gradum. Cū autem quinta essentia vocata extrahenda est, augeri calor debet. Balnei aqua non excedere teporem debet, & si maiori calore sit op^o, miscenda est minuta arena.

Primi ac ultimi liquores præficiendi.

Peritissimus quidam vir animaduertit, in destillationibus liquores qui in principio, ac fine eliciuntur, minime colligendos esse, eo quod eductus in principio humor sit mucilaginosus, vel aqueus, & crudus, quem Chymici phlegma appellant, & elicitus in fine sit adustus, & excrementitius, quod præceptū quamuis vtilissimum sit, nō est tamen perpetuo verum: Nam quædam sunt, quorum aquea illa substantia postremo educitur, vt in vino est manifestum.

m. Aqueam vero partē, & rerum
tura, & gustus indicabunt.

Post destillationem, vt empyreu- *Modus ab-*
siue ignei caloris vestigia, quæ in *sumendi o-*
stillatis inesse solent, paulatim ab- *dorem cre-*
natur, phialæ, seu vasa, in quibus *mati, vel*
uores reconditi sunt, aperta ali- *fumi.*
amdiu seruari expedit, ita tamen,
odor, ac vires euanescent, vel va-
optime clausa (quod tutius est) in
co frigido, ac in arena humida col-
centur; frigidiores tamen, & præ-
tim balneo mariæ educatæ aquæ his
n indigent, imo in vase vitreo ne-
aquam ad summum pleno in sole
nt collocandæ, vel continens vas in
ena calente immersum per quadra-
ta dies detineatur, vt pars cras-
r, & aqua absumatur.

Si stillatitiæ aquæ aliquando tur- *Remedium*
ntur, in cuiusq; libram vnā vel *turbationis*
eram aceti gutta iniiciatur; vt cla- *aquarum.*
cant.

Omnes ex balneo mariæ elicite a- *Aque de-*
q, vt diutius conseruari possint, o- *stillatæ vt*
circiter dies sub sole poni debēt. *diutius cō-*
seruentur.

Artis

*De artis
destillato-
riæ præstā-
tia, ac vti-
litate.*

Artis destillatoriæ præstantiam, ac
utilitatem quamplurima, & insueta
illius opera patefaciunt. Nam ex vi-
noquoque corpore quatuor illa res-
rum principia, quæ ab ortu naturæ
permiscuerat, seiungere docet; aquam
in concreto vapore, aerem in oleo
albicante, ignem in rubente, & terram
in fœce, tenuiores rerum partes
à crassis, ac fæculentis separare, im-
pura, ac corruptibilia, sincera, ac in-
corruptibilia reddere, rerum vires
quæ mole obrutæ suis veluti in locu-
lis latent, puriores, ac tenuiores, &
absque vlla immundioris, ac crassio-
ris materiæ cōmixtione elicere de-
monstrat. Destillatorum industria
singulari quædam olea conficiuntur
quæ maximas possident vires, & es-
sentiam adeo tenuem, vt celerrime
suas exerant actiones, & corpora et-
iam valde densa magna cum admira-
tione penetrēt. Præterea ars hæc plā-
tarum vires, ac facultates inuestiga-
re, & melius, quam veteres gustu co-
gnoscere facit; & non solum res puri-
ores

ores, meliores, ac validiores red-
it, verum etiam in minimam mo-
em redigit, ad vsum magis accom-
modat, & palatui iucundas facit, ita
t tanto variorum simplicium acer-
o in remedium compositionibus
on sit opus, vt manifestum est in sa-
bus mirabili hac arte confectis, qui
x qualibet planta elicit, ac in pau-
issima quantitate assumpti, effica-
us, ac citius suorum simplicium a-
iones exerunt, quam faciant illo-
um decocta, ac diluta in multa qua-
tate, & cum assumptum molestia
ngenti assumpta; vt iure dici possit,
trem hanc vnam esse ex iis artibus,
uas Aristoteles *primo Rhetor.* indicat,
bi ait, multas superesse artes inue-
iendas, & nondum inuentas.

Salis utilitas ab omnibus in multis *Salis vri-*
ognoſcitur; humanis enim corpo- *litas.*
bus nihil sale, & sole vtilius esse sa-
ientes arbitrati sunt, propter illius
gentia iuuamenta; sine sale vel lau-
ssimi cibi fatui percipiuntur, immo
ter ciborum condimenta sal pri-

R mum,

mum, præcipuumque locum obtinet, eo quod vita, quæ humanum quid magis habet, ut restatur Plini⁹⁹ sine eo degere nequeat, adeoque est necessarium elementum, ut intellectus ipsius transferat etiam ad animi voluptates; ideo omnes iucunditates, argutiæ, leporesque vocantur sales, & prima quoque elocutionis cõdimenta sales dicta sunt. Sine sale vi corporis salubritas custodiri potest nam præterquam quod iuuat ad facilem ciborum cocturam, illos sapidos efficit, ita ut stomachus eos amplectendo melius concoquat, ac in conueniens alimentum transmutet ideo Galen. arbitratur *lib. de alimentis*

Panis, qui saluberrimus, ac optimus.

Salis facultates.

fac. optimum, ac saluberrimum efficit illum panem, qui salis, ac fermenti habet plurimum, & peculiariter precipit, ut fenum panis salem recipiat. Quod si loco salis communis sal alij synthij theriacale imponeretur, panis multis nominibus celebrandus esset. Sal sua siccandi facultate putredini resistit, & quicquid in stom-

ch

cho prauī, vel crudi congeritur, concoquit, abstergit, absumitque: attringenti facultate ventriculū confirmat, ac roborat, cibi descensum facilem reddit, & ad superfluitates excernendas naturam adiuuat, quæ omnia pro tuenda sanitate mirum in modum necessaria esse nemo est, qui ignoret. Sal à sacrificiis auctoritatem maximā recipit, quando quidē sole-
mne ac frequēs fuerit non solū in ve-
ti Dei, sed etiam gentilium Deorū,
sacrificiis sale vti. De his enim Plin-
dus ait, nulla sacra confici sine mola
falsa, de illis vero *in capite secundo Leui-*
tici extat præceptum: *Quidquid obtu-*
leris sacrificij sale condies; & rursum: in o-
mnī oblatione offeres salem. Ex quibus
constat, verum esse illud, quod à Pla-
tone *in Dialogo de natura* asseritur, sal
Deo amicū corpus, quoniam sal est sym-
bolum integritatis, & incorruptio-
nis, ac prouidē innocentia; nam sal,
ut experientia constat, atque Arist.
1. sect. prob. docet, siccet, ac proinde
incorrupta seruat quæcunq; eo con-

*Salis vsus
in sacrificiis.*

*Cur sal à-
micum
Deo dica-
tur.*

Prob. 5.

*Mortuos
sale à pu-
tredine ser-
uari.*

*Sal esse
symbolum
iustitia.*

*Salis pe-
culiaris
natura.*

dita reponuntur; ideo inter plures
modos, quos Ægyptij habebant ser-
uandi mortuos à putredine, vt dura-
rent per secula, primus omnium, ac
frequens à populo vsurpatus fuit, qui
ex solo sale constabat. *Sal est Deo ami-
cum*, quoniam est symbolum iustitiæ
ideo in antiquorum adagijs erat scri-
ptum: *salem apponito*; quo admo-
bant, iustitiam, & æquitatem in o-
mni adhibendam negocio. Nam si-
cuti sal quicquid tetigerit, siccat, &
in eo omnem putredinem cohibet
ita iustitia animum à superuacaneis
hoc est, à peccatis immunem facit
cum reddat vnicuique, quod suum
est, Deo, sibi, ac alijs. Quid mirum
igitur erit, si sal eximiam, ac peculia-
rem naturam est consecutus; si qui-
dem in metallis nō est, quia non dis-
soluitur calore, neque in lapidibus
quia dissoluitur aqua, neque in ter-
ræ generibus, qui totus dissolutioni
abit in aquam, quamuis crassior
neque etiam aqua est, quia non ab-
sumitur ab igne, sed vritur potius, vt
terra

erra; ea propter videtur esse alterius generis.

Accedit ad hæc in medica facultate sale admodum vtiliter vsurpatur; nam crassos, ac lentos humores elemententer purgat, ac stimulos tarde, & imbecilliter purgantibus addit, Clystere iniectum pituitam vitream, & lentam educit, flatus dissipat siue extra, siue intus abhibeatur. Sal est fortissimum medicamentum ad anchoras, admiscetur topicis pforas abtergentibus, oculi maculas, pānos, & corygia, ac carnem putrem confundit, cæterasque carnis extuberationes tollit, suggillata cum melle, & oleo discutit, lassitudines ex oleo illius curat, tumoribus œdematosis ex cachexia, vel hydrope ortis optime medetur, si cum oleo oliuarum, vel chamæmelino, vel alio etiam calidiori, vt liliaceo, ac laurino partes affectæ perfricentur; solus vel cum aliis appositus in sacculis dolores mitigat; pruritus ex oleo, & aceto infusus ad ignem sedat, ex melle, aceto,

Salis facultates in medicina.

R 3 & oleo

& oleo illitus anginam leuat, furunculos cum vua passa, vel suillo adipe, aut melle discutit tumores cum origano, & fermento maturius concoquit, ex seuo vitulino albidas capitis pustulas, thymos, ac tubercula curat, luxatis imponitur cū farina, & melle; si quis igne vltus est, & oleo, cui sal inditum sit, ambustæ partes inungantur, illi prodest: pustulas enim, seu vesicas excitari non sinit, illitus cum aceto, vel hyssopo sistit ignem sacrū, & vlcera, quæ serpunt; aurium dolori imponitur cum aceto, attritis nervis, contusis, ac lapsis prodest.

*Sal absyn-
thij sale
communi
vtilius.*

*Absynthij
tractatus.*

Quod si tot præstare potest sal cōmunis, sæpenumero impurus, ac terra permixtus; multo plura, ac maiori efficacia vtrumq; sal absynthij efficere poterit, qui est ab omni crassitie, ac impuritate immunis, de cuius saluberrimo vsu, ac mirificis facultatibus, nec non parandi modis cum scribere decreuisssem, ea minime præstare posse arbitratus sum, nisi prius de absynthio ipso, à quo sal omnem suam

am vim recipit, natura, ac viribus
 gissem, cuius tamen cum plura re-
 enſeantur genera, ac diuerſa, erunt
 riori loco ea explicanda, vt noſſe
 oſſim⁹, ex quo abſynthio ſal abſyn-
 nij ſit eliciendum; & quamuis Gale. *Abſynthij*
 us pluribus in locis docuerit de no- *nōmina.*
 minibus paruam ſollicitudinem ha-
 endam eſſe, dummodo rei eſſentia
 ecte percipiatur, cum tamen cogni-
 o nominis abſynthij aliquid confe-
 at ad indagandam eius naturam, ac
 ualitates, non erit inutile nomen i-
 ſum explicare; αψύθιον enim à Græ. *Abſynthi-*
 is appellatum eſt, quam appellatio- *um cur di-*
 em latini retinuerunt, nomen ſuæ *ctum.*
 naturæ conueniens, ac proprium ab
 πλεσθαι, quod eſt, tangere, & manibus
 ertractare, ac ſi primi illi nominum
 compoſitores poſteris dicere voluiſ-
 ent, *nulla planta huius amaritudine de-*
erriti, tangite vos eam, eſt enim tangibilis,
palpare, quia eſt palpabilis, & bibite, nam
eſt potabilis, & digna pro multis ſuis viri-
bus, & gratia, & omnibus modis utamini.
 deo uſus illius fuit frequentiffimus, *Abſynthio*
veteres ad

*plura vsos
esse.*

& inter paucas stirpes vtilissimus, auctore Plinio, cuius saporem non displicuit olim veteribus in vina transferre, ob illius vires, ac utilitates. sacris populi Romani celebrata erat peculiariter hæc planta; nam non solum in fertis, ac coronis gerebant ipsi Romani spectiositatis, ac odoris gratia, verum etiam potui exhibebant in latinarum feriis quadrigæ victori, arbitantes valde honorificum esse loco præmij sanitatem dare, & quamuis à quibusdam βαθύπικρον fuerit dictum, hoc est profunde, seu vehementer amarum, cum tamen istud haud fuerit ab vilo priscorum receptum, vel memoratum, & potius conueniat serypho, quam absynthio, veritatem explicatæ non cōtradicit. Nam si absynthium esset insigniter amarum, qua ratione pecora Ponti illius pabulo pinguescerent, ac pulchriora redderentur, sicut Theophrastus, ac Plinius testantur? cum nullum animal amaris nutriri ex Medicorum doctrina sit manifestum, Absynthij

*Absynthij
nomen im-
proprium.*

*Absynthij
nomen esse
proprium.*

ita-

q; nomen ab omnibus perpetuo
obatum fuit, ac receptum, rei, quā
fert, naturam, vsum, ac propieta-
sexacte explicans, non autem per
trophrasim, seu contrarium sensum
positum, vt Fuchsius, Dalecham-
us, & nō nulli alij existimauerunt.

quamuis absynthio alia fuerint *Adiectitia*
dita nomina, minime natura, ac *absynthij*
tribus ipsum dissentaneum faciunt; *nomina.*
d aliud alio præstantius indicant;
citur enim vulgare, ponticum, &
manum.

Ponticum, vt ab hoc initium su- *Cur Ponti-*
am, dictum est à loco sui fælicioris *cum sit*
uentus, nam in Ponto regione, *dictum.*
proximisque locis præstantissimum
ascitur propter terræ, ac aeris pecu-
arem quandam naturam, ac vim,
quamuis aliis in locis oriatur ab-
nthium forma, ac qualitatibus pō-
cum referens, appellatur tamen
onticū, eo quod ex ponto primam
bi nomenclaturam asciuerit, & Pō-
is sit proprium, ac peculiare solum,
quo præstantissimum nascitur; a-

liis vero in locis pōtico inferius nec
specie ab eo diuersum, nam sicut pō-
ticum odore, ac sapore siculum su-
perat; ita & siculum parthonopoco
& niritico præstātiore dotes habet
& quod ex romanis ruinis decisum
in hortis plantatum est, non solum
speciosius euadit, sed & intentiores
qualitates acquirit. Ruderibus enim
proueniens, alimenti inopia tenuis
admodum, & qualitatibus omnibus
debilius existit. Ponticum autem ab-
synthium ceteris præstat, præcipue o-
doris gratia, ac saporis acrimonia; na-
multam habet ex partibus terreis, &
frigidis astringentem cum amariti-
quadam, quæ cum acrimonia, odo-
risque suauitate iuncta absynthium
gustui nō admodum ingratum reco-
dunt; cætera vero quanto magis a
his qualitatibus recedunt, tanto illi
inferiora sunt. Quod si loci natura
& cultura absynthium folia habue-
rit maiora, & terro spiret odore, &
dempta acrimonia, astringentemq; di-
minuta sapor amarus vehemēter in-
ter

*Ponticum
ceteris præ-
stare.*

*Santonicu
semile ab-
synthio.*

datur, non amplius erit absynthi-
 , sed santonicum, quod quidem
 o ad formam est valde absynthio
 ile. Ideo negandum non est, loci *Absynthij*
 tura intendi qualitates absynthij, *qualitates*
 remitti posse seruata specie, & si *intendi, ac*
 erationis metas transierit magis, *remitti*
 am absynthij natura perferre pos- *posse.*
 extali mutatione, vel alteratione
 transmutationem alteriusq; spe-
 i ordinem cedere.

Et vt ad illud, quod potissimū ex-
 care decreuimus, redeamus, ex
 n enarratis perspicuum esse existi-
 o, absynthium ponticum fuisse ap- *Cur absyn-*
 llatum à loco sui præstantioris or- *thium pō-*
 s, non autem (vt aliqui perperam *ticum sic*
 istimauerunt) ab astringenti, ac *dictum.*
 ptico sapore, quem ponticum au-
 ores arabicæ familiæ appellare cō-
 euerunt, cum sapor acerbus, seu a-
 ingens ponticus minime dicatur.

Romani etiam nomen illi ascri- *Romanum*
 um est ex ignorantia interpretum, *dici nō de-*
 i Arabum scripta latina vertentes, *bere, sed*
 od ipsi *rumi* dixerunt, hoc est, græ- *gracum.*
 cum,

cum, ipsi romanum perperam verteerunt, vt patet in Halyabbatis interpretatione syncera, vbi verbum *rumi* græcum vertitur, vt etiam ex Bellunenſis interpretatione, & Garziæ ab horto annotatione, manifestum eſt. Arabes enim cū fuerint optimi græcorum imitatores, & præcipue circum materiam medicam, quod græci *ponticum*, illi *rumi* dixerunt, illud idem intelligentes, quod græci fecerunt.

*Ponticum
absynthium
vulgare
dici non
debet.*

Quod autē dixerit Dioscorides absynthium eſſe herbam, seu rectius loquendo plantam vulgaris notitiæ, ob id absynthium ponticum, vel pontici generis, vulgare dici non debet, quia etſi ponto, ac finitimis regionibus vulgare fuerit, non ſic vbique, ſicut & alia absynthij genera aliquibus & non omnibus locis vulgaria ſunt, vt ſantonicum Gallis, & ſeriphiunt maritimorū locorum incolis vulgare exiſtit; multa enim alia ſunt ſimplicia, quæ quibuſdam in locis ceptioſa, ac paſſim oriuntur, & omnibus innotescunt, quæ tamen vulgaris no-

ne designari nō debent. Ideo vul-
ris nomen cum sit æquiucū, pon-
o proprie non cōuenit, nec illi est
culiare.

Circa absynthij genera diuersa *absynthij*
auctorum sententiæ; Platearius *plura ge-*
im duo, Simon lanuensis quatuor, *nera.*
uicennas quinque, vel sex, Gale-
s cum Dioscoride, Plinio, ac Se-
pione tria esse statuit, cuius diuer-
atis causa fuit aliqua dissimilitudo,
tam plantæ absynthiorum habent
inuicem, & similitudo, quam aliæ
antæ ad absynthium obtinuerunt.
atura enim adeo nouas in dies no-
s producit eiusdem speciei diuersi-
tes, & diuersarum specierum simi-
udines, vt certa de iis doctrina vix
beri possit, nisi sub quibusdam ge-
eribus reducantur. Nos tamen in-
xi auctoritate Dioscoridis, ac Ga-
ni, qui hac in re, vt in mille aliis, cē-
ros arte, & doctrina facile supera-
t, cum clarissimis etiam ætatis no-
æ Medicis, tria duntaxat germa-
a, ac vera absynthij genera reperiri
asse-

*Tria esse
tantū vera
absynthij
genera.*

*Ponticum
idem esse
specie cum
vulgari.*

*Quibus in
locis ponti-
cum oria-
tur.*

asserimus, quorum vnum eodem ge-
neris nomine absynthium, alterum
marinum, seu seriphium, & tertium
santonicum appellatur. Sed quoniam
delineatio, ac descriptio Pontici ab-
synthij à Galeno relata videtur non
leuiter differre à figura vulgaris no-
stri absynthij, merito à plerisque con-
trouertitur, vtrum absynthium com-
mune, ac omnibus notum sit idem
cum Pontico. Cui dubitationi pe-
tissimi viri satisfaciunt, asserunt
absynthium vulgare, & quod gen-
ris nomen retinuit specie minime
pōtico differre, quamuis faciem ex-
ternā aliquammodo dissimilem habeat
eo quod faciei sola dissimilitudo
sufficiat ad variandam speciem, se-
duntaxat facultatum, ac naturæ di-
uersitas, nam ponticum absynthium
est simile santonico quo ad formam
externam, valde vero dissimile, quo
ad eius facultates, & vires. Absyn-
thium pōticum oriri in Asiæ Tauri
monte testatur Dioscorides, in Ti-
siluania, Hūgaria, ac Bohemia Ma-
thi

iolus. In Sicilia, ac tota Creta, Græ-
 a, Syria, Ægypto, Calabria, Ro-
 manisque ruinis Rocardus, in Flan-
 tia, aliisque non nullis locis Pater
 quatramius, & in mōtibus Senarū,
 ad urbem versus copiose. Quidā
 familia Beati Ioannis Columbini
 ferit, & nos scim⁹ in quamplurimis
 aliæ viridariis Pontici veri plātam
 aberi, vt Neapoli, Pifarum, Patauī,
 ononiæ, Veronæ, ac Lucæ, ex qui-
 us omnibus ramusculum habui nō-
 ullorum amicorum industria; qui
 uidem aliquo modo dissimiles sunt fi-
 gura ratione diuersitatis locorum,
 errarū, ac culturæ, quamuis in quali-
 tatibus saporis, ac odoris cōueniant.
 Absynthij figuram, seu faciem de-
 scribere Dioscor. omisit, ob eius vul-
 garis notitiæ rationem, cum tamen
 plantarum nominibus, generib⁹,
 speciebus, numero, substantia, tem-
 pore, regione, similitudinibus, aliis-
 que multis explicandis diligentissi-
 mus fuerit; nos tamen partim ex di-
 versis aliarum plantarum descriptio-
 ni.

nibus, in quibus absynthij comparatione utitur, partim ex Galeni methodo illius figuram adamussim exprimere possumus.

*Absynthij
delineatio.*

Absynthium igitur generis nomine appellatū sarmentosum est artemisiæ modo fruticosum, minoribus tamen, tenuioribusque foliis, ac ramis ex Dioscoride *cap. de Abrotano* 22 & maxime ponticum, quod est tum flore, tum folio longe quam cætera absynthia minus, ut docuit Galenus *lib. 11. meth. cap. 16.* cui pontico inesse etiam odorem non insuavem, aromaticum quid proferentem, asserit cū reliquis omnibus odor foedus infit: præterea ponticum non modico astringere per eum constat, cætera vero vehementer admodum esse amara, & nihil, vel paucissime admodum astringere; quare ea vitanda esse, pontico vero utendū suadet. & quoniam quo ad effigiem siue figuram fantonicum est valde absynthio simile, ne error aliquis in delectu absynthij committatur, contugere debemus ad e-

Quibus notis fantonicum absynthium non esse, cognoscatur.

um qualitates; nam cognitio plan-
 rum, quæ à qualitatibus percipitur,
 perfectior est, ac tutior. Nam, ut fu-
 ra etiam dixim⁹ ex Galeno, astringens
 facultas est valentior, quam a-
 mara, santonicum vero, ac etiam mari-
 o amara qualitas est vehementissi-
 ma, astrictio vero aut plane nulla, aut
 rorsus obscura percipitur. Odor
 absynthio non modo suavis, verum
 etiam aromaticum quid præferens,
 aliis vero plane est fædus. Præterea
 ex aliis quibusdam etiam possumus
 colligere horum absynthiorum dif-
 ferentiam; nam absynthium expo-
 cit potissimum loca montuosa, atq;
 gressia, santonicum vero magis ex-
 ultos locos, ac hortos amat. Hoc et
 arthemisiæ foliis, & toto habitu ali-
 quanto minus existat, pressius tamē
 hanc exprimit, quam illud, crassis e-
 nim, & incanis ramis frutificat san-
 tonicum præ molli quadam medul-
 la plenis, illud vero tenuibus lignosis
 brotoni modo, sed minime inca-
 nis, nisi prope extremitates, cum ma-

xime adolefcit, quib⁹ minutiora hæ-
 rent folia, tenuiusque ac profundius
 incifa; grauem odorem, virus, ac
 hircum referentem fantonicum spi-
 rat, laporemque multum amarum
 cum leui quadam nitrofitate refert
 abfynthium vero cum odoris gratia
 acrimoniam nõ leuem, & cū amari-
 tudine multam aſtrictionẽ mixtam
 habet, madentique thymum ferere
 ferre videtur. Santonicum à produ-
 ctione fui feminis marceſcit; abſyn-
 thium vero ſemper viret, ſpecioſa al-
 bicante coma. Illud etiam in Pontoo
 & tota fere ſeptẽtrionali Aſiæ parte
 copioſiſſimum prouenit, quo pecora
 pingueſcunt; hoc vero in Gallia fæli-
 cius naſcitur, nullumque animal eo
 paſcitur, tantum abeſt, vt pingueſcat.
 Et quamuis contra Galeni aſſertio-
 nem ſacræ litteræ pluribus in locis
 inferius recensendis abſynthijs inſi-
 gnem amaritiem aſſcribant, & cum
 ſpiritu ſancto ſint exarata, vera et-
 iam circa naturalia enuncient, aſſe-
 rendum tñ eſt, non de primo abſyn-
 thij

thij genere ob præstantiam pontici *De quo ab-*
 dicti sacrâ historiam intelligere, sed *synthij ge-*
 de aliis, marino videlicet, & fantoni *nere sacra*
 co, quæ amarissima sunt & valde gu- *litera in-*
 stui ingrata, nec non ventriculo, ac *telligent.*
 capiti noxia.

Tribus iam explicatis absynthij *Absynthiū*
 generibus tria alia, vel quatuor ad- *arboreseēs*
 diderunt recentiores. Lobelius ab- *ex Lobelio.*
 synthium arborescens; Anguillara *Absynthiū*
 absynthiū del Comasco, vulgari non *del Coma-*
 ita foliis, ac flore dissimile, sed fru- *sco ex An-*
 ticeis arborei habitu, abrotoni modo *guillara.*
 ad hominis proceritatem assurgit,
 candidiore, ac minore paulo folio
 semper virente, gustu amaro, aroma-
 tico odore nō ingrato. Clusius aliud *Absynthiū*
 recēset ipsi soli cognitum, absynthi- *album*
 um albū vocatum folio Chrysanthē- *Clusii.*
 mi diuisura, arthemisiæ marinæ cō-
 color in cauliculo dodrantali, flore
 albo parthenij in vmbellis è senis fo-
 liolis, gustu subastringens, & non ni-
 hil amaricans. Dodonæus etiam pro *Absynthiū*
 ponit absynthium quoddam, q̄ an- *angustifo-*
 gustifolium vocat, q̄ ex absynthio, *lium Do-*
 donæi.

Qua ratione facultates absynthij, ac aliarum plantarum inueniantur.

& lauādula cōfufis miscellanea quædam stirps videtur, cauliculi illius lignosi teretes vt absynthij flores similes, atque eodem quidem ordine, sed minores, folia vero oblonga, incana, qualia lauendulæ, odoris est non ingrati, lauendulam obscure referens, plerique tamē absynthium santonicum esse volūt, alij arthemisiā marinā. Sed his omissis ad explicādas absynthij facultates, ac vires, accedamus. Quæ vt ratione, ac methodo perquiramus, *ab eius sapore, & odore* argumenta desumenda erunt, cum ex his, vt i ducibus, ad temperamenti, ac facultatum non solum absynthij, verum & aliarum plantarum cognitionem perueniamus.

Absynthiū primo gradu calefacere secundo siccare.

Diximus autem in absynthio exiguum saporem amarum, maiorem vero astringentem, & cū planta creuerit, ac semen habuerit, acrimoniam percipi, quæ etiam concomitatur odor nō insuauis aromaticum quid expirans. Ex quibus nos facile elicere possum⁹, absynthium primo recess-

necesse excalefacere, & secundo cō-
 pleto, vel tertio inchoante siccare,
 & quamuis ratione astringentis, quæ
 est sita in frigida, ac terrestri substan-
 tia, quæ habet vim cōtrahendi, den-
 tandi, ac repellendi, deberet frigidi-
 tas cum prædictis facultatibus excel-
 ere; quia tamen planta amara est, a-
 cri, & odorata, quæ omnia calidita-
 tem cum partium tenuitate attestan-
 tur, fit, vt caliditas dominetur astri-
 ctione superata ab amara, acri, ac o-
 dorata qualitate. & quoniam hæ qua-
 litates refranguntur, ac remittuntur
 ab astringenti qualitate, fit, vt illius
 caliditas à temperamento modicum
 quid recedat, & ad primum dunta-
 tat gradum, seu ordinem caliditatis
 perueniat, cum autem omnes quali-
 tates congruant, astringentia, amarities,
 & acrimonia ad progignendam sic-
 citatem, non est mirum, si tertium
 siccitatis gradum attingat, cuius sen-
 tentiæ fuerunt Galenus, Paulus, A-
 vicenna, Mesue, vt illorum verba in-
 dicare videntur; nam ipsi Arabes ab-

Lib. 6.

simpl.

Lib. 7.

ser. 1.

synthium in secundo gradu completum, Græci vero inchoante tertio sic cum esse scriptis tradiderunt.

*Alia absyn-
thij facul-
tates.*

Quo autem ad eius qualitates secundas, ac tertias, quæ variæ, ac admirabiles reperiuntur ratione partium dissimilariarum, quibus constat, ratione amaritiei, quæ exigua, vel moderata in superficie sita est, modicam abstergendi facultatem possidet,

*De amarit-
ie absyn-
thij sacra
litteræ,
Cap. 9.*

insignem vero cætera absynthia obvehementissimam eorum amaritiam, cuius ratione non tantum vulgo, sed etiam sacris litteris sunt celebriatæ: ait enim Ieremias: *Ecce cibabo populum istum absynthio.*

Cap. 5.

In Proverb. scriptum est: *Non intendaris fallacie mulieris, Fausus enim destillans labia meretricis, & nitidius*

Cap. 8.

oleo guttur eius, nouissima vero illius amara sicut absynthium. Et in Apocalypsi: *Et facta est tertia pars aquarum in absynthia, & multi hominum mortui sunt de aquis, quia amara factæ sunt.*

¶ Absynthium etiam ratione absterfionis & astrictio- nis sordes tunicarum ventris detergere ex Galen. 6. de san. tuen. & ab hu-
mo-

oribus tenuibus, ac biliosis leuiter
 purgare *lib. de comp. med. loc.* & per
 gestionem infernā propellere po-
 test *lib. 7. meth.* præcipue si in fero ca-
 rino decoquatur, & per triduum
 exhibeatur, vel etiam per vrinas bi-
 em in venis cōtentam euacuare *lib.*
simpl. cap. de absynthio: & tertiana ex-
 uisita laborātibus cum mulsa dilu-
 um exhibere conducit, cum notæ
 concoctionis apparēt; est enim sum-
 um remedium mordicationū sto-
 machi, quæ à bile proueniunt, & præ-
 tertim si ex ipsi⁹ coma quantum suf-
 ficiat, quis accipiens melicrato in-
 nixerit *lib. 10. ad Glauc.* cum eam per *Cap. 9.*
 uum eiiciat, & os ventriculi ratio-
 e astrictionis corroboret, vt eos et-
 um, qui ex vitiosis succis os ventri-
 uli vellicātibus animo linquntur,
 euocet, ac semimortuos reuiuifce-
 e faciat, *lib. 1. ad Glauc.* Eiusdem ab- *Cap. 14.*
 ersionis causa acrimoniæ iūctæ mo-
 ice crassitiem humorum, qui in ve-
 is continentur, incidere, & menses
 liqua ex parte ciere potest. Ratione

acrimoniarum, cum eanon fit insignis;
detergere, appetere, inoidere, & atte-
nuare valet. Ratione astrictionis re-
pellendi facultatem aliqualem, & cor-
roborandi ventrem præcipue habet,
quam actionem non iniucundus o-
dor etiam adiuuat; sicut enim gra-
ueolentia omnia ex Galen. 8. de compo-
med. per loc. subuertere ventriculum
sic odorata corroborare solent; gra-
tum vero, & amicum stomacho effec-
asserit lib. 6. simpl. cap. de Abrotano ob il-
lius astrictionem.

Cap. 3.

Lib. de o-
ptima secta
ad Thrasyb.
cap. 17.

Cap. 3.

Cap. 4.

Cap. 12.

Et ut omnia, vel saltem potiora
quæ de illo scripsit Galen. ac alij gra-
uissimi auctores, paucis complectar;
ventriculi intemperiem, ac imbecill-
litatem remouet, si ipsum cum ab-
synthio, & oleo crudo perfundatur;
ut lib. 8. de comp med. & lib. 7. meth. scri-
psit Galenus: densando enim, & com-
stringendo roborat, & quamuis intus
acceptum repurgare possit, foris tamen
admotum non potest, cum sit com-
positum ex amara, acerbæque facul-
tate ex lib. 5. simpl. Quod si multa pi-
uita

ita in ore ventriculi fuerit acervata,
 ,conducit fouere plurimum oleo,
 quo absynthium ebullierit *lib. 1. ad Cap. 14.*
aur. Alibi vero dicebat Galen. *si hu. 1. de loc. aff.*
 or quispiam in ipsis ventriculi tunicis cō- *Cap. 4.*
 netur, cuius ratione nausea vexetur in a-
 , & sine vomitu, tum absynthium, tum
 eracillis auxiliatur. Quod si ventriculus
 ppter mali succi redundantiam fluxione
 boret, ea primo est purganda *lib. 7. meth. Cap. 11.*
 inde ad ventriculum accedendum; pror-
 senim (inquit) cum plures iam dies dela-
 in eum superuacua sint, aliquid vitij ex
 alitia eorum contraxit; itaq; non intem-
 stine, qui ita laborat, absynthij potione v-
 tur; Et ibidem infra ait, cum humor nec
 ntus, nec crassus ventriculo infixus fuerit,
 loneum præ cæteris est, si mulsa in qua co-
 tum fuerit absynthium, bibatur; nam id
 uoq; tenues succos, quicunque in ipsius vē-
 riculi ore continentur, commode seorsum
 mpellit. Tertianæ nothæ curatio-
 nem tradens, *lib. 1. ad Glauc. post septi- Cap. 10.*
 nam iugiter absynthij comam dan-
 lam esse scriptum reliquit; & *lib. 8. Cap. 5.*
meth. docens curare diariam febrem

ex diarrhoea à cruditatibus ortam,
 scribit; si multa inanitio facta sit, & ipsa
 amplius nō perseueret, virtute iam defessa,
 consulendum est ventriculo fomento, seu
 stillicidio ex oleo, & absynthio: quod si quis
 morsus, aut doloris sensus in ventricu-
 lo adhuc supersit, amiciri penicillo post fo-
 mentum debet, qui vel calidus sit, & sic-
 cus, vel ex oleo, in quo absynthium inco-
 ctum fuit, madens, ac plurimum expressus.
 Insuper iecoris, ac ventriculi inflam-
 mationibus succurrere scribit lib. ii.
 meth. si oleo, in quo incoctum fue-
 rit, partes illorum extreme perfun-
 dantur; nam, vt testatum reliquit li-
 bro de remed. parat. fac. si in curandis
 his vtatur quis solis relaxantibus, vi-
 tæ adducet discrimen, quod facilli-
 me vitatur, si eorum, quibus est ad-
 stringendi facultas, aliquid his sem-
 per adiiciatur, seu oleo locum fo-
 uens, vel admoto cataplasmate cu-
 res, ex quorum numero est absynthi-
 um; & si dolore, grauitate, ac tensio-
 ne premantur dictæ partes, si liquor,
 in quo ipsius coma macerata fuerit,
 pro-

pinetur, adiuumento erit, & non
um iecori, ac ventriculo infirmis,
um etiam lieni flatuoso tumore
cto magna utilitate exhibetur *lib.*

meth. Tandē & teretes lumbricos *Cap. vlt.*

erimere scribit *eodem libro*, quod
us amaritiei acceptum referendū

t, & *libro de theriaca ad Pisonem*, mul- *Cap. 15.*

quartana laborantes à morbo vē-

asse, hac artis semita vsus, affe-

ut postquam vltimo cœnassent,

euomerent fecisse: deinde secun-

die succum absynthij bibendum

didisse, quo bilem contempera-

ac veluti edulcoraret. *In consilio*

loq; *de puero epileptico* pro ipsa epile-

ia absynthium cōmendat, & in cu-

tione flatuosi tumoris *lib. 2. ad Glau.* *Cap. 5.*

adat locū absynthio primo esse p-

ndēdum. Multis aliis malis absyn-

ium succurrere, & ex illius vsu in-

entes utilitates emanare, manife-

um erit, si Dioscoridem, Plinium,

Mesueum perquiramus, ut non sit

irū, si antiquitus habitum sit in fre-

uentissimo vsu, quod non solum ad

pro-

*Quibus
affectibus
extra ad-
hibitu suc-
currat*

profligandos morbos valeret, verum
etiam sanitatem custodiret. Angina
itaque cum melle & nitro inungitur,
aduersus epynictides ex aqua valet,
ad suggillata, & oculorum caligines
ex melle illinitur & illorum claritati
multū confert, aurium sanientem
extergit appositum, dentium, auriumq;
dolores decoctum vaporis suffitu
compescit, decoctum cum passulo
dolentibus oculis oblinitur, præcordiis,
iecori, ac stomacho dolenti, longoque
tempore affecto cum cerato cyprino
tritum, succurrit, stomacho vero cum
rosaceo subactum, thoracem purgat cum
iride sumptū, vulnera recentia priusquam
aqua tangantur, & capitis ulcera impositum
sanat; peculiariter ilibus imponitur cum
cypria cera, aut cum fico: sanat & pruritus,
somnum allicit olfactū aut sub capite
impositum, partibus attritis vel contusis
cum melle, vel vino, & pauco cymino,
vel cum oleo rosaceo à principio, postea
cum amygdalino, cymino, & cera calefactum

um, & appositum mirum in modum
 nferre multis experimentis com-
 obauimus: si vino, vel aqua, cui ab-
 anthium cum radice cucumeris a-
 estis incoctum fuerit, spōgia mer-
 & expressa temporibus alligetur,
 micraneam sanat. Auris suffita vi-
 o, vel aqua, cui incoctum sit absyn-
 ium, tinnitu, ac surditate libera-
 r. Acetum, & vinum, in quo deco-
 um sit absynthium cum cortice ci-
 , oris fæctorem à gingiuarum, vel
 ntium putredine ortum emēdat,
 idem præstat aqua illius stillaticia.
 ostremo ex Auctore quodam sele-
 orum remediorum, absynthium
 pressum in vino, & per nares attra-
 um, cerebrum euacuat.

Si quis vero cupiat scire vini ab-
 nthites vires, operationes, ac va-
 as illud conficiendi rationes, legat *De vino*
absynthij
auctores.
 iofcoridem *lib. quinto cap. 40.* Aeti-
 um, *lib. 3. cap. 59.* & Arnoldum Villa-
 uanum, qui *ad extremum libelli de*
nis, hoc ipsum copioso elogio illu-
 auit.

Quæ

*De præstā-
tia, ac effi-
catia salis
absynthij.*

Quæ de sale simplici, & absynthij quique peritissimi Medici pollicentur, & nos longiori fortasse oratione persecuti sumus, sal nostrum absynthij non solum præstat, si recte paratur; verum etiam alia multa, ac maiora ratione tenuitatis ipsi, ac elaboratæ artis, eximiis suis viribus efficiunt cum in cinere, seu calce pars crassior absynthij omni impuritate semota ac in stillatio liquore pars tenuior relinquatur, in quibus omnis absynthij vis est sita, ut subtilissimus ille a canorum naturæ investigator, & artis destillatorie peritissimus Ioannes Baptista Porta Neapolitanus ex innumeris periculis factis de sale e qualibet re elcito, probat, & non solum eas rerum vires, ex quibus extractæ sunt, verum etiam auctiores feruare asserit; quod & rationi est cōsentaneum; nam ratione ignis omnis excrementitius humor in qualibet re consistens absimitur, quæ præterquam quod maiorem acquirit perfectionem, ac tenuitatē, mul-

illius moles in pauca admodū regitur; vt non sit mirum, si in minimo quanto magna vis inhæreat.

Salis absynthij facultates.

Cum igitur sal absynthij sicut absinthium ipsum duplici constet substantia, extenuante scilicet, & astringente, crassa, ac tenui, habet vim defaciendi, siccandi, abstergendi, tenuandi, discutiendi, expurgandi, astringendi, reprimendi, ac corroborandi, & propterea quicquid corporibus superuacaneæ humiditatis reperitur, ipsam digerit, & consumit, partesq; oēs, & præsertim incipies astrictione cogit, & corroborat, humores crassos, ac lentos ventriculo, ac mesenterio existentes extergit, ac blande purgat, flatus efficaciter dissipat, & dolorem sedat potissimum, si cum vntiis tribus illatitiæ aquæ, & cum ꝑ. i. fefeli ætiopici, seu sileris montani, & ꝑ. f. cardii facta leui decoctione ꝑ. i. illis offeratur, & exacerba, ac amara anul substantia vētriculi superficialis partes densando, ac constri-

Pro flatibus, ac dolore.

Partium corroboratio, & calesfactio.

gen-

*Ventriculo
esse amicū.*

gendo, ipsum labefactatum, ac inter-
perie frigida; vel etiam humida la-
borantem confirmat, roborat, cale-
facit, & siccat, sicut & iecur, aliaque
præcipua membra roborare valet; a-
mara enim eius qualitas iter acerb-
tati parat, ut ad partes firmandas per-
tingere possit; nam quæ acerbæ sunt
tantum, cum non valeant intus sub-
ire, obstruunt, ac claudunt. Præterea
sal absynthij ratione suæ naturæ fit
ut peculiariter vetriculo admodum
gratū, ac familiare experiatur, quod
sal aliorum absynthiorum præstare
non potest, quorum odor est fædus
& stomacho infensus, sicut sunt
cætera fætida, ac virosa; ideo Lucre-
tius hæc absynthia tetra appella-
dum scribit:

Absynthia tetra medentes cum dare conantur.

Et alibi,

Sed veluti pueris absynthia tetra medentes.

*Ad crudi-
tates inap-
petentiam
nauseam.*

His addamus, quod sal absynthij
concoctiones adiuuat, si summo me-
ne illius 3. 2. vel etiam 3. in iure puri
exhibeantur, cruditates detrahunt, di-

iecta

etiam appetentiam mirum in mo- *Liente-*
 am reuocat, nauseam tollit præci *riam.*

ie maris, ebrietatem præassumptū
 cohibet, ac lienteriam ab intempe-

e frigida, ac humida ventriculi, vel

iam cum humore pituitoso, & fri-

do ortam sanat, suis optimis quali-

tibus, ac partium tenuitate natu-

m nostram plurimū adiuuat, dum

on solum spiritus restaurat, & par-

s adstrictione roborat, sed & calo-

moderato, calorem natium viui-

cat; ex quo fit, vt naturales actio-

es fælicius perficiantur. Absynthi-

m & multo magis eius sal habet pe-

aliarem vim resistendi putredini;

ab ea homines immunes reddend-

; nam experimento quotidiano

ompertum est, absynthium ficcum

annis interpositum eos à tinea, ac

ermibus, & salem carnes à putredi-

e tueri. Ideo in custodia, ac cura

one pestis plurimum valet, quia

æterquam quod omnē arceat pu-

edinem, ex qua omnis fere pestis o-

nem suam vim deleteriam recipit;

*Calori na-
 tiuo, &
 naturali-
 bus actio-
 nibus opi-
 tulari.*

*Ad putre-
 dinem.*

*Pestem
 præcauere,
 ac sanare.*

cordi robur confert, ipsumque mun-
 nit aduersus pestilentum morborum
 iniurias; & ideo si scrupulus, vel et-
 iam drachma illius in vino genero-
 so, aliove liquore peste affectis quā-
 primum exhibeatur, vt in *lib. meo 22*
de Peste scripsi, & pannis calidis, alia-
 ue arte sudor prouocetur, & optime
 abstergetur, deinde cibis optimi suc-
 ci, ac celeris nutritionis ægrotantes
 reficiantur, ac in alium lectulum po-
 nantur, illi ab omni pestilenti affectu
 immunes redduntur. Et quoniam
 Principes, & Magnates inter tot hu-
 ius sæculi fælicitates, impiorum, ac
 maleficorum hominum insidiis sub-
 iiciuntur, vt illorum nequitia, ac cal-
 liditate nonnunquam venena in ci-
 bis, vel potibus recondita accipiant,
 cum parum securitatis illis præster il-
 la cautio, vt ministri edulia, ac potus
 qui proponuntur, prius degustent;
 propterea qui in tali suspitione ver-
 santur, vt tutius sibi ipsis consulere
 possint, semper aliquid assumere de-
 berent, quod venenorum vires re-
 tun-

*A venenis
 præserua-
 re.*

ndere, ac inefficaces reddere que-
t, vt summos Imperatores, Mi-
ridatem, & Neronem fecisse litte-
rum monumentis scriptum est.

uia tamen alexipharmaca, alexi-
ciaue proprie nuncupata, aliquid
neni continent, & exposcunt cor-
s satis purum, nec repletū, vel ob-
uctum, crudisue succis refertum,
ut vsu venenis prosunt, ita & sanis
esse possunt, ideo illa duntaxat in
admitti debent, quæ corpus præ-
tare, ac partes principes roborare
ent, inter quæ cæteris salem ab-
thij, præferendum esse nos cense-
s, præsertim si cibaria eo cōdian-
t, nam præterquam quod medica-
ntosa facultate careat, & cibos in-
undos haud reddat, nec per se as-
ptus nauseam, vel inappetētiam
at, sicut cætera medicamenta fa-
e consueuerunt, omnem etiam
beratē humiditatem absumit,
qua venena semper deteriora, ac
ora fiunt, & cor adeo firmat, vt
caciter venenum arcere, ac reii-

*Quibus
venenis,
ac morfi-
bus vene-
nosus confe-
rat.*

cere, vel ab ipso, si sit insigne, minus
lædi possit. Nec solum munire sal hinc
corpus aduersus venena, sed etiam
aliquibus auxiliari potest; nam Ixiæ
à cicutæ venenis cū vino præsertim
maluatico ad drachmam vnā sum-
ptum aduersatur, contra haustum
opium cū aceto mulso bibetur, mu-
ris aranei morfib⁹, draconis mari-
ni, scorpionum, & scolopendræ cum
vino, vel etiam cum melle, & aceto
succurrit: aduersus vesparum, &
crabronum ictus cum seuo vitulino
morsui etiam animalis rabidi opti-
mum medicamentum censetur, præ-
sertim si cum cæpa, vel iuglandibus
nucibus, allio, & melle apponatur
strangulationibus etiam fungorum
venenosorum, si ad ℥. s. cum ℥. iij. a-
ceti styllitici propinetur, mirum in
modum subuenit.

*Ad obæsi-
tatem &
corpulen-
tiam ni-
miam.*

Qui nimis obesi, & corpulenti
sunt, præterquam quod velut in cō-
pedibus, vel in molestissimum can-
cerem coniecti, propriis, ac ciuilib⁹
munerib⁹ minime fungi, vel magni
cui

um difficultate, possint, ad progrediendam sobolem sint inhabiles, ac tuius intereant: quamplurimis exalissimis affectib⁹, syncopi, asthma, cordis palpitationi, fractioni ventriculorum, febribus malignis, apoplexiæ, paralyfi, suffocationi, ac instantæ morti exponantur, à quibus si custodiri, si eorum corpora, ad habitum salubrem, ac moderatum restitui debent, ut fecundi fiant, & longiorem vitam degant, necesse est, eximiam eorum humiditatem absumere, ac siccare, sudorem, ac urinam mittere, vasaque obstructa, seu astricta relaxare, quæ omnia quamvis multa medicamenta efficere possint, tutius tamen, ac iucundius sal absynthij per aliquot hebdomadas cum convenienti victus ratione usurpatis, præstabit.

Sanguinis enim missio, & purgatio, quæ cæteris malis adiumento esse consueverunt, pro curanda potestate sunt inutiles, ac periculose, & medicamenta exterius adhi-

bita egerime intus subire valeant.

*Ad articu-
lares dolo-
res omnes.*

*Solam in-
temperiem
non facere
dolores ar-
ticulares.*

*Ad dolorē
inferendū
quid re-
quiratur.*

*Doloris ar-
ticulorum
causa.*

*Dolorum
articulorū
præserua-
tio.*

Cum ad podagram, chiragram, i
schiadem, ac cæteros articulorū do-
lores excitandos, duo potissimū com-
ueniant, articulorum imbecillitas
& alicuius humpris fluxio; nam vt tes-
tatur Galen. lib. 6. aph. ubi sola intemper-
ries articulos vexat, non fit arthritis, non fit
dolor ullus, quia si dolor induci debet, nec-
esse est, vt solutio continui fiat, solutio autem
continui nequaquam potest fieri sine fluxu
materiæ, præsertim cum per se ue-
rat, quæ materia vt in pluribus solet
esse humor crudus, & pituitosus ge-
nitus in ventriculo imbecilli frigida
ac humida intēperie affecto, qui au-
xilio portiunculæ bilis vel alicuius
ferositatis per venas deductus ad ex-
trema membra, articulares dolores
parit, propterea ad horum sequissimorū
dolorum præseruationem, ven-
triculi in primis cura est habenda, &
illius intemperies auferenda, & artu-
culi corroborandi veniunt. Ad quæ p-
agenda nil præstantius est sale absyn-
thij, qui ventriculū calefacere, exsic-

re, & confirmare, si quid aliud, po-
 est, præsertim si in cibis frequenter
 sumatur, & cum oleo aliquo mix-
 articulis ad formã cerati appona-
 ur. Nam ad curationẽ, & præserua-
 onẽ articulorum dolorũ semper a-
 quid astringens partib⁹ affectis ad-
 ibendũ est, vt firmatæ minus recipi-
 nt, & fluxã materiam magis excute-
 valeant. Ideo Io. Manard⁹ vir ge-
 eris nobilitate, & rei medicę cogni-
 one clarissimus in *Consilio pro Illustr.*
cardinali Cæpeggio, qui ex articularib⁹
 oloribus vix ambulare poterat, pro
 oborandis partibus infirmis inter
 atera remedia laudat absynthium,
 o quod cũ modico calore, ac insigni
 ecitate habeat nõ modicam vim a-
 ringendi. Et Hier. Mercurialis ma-
 ni nominis Medic⁹, quẽ non modo
 tali, sed & exteri de morbis difficil-
 mis consulunt in serenissima Mar-
 herita Austriaca, q̃ podagra, ac chi-
 agra laborabat, laudat vsum cõserue
 bsynthij, & vinũ ipsum absynthite.
 Quod si isti celeberrimi viri nouissẽt

rationem eliciendi salem ex absynthio, & eius egregias vires, vtrique in casibus illis proposuissent.

Ad arenulas, ac lapillos.

Inter auxilia, quæ abstergendo contenta in renibus, atque etiam variis, urinam ciere, & lapides abraderé, ac pellere vim habent, Dioscor. recenset absynthium, cuius vinum arte paratum etiam calculos conterere, ac frangere posse, asserit. Quod si absynthium in pollinem redactum aut in aqua decoctum, ac illius vinum id faciunt, quanto magis illius sal præstare poterit, cum præter absterfionem, quæ magis præpollet in eo, quam in simplici absynthio, prædictum sit partium tenuitate insigni, quarum ratione vna cum moderata caliditate valde aptus est ad frangendum, ac eiiciendum lapides saltem recentes.

Ad hydropem.

Quamuis plurimis rationibus serofi, aquosi, ac pituitosi succi facientes hydropem, euacuari, ac dissipari possint; foelici tamen cum successu cum his, quæ urinam, ac sudorem

cien-

endi facultatem habent, educun-
 & cum optimi quique Medici
 recipiant, in hydrope vitanda esse
 quida, & iecur, quod est fons & ori-
 o cuiuscunque hydropis, roboran-
 um esse, cum sal noster ista omnia
 restare feliciter possit, erit in hoc
 usu optimum medicamentum, pre-
 rtim si cum vino albo tenui exhi-
 eatur; ideo Plinius, ac Celsus scri-
 lerunt, *sale, sole, & siti curari hydro-*
m.

Ictero, seu morbo regio dicto, &
 cori, ac lieni obstructionibus affe-
 is sal absynthij ad ʒ. ij. vel etiam iij.
 am ʒ. j. infusionis absynthij, vel de-
 octionis cichoreæ, vel cuscute, suc-
 urrit, si tamen corpus fuerit à no-
 is succis expurgatum, vel etiam ce-
 brata sanguinis missio, si ea oppor-
 ina videatur. Nam partium tenui-
 re penetrando, ac farsedine abster-
 edo, meat⁹ obstructos facillime re-
 rare, intēperiem auferre, ac bilem
 er summa corporis diffusam discu-
 ere valet.

*Ad icterū,
 ac obstruct.
 iecoris, ac
 splenis.*

*Ad iecoris
tumores
duros.*

Quod si cōtingat iecur affici duritia
tumorib⁹, quibus inter cætera visce-
ra maxime est obnoxium, ratione
substantiæ crassioris, ac quasi luto sæ-
qua est concretum, & alimenti crassi
quo alitur, sal absynthij calefacien-
do, attenuando, abstergendo, robur
que iecori, ac venis addendo, si quic-
aliud illos iam incipientes inhibere
ac factos sanare potest, si cum deco-
cto agrimonix, vel cichorij ad ʒ. j. ꝑ-
pinetur. Et idē præstare valet in lie-
nis tumoribus frigidis cū decoctio-
ne asplenij, seu scolopendrij.

*Ad lienis
tumores.*

*Quarta-
narios illu-
are.*

Cum Galenus, pro debellāda febre
quartana, proponat calefacientia ra-
tione humoris frigidi; siccantia et-
iam, nō gratia siccandi, sed attenuan-
di crassum humorem, ex quo quartana
progignitur, probetq; vsum diu-
reticorum medicamentorum, & in
victus ratione fassamenta, quis non
videt, absynthij salem, & potissimum
theriacalē quamplurimū quartana-
rios adiuuare posse, cū omnia hæc
& maiora etiam præstare possit, qui
buss

us, pro profliganda hac cōtumacissima febre, opus est?

Mulieribus etiam albo profluuiio affectis hoc generosum p̄sidium non minus prodesse potest, noxios enim humores ut plurimū frigidus ad ventrem fluentes reuellit, & exsiccat, inemperiem partis noxium humorē generantis emendat, ac fluorē suā strictione sistit, potissimū si in cibis exhibeatur. Hipp. enim in lib. de nat. ul. in hoc casu pbat vsum ciborum, qui sint valde sicci, tenuis, ac astringentis substantiæ, ut est sal noster.

Menses suppressos, sanguinē crassum attenuando, obstructas vias aperiendo in potu, vel in pessariis ex melle adhibitum prouocat: nā inter iuretica, aliqua sunt, quæ non solum urinam, ut est asarum, apium, & absynthij, sed & menses prouocare valent.

Auxiliatur etiam urinæ retentiōi, vel difficultate laborantibus ratione crassi humoris, ac arenularum, si cum aqua stillatitia apij, vel onon-

Ad profluuium album.

Ad menses suppressos.

Ad urinæ retentionē, ac difficultatem, & lapidem.

onidis, aut conserua maluarum, vel
ononidis ad ʒ. ij. vel etiam ij. & di-
mid. offeratur, & lapidem recentem
genitum, si cum ʒ. iij. succi raphani
depurati per quinque dies cōtinuos
propinetur, frangit, comminuit, &
per vrinam educit.

*Ad paraly-
sim, apo-
plexiam.*

Iuuat & paralyticos, & leui apo-
plexia correptis cū mithridatica at-
tidoto oblatus, non leue adiumentum
præstat.

*Vermes ne-
care, &
ortum eorū
inhibere.*

Vētris tineas iste sal, ac etiam the-
riacalis intus, & foris adhibitus cum
succo limonum, vel citri valēter ne-
care potest; acria enim (vti est sal i-
ste) lumbricis aduersari, omnes Me-
dici fatentur, & experiuntur simul
& præcipue si ex reb⁹ amaris sint cō-
fecta, præterquam quod Gal. lib. 14°
meth. inter lumbricorum remedia
magis efficacia absynthium recen-
seat. Nec solū ad interimendos lum-
bricos pollet; verum etiam illorum
generationem efficaciter inhibet, cū
crudam, & crassam pituitam putre-
dini obnoxiam, ex qua huiusmodi

ina

fecta progignuntur vt plurimum
vētriculo, ac intestinis collectam,
ostergat, exsiccet, & paulatim per
cessum, ac per urinam educat. A-
imaduertendum tamen est, vt pue-
s, qui frequenter lumbricis infesta-
solent, exhibeatur sal in minori
uantitate, & cum aliquo refrigerā-
e, ne mollis, ac calida eorum na-
ura aliquid à sale detrimenti patia-
r.

Eos, qui ex superflua, ac multa hu- *Quibus ta-*
miditate cōstipatis meatibus conta- *bidis suc-*
escūt, salis ablynthij vsus pinguefa- *currat.*
ere valet, sua siccitate superfluam,
c noxiam humiditatem absumen-
o, & partium tenuitate alimenta ad
artes nutriendas perferendo.

Si surditas à caussa frigida ortum *Ad surdi-*
tatem.
t habeat, vniuersali corporis, ac parti-
ulari capitis euacuatione facta, ad
discutiendam materiam parti affe-
tæ impactam, & tollendam eiusdem
ntemperiem vtrique sal opitulatur
qua ardente liquatus, & ad vnam,
vel duas guttas iniectus.

Et

*Ad dētium
feditatem
& dolorē.*

*Ad gingi-
uarum la-
xitatē.*

*Ad neruorū
puncturā.*

Et vt finem imponamus mirificiss
huius salis facultatibus, potest etiam
dentes purgare, ac illorum dolorem
sedare, si cum aqua ardente appona-
tur; gingiuas laxas firmare, præcipue,
si cum modico cornu cerui miscea-
tur, neruos corroborare, ac eorum
puncturam occultam adiecta there-
bentina à phlegmone, & spasmō vin-
dicare. Et hæc de salis absynthij fa-
cultatibus dicta sufficiant.

Antequam vero artem illū paran-
di explicemus, operę pretium est sci-
re, quale absynthium sit eligendum,
quo tempore colligendum, & quib⁹
locis, si sit opus, exsiccandum, & re-
ponendum.

*Quale ab-
synthia
eligendum.*

Et quo ad primum Galen. cæteris
præfert ponticum absynthium, q̃ et-
iā ego magis laudo, si in puluere, vel
decoctione sit exhibēdum, si autem
illi⁹ falem vsurpare velimus, adhæreo
sententię Conradi Gesneri, qui in il-
lustrāda materia medica fuit diligē-
tissimus, nec non Patris Euangelistæ
Quatramij, qui in cognoscendis, ac
deli-

eligendis simplicib⁹ medicamētis,
 in arte destillatoria assiduis labo-
 rous multum profecit; isti enim ar-
 trantur, absynthium vulgare, quod
 nostris regionibus vbique oritur,
 o sale cōficiendo, esse eligendum,
 quod maioris efficacīe sit, & sal
 ipso prāstantissimus eliciatur ac
 peste vtilissimus. In colligendo ab-
 nthio nequaquam illos imitari de-
 mus, qui vana, ac perniciosa su-
 rstitutione ducti, in metiendis her-
 diem singularem obseruāt, vt no-
 Natalis sancti Ioannis, existimā-
 in tali nocte decerptam herbam
 aiori virtute pollere, quam in alia
 cte, vel si post ortum solis colliga-
 t, cum ridiculū sit illud asserere, ac
 rniciosum animæ exequi ex Mar-
 i de Arbes, & Nauarri doctrina; &
 alto minus fides est prāstāda illis,
 i inter legendū herbas, quibusdā
 rborum, carminum, vel suffimēto-
 m sathanicis inuentis adhiberi p-
 oiunt quasi vires, ac facultates stir-
 pus verba, & carminum excanta-
 tiones

*Quæ vitā-
 da sint in
 colligendo
 absynthio.*

*Censura
librorum
medicorū
pro super-
stitionibus.*

*Lunam ut
& alia sy-
dera habere
effectum in
inferiora.*

tiones infundere, augere, ac dimi-
nuere valeāt, hos enim Gal. *l. 5. simp.*
nō solū de nugacitate, & vanitate cri-
minatur, verum etiam sacri Theolo-
gi de superstitiosa, ac pernicioſa reli-
gione redarguunt; & quoniam quā
plurimi Medicorum libri hiſce ſu-
perſtitioſis inuentis, remediſq; ma-
gicis conſpurcati ſunt, annis elapſis
ſcripſi cenſuram quandam, ut illi ex-
purgarentur, ac ita medicina ſua oā-
dori reſtitui, & occaſio offenſioni
diuinæ auferri poſſet. Non ſunt ta-
men damnandi illi, qui in quibus-
dam plantis colligendis quædam ſta-
tuta tempora, non nullosque erran-
tium ſyderum aſpectus obſervant
quippe quod graues quidā ſcripto-
res aſſerant pœoniæ radices, pro cu-
randis epilepticis, euellendas nō eſ-
ſe, niſi decreſcente luna, nam cum
inferiora hæc à ſuperioribus guber-
nentur, fieri poteſt, ut luna, quæ ca-
teris errantibus ſyderibus eſt nobis
magis proxima, motuque velociſſi-
ma, maximam cum plātis omnibus

ac re

rebus quibusuis aliis habeat ratio-
em, tum cum augetur, tum etiam
tum minuitur, singulis mensibus;
quamobrem non temere à Galeno
proditum est, abysum herbam non
se euellendam, nec fluuiatiles cā-
ros excipiendos ad canum rabido-
rum moriūs, nisi Syrio ardente, sicut
secundo libro meo de Rabie scripsi, &
quem per biennium in manibus ha-
uit Excell. Dominus Caruasallus,
um Castro Bononiensi medicinam
ceret; Ideo nec quolibet tempore
absynthium colligi debet, sed eo tã-
um, in quo perfectum est, & vires
tas magis efficaces habet, vbi vide-
cer floribus, ac seminibus est refer-
um, ac cum odoris quadam gratia
nguam subtili sua acrimonia cum
naritie vellicat, tūc enim summam
erfectionem adeptum est. Præterea
eligenda est in illo euellendo sere-
æ cæli constitutio, quando nullis fe-
nubibus referta sit, & aer ipse sere-
us conspiciatur. Nam si pluuiosa,
abilosaue fuerit, absynthium extra-

*Quo tem-
pore absyn-
thium col-
legendum.*

nea humiditate perfunditur. Nec
etiam in nimio squallore legi debet
cum exsuccum, & naturali humido
destitutum protinus exarescat, &
quemadmodum vehemens æstus ab
absynthij vires imminuit, succum in
illius alimentum cedentem, exhau
riens, ita immodica humoris copia
eiusdem facultates retundit, & mul
ta luxuria redolentiam, generositatem,
& incrementum impedit. Tem
pore igitur æstatis moderate calido
& sicco decerpi debet, plantæ enim
calidæ, & siccæ in aere eadem quali
tates habente, & cælo sereno collec
tæ præstantiores sunt. Et quamvis
Ioannes Mesue illustris Medic⁹ scri
bat, absynthium vere colligendum
esse, illud est observandum, cum il
lius succo egemus, quoniam tum
succus magis in absynthio exuberat
ut Dioscorides in præfatione suorum li
brorum testatur, cum ait, herbarum
succum, & foliorum eliciendum est
se germinantibus tum primum cau
liculis, germinant autem in vere, &

estate perficiuntur. Nec solum tē- *Quibus in*
 ore calido demeri, sed etiam in lo- *locis colli-*
 is calidis, & siccis excerpi conuenit, *gendum.*
 am Hippoc. ad Crateuam scribens,
 tittere, inquit, quantum potes, ut nobis
 ontanas maxime, & in altis collibus na-
 entes herbas à radicibus refeces; quando-
 idem hæ firmiores, atq; acriores sunt iis,
 & aquosioribus nascuntur locis, idq; quod
 mōtibus terra sit densior, & aer tenuior,
 m ex eo, quod attrahūt, plus virium for-
 untur.

Absynthio collecto, quicquid est *Absynthij*
 terreni hæretis spurcitia, quisquilia *emunda-*
 imque, decutiatur, ut prorsus syn- *tio, sicca-*
 erum existat, ac permaneat, deinde *tio, ac re-*
 illud siccari oporteat, in ædibus ci- *positio.*
 a solis feruorem id fiat, ac in capsu-
 s ligneis, vel coriaceis loculis repo-
 atur, diligenterque concludatur,
 uousq; occasio illius vsus adueniat,
 a enim repositum ad annum vires
 as seruare poterit.

Ratio vero, ac modus, quo absyn- *Salis parā-*
 ij, & aliarum plātarum sal paratur, *di modi.*
 V 2 alius,

alius, atque alius ab auctoribus præscribitur.

A Theophrasto Paracelso *in libro de quinta essentia in capite de essentia, et sale rerum terra crescentium*; à Leon Suauio, ab Euonymo *in suo thesauro salibus factitiis*, à Germanico, à Ioanne Baptista Porta, & à quamplurimis recentioribus, quorum rationes, breues simus, omittere volumus, duos duntaxat optimos, & efficacissimos nunquam satis laudati viri Michaelis Panlotti apud Patres, & Canonicos Congregationis sancti Saluatoris in Ciuitate Bononiæ scribere cogitauimus, quorum tamen posterius hodie ab artis peritis magis laudatur, nam sal ea ratione paratus quas tates absynthij, amaritiem, & acerbitatem cum aliquali acrimonia rebus obscure continet, nec vrina olet, sicut de cæteris salibus affirmat Euonymus, qui patres non solum salem absynthij verum etiam & ipsius oleum salem cichoreæ, capilli veneris, artemisiæ, radicis pœoniæ, ac Cranei h

ani (de quo inferius peculiariter
am) tali peritia, fide, & solertia pa-
re faciunt, ut alicubi ita confici ad-
discere non potuerim. Primus er- *Primus.*
modus parandi salem absynthij
hæc est: Recipe absynthij ut supra colle-
ctas, ac in umbra leuiter siccati magnā quan-
tatem, quam minutim incisam in vase
igno terreo cocto intus vitro oblinito im-
mitte, vasque optime clausum in fornacem
promitte, ut absynthium in cinerem ver-
tur, supra quem statim sufficiens aqua
antisas ex vase vitreo elicta proyiciatur,
de nouo in fornacem ponatur, ut speciem
hanc recipiat, quæ cum alia absynthij aqua,
vel eius loco aqua pluuiæ, vel ex niue balneo
marie destillata aliquantisper ebulliat, &
inceps omnia per colum transfundantur,
per penicillum (filtrum vocatum) trans-
mittantur, transmissumq; in matula vitrea
ad ignem distilletur, aqua enim
arte emissa, sal in fundo vasis residet ob-
scuro, seu rubro colore. Quod si ad albedi-
nem, ac maiorem perfectionem redigere ve-
lis, in vase vitreo iniectum ad ignem deco-
catur, ac in fimo obuoluitur, ut in aquam

ex calore fimi reuertatur quousq; ex destillatione ad ignem emissa, in fundo sal albus remaneat.

Secundus.

Secundo modo ut sal absynthij legitimus, ac optimus conficiatur, absynthium maturum accipere oportet, & ex eo per balneum marie aquam ter destillare, deinde absynthium exsiccatum seorsum comburere, ac combustum, ut calcis speciem recipiat, in ollam sine vitro, ac semel decoctam iniicere, illam in fornacis lateritia, seu fusoria summitatem igne accenso collocare, ac tribus diebus, ac noctibus continuis, vel interpellatis finire, quousque cinis manibus fricata velut sabulum experietur, & si talis non percipitur, iterum in fornacem mittatur, quousq; aspera, ut dictum est, sabulum euadat, hunc cinerem postea in catinum lateritium, ac vitriatum immittere oportebit, ac super ipsum sufficientem aqua elicitam quantitatem in vase aeneo feruescente iniicere, postea baculo aquam, ac cinerem optimo miscere, mixtaq; per horam, ut quiescant finire, ac demum paratis lingulis ex optimo panno albo latitudinis duorum digitorum, ac longitudinis unius palmi, ac in stillati-

aqua optime madefactis ipsae lingulae ita
 catino collocentur, ut ipsarum medietas
 in catinum pendeat, ut in aliud catinū
 non descendat, quae nisi clara exeat, rursus
 superiori catino immittatur, quousque lin-
 gulae illam claram emittant; quae aqua sic eli-
 ta, ac in vas aeneum seplasiarum iniecta
 in igne desiccetur, quousque remaneat re-
 lentia quaedam similis calci arenato, supra
 eam eadem stillatitia absynthij aqua ad
 quantitatem circiter duarum librarum im-
 mittenda erit, ut ad ignem residentia illa e-
 queatur, & in aquam conuertatur, quae rur-
 sum in catino cum lingulis superiori ratione
 stilletur, & in matulam vitream, ut in
 dictam, optime luto clausam iniiciatur,
 supra furnaculum cum carbonum igne
 in, & paulatim desiccetur, & non adura-
 tur, aut in matula in furno cum igne, aut in
 ibano vitreato, tegamine vulgo dicto, in
 urno desiccetur, ut supra, aut (quod ef-
 fect melius,) soli feruido imponatur, ita e-
 um sal fiet albus, lucidusque ut nix,
 omnibus suis facultatibus praeditus.

Tertius modus parandi hunc salem, est, Tertius
modus.
 ut accipias absynthium siccum, & illud in

fornace fusoria in calcis speciem redigatur, deinde cum aqua absynthij iniecta supra cineres, fiat capitellum, quod per linguam destilletur, ac postea in multis patinis reconditum sub sole in magnis aestibus collocetur, ex quo fiet sal album, & optimum.

Modus cō-
ficiendi sa-
lem the-
riacalem.

Modus autem parandi salem the-
riacalem eiusdem patris Pancotti erit
hic. In vase terreo integre vitreato, salis
tantam iniicere oportet quantitatem, ut ip-
sa vix fundum cooperiat, & ipsi absynthi-
um siccum cum foliis, & caule supersterne-
re, de novo eandem salis quantitatem super-
extendere, ac ita ordine successivo facere us-
que ad vasis summitatem, ita tamen, ut ab-
symbium superiori loco consistat. Vas istud
absque operculo in eam fornacis partem col-
locetur, in qua maior est ignis, ac flamma
quousque sal, & absymbium in cinerem ver-
tantur, quod toto coctionis vasorum tempore
fieri solet, deinde supra cinerem tanta a-
qua absynthij quantitas proiciatur, ut a-
qua cineri per quatuor digitos superemin-
eat, quæ simul per penicillum traiciatur
& nova superimposita aqua, rursus per pe-
nicillum coletur, quod & tertia vice præsta-

pius est, ut tota illorum vis eliciatur. Vltimo loco omnis aquæ stillatitiæ quantitas matula vitrea immissa cum suo pileo, balmaria destilletur, quousque aqua tota sumatur; nam in fundo vasis sal residet, qui vase vitreo, ac loco sicco seruandus

Ad conficiendum salem cranij hu- Ratio con-
ani cranium, seu caluariam hominis sa- ficiendi sa-
pimi temperamenti, ac interempti eli- lem ex cra-
re oportet, ac minutim incisam iniicere nio huma-
cucurbita ad ignem, quousq; exeat qua- no.
m aqua citrina, non autem oleum, & il-
m ex cucurbita extractam ponere super
tinam terream, seu ferream in furnaculo
reberatorio per quatuor dies, quousque os
albescat, quod postea in mortario aneo
mundi debet, ac per cribrũ tenue traieclũ
ora porphyritem lapidem molari, illud li-
efaciendo, quemadmodũ Valstadius do-
t, cum quinta essentia ligni quercini, aut
m aqua pœonia, ut ex eo fiant pastilli in
re sereno sine sole exsiccandi; qui exsiccati
niiciendi erunt in furnaculum reuerbera-
rium per horas sex, ut calcis speciem reci-
ant, & ita igniti extinguantur in paropsi-

*Salis cranij
humani
effectus.*

de cum aquis capitalibus, aut cum quinta
essentia ligni quercini, vel aqua pœonia, po-
stea cum lingulis ex filtro, sicut ceteri sales
exsiccentur, & ita sal Cranij conficies, quod
pro comitiali morbo profligando plu-
rimum valet, si illius scrupulus cum
conserua betonica, vel florum pœo-
niæ sumatur, & vertiginem, tenebri-
cosam præcipue, ac alios huiusce ge-
neris morbos cum aqua pœoniæ sa-
nat.

*Ad remo-
uendum
empyreu-
ma salium
& aqua-
rum.*

Vt autem huic tractatui finem im-
ponam, illud duntaxat animadu-
tendum esse duximus. In omni de-
stillatione, ac coctionis specie ple-
runq; accidere, vt caloris vehemen-
tia, & artificis ignorantia, quæ destil-
lantur, vel coquuntur, & præsertim
quæ in vasorū fundo hærent, aliquo
igneæ qualitatis acquirant, siue em-
pyreuma, hoc est, calorem siccū ac-
cidentarium veluti adusta concipi-
ant, vel ex lignis viridibus humidiss
aut semiputridis, & graueolentibus
fumi, vel alterius rei malum odorem
acquirant. Si forte eueniat, vt sales
cre-

smati nidore, vel fumo, alioque
 quo odore redoleant, ut ille ingra-
 tus, vel prau⁹ odor aboleatur, sales o-
 mnes cōtusi, & per cribrū setaceum
 nsum traiectione in sacculo lineo re-
 di, & sacculus in loco humido ap-
 pendi debet, ut vase subtus posito li-
 quor, seu aqua, in quam sal conuerti-
 tur, colligatur, quā postea fabulo crasso
 iuxta, & in cucurbita incurua inie-
 ctā cū igne ingenti quam celerrime
 trahatur, ut vniuersus excremen-
 tus humor, qui in illa mixtione ad-
 erat, penitus absumatur. Liquor autē
 recipiente vase per tres horas ma-
 neat, ubi corp⁹ crassum caseo coacto
 simile adipiscitur, quod in patina ex ære
 confecta iniectionū misceatur, ut exsic-
 cari possit; hac enim ratione non so-
 lus omnis malus odor à sale remoue-
 ritur; verum etiam sal candidus, ac ma-
 ior, quam antea, efficax euadit.

FINIS LIBELLI DE
Sale Absynthij.

Soli Deo honor, & gloria.

BAPTISTÆ CO-
DRONCHI, PHILOSOPHI AC MEDICI IMOLENSIS
de iis, quos aqua immergi con-
tingit, Opusculum.

Contingere solet frequē-
ter, vt variis euētibus ho-
mines aquis immergan-
tur, à quibus si continuē
eruantur, & ore clauso aquam non
ingurgitauerint, ab omni malo im-
munes redduntur. Quod si diutius
aquis subtus permaneant, & natari i-
gnorent, submerguntur, & suffocan-
tur; Qui quamquam vt plurimum o-
mnino extinguuntur, vt nullus Me-
dico, ac remediis super sit locus: non
nunquam tamen medicæ artis bene-
ficio reuocari possunt. Sed quamuis
immersi aquis à suffocationis discri-
mine vindicentur; propter tamen
multam ingestam aquam, & in ali-
qui-

ibus corporis partibus delitescē-
m, nisi quam primum ipsa euacue-
r, febre & aliis malis corripī con-
euerunt. Quapropter primo, quo-
odo suffocati reuocari, & quibus
strumentis, ac rationibus deturbā-
a sit aqua, nec non quibus remediis
perueniētia symptomata amoueri
ebeat, non est ignorandum. Et
uoniam pauci de sola strangulatio-
e pauca scriptis tradiderunt, de a-
uæ vero euacuatione, ac de super-
enientium accidentium peculiari
uratione nemo publicis monumē-
is quidquam consignauit: nos pro
iribus nostris exiguis statuimus, fu-
us de suffocatione, ac de aquæ retē-
ione, & euacuatione scribere: quæ
acubratio fortasse aliquod emolu-
mentum ipsis ægrotantibus ac neo-
ericis Medicis afferre poterit.

Aqua immersos Oribasius *lib. 8. sy-
nops. cap. 57.* Paulus *lib. 3. cap. 27.* & Ae-
lius *ser. 8. cap. 9.* naufragos vocant; sed
nea sententia satis improprie: nam,
etsi, qui naufragium faciunt, aliquā-
do

do aquis summergantur; nonnulli
tamen vel innatando, vel tabulæ, ali
ve rei inhærendo, periculum effu
giūt: idcirco aqua immerfos impro
pria significatione naufragos appel
litant.

Alij aqua immerfos, suffocatos vel
strangulatos nuncupant; veruntan
men cum vox strangulationis, ac
suffocationis omnibus aqua immer
fis minime conueniat; quoniam ali
qui non strangulantur, & strangula
tio ab aliis causis excitatur; ideo in
scriptionē Halyabbatis in lib. 7. *pract.*
cap. 4. de aqua submersis, seu immer
fis magis laudo, quia rei apte conue
nire videtur; nam, & omnes aquas,
quibus submergi homines euenit, &
omnia mala, quæ ex hac immerfione
erumpunt, facile complectitur. Et
quoniam sæpenumero fit aqua im
mersos suffocari, idcirco primo loco
de suffocatione agere expedit.

*Suffocatio
quid. se-
cundum
Galenum.*

Suffocatio igitur ex Galeni doctri
na lib. 4. *aph. comm.* 34. est *subitus in-
teritus propter defectum respirationis, qui*

oritur

um habet ab angustia alicuius instrumē-
 ex iis, quæ respirationi deseruiunt, q̄ de-
 scriptio, seu descriptio cōuenit dum-
 xat perfectæ, ac consummatæ suf-
 focationi in qua respiratio prorsus
 fertur, quæ ad artem medicam nō
 rtinet. Nam cum respiratio peni-
 s deficit, necesse est, vt animal mor-
 atur, cū spiratio à vita, & vita à spi-
 ratione minime separari possit. Alia
 ro sunt suffocationes, cum quibus
 ta permanet: vna est vehementissi-
 a, in qua ægrotantes pulsu, ac re-
 iratione priuantur; præterquam in
 edio thoracis, in quo omniū quid
 perest, & simul vniuersum corpus
 frigeratur. Altera vero suffocatio
 t, in qua infirmi difficulter spirant,
 nsu omnino non destituuntur, &
 alsum patuum habent.

Angustia igitur partium spiritua- *Strangula-*
 um est causa immediata strangula- *tionis cau-*
 onis, quæ aliquando est summa, nō- *sa imme-*
 unquam mediocris, & excitari so- *diata.*
 t modo à causa externa, modo ab
 terna: causa extrinseca erit, vbi
 col-

collum fune, vel pāniculo, aliove instrumento coarctatur, & comprimatur adeo, vt respirationi via præcludatur, de qua Hippoc. *lib. 2. aph.* loqui videtur, vbi ait; *qui strangulatur & moriuntur, &c.* Causa interna angustia spiritalium partium erit vel materialis, vel spiritualis; si materialis vel intrinsecus prouenit, vel extrinsecus accedit: intrinsecus proueniens erit inflammatio musculorum gutturis, vel alterius proximioris partis vt fit in angina: extrinsecus autem accedens, vt luxatio vertebræ colli aut interna, quæ à violēto aliquo extrinsecus efficitur, vel aliqua per os ingesta, vt cibus aliquis solidus, os, spina & aliæ similes res, quæ vel ingrediuntur asperam arteriam, vel œsophagum; si ad asperam arteriam delabatur, etiam res parua angustiam, & per consequens strangulationem facere possunt: ideo legimus apud Plinium *lib. 7. nat. hist. cap. 7.* & Valerium Maximum *lib. 9. cap. 12.* Anacreontem Poetam acino vuae deglutito suffocatum

Historia.

atum, & Fabium fenatorem cū la-
 epilo hausto extinctum fuisse; quæ
 imen minimæ res in œsophago e-
 istētes strāgulationem parere haud
 offunt: nam, vt ratione obstructio-
 is œsophagi suffocatio sequatur, o-
 ortet, vt res sint grandes & crassæ,
 eut Pompeio Claudij Cæsaris Dru- *Historia.*
 filio euenisse testatur, Suetonius
 .5. qui cū pyrum per lulum in sub-
 me iactatum oris hiatu excepisset,
 rangulatus obiit. Et quamuis œso-
 hagus nō sit pars spiritualis, vel spi-
 tualibus inserviens, sed cibi, ac po-
 is via; nihilominus (vt docet Ari-
 ot. *Secl. 34. probl. 9.*) propter vicini-
 tem asperam arteriam trahit in cō-
 nsu; nam cum res aliqua grandis
 fophagum obstruit, asperam arte-
 am ea in parte in qua membrano-
 , & non annulosa existit, compri-
 endo, suffocationem parit; idcir-
 o multos hac ratione strangulatos,
 veluti mortuos sepultos in sepul-
 ris reuixisse testatur Petr^o de Ab-
 ano in *explicatione præmemorati proble-*

*Anginala-
borantibus
medicamē-
ta solida
obesse.*

matris. Hinc recte Victor Trincauellius *lib. 5. de cur. &c. cap. 7.* admonet, ut angina laborantibus minime medicamenta in forma solida exhibeantur, periculum .n. eminent, ut si molestia medicamento irritata natura vomitu reiiciantur, strangulatio subsequatur, ut cuidam mulieri Patauii accidisse testatur. Causa spiritualis angustiae partium spiritualium est prava ac deleteria qualitas, quibusdam rebus insita sicuti certo fungorum generi, & ephemero colchico, quæ si comedantur, strangulationem efficiunt.

Aqua quomodo & quot modis strangulationem faciat.

Aqua vero, ut ad rem nostram propius accedamus, strangulationem duplici ratione facere valet; nam si sui copia ventriculum usque ad supremum oesophagi os expleat, arteriam summopere comprimendo, & spiritum cohibendo strangulationem parit: vel si aqua spiritualia vasa obstruat, vel comprimat, ut homo suffocetur, necesse est. Quod si aqua fuerit lacustris, vel palustris, vel aliterius

erius generis cœnosa, crassa, turbi-
 a, arenosa, vel sabulosa, facilius, ac
 citius ex ipsa strāgulatio oriri potest,
 quamvis multa non fuerit in secun-
 dum, vel tertium ventrem dela-
 ta.

Si quis aquis immersus ab illis strā. *Suffocati*
 uletur, cognoscitur strangulatio; *ex immer-*
 uia, (vt testatur Galen. in lib. 3. epid. *sione aquæ*
m. 2.) expiratio deficit, sensu, mo- *signa.*
 u, ac voce priuatur, os apertum re-
 manet, nec quidquam deglutire po-
 test, pulsus ab initio est frequens, ac
 inæqualis, deinde fit paruus, ac ra-
 us, aliquando nullus, vel vix perci-
 pitur.

Et quoniam suffocati interdum *Quomodo*
 int mortui, non nunquam viui, vt *cognosca-*
 atus hi oppositi dignoscantur, au- *tur, an*
 ores docent, vt lana carminata, vel *suffocati*
 ossipium ori, ac subtus nares appo- *sint viui*
 antur, homine superstite res illæ *vel mortui.*
 ouentur, vita functo immotæ ma-
 ent: præterea, vt vas aliquod aqua
 enum ori ventriculi, vel thoraci
 nponatur, si homo viuit, aqua ef-
 X 2 fluit,

fluit, si est mortuus, aqua immobilis manet: tertio ut candela accensa ori admoueat, cuius flamma si mouetur, inditium est, respirationem feruari, & per consequens vitam. Postremo hortatur aliqui, ut speculum ori aptetur, quod si inficiatur, inditium est, strangulatum adhuc vitam male frui. si suffocati in vitam referantur, sentiunt ac mouentur.

*Signa: in
qua parte
aqua cohi-
beatur.*

Necessarium est Medico postea cognoscere in qua parte aqua cohibeatur. A principio immersionis, ut plurimum aqua in ventriculo contineri solet, quod facile deprehendi poterit ex ventriculi grauitate, tensione, angore, nausea, vomitu, vel etiam dolore, qui aliquando ob aquae copiam, vel ex flatibus aqua excitatur (sed hoc postea) turgidus efficitur si aqua ad hypochondria, vel intestina descenderit, rugitus in illa regione, grauitates, dolores, aquae etiam fluctuationem: si inter peritoneum & intestina colligatur, ægrotantes experiuntur, & nonnunquam hypochondria

hondria, ac imus venter in tumorem eleuantur. Vt dignoscamus, aquam ad venas penetrasse, argumentum non leue erit, ipsam in corpore na die, vel altera retentam, & nulla ratione euacuata fuisse, & quamuis auctore Galeno *lib. 3. de vic. rat. in acut. com. 40.* omnis aqua tarde meet, ære descendat, ac diu in ventriculo manere possit; nihilominus cum aqua in magna quantitate est absorpta, pro pondere sibi viam parat; ita vt nō multo negotio venas penetret, cuius ei euident argumentum erit pulsus interceptus, qui & intermittēs vocatur; pulsus intermittens dicitur ille, qui vna, duabus, vel pluribus pulsationibus intermittit; nam huiusmodi pulsus ex Galeno *lib. 2. de caus. pul. cap. 3. & lib. 2. de presag. ex pul. cap. 4.* præsertim fit propter humorū abundantiam, qui virtutem aggrauant, & aqua putredine corripitur, vel solet, vel vna cum aliquo corporis succo, febres insignes, ac implacidæ excitantur; ita vt perpetuo miseri æ-

Pulsus interceptus vnde.

Historia.

grotâtes iactentur, nec vllam seruēt
formam decubit⁹, omnia fastidiant
firiant, ac vigilant, vt in quodam coe
nobita dominicano obseruauimus
qui cum diu immersus aqua Vatren
permanisset, & magna aquæ copia
intus detēta esset commemorata fe
bre captus, inquietus, & anhelans
completa tertia die miserrime ex
tremum effudit spiritum.

*Signa aqua
delapsa ad
partes spi-
ritales.*

Si cōtingat aquam ad partes spiri
tuales delabi, vt in Dño Galeatico
Matio factum est, spiratio fit diffici
lis, quia instrumenta spiritalia ob
struuntur, vel comprimuntur, tussis
sicca molestat, quoniam natura ten
tans aquam expellere ob illi⁹ tenui
tatem omnis illius conatus inanis
redditur, thorax quadam grauitate
premitur, pulsus percipiuntur fre
quentes, ac parui propter vias spiri
tus ab aqua occupatas, fiunt etiam
intermittentes, vel propter obstru
ctionem vasorum, vel propter com
pressionem factam ab aqua inter in
ania spatia thoracis moram trahem

Intermittentem pulsum fieri et-
 m ex compressione, ac obstructio-
 e, docuit Galenus *citatis locis*. De
 alfo intermittente obiter animad-
 ertere liceat, aliquos à natura ta-
 m habere pulsum, qui tamen si sit
 cititi⁹ in ægrotātibus exitium por-
 ndit, sed minus in senibus, deinde
 pueris, maxime in iuuenibus, cum
 his, nisi à vehementi, & maxīma
 ufa fieri non possit: etsi talis pulsus
 periat in febre continua, & ma-
 gna, mortem prælagire expediet.
 Si aqua in cauitatem thoracis illa-
 ta sit, præter difficilem, ac frequen-
 tem spirationem, & alia relata signa,
 corporis reuolutione obstrepens
 quæ sonitus aliquando percipitur.

*Quosdam
 à natura
 habere pul-
 sum inter-
 mittētem.*

*Signa aquæ
 contentæ
 in capaci-
 tate tho-
 racis.*

Cum hucusq; de nominibus, dif-
 ferentiis eorum, qui aqua immergū-
 nt, de suffocationis definitione, ge-
 neribus, causis, in quibus locis aqua
 contineri possit, ac de signis, quæ o-
 nia isthæc nobis ostendunt, egeri-
 mus, ordo medicæ tractationis ex-
 oscit, vt secūdo loco circa progno-

Signa prognostica.

*Supra os
in suffocatis
- aph. 2. aph. 2.
de morbo
- aph. 2. aph. 2.
de morbo*

stica signa versetur, quoniam ipsa Medicis & agrotantibus plurimam afferunt utilitatem; audito enim prognostico agrotantes facilius, ac propensius Medicorum praeceptis obediunt, ex quo citius, ac tutius priori valitudini restituuntur. Medici vero praevius ex arte symptomatibus, quibus infirmi vexari debent, facili negotii auxilium eorum conatibus obuiam eunt; ita, ut ea cohibeant, vel saltem imminuant. Aqua igitur qualiscunque, praesertim malis qualitatibus affecta, ablato stragulationis discrimine, si saltem per diem naturalem non euacuetur, nauseam, vomitum, anxietatem, grauitatem, fluctuationes, murmur, tormina, tussim, spirandi difficultatem, febrem, & tandem mortem, vel cachexiam, aut hydropem excitare potest. Hippocrates citato libro 2. aph. de suffocatis sequentia enunciat: *strangulati, & qui moriuntur nondum tamen mortui sunt, non referuntur, si illis spuma circa os apparuerit: & libro de sacro morbo scribit, spuma ex ore prodire*

redit, & ex pulmone, cum spiritus non in-
 mediat in ipsum, spumescit, & ebullit
 ut moriens strangulatione. C. Celsus
 2. cap. 8 eandem habuit sententiam,
 que is ad vitam redit, qui ex suspendio
 manente ore detractus est. Galenus in
 plicatione aphorismi Hip. asserit, hoc
 gnium esse exitiale, quoniam pul-
 monis violentiam significat, quam
 titur, dum animal suffocatur, non
 allos tamen ex strangulatis relatos
 se, quibus spuma circa os apparuit:
 sed hoc rarum esse, & fortasse

Hippocratem non tanquam semper
 tereant, sed quod contrarium ra-
 ssime eueniat, ita pronunciaſſe, &
 uod magna ex parte fit, dicere præ-
 ermiſiſſe. Auicenna 9. 3. tr. in cap. 9.
 estatur, suffocatos ore spumantes
 d vitam reuocari, si virtus sit valida.
 Quidam Auicennæ sententiam ex-
 onens ait; virtutē validam cognosci
 x eo, quod laborantes sentiant, mo-
 eantur, & cibum appetant. Insuper
 x eodem Auicenna, si facies viridi
 olore suffundatur, cauitates oculo-

An & quā-
 do suffocati
 & ore spu-
 mantes ad
 vitam re-
 ducantur.

rum nigrescant, pulsus admodū paui fuerint, extreme partes refrigerentur, adsit linguæ nigrities, & crassities, hæc omnia interitus sunt argumenta. Ad hæc si suffocatus, vehementer febriat, mors est propinquissima, cum suffocatus ratione ingentis febris multum respirare debeant & respirare non possit, ut citissime extinguatur, est necessarium. Si color natiuus posterioris partis collumutetur, axillæ sudore madeant, & inguina sudore frigido pariter perfundantur, strangulatus primo, vel secundo die vitam cum morte commutabit. Et quāuis ista de suffocatione propter anginam Auicenna pronūciauerit; magna tamen ex parte suffocatis etiam aqua conuenire videtur.

Si aqua in thorace retineatur, periculū imminet de suffocatione, vel de repentino, ac inexpectato interitu, ut ex Galeni doctrina *lib. 6. aph. 35* patet; ea propter sedula nauanda est opera, & omni studio adniti debemus,

s, vt quam primum aqua detur-
ur. & hæc quo ad signa prognosti-
scripta sufficiant. Reliquum est,
de curatione verba faciamus.

Quæ vt recte instituat, ad tria *Curationis*
capita redigi debet, quorum primū *tria capita.*
suffocationem, secundum aquæ re-
tentionem, & tertium symptomata
picipiat.

Circa primū caput duntaxat bre-
uiter, ac summam versati sunt cum
æci, tum Arabes, ac alij scripto-
res, quos præ manibus habuimus;
quæ vero intacta posteris persi-
stenda reliquerunt. Nos tamē prio-
capita distincte, ac vberius expli-
care enitemur. Quoad primum, qui
aqua immerfi extinctæ animæ spe-
iem præbent, protinus pedibus su-
cendi debent, vt demisso capite fa-
cilius aqua euomatur, quæ si non ex-
it, pinnularum, seu digitorum irri-
tatione cogantur, quo absorptam a-
quam euomant, & forinsecus ma-
num impositione ventriculi actio
uiuatur. Quod si his artibus à suf-
foca-

I.
*Suffocatio-
nis.*

focatione vindicari non possint, co-
 memorati auctores consulunt, vt:
 cetum acerrimum cum pipere, v-
 cum vrticæ semine trito, vel aceto
 in quo vtrumq; leuiter sit incoctum
 ori instilletur, & quoniam ægrotan-
 tes laboriose remedia admittunt, ad
 id sunt cogendi. postea, vt calor, &
 spiritus illorum excitentur & reue-
 centur, in cubiculum calidum præ-
 fertim hyberno tempore sunt collo-
 candi, in quo parentur suffumigia
 bene olentia, vt moschi, ligni aloes
 ac similia, & interim potiones, con-
 dis proprietatem seruantes, vel quod
 esset salubrius, succum carnis optimæ
 craticula vel veru assæ solum, vel cu-
 luteo oui propinare expedit. Reali-
 sumptis viribus Halyabbas suadet, vt
 per aliquot dies decoctum ciceris cu-
 lacte exhibeatur, quod remedium
 quid præstare valeat, fateor me igno-
 rare, nisi ea ratione id consulat, vt, si
 quid aquæ in corpore remanserit, ci-
 ceris facultate diuretica per renes ex-
 cernatur, & viæ communes magis
 quam

in par sit à medicamentis exicca-
 à lacte leniantur, & humecten-
 , & simul sit remedium & cibus.
 Quidam postquam ægri vires recol-
 erint, iubēt, vt vena cubiti dextri
 etur, & singulis diebus clysteres
 undantur. *vena sectio non est spernē.*
 si corp⁹ sit plethoricum, vel febris
 ignis, aut aliquis ali⁹ acutus mor-
 s agrotantes infestet, his exceptis
 ibus à sanguinis missione abstinē-
 m, & potius frequenter enemata
 lenda esse suaderem, vt tota aqua
 intestina educi possit, ad quæ, vt
 publicam cloacam, natura sagax,
 plurimum superuacanea expelle-
 consuevit.

*Vena sectio
 an & in
 quib. ha-
 beat locū.*

Postquam aquæ immersi à suffoca-
 ne reuocati erūt, aut etiam si nulla
 accesserit strangulatio, si aqua in
 ntriculo retineatur, & commemo-
 ris artibus non potuerit deturbari,
 nfugiendum erit ad medicamen-
 vomitum cientia, qualia sunt de-
 ctio, seu stillatitia aqua chan am-
 anethi, erucæ, rapi, radicis rapha-

2.
*Aqua re-
 tenta eua-
 cuatio.*

ni vel sola, vel cum oxymellite simp-
 vel scyllitico, & multa alia, de quibus
 nos fule *in lib. 4. de mor. ven. cap. 4.* eg-
 mus. Cum absorpta aqua in intesti-
 nis, aut hypochondriis moram tra-
 xerit, clysteriis cōmode euacuari po-
 terit, quorum materia conuenienter
 erit decoctio parietariæ chamæme-
 li, calamēti, centaureæ minoris, quibus
 addi possunt etiam semina ali-
 qua excalescientia, & siccantia, v-
 anisi, foeniculi, carui, & dauci, qua
 si nō sufficiant, validiora adnecti de-
 bent, vt folia ebuli, cucumeris agre-
 stis, vel brassica marina, & cum hac
 vel illa decoctione commisceri me-
 rofaceum solut. vel vna ex hieris cō-
 positis, electuarium Benedictæ, vel
 elect. de baccis lauri.

*Vt educa-
 tur aqua
 ex partibus
 spiritualib.*

Quod si aqua intra partes spiritua-
 les lateat, confestim (vt diximus) est
 euacuanda, ad quod peragendū me-
 dicamenta magis idonea sunt elate-
 rium rite paratum ad grana tria, vel
 quatuor ad summum vna cum semi-
 uncia mānæ optimæ exhibitum, suc-
 cus

radicis sambuci ad vnciam vnam
 m dimidio vel plus, vel minus, p-
 occasio feret vna cum Manna, vel
 tius cum vino albo subdulci: Mā-
 etiam ipsa sola ad vncias quatuor,
 quinq; propinata est tutum, ac ef-
 ax præsidium.

Vt autem deturbetur aqua in ve- *Vt detur-*
 s, vel totius ambitu infixæ, relata *betur ex*
 nueniunt pharmaca, prius tamen *venis vel*
 iora vsurpari debent, vt sunt aga- *ambitu to-*
 us recte paratus, & species hieræ *tius.*
 pl. Gal. vt exempli gratia, agarici
specierum hieræ ʒ. ij. accipias, vel a-
 rico hieram pachij addas ad ʒ. ij.
 brassicæ marinæ ʒ. j. quæ etiam
 se sumpta est optimum medica-
 entum acceptum ad ʒ. ij. cum ʒ. j.
 ul. de hiera simpl. ac melle rosato
 utiuo exhibitum. Quod si sit o-
 s confugere ad elaterium, miscea-
 ipsum cum ʒ. j. pil. alephang. vel
 astichin: aut de hiera simpl. Si ta-
 en his vel similib⁹ hydragogis me-
 camentis, tota non possit euacuari
 ua, quod est reliquum per vrinam
 aut

aut per sudorem educere erit exped-
 diens, in quo negotio naturæ mot⁹,
 si quis adsit, animaduertendus est, &
 ille iuxta Hippocratis decreta 1. aph.
 21. adiuuāndus. Si igitur natura adni-
 tatur reliquias aquæ p̄ vrinaria vasa
 expellere; leuiora medicamēta, quæ
 hanc actionē adiuuare valent, sunt as-
 splenium seu scolopendrium, capili-
 lus veneris, agrimonium, semina, ac
 radices apij, fœniculi, asparagi, ac ci-
 ceres rubri; validiora vero asarum
 daucus, & ami in pollinem reducta
 vel in decoctione exhibita, vt exem-
 pli gratia, *sem. dauci cretici ℥.ij. cinamo-
 mi, spica ana. ℥. s. mis. & cum aqua ap-
 fiant pilule n. iij. vel Re. dauci ℥. j. vini
 maluatici ℥. j. mis.* Quod si per sudo-
 rē natura conetur expellere aquam
 adiuuanda erit cum sudorificis phar-
 macis, nec non externis præfidiis.
 Sudorifica leuiora erunt, radix per-
 taphylli, quem quinquefolium offi-
 cinæ appellant, chamedrys, chama-
 meli, chamæpitis, fabina, & alia si-
 milia, quorum decoctio propina-

bet: validiora decoctio ligni guai-
cis ac farsæ parillæ præparatæ. Ex-
tra instrumenta sudorem adiuuã-
plura sunt, quæ cum omnibus
edicis nota sint, silentio inuolui-
is.

Aqua euacuata vires sunt reficien- *Restaura-*
t, cum his, quæ cito ac multum nu- *tio virium.*
re possunt, & partes principes ro-
randæ, ad quod peragendum, ido-
erunt cortices citri conditi syru-
sex eisdem cum musco paratus, a-
maticum rosatum, diamoscus, &
igna antidota, theriaca nempe, &
thridatium, & alia multa Medicis
n ignota; inter quæ eligenda sunt
quæ magis parti affectæ, vel par-
tibus affectis auxiliari possunt. Et hæc
ficiant quo ad chirurgicã, & phar-
aceuticam operationem. superest
stremo loco, vt aliqua etiam de
etetica scriptis prodamus, sine qua
iqua instrumenta medica inutilia
e redduntur, vt Galen. lib. de ther. ad Dieta.
phil. testatur.

Ablato igitur suffocationis peri-
culo

culo victus à principio debet esse tenuis, cum cibis calefacientibus, & exiccantibus, vt aqua facilius inanire possit, cuius ratione potus sit paucus, vini videlicet albi, ac tenuis; nam quanto parcior, tanto vtilior erit. Eligantur carnes calidiores boni succi, & facilis coctionis, quarum iuscula erunt parāda cum aliquo extenuante, vt cum fœniculo, vel petroselino; carnes tamen assæ magis, quam elixæ aptæ sunt.

Exerceantur ægrotantes, vt fieri potest, præsertim deambulatione, vel saltem equo, vel carpento vehantur.

Alius si natura sit ad excernendū segnis, enemate leniatur.

Somnus debet esse nocturnus tantum, & moderatus propter virtutem & coctionem.

Aer calidus siccus, & ferenus eligatur; frigidus enim, & crassus est noxius.

Motus animi omnes, ac perturbationes vitentur.

Ter-

Tertium caput curationis erat cir-
 superuenientia symptomata, quæ ^{3o} *Correctio*
 n multis aliis affectibus præter na- *symptoma-*
 am sint communia & cum illis, ac *tum.*
 rsum ipsorum curatio docte, ac
 e ab aliis posteris relictæ sit, ne a-
 tum agere videamur, consulto
 illam omittere volu-
 mus.

INIS OPVSCVLI DE IIS
 qui aqua submerguntur.

BAPTISTÆ
CODRONCHI,
MEDICI COMMEN-
tarius de Elleboro;

IN QVO NON SOLVM
genera, electio, facultates, men-
ra, rationes præparandi, quibus,
comodo, ac quando conueniat, ex-
catur: verum etiam certis rationi-
bus illius vsum esse tutissimum
ac vtilissimum, demon-
stratur.

BAPTISTÆ CO
DRONCHI PHILOSOP
PHI AC MEDICI IMOLEN-
fis Commentarius de El-
leboro.

P R Æ F A T I O.

CUM diu mecum, ac sepius co-
gitauerim, quid causa sit, cur
morbi aliquot quamuis natu-
ra sua perniciosi, ac contuma-
ces, priscis tamen temporibus curarentur
plurimum, nostris vero non item, in eam
veni sententiam, id fieri potissimum, quo-
niam Medici recentes multum studij insu-
munt in perquirendis placidis, ac lenibus
medicamentis, ac illa passim vsurpant, pa-
rum vel nihil cogitantes de vehementiori-
bus, imo illa uti noxia, ac periculosa damna-
tes, ac dimittentes contra veterum Medi-
corum dogmata, quorum tanta fuit in pro-
fligandis malignis, confirmatis, & antiquis
morbis cura, ac diligentia, ut omnia medi-
camentis

menta, quæ pro illis expugnandis predesse
essent, repererint, ac usu receperint, inter
quæ fuit elleborum album, quo passim Hip-
ocrates, & alij utebantur; & quoniam o-
mnes fere recentiores Medici partim illius
præparationem, ac modum exhibendi igno-
rantes, partim à Mauritanis scriptoribus de-
rripi, hoc generosum medicamentum re-
puunt, cum tamen ego sciam in pluribus af-
fectionibus sanandis illud esse efficacissimū,
& præstantissimum remedium, decreui de
eo in specie, ac in genere fusius fortasse scri-
bere, quamvis minus docte, quam ceteri
quos ego scio fecerint, & omnia, quæ ad e-
ius veram cognitionem, commodam, ac tu-
um usum spectant, quantum fert ingenij
mei exiguitas, explicare, nomen videlicet,
eius nomina, genera, electionem, formas, lo-
cos, vires, morbos, & homines quibus profit,
vel noceat præparationē corporum, ac pur-
gantis quantitatem, & rationes succurren-
ti symptomatibus, quæ ex malo ellebori usu
venire possunt, quæ si à me, ut oportebat, nō
fuerint perfecte, & exacte pertractata, pa-
turus tamen erit aliis campus melius cogi-
tandi, & exquisitius perficiendi.

DE ELLEBORI NO-
minibus.

CAPVT I.

ELLEBORVS, & Ellebo-
rum masculini, ac neu-
trius generis scribitur à
Græcis auctoribus cum
vnico lambda, & cum duplici, cum
aspiratione, & sine aspiratione; Ho-
ratijs per duplex l, & cum aspiratio-
ne, dum ait:

Expulit helleboro morbum, bilemque meraco.

Apuleius etiam, & quidam alij cum
aspiratione scripserunt, apud tamen
multos Græcos sine aspiratione scri-
ptum reperitur, quæ cum nihil ad re-
ipsam cōferant, & ad eos potius per-
tineant, qui humaniores literas pro-
fitentur, poterit vnusquisque scribe-
re vti voluerit, mihi sine aspiratione
cū duplici l, & neutri generis scribe-
re placuit; Romani, vt testatur Colu-
mella, & cum illis latini omnes elle-
bo-

orum, veratrum vocauerunt, eo, quod mentem vertat; Græci vero elborum nuncuparunt, quod cibum corporis eripiat. Album à radice vocarunt, quæ cum nigri radice comparata, candida est, ideo Aulus Gellius ait, coloris discerniculum non in mine, neque in virgultis, sed in radice apparere. Elleborum nigrum aliqui vocarunt entemon, alij polyrizon à radicum multitudine, alij ichymon à bonitate saporis; plerique vero melampodium dixerunt à inuentore Melampode vate, seu uinationis perito, sicut scribit Plinius *lib. 25. cap. 5.* vel à Pastore eiusdem nominis, qui cum animaduertisset, capras, furētes in se Proefilias Elegem, & Cælænen in Arcadia prope fontem Clitorium, purgauit, & sanitati restituit.

Vnde dicatur veratrum, & vnde elleborum.

De ellebori generibus, ac delineationibus.

CAP. II.

ELLEBORI prima genera duo sunt ex Theophrasto, Dioscoride, Plinio, Galeno, & Mesue, album seu candidum, & nigrum.

*Ellebori
albi descri-
ptio.*

Album ex Dioscoride folia plantaginis aut betæ sylvestris similia obtinet, breuiora tamen, nigriora, & rubescentia, caulem palmorum duorum altitudine, cauum, corticibus seu tunicis inuolutum, quas abiicit cum arescere incipit, à cuius summo quod Dioscorides omisit, alternis pediculis surrecti florum thyrsi, ut in botryde racemosis floribus onustis colore albicante, visuntur, quibusdam in hortis purpureo inspiciuntur: radices illi subsunt numerosæ, tenues, candidæ ab exiguo & oblongo capite cæparum modo prodeuntes. Quod autem scribit Dioscorides, colore rubescere folia, de costis earum, intelligendum est. Plinius *albi folia esse tra-*

betæ incipientis similia; Dioscorides syl-
stris, hæc quoque nigriora, & canalium
perforubescencia; Vtraque caule palmi fe-
lanceo, bulborum tunicis conuoluto, radice
fibrata, cæparum modo: hæc Plinius, in
ius veteri codice exaratum repe-
tur, fimbriata, pro fibrata, vt non fi-
ras, sed fimbrias varie sectas radices
incipiat Cornarius, fitque id, quod
Theophrastus dixit, multis radicib⁹,
que tenuibus, & vtilibus. Lobelius
tribit, ellebori differentiam esse ex
ario flore, albo, subuiridi, & ex albo
albente in horto Mutoni, quod po-
remum ante aliud germinat foliis
tiam maioribus, latioribus, & lon-
ioribus, ex quorum medio caulis
exit tricubitalis, aut amplior, in quo
ores non albi, sed ex atro rubentes
ellati, quibus succedit semen folia-
eum alterius æmulatione, pauciori-
us fibris radix longior prædita.

Ellebori nigri ex Matthioli sentē- *Ellebori ni-*
tria inueniuntur genera, floribus gri tria ge-
fferentia: vnum flores in purpura nera.
lbicantes, quale est relatum à Dio-
scori-

scoride: alterū candidos, ac tertium herbaceos, profert, quæ sicuti flori distinguuntur, quamuis in vniuersum omnibus eadem sit foliorum facies, ita etiam viribus differunt. Nam primum genus cæteris lōge præstantiora posteriora vero duo genera viribus imbecilla admodum sunt, sicuti experientia comprobatum est.

*Elleborum
floribus
purpureis.*

Elleborum purpureos flores gerens ex Dioscoride folia habet viridiora platani foliis similia, sed minora ad sphondylii folia accedentia, pluribus incisuris diuisa, sed nigriora, & subaspera, caulem asperum, flores albos purpureos racematim cohærentes, semen cirici, quo deiectiones excitantur; radices subsunt tenues, nigrae, veluti à quodam capitulo cæpae simili prodeuntes, quarum est vsus. Theophrastus videtur in hac ellebori delineatione à Dioscoride dissentire, quod tamē reuera non esse probat Dalechampius multis, quæ breuitati cōsulens, omittere volui. Matthiol⁹ vero magis complectam, & ex-
pli.

catam habet huius ellebori deli-
 ationem, scribit enim, quod hoc
 eborum habeat numerosa folia,
 ousta, & saturate virentia, ea se-
 ena simul ex apice robusti, canali-
 latique pediculi, qui quoque plu-
 in vniuersa planta habentur, pro-
 unt. Atqui sex, quæ vtrinque ter-
 exeunt, in exortu simul coniun-
 spectantur, quod vero medium
 , per se solum sine comite cōsistit.
 alem gerit hæc planta cubito pau-
 breuiorem, rotundum, glabrum,
 solidum; flores rosarum figura in
 rpuro albicantes, è quorum me-
 o inter alba quædam capillamen-
 orto exoriuntur filiquule inuicem
 niunctæ Corniculi figura, in qui-
 s semen oblongum concluditur:
 dicibus nititur numerosis, longis,
 uibus, saturate nigricantibus, te-
 ti intus matrice, & à bulbofo capi-
 lo, à quo caulis exit, prodeunti-
 is amaro, acrique gustatu, & qui
 cile stomachum moueat, odore
 suaui, ac ingrato, & præsertim vbi
 exen-

exenteratæ radices siccescunt.

*Elleborum
floribus
albis.*

Elleborum vero secundum car-
didi floris nihil prorsus forma, seu fa-
cie à præscripto differt, nisi florū co-
lore; eandem plantam pro germano
elleboro Dioscoridis cognoscāt Pe-
na, & Lobeli⁹: *Niger elleborus*, inquit
ille, iam plurimus ex Pyreneis, & Alpibus
in hortos translatus ineunte hyeme, vel post
brumam flores profert in candore roseos, in-
terdum albos, nonnunquam purpureos è pe-
diculis statim à radice ortos, cyclamini modo
folia habet in singulis pediculis maiora, bre-
uiora, rotundiora, & retusiora superne, qua-
duntaxat paulum crenata sunt, ex atro vi-
ridia, minus crassa, aut rigida, radix intex-
ta, & intricata, innumera fibrarum nigra-
rum sobole, eodem ferme complexu superno
appensa, amara valde, & ingrata. His re-
clamat nota vna à Dioscoride posita,
nempe florum forma racematim co-
hærens, ij autē in vero elleboro sunt
primum rosarum compressarum, &
nondum reclusarum, deinde expan-
sarum effigie, quæ figura à racemosa
multum abest, quare non *Βοτρυόεις* in
Dio-

oscoride periti quidam legēdum
 asent, sed βοσδυχιώδεις, facili lapsu in
 ta nominum affinitate, id est, co-
 e, seu capilli in modum, sunt enim
 πυχες, siue βόσφυχοι, cirri muliebres,
 illi, cæsaries, & plexus muliebris,
 em scite exprimunt in medio flo-
 n ellebori, velut rosarum capilla-
 nta alba, deinde siliquę orto par-
 , coniunctæ. Præterea caulē τραχὺν,
 est, asperum, elleboro nigro tri-
 it Dioscorides, qui in nostro gla-
 , lævisq; est, non asper. At τραχὺν
 am rigidum, firmumque exponi
 se Pena putat.

Tertium elleborum, quod Mat- *Elleborus*
 olus scæminam, & pseudoellebo- *scæmina*
 n appellat, digitorum nouem in- *seu pseudo*
 r ad pediculum vsq; dissecta, aco- *elleborus.*
 i cynortoni fere modo, sed lōgio-
 us diuisuris, nigricantia, circum-
 aque ferrata, & è longo, planoque
 diculo, caua per medium excur-
 te linea ortum ducentia, caulem
 t vegetum, subasperumque flores
 teris similes, sed herbaceo colore
 sub-

subuirides, quinq; aut plures eme-
gentibus è medio corniculis acum-
natis, & vtrinque compressis, in qu-
bus semen continetur: radicibus co-
hæret numerosis, tenuibus palmas
longitudine, ac etiam longioribus
colore nigricante, ac proinde, acii
aliis à cæpaceo capitulo enascenti-
bus, odore pariter graui, & sapore a-
maro, acuto, & nauseam mouente.
Nascitur in montibus, & in conuall-
libus.

Germinant hæc omnia ellebori
genera Ianuario, ac Februario men-
sibus, & sæpe germinando niues per-
forant, florent Martio. Dodonæus
ellebori nigri nomine tres plantas
cōplexus; primum genuinum Dio-
scoridis elleborum nigrum esse asse-
rit: sed cum filiquis, in quibus inclus-
sum semen est vnico simile, & non
nullis aliis notis careat, illegitimum
Dioscoridis elleborum esse, existi-
mat Dalechampius, qui probat, non
esse verum, contra opinionem Do-
donæi, quod illud, quod in lectione
Dio-

ioscoridis reperitur, semen videli-
 t ellebori nigri in Anticyra fesa-
 oides vocari, esse additum, vel
 anslatum ex Theophrasto ab aliis,
 d esse ex Dioscoridis intentione,
 si ex Theophrasto id mutuo sum-
 it, ita vt elleborum nigrum Dio-
 oridis, sit idem cum elleboro ni-
 o Theophrasti & non diuersum,
 ut scribit Dodonæus, qui alteram
 antam à veri ellebori nigri viribus
 rum dissentientē posuit, quæ à Bel-
 s herba Christi; aut natalitia dici-
 r, quod hyeme clemētiore ad Do-
 ini natalem diem floreat, quibus-
 m planta leonis. Tertium genus
 odonæus elleborū adulterinū vo-
 t; quod est primum elleborum ni-
 um à Leonardo Fuchsiō depictū,
 vt quibusdam doctis placet ennea-
 yllon Plinij *lib. 27. cap. 9.* & ellebo-
 m tertium Matthioli sicut Dale-
 ampio placuit, quod an verum sit,
 i iudicent. *Leonardus Fuchsius* elle-
 rum nigrum genuinum non de-
 ribit, sed adulterini duo genera;

primum elleborum nigrum genuinum hortense, quod tertium Dodonæi esse iam diximus: alterum elleborum nigrum adulterinum sylvestre, quod germani pediculare vocant eo, quod pediculos interimant quod inter aconita recenset, & lyctonum appellat. Tragus elleborum nigrum adulterinum idem cum primo Leonardi Fuchsi posuit, genuinum vero longe aliud, tenerrimis videlicet foliis. Idem Leonardus Fuchsius in *historia plantarum*, & Tragus *tom. 1.* negat, & Euritius Cordus in *Batanologico suo*, siue colloquio de herbis dubitat, vulgare, ac communis usus elleborum, cui flores herbacei sunt, sine vere elleborum, ac illius species, afferens potius esse consilaginem Columellæ, ac Plinij quibus etiam adhæsit Ruvelius, quoniam usus eius omnino innoxius, & plerisque salutaris habetur, contra veterum omnium de elleboro decreta. Syluius vero Arabum napellum esse, arbitrat. Vgo Solerius credit elleborum pur-

rpureos, & albos ferens flores, es-
lycoctoni, vel cynoctoni speciem.

quidam peritissimus vir opina-
t, elleborum primum, flores habēs
rpureos, esse Aconitum pōticum
scriptum à Dioscoride *lib. 4. cap. 73.*

pinionem Leonardi Fuchsj, & a-
rum cum suis fundamentis Mat-
iolus reiicit, ac euertit pluribus, &
tissimum ea ratione, quod quam-

Columella, ac Plinius consilagini
adam elleboro cōmunia tribue-
t, nihilominus eam vim in hoc
finere, aut minus reperiri, negant.

quare statuendum erit, nostri vsus
eborum legitimum esse, & si qua-
ntenus inualidum subinde repe-
tur, primo generi comparatum.

illucinatur autem hac in re Sylui⁹;
oniam speciatim de napello, atq;
eboro utroque Mauritanii disse-
erunt. Nec Solerio fides est præ-

nda, quia præterquam quod aco-
orum illa genera omnibus nota
t, habent caulem filicis similem,
oito lōgiorem, & radices adeo re-

nues, vñ squillarum marinarum cin-
 ris eas Dioscorides comparauerit
 quæ omnia in elleboro nigro com-
 munis vsus nequaquam reperiuntur
 Ad refellendam vero recentis Her-
 barij sententiam quamuis sufficere
 possint ea, quæ aduersus Solerium
 Matthiolo scripta sunt, nos tamen
 addere possumus, cum experimen-
 tis sit compertum, elleborum com-
 munis vsus, & præsertim primum ge-
 nus præstare ea, quæ de illo Diosco-
 rides, Galenus, Mesue, ac alij posui-
 centur, euacuare videlicet atram bi-
 lem, & morbis inde natis auxiliari
 non potest dici esse napellum, quo-
 niam napellus habet vim putrefa-
 ciendi, ac lethiferam, nõ autem pur-
 gandi, ac salutarem, sicut in hac par-
 te diligentissimus Galenus memo-
 riæ prodidit. Præterea si elleborum
 purpurei floris est aconitum ponti-
 cum, dicat optimus vir, quæ nam sit
 illa planta, quæ à Matthiolo pro aco-
 nito pontico est descripta.

De ellebori electione, ac duratione.

C A P. III.

✓ V M omnis planta pro terræ, ac
✓ cœli varietate melior, ac deter-
ior nascatur (nam singulæ peculia-
n, & naturæ suæ propriam terram
stulant,) nō est ignorandum, qui-
s in locis ellebora meliora orian-
t, elleborum album nasci in mon-
tis, frigidis, & asperis locis, optimi
que auctores tradunt. Cyrenai-
primas tribuit Dioscorides, Oetæ-
a vero, ponticum, eleaticum, &
assaloiticum, optima esse, ac vñta-
tima, hisque, & aliis omnibus oc-
um, & antycirinum, præferenda
e arbitratur Theophrastus, ac O-
asius, galaticum, cappadocium,
nenum, & alia quoque deteriora
e, asserentes, quod tamen in Italia
scitur, non esse spernendum Bras-
olus senior arbitratur, quamuis
n^o validum, quam alia experiatur,
Petri Diuersi sententia.

Mihi relatum est ab experto her-

Z 3 bario,

bario, elleborum Italicum nasci copiose in ditione Mutinensi penes quendam montem, seu locum Sestulari appellatum. Elleborum nigrum oritur in collibus siccis, & asperis, & ubique fere locorum, probatissimum tamen, & optimū in Anticyra, quae in Locride, seu Phocide est sita, in Helicone, in Parnasso, & Aetolia prouenit.

*Selectus
radicis elle-
bori albi.*

*Delectus
radicis ni-
gri.*

Et quoniam saepe numero ignorantur loca, ex quibus decerpuntur plantae, ea propter ex quibusdam notis probatissimae cognosci debent. Ellebori igitur albi radices, quae ex vniuersa planta solae in usum veniunt, sicut & nigri debent esse candidae intus, foris veropallidae, fragiles, carnosae sine ulla macula modice extentae, nec tamen iunci modo mucronatae, intus tenuem medullam habere, & gustu non admodum feruentem, nec saluum inde cientem: huiusmodi enim stranguulant, & cum franguntur, puluerem non emittere, sed fumidum quoddam. Nigrae vero radices debent esse corpulentae plenae tenuis medullae, acuti saporis

feruentis, coloris vt asari, frangies, leues, nec tenues, nec crassæ, nec veteres, nec recentes, quarum put cœposum, ex quo prodeunt, icipi debet.

Vtriusque ellebori tota radix eligi non debet, sed earum cortex carnosus tantum & interior medulla abicienda est, nec non tota radix cœpis similis.

Nec sufficit solum scire, quibus incis colligendæ sint, sed est opus etiam nosse, quo tempore colligi deant, vt eo tempore euellantur, quo

res suas efficaciores habent. Ideo albi Radices albi quando
dices mensibus vernalibus colligi-
ndæ sunt, & in altissimis montibus
Dioscoridis, ac Plinij sententia, in
arū succisione caput aggrauari ve-

res experti sūt, auctore Theophrasto, ideo celeriter effodi, & alia præmi, vinumque præsorberi ipsi præbiant. Nigri vero radices vere,

læstate excerpi debent, vt scribit
esue, in quarum collectione super-
tiosa antiquitas sub religionis spe-

*bi quando
& vbi col-
ligenda.*

*Quando
& vbi ra-
dices nigri.*

cie obseruabat, vt primum gladio
plāta circumscriberetur, deinde qu
excisurus erat, ortum solis spectaret
& precaretur, vt id liceret sibi per
mittentibus Deis facere, obseruaret
que Aquilæ volatum, quæ seu potius
dæmon sub specie aquilæ, incidenti
bus interesse solebat, & si prope ad
uolaret, moriturum illo anno illum
qui succidebat, augurium erat. Hoc
etiam elleboro priſci illi domos ſuf
fiebant, ac luſtrabant, ſeu purga
bant, ſeſe aſpergentes, & pecora cum
precatione ſolemni, vel excantatio
ne quadam.

*Quandiu
vis ellebori
vtriusque
conſerue-
tur.*

Vim vtriusque ellebori conſeruare
ri per triginta annos ex quorundam
opinionem teſtatur Plinius, quod ta
men falſum eſſe firmiter exiſtimare
debemus, nam triennio tātum, vel
paulo plus etiam ex Syluij ſententia
facultates ſuas ſeruare poteſt.

Sed ne in lectione, ac compoſitione
nib⁹ Græcorum, ac Mauritanorum,
quæ elleborum recipiunt, cum elle
bori vt ſcripſimus, duo ſint prima ge
nera

ra, errare contingat, animaduer-
 ndum est, Hippocratem, alios-
 que veteres elleborum album, sim- *Quid per*
 pliciter elleborum sine albi adiectio- *elleborum*
 e; elleborum vero nigrum cum ad- *simpliciter*
 ctione nigri, nominare, ita vt cum *& sine co-*
 leborum simpliciter prolatum re- *gnomine*
 ritur, semper album sit intelligen- *apud Hip-*
 um, sicut testatur Galenus *lib. 5. aph.* *& quid a-*
lib. 12. de fract. Arabes autem per el- *pus Arabes*
 borum simpliciter prolatum, ni- *intelligen-*
 um velle, ideo in eorum composi- *dum.*
 onibus nigrum, in Græcorum ve-
 medicamentis album recipien-
 um erit.

*e ellebori facultatibus, & ob quas rationes
 vitandum esse videatur.*

CAP. IV.

QVoad ellebori tēperamentum,
 auctores græci vt Galen. *libro 6.*
impl. Oribasius *lib. 15. collec.* ac Paulus
lib. 7. asserunt, vtrumque elleborum
 calefacere, & exiccare ordine ter-
 o, nigrum tamen gustu calidius es-

Z s sc,

se, candidum vero subamarum. Mesue vero arbitratur, nigrum calidum, ac siccum esse ordine tertio, album calidum, & siccum in medio tertij, quod teste Dioscoride vomitione varios, crassos vero ac viscidos auctore Aetio, & secessu expurgat, atrabilarios etiam extrahere, & ichores præter Brasauoli sententiam patet ex curatione eorum morborum, qui ab huiusmodi succis vitiosis fiunt, ut infra erit manifestum,

Elleborum album ab arte medica relegandum esse, scripserunt Auerroes, ac Mesue; iste quia præfocationem timeret, ille vero ratione nimie attractionis, propter quod inter venena enumerat. His auctoritatibus alias etiam ego addo, fortasse maioris ponderis: scribit enim Aristoteles *lib. 1. de Plant. cap. 3.* hyosciamum, ac elleborum hominibus esse venena, & Alexander Aphrod. *in præfatione problematū*, veratro coturnices, cicuta sturnos vesci, quæ hominibus toxica sunt, Galenus etiam *lib. 6. epid.*

m. s. t. 35. scriptis tradidit, in Dori-
e, Bœotia, ac Thessalia plurimos
esu coturnicū musculorum distē-
onibus fuisse correptos, quoniam
leboro vescerentur, idemque qui-
dam Athenis accidisse, qui co-
rnicibus sese impleuerant. Cotur-
ces antiquorum Romanorum ci-
s damnatæ fuerunt, quod elleboro
escerentur, ac pinguescerent, ac co-
itiali morbo corriperentur. Co-
rnices vero (vt hæc obiter scribam)
multorū ingluuiem, esse impro-
, ac noxij succi, manifestum est au-
oritate Diui Hieronymi, qui ad
audentium scribens testatur, Do-
inum Israelitico populo cupienti
Egyptias carnes, vsque ad nauscam
vomitum coturnices præbuisse, vt
opulum illum puniret, nam illi de-
eti iam cibis solidis vesci, auidissi-
e sese carnibus replentes, non so-
m ob multam carniū copiam, ve-
metiam ob malignitatem illarum,
ermultos lethalibus morbis corre-
os, interiisse, vt vocatus sit locus il-
le,

le, sepulchrum concupiscentiæ. Præ-
 terea (vt ad rem nostrā reuertamur)
 aliqui etiam nimis timidi aiunt, non
 solum ab elleboro, verum etiam ab
 aliis validis medicamentis abstinenda
 esse, quoniam hominum natura
 nostri seculi sunt imbecilliores,
 vires magis fractæ, quam erant anti-
 quorum temporibus, in quibus erant
 fortes, ac valide, & vitæ hominum
 nunc etiam breuiores, quam antea.

*Probatum auctoritatibus antiquorum, &
 recentiorum, nec non ratione, ellebori v-
 sum esse tutissimum, ac utilissimum.*

CAP. V.

Nos tamen si Medicorum vete-
 rum auctoritatē amplecti, neo-
 tericorum experimenta haud sper-
 nere, & rationibus acquiescere, veli-
 mus, ellebori albi vsum utilissimū, ac
 tutissimum esse etiam nostro seculo,
 manifestum erit, sicut ego felici cum
 successu meo periculo expertus sum.
 Scimus enim apud artis nostræ parē-
 tem

m Hippocratem ellebori non so-
 m frequentem vsum, verum etiam
 magna fuisse existimatione, vt i-
 e integrum librum de illo elucu-
 auerit, quamuis illius quædam tã-
 m fragmenta, seu lineæ ad manus
 posterorū peruenerint. Alios etiam
 antiquos ellebori habuisse frequen-
 tem vsum ex Theophrasto inter ve-
 res Medicos celebri, cognoscere
 possumus, dum asserit, optimum ac
 purissimum elleborū esse œteum,
 ponticum, eleaticum, ac Massaloiti-
 cum, ita vt etiam pecudes hoc elleboro
 vescantur. Plinius quoque grauissi-
 mus auctor scribit, ellebori vsum ad-
 promiscuum fuisse, vt pleriq; stu-
 diorum gratia ad peruidenda acrius,
 iæ commentabantur, sæpius sum-
 erint, vt peculiariter fecit Catnea-
 es Academicus, qui scripturus ad-
 versus Stoici Zenonis libros, candi-
 o elleboro superiora purgabat, ne
 quid ex corruptis in stomacho hu- *Historia.*
 moribus, ad domicilia vsque animi
 redundaret, & constantiam, vigorē-
 que

que mentis labefactaret. Drusum quoque tribunorum popularium clarissimum constat hoc medicamento comitiali morbo liberatum esse in Anticyra insula, ubi tutissime sumebatur propter scsamoides permixtionem. Galenus etiam, cui non solum ars nostra; verum & totum genus humanum plurimum debet, elleboro, ut occasio ferebat, utebatur, & potissimum in quartana febre, in qua illud & in radiculis, & in substantia propinabat. Oribasius inter auctores Græcos clarissimus Medicus lib. 7. suorum collec. elleborus, inquit, gravissimus videtur ad bibendum, quo circa plerique Medici, & agrotantes hoc medicamentum refugiunt: verum si quis totam artem, atque apparatus ipsius cognoscens det, is neque quicquam facilius esse elleboro; & ipsum perspicue evacuationem moliri, & nihil penitus mali committere plane intelliget; lib. etiam 8. cap. 3. ait; datur in morbis recte constitutis, ubi est opus breui, & expedita curatione, & qui recte restitui à cæteris remediis nisi longiore temporis spatium non possunt, id enim ex elleboro

*Auctoritas
Oribasij.*

o lucrificimus, ut statim perficiat id,
 ad ars ipsa pollicetur: & in fine illius capi-
 subdit, in quo vero medicamentum ex-
 ti sine periculo fuimus, eumque timorem,
 circumstare solet, abieciimus, ei since-
 n, purumque elleborum dedimus. Qua
 ni verborum serie nescio, quid nã
 rius, & melius optari possit, ut si-
 timore elleborum ad vsum reuo-
 ri debeat.

Et quamuis hæc sola Oribasij au-
 ritas sufficere posset, nihilomin⁹
 as etiam addam.

Aetius, qui post Oribasium cele- *Aetij.*
 is fuit, in ser. 3. cap. 122. & 123. scribit,
 eborum posse corpora transmu-
 re, ac permutare, temperaturam i-
 orum recētiorem, ac robustiorem
 icere, & multos accepto elleboro
 nil vomuisse, vtilitatem tamen nō
 norem percepisse, quam qui pur-
 ti fuerant.

Paulus Ægineta, qui simia Galeni *Pauli Æ-*
 ncupatus est *lib. 7. cap. 4.* testatur, *gineta.*
 eborum conuenire in acutis, ac
 aturnis morbis, & maxime ido-
 neum

neum esse vtero, ac vesicæ, & *cap. 10.* ait; dandum esse diutine ægrotantibus, & ex forti morbo, & qui ex aliis auxiliis salutem desperarunt, eo, quod morbus sit ipsis fortior.

Cælij Aureliani.

Cælius Aurelianus, qui Galeno prior fuisse creditur *lib. 3. acut. mor. cap. 13* ait elleborum tardis duntaxat passionibus conuenire, minime acutis esse medicamentum conueniens; Idcirco in *lib. 1. tar. pass. cap. 4.* in curatione epilepsiæ proponit illud longe ante futuram accessionem esse propinandum, & *lib. 4. cap. 3.* in coeliacis probat illius decoctum, vel radicibus insertum, quod catagecton appellatur ait.

Cornelii Celsi.

Cornelius Celsus, qui solus ex veteribus latinis extat, qui de medicina scripserunt, *lib. 3. cap. 23.* docet in curatione epilepsiæ, si primis adhibitis remediis non possit perfligari, seu finiri, confugiendum esse ad elleborum album, ac ter quoque aut quater eo utendum, non ita multis interpositis diebus, quod remedium in eodem

em morbo exhibendum proponit *Obiectio.*

Alexander Trallianus *lib. 5. cap. 15.* Ut

item satisfaciamus illis, qui arbi- *Responsio.*

antur, imbecilliores nunc esse na-

ras, immutata temperamenta, &

ecurtatos esse vitæ terminos, ita ut

omines nostri, sicut antiquioris se-

ali vim ellebori perferre non pos-

ut; in medinm afferam etiam au-

oritates illustrium nostri temporis

medicorum, qui ellebori vsum pro-

nt, ac suadent, ut amplius null^o de-

eat esse dubitandi locus.

Ioannes Manardus sua tempesta-

omnium medicinæ professorum

per vniuersam Italiam, in Græcorū,

præsertim Galeni doctrina, & A-

bum censura celeberrimus, in an-

tationibus Ioannis Mesue scribit, Pau-

empore utebantur elleborismo per album

hoc etiam tempore illud, quod bonum

, non puto esse venenosum: Et respon-

ns auctoritati Hippocratis, qui ait,

eborum esse molestum illis, quo-

sana sunt corpora, experientia, inquit,

ita didici, operationem illius non esse dif-

*Autorita-
tes eorum,
qui ellebori
vsum pro-
bant.*

*Ioannis
Manardi
laus.*

Iacobi Syl-
uij.

Antonij
Musa Bra-
sauoli.

ficilem, neque aphorismum propositum
bare, siquidem alia quoque expurgantia
xia sint. Iacobus Syluius peritissimus
Medicus in interpretatione librorum
iusdem Mesue per eadem fere verba
nit in Manardi sententiam. Antonij
Musa Brasauol⁹ vir nominis celeb-
tate, eruditione, rerumque usu
mini secundus in examine simplicitatis
medicamentorum scriptis reliquit su-
scriptam sententiam; olim elleborum
album in usu erat frequentissimo apud Hi-
pocratem, & Galenum, quia moleste ec-
cit, relictum est, & nigro solo utimur, nu-
iterum album in usum venit: correctum
nim mire educit, ego drachmam albi sumi
nunquam minus molestam euacuationem
habui, & quibusdam insanis correctum re-
hibui, & mire profecit: & paulo infu-
ait; albo elleboro uti cepimus, quod miti-
redditum arte, atra bile laborantes, & sc-
bie gallica affectos mire sanat, ut quotidie
na experientia demonstrat, sed optime cor-
rigendum est. Præterea in libro 4. Apho-
com. 13. antiquitas, inquit, & album, &
nigrum propinabat, recentes à trecentis an-

*tr anigrum exhibent, album dare non
nt, nos tamen antiquiores imitati v-
que cum expedit, præbemus.* Nico-

Nicolai
Machelli.

Machellus, qui tractatum de
bo gallico in gratiam Medico-
collegij Mutinensis confecit, p
atione ipsius tabis gallicæ suadet
confugiendum ad elleborum,
præui humores ad os ventriculi
entur, & morbus est contumax,

difficilis ad curandum. Gabriel

Gabrieli
Fallopj.

opius non solum Medicus erudi-
nus, verum etiam philosophus,
natomicus præstâtissimus in tra-
simplicium medicamentorum purgã-
cap. 69. asserit; Arabes timent sam-

re elleborum, græci vero, & nos non
memus ipsum. Petrus Sali⁹ Diuer.

Petri Sali
Diuersi.

qui fuit Medicus acri ingenio p
s, in Galeni doctrina admodum
atus, ac in vniuersa Flaminia ma-
nominis, in tractatu de morbis par-

aribus ait, vsum ellebori inchoaf-
o illius infusione, quam cum pro-
re nullo subsequente incommo-
comperisset, postea illius deco-

Hieronymi
Mercuria-
lis.

etum foeliciter propinasse, & tãde
abiecto omni timore idem in substa
tia, & in puluere comminutum ad
ministrasse, experientiaque duce co
gnouisse, hoc medicamentum esse
vtilissimum, omnique periculo su
focationis, aliorumq; accidentium
quæ illi ascribuntur, si recte præpo
ratum exhibeatur, carere. Hieroni
mus Mercurialis in Italia, & trans
taliam clarissimi nominis, & Flamm
niæ nostræ decus, ac splendor *in 1.
priori libro consultationum pro quodam i
uene furioso* leuioribus prius adhibitis
consulit propinandum esse ellebo
rismum veteribus vsitatum, *vbi enim
mediocria,* (inquit ille) *minime auxilian
tur, nisi vis aliqua adhibeatur, solent huius
cemodi morbi indies incrementum suscipere,
& tandem mortē vel quid deterius mor
te, inferre.* Et lib. 2. var. lect. cap. 25. scri
ptum reliquit; non esse mirum, si dum
leuia medicamēta sectari studemus
valentiora dimittentes in curandis
ægris ab antiquioribus tum celeritate
te, tum etiam securitate non raro su
perat

amur, omitto recensere aliorum
 auctoritates, & solū meum, ac exor-
 tarum experimenta afferam, qui
 quenter melancholicis, maniacis,
 lepticis, cōuulsis, præfocatis mu-
 tib⁹, & aliarum ægritudinum gra-
 m laborātibus etiā in multa men-
 a cum hypericone, ac saccharo
 aceo fælicibus successibus propi-
 nt. Ego accitus ad curationē Lau-
 xoris Pauli Lanionis, quæ corri-
 batur quibusdam rigoribus sine
 re primum per interualla longio-
 & postmodum breuiora, vt singu-
 noris ter, & quater, & ingrauescē-
 norbo etiam sæpius torqueretur,
 nt autem rigores validi, sed bre-
 cum totius corporis cōcussione,
 dolore vehementi: huius graui-
 i symptomatis causam existere
 mpiam prauum humorem in vē-
 ulo congestum coniectans tenta-
 llum vomitoriis mitioribus, ac
 tioribus, clysteriis, ac medicamē-
 uacuare, & variis instrumentis il-
 à ventriculo diuertere; at cum

Auctoris.

Historia.

magis inualescerent rigores, ac di
noctuque cum quibusdam circa v
triculum torsionibus eam perpetuo
affligerent, veni in hanc sententiam
causam huius sæuissimi affectus esse
humorem valde frigidum, & cras
sum ventriculi membranis impac
& ob id quam primum cum vali
aliquo medicamento esse exturban
dum, ideo cum vires essent adhuc
tis validæ, audacter propinaui el
bori albi dilutum ad drachmam v
ex quo hora vna cum dimidia tra
acta cœpit euomere in magna cop
puitam crassam, crudā, ac vitreā
dictam, & quamuis tota fere die
uomuerit, post tamen priores vom
tus à rigoribus penitus immunis
cta est, nec vllum prauum symptom
subsecutum, & priori salubritati f
restituta.

*Ratio all-
toris.*

Et quamuis pro firmanda hac v
ritate sufficere deberēt tot antiqu
rum, ac neotericorum auctoritate
addam & rationem. Si elleborum
valide purgans, & veluti deleterium

medica facultate abdicandum est,
 proculdubio & cætera purgantia
 medicamenta, sicut elaterium, Tur-
 tū, colocynthis, scammonium, &
 cætera huius generis, quibus antiqui
 sunt, & recentiores frequenter v-
 ntur, à pharmacopœis nostris re-
 ganda essent, cum rarum, ac fortas-
 nullum reperiatur medicamentū
 ectiue ducens, quod venenatam
 turam non adipiscatur, sicut Ga-
 us memoriæ prodidit *libro 6. epid.*
2. 12. 2. de vict. rat. in acut. lib. 3. de na-
. fac. 6. de com. med. loc. ac in libello
am illo, cui titulus est, quos, quando,
quibus medicamentis purgare oporteat,
ait; si medicamenta suo frustrētur fine,
quando in pernitiem, ac venenum mu-
ri, & lib. de purg. med. fac. medicamē-
 sanguinem purgantia esse venena,
 quod euacuatione insigni interi-
 ant, quod non solum elleborum,
 rum etiam omnia alia purgantia
 medicamenta idem efficere possunt,
 amplius, quam oportet, deuo ren-
 r. Quare statuendum est, ellebo-

rum albū ad pharmacopœas nostras reuocari debere, nec propter præfocationem, quam facere aliquando potest, cum illo egem⁹, vitari debet. nam & elleborum nigrum, ac agaricum, quæ sunt medicamenta ex omnium sententia tutissima, ac vtitissima, quandoque suffocationem, & purgationem ultra quam oportet facere valent, sicut Aetius *in ser. 13.* testatur, præterquam quod, si optimum elleborum eligatur, & recte præparetur, omni præfocationis periculo, aliorumq; accidentium, quæ illi ascripta sunt, careat.

Responsiones ad ea, quæ pro euertendo ellebori usu allata sunt.

C A P. VI.

QUAMVIS quæ hætenus scripta sunt, sufficere possint pro satisfactione eorum, quæ probare videntur, elleborum album vti noxium, ac venenosum vitandum esse, vt tamen veritas magis elucescat, eadem fere re-

petēdo singulatim satisfacere de-
 reui. Et primo ad illud, *ideo ab ellebo-*
abstinendum, quod suffocationem exci-
t; dicendum, elleborum nec præfo-
 cationem, nec alia relata, ac descri-
 enda symptomata parere, si opti-
 mum eligatur, siq;, vt opus est, corri-
 atur, humores, ac corpora præparē-
 ur, & quibus conuenit, exhibeatur,
 t superiorib⁹ relatis auctoritatibus
 Oribasij præsertim, ac Petri Diuersi
 manifestum est. Auctoribus asseren-
 bus, elleborum esse deleterium, ac
 enenosum, videtur mihi Galenus
 satisfacere, quadam medicamento
 adducta distinctione in *lib. 6. epid. com.*
.tex. 5. vbi ait, quædam nuncupari le-
 thalia, seu mortifera pharmaca, quæ
 am deleteria, seu venena: mortife-
 a appellari illa, quæ quamuis interi-
 nant, interdum tamē prodesse pos-
 unt: deleteria quæ numquam vel sa-
 is, vel ægrotantibus profunt, sed sem-
 per interimunt. Quibus addam⁹ le-
 thale, ac deleterium duobus modis
 pud scriptores recipi, aut proprie,

Elleborum
non infer-
re præfoca-
tionem nec
alia dicta
symptoma-
ta.

Medica-
menta
mortifera.

Deleteria.

Deleterium
duobus mo-
dis accipi.

*Elleborum
quomodo
sit deletere-
rium.*

aut communiter: ideo elleborum, ac alia eiusdem generis medicamenta deleteria non esse proprie, sed *in ampliori significatione* accepta, prout deleterium significat lethale, & lethale deleterium; nam si frustrentur suo fine, in venenosam transeunt naturam, vel si in maiori mēsurā, quam conuenit, deuorentur, lethalia fiunt: è conuerso si in conuenienti quantitate, congruo tēpore, morbis, & ætate, & rite parata propinata fuerint, salutaria existunt.

*Quomodo
carnes co-
turnicum
ex pasto el-
leboro fiat
pernitiosa.*

Ad illud de coturnicibus, quę sunt nostrę quales dictę ortices à gręcis appellatę, aues parę, ponderoso tamē corpore, & terrestres potius, quā sublimes, fatemur quidem quod si elleboro solum vescantur, ac eo in magna quantitate, ex alimēto illo prauo, facillime earū carnes fieri pernitiosas ad edendum ex quarum esu musculorum distensiones excitari possunt, ideo Galenus non dixit, vbique & omnibus assumētibus eas id fieri, sed in Doride, Bœotia, Thessalia, & Athenis illis acci-

accidisse, qui illis largius se impleuerant, sicut & Israeliticis vsu venit, qui saturati illarū carnibus, morbis prauis correpti interierunt, quamuis Auicen. in *can. 2. cap. 51.* fuerit huius sententiæ, coturnices esse perniciosas nō solum ex eo, quod elleboro nutriantur, sed quoniam sine ellebori pastu in earum substantia indita sit quædā praua qualitas, ab aliis cæca, & abdita causa dicta qua possit multum officere, ac etiam interimere, quia in omnibus locis, in quibus coturnices viuunt, elleborum non nascitur, cuius prauitatis inditium illud non est obscurum, quod Plinius scribat, coturnices comitali morbo corripī, & Psellus, aliique grauiissimi auctores testentur, coturnices non solum spasmus, ac tetanum commouere vel inducere, sed & febres alere, ac generare, quoniam illarum carnes sunt acres, calidæ ac multæ humiditatis, quæ cito in ventriculo putrescunt, & difficillime concoquuntur.

*Carnes coturnicum quæ inuolui inuolui incommo-
da.*

Ad

*Hominum
vitam non
esse brevio-
rem nostro
seculo quā
antecedentibus.*

Ad illud vero de breuiori vita hominum nostri seculi, ac languidioribus viribus, cum doctissimis viris asserere, certo possumus, persistere eādem hominum naturam, quam antea, & eosdem esse vitæ terminos à Deo in sacris litteris p̄scriptos, neq; vllam hac in re factā esse ab antiquis illis seculis mutationem, persistereque naturam in illa viuendi lege, vt manifeste ex Hebræorum, Romanorum, & nostrorum monumentis patet. Eēdem enim omnino sunt ætates, & iidem vitarum fines, idem cœlum, & iidem morbi; antiquum autem est, homines suum interitum deplorantes, arbitrari cum suo seculo deterius agi, & superioribus inuidere; & si nostri temporis homines cætera medicamenta perferunt, sicut à priscis illis perferebantur, non video, cur & elleborū perferre haud possint, imo si frequentissimus est vsus antimonij, & à quam plurimis insigni cum emolumento bibitur, quod tamen antimonium ab aliquibus nō so-

solum pro viroso, sed pro deleterio habetur, cur ellebori vsum tanto opere pertimescere debemus?

Qui morbi ellebori ope curentur.

C A P. VII.

ELLEBORI albi tanta est utilitas, ut complures morbos, quos alia remedia superare nō possunt, ipsum cōterat, & curet, & eos potissimum, qui sedem suam, & causam habent in ventriculo, venis meseraicis, mesenterio, ac in cauis iecoris, lienisque, omnibus antiquis cerebri affectibus, qui præcordiorum consensu contrahuntur, aliisque diuturnis, ac vehementibus prodest, ita ut Herophilus antiquissimus Medicus elleborum fortissimo Duci cōparauerit ea fortasse ratione, quod vehementer humores noxios expellat, & corpori ægrotanti salutem afferat, in validis tamen, & chronicis affectibus semel tantum illud dare leuiter iuuat, sed bis, ter, vel pluribus vicibus, interie-

dis

etis aliquibus diebus propinandum est, ita enim efficaciter contumaces, crassos, ac lentos humores euacuat, vt etiam morbos fere insanabiles depellat, ideo Herodotus apud Oribasium *lib. 8. collec. cap. 3.* ait, *in affectionibus iis, quæ difficulter curantur, elleborum damus.* Fuit elleborum ita celebratum, ac vsu receptum à veteribus Medicis ad profligandum quodlibet delirium, siue esset insania à Græcis mania dicta, seu melancholia, vt inde illa adagia emanauerint varie tamen prolata. *Bibe elleborum,* vt ait *Aristophanes in Vespis*, quo dicto significabat, insanire quempiam, & ideo elleboro opus habere, & hic apud Latinos etiam auctores, elleborum edere, elleborum bibere, & elleboro se purgare prouerbio iubetur. Demosthenes Aeschinem in actione monet, vt sese purget elleboro. Lucianus in dialogo Menippi, ac Tantalii ait, *desipis Tantalè, & vt vere dicam, elleboro potò tibi opus est,* eoq; sane meraco, ex quo Horatius:

Expulit elleboro morbum bilemque meraco.

Aliud erat adagium: *Nauiget Anticyras*: cuius adagij quasi faciem Horatius eleganter nouauit scribens, *Nauiget Anticyras*, quib⁹ verbis Stoicū insanire significabat, quiq; mētis morbo laboraret, essetq; sapientis indignus nomine, cum nemo sapiens, nisi sanus; Idem vero Horatius deploratam, & insanabilem insaniam significare volens, scribit:

*Si tribus Anticyris caput insanabile nunquam
Tonsori licino commiserit.*

Vbi tres Anticyras pro vniuerso elleboro dixit; Hippocrates *libro 1. de Dieta*, ait, ellebori purgationem deipientibus, ac stupidis conferre. Plinius pariter, Oribasius, ac Paulus asserunt, elleborum melancholicis, ac insanientibus mederi, & certe innumeris periculis manifestum est, elleborum omne delirij genus, quod absque febre, vel cum leui fiat, sanare, siue sit simpliciter factis à causis præter naturam intus existentibus, vel à dæmone excitatis, aut illatis;

latis. Cum obliuio morboſa fiat, plurimum ab intemperie cum materia pituitosa, vel melancholica, recta habeatur ipsius curatio, Aucenna probat, vt valida expurgantia exhibeantur, ideo Aetius proponit ellebori potionem pro maximo auxilio, quod ab ipsa morbi inuasionem & non postremo adhibendum esse suadet, & postea cum castoreo naribus admouendum esse, vt per stercorationem cerebrum euacuari possit. Pedum, & inueteratis coxendiculis, atque articulorum doloribus conuenit, nam in his casibus teste Galieno *lib. 6. epid.* vomitus longe utilior est aliis euacuationibus, cum quia euacuat, tum quoniam reuellit, & auertit humores fluentes ad articulos, praesertim si à cibo fiat. Utilissimum est etiam comitialibus, & apoplecticis; ex illius enim usu veteres plerumque curabant. Succurrunt praeterea paralyſi, vertigini, diutino capitis dolori, mentis segnitiei, veterno, hydropi, cachexia, elephantiaſi, lepra,

im-

petigini, herpetibus, igni sacro,
 gio morbo, & iis, qui fluidos ocu-
 habent: facit quoque ad pilorum
 rbe, & capitis denudationem, &
 infert illis, qui nocte ab ephialte
 focantur, ita scriptis reliquerunt
 bis grauiissimi auctores, Oribasius
 ulus, & Aetius; elleborum etiam
 ndum esse iis, quibus de capite flu-
 s fertur, tradit Hippoc. *in lib. de ve-*
ri usu, ac in lib. 4. de vict. rat. in acut.
 i Galenus animaduertit, non esse
 us dare elleborum omnibus, qui-
 is à capite est fluxio; quoniam nō-
 inquam soli capiti est prouidendū,
 i cum fuerit prouisum vel inun-
 one, vel lotione, vel fotu, aliaue re-
 nili, absque ellebori actione curā-
 r. Franciscus vero Valeſius *in expli-*
atione illius contextus scribit, non in
 acunque fluxione, sed in magna,
 diuturna esse exhibēdum ellebo-
 m, & in affectibus omnibus à de-
 llatione exortis, vbi excremento-
 m redundantiam indicant, quos
 fectus Hippocr. *in sequenti textu e-*

narrat, vbi ait, *si corpus dissoluatur, caput doleat, vel oppleantur aures, vel ires, vel sputi instrumenta, vel genuum gravitas afficiat, vel corpus præter solitum meat, elleborum dabis*; quorum omnium explicationem vnusquisq; legere potest apud Valesium. Præter Hippocrates *lib. 6. epid. com. 1. tex.* docet, iuvenes dolore renum laborantes elleboro purgare, si tamē vnde antiquus sit affectus, Galeno interprete, quoniam ad huiuscemod morbos omnes vtile est elleborum. Oribasius etiam ait, commodum esse elleborum iis, qui habent renes lapillo vexatos, itemque diuturnis cruditatibus, & valere etiam ad albam pituitam, ad lienem, & ad carcinodem occultam, & quamuis minimè vlceribus conuenire videatur, vidisse tamen quandam mulierem ab huiusmodi vlcere curatam ab alio Medico in ellebori potione diligentem exercitato. Dioscorides & cum eo omnes Græci, ac Mauritani in morfu rabidi canis, ac in rabie ab eo excitati

ata ad extinguēdum, & euacuandum venenum inter cætera instrumenta, proponunt purgationem faciendam cū pharmacis validioribus, propterea q̄ humores peccantes ratione suæ substantiæ, ac qualitatis non possint nisi cum vehementibus pharmacis educi, ex quib⁹ gūt potissimum elleborum album, & omnium aliorum efficacissimū, æsertim si frequēter detur, de quo æstantissimo remedio fusius verba ci in libris meis de Rabie huic Commentario adiunctis, omitto recensere, quod Hippocrates etiam propriè illud pleuriticis, voluulosis, ac viris purgatione egentibus, nec non, teste Oribasio, quibus magnus artculus cum vulnere luxatus est, & quibus ossa rupta eminent, iubet eodem die, vel altero elleborum dare, si licet in cæteris rebus sint male affecti, fortasse tamen hoc medicamentum prohibebit, ne gangrænis, & cōulsionibus corripiantur. Ex aliorū vero sentētia, elleborum fœtus mortuos valenter ex utero eiicit, si potui

offeratur, vel in pudendum muli
bre iniiciatur, menses suppressos
uocat, naribus inditum caput purga
& multos affectus ex illo pellit, oco
lorū doloribus illius puluis aliis co
lyriis mixtum prodest, & eorunde
caliginem discutit. Tetanum pellit.
Ad inueterata quoque vlcera, sc
biem præsertim gallicam, aliosque
gallicos inueteratos affectus, & ad f
stulas vsurpari potest: si dentes dolo
re affecti illius ex aceto decocto co
luantur, dolor sedatur. Ellebori de
coctio etiam leprosis est conuenient
medicamentum, si eo corpus abluat
tur, vel illam bibant. Cum rigor sine
febre, de quo Galenus verba fecit *lib.
de inæqual. intemp. cap. 7. lib. 2. de diff. feb.
& 2. de sympt. caus.* fiat ex pituita vitrea
ac cruditatibus cum mouentur, & af
fectus sit valde molestus, vt proflige
tur, opus est vti elleboro, quod effica
citer crassos, ac glutinosos succos, pi
tuitamque vitream detrahat, vt ego
meo periculo expertus sum, quod
tamen omnes hucusque (quos ego
sciam)

m) latuit; Hippocrates *in fragmē-*
llo de ellebori usu docet purgare
 artana diuturna, ac lipurya affe-
 s, pariter Galen. *in lib. 1. ad Glauc.* in
 atione febrium quartanarū scri-
 apparentibus concoctionis indi-
 vtendum esse vomitibus post ci-
 n continue, & si nihil prohibeat,
 eborum exhibendum esse rapha-
 infixum: quod si nihil proficiat,
 eborum perseipsum dandum. E-
 dem opinionis fuit Oribasius *lib 7.*
ec. cap. 27. elleborum quidem ne-
 ni febricitātium conuenire, quar-
 is tamen quandoque conducere.
 ndem etiam elleborum conue-
 affectibus, vt propter eorum mul-
 itudinem non sit facile eos nu-
 merare, vt testatum reli-

quit *in serm. 3.* Ae-
 tius.

*Quibus morbi, ac anni temporibus, in quibus
lig. constitutione elleborum dare conueni-
at.*

CAP. VIII.

IN elleboro propinādo non solum morbi, quibus conueniat, considerandi sunt, verumetiam temporum morborum, in quibus dandum est, quæ tempora, vt testatur Oribasius duo sunt, alterum vniuersale, quo ad totum morbum; aliud particulare quo ad morborum accessiones, & intermissiones.

*Tempus v-
niuersale.*

Quo ad tēpus vniuersale, si morbus quispiam sit, qui suapte natura diuturnus esse soleat, multo melius est, vt in principio medicamentum purgans detur. Cum præsertim maximam vtilitatem ei, qui morbo detineatur, allaturum sit, ideo insanienti, arthritico, scabioso, illi, qui nervi stupore laborat, & aliis similibus morbis affectis, statim medicamentum est dandum, priusquam morbus maiores vires acquirat, quam medica-
men

ntum habeat, pleræque enim ha-
 n affectionum, ac similiarum com-
 tudine, ac tempore inuictæ, ac
 operabiles euadunt, quæ tamen
 nodum facile auferuntur, si egro-
 tes in officio permaneant, & Me-
 us excellens, ac peritus sit: si vero
 orb⁹ de numero eorum sit, qui in-
 ti sunt, qui & cito, & serius iudi-
 tur, ei, qui statim iudicatur, non
 dandum medicamentum, sed illi,
 i serius. In accessionib⁹ vero mor-
 , qui magnas, ac ordinatas inter-
 ssiones habeat, & multas etiam,
 te medicari oportet, cū vero par-
 s, ac inordinatas, purgatio adhi-
 nda est, cum primum accessio ces-
 . & præcipue in morbo comitiali.
 aliis etiam morbis, in quibus in-
 rualla sunt, vt scribit Aetius *ser. 3.*
 . 125. dandum est in interuallis, in
 artanis vero, & intestinis fluxione
 exatis in ipsis accessionibus. In con-
 nuis autem morbis ratio temporis
 im ab hora sumitur, tum cum egro-
 ns promptus est, & mente constat,

& robur corporis adest, & cætera quæ pertinent ad apparatusum.

Cum purgationes minime idonee sint in quolibet tempore, ideo tempus vernum aptissimum est ad sumendum elleborum, quia tunc aperta sunt venæ, humores mediocres sunt & corpus ex æquo temperatum: deinde autumnus, quia sæpe immutatur ad naturam veris, ideo Hippocrates lib. 6. aph. Galen. lib. 6. de san. tuen. & lib. quos, quando, &c. nec non Rufus apud Oribasium præcipiunt, ut illi, qui sunt purgandi, vere, & autumno purgentur; principium quoque æstatis est opportunum tempus ad purgandum, æstas vero, ac hyems incongrua, nisi tamen necessitas aliter suadeat, & tunc hyeme, qui valde calidum temperamentum habent, aptiores sunt, æstate vero senes, ac alij, qui satis frigidum habent temperamentum.

*Tempus
purgationi
idoneum.*

*Constitutio
aeris.*

Constitutio idonea ad subeundas purgationes est serena, & calida, seu temperata, & insoluta, nam æstate ubi

gent ingentes calores, & ficcitas, spiritus, & natiuus calor reuocatur ab internis partibus ad extimas, & ambiente calido, ex quo languidiora remanent corpora, ac virtus immecillis, nec solum reuocatur calor, sed etiam natura adurit, quæ iusta eam, quæ fit ab elleboro acrimoniam ferre non potest. Accedit hæc etiam, vt cum ab ambientis caloris calore trahuntur spiritus, & humores ab intimis partibus ad exterius, à medicamento vero purgante trahantur ab extimis ad internas, & toto ad ventrem, & hi motus non possint fieri, nisi magna cum pugna, & virium iactura, vires iam labefactæ magis deiiciuntur cum ægrotantis euidenti discrimine. In hyeme vero valde frigida, ac aspera humores delitescunt intus, & fixi permanent, & crassi, ac visceri minime purganti medicamento obsequentes cum ingenti violentia & vnâ cum illis boni etiam educuntur.

*An nouilunium, ac plenilunium, aliosue
insignes astrorum congressus in elleboro
dando vitare oporteat.*

CAP. IX.

*Rationes
affirman-
tes.*

AN vero in propinādo elleboro,
& quolibet alio purgante medi-
camento debeam⁹ vitare concursus,
ac oppositiones astrorū, & diem con-
iunctionis solis cum luna, p parte af-
firmatiua multa satis pprobabilia, & nō
spernenda afferuntur, & potissimum
Hippocratis auctoritas *in libro de aere,*
aquis, & locis, vbi ait, magnas tempo-
rū mutationes maxime obseruandas
esse, vt neq; medicamēta libenter in
illis exhibeam⁹, at cum lunæ motus,
vt tradit Galen. *in lib. 3. de dieb. decret.*
magnas in humoribus omnibus mu-
tationes faciat, quarum plurimas ex-
perimentis Auicenna comprobat,
qm̄ crescunt medullæ intro, crescēte
lumine lunæ, & decrescēte, decre-
scunt. Flumina quoq; , & maria, quæ
alterne fluunt, ac refiuunt, crescē-
te luna intumescunt, decrescēte de-
tu-

mescent, quapropter in exhiben-
 elleboro vitādi erunt congressus
 lis cum luna. Præterea Hipp. addit,
 e opus & astrorum ortus observa-
 præcipue canis, deinde arcturi, ac
 eiadum occasum: quoniam morbi
 s diebus maxime iudicantur, aliiq;
 erimunt, alij vero desinunt, & alij
 ulti in aliam speciem, aliamq; cō-
 tutionem mutantur, cum igitur
 urationes morborum ex mutatio-
 bus astrorum expectandæ sint, &
 æcipue ex mutationibus lunæ, & in
 ie, in quo expectamus, vel suspica-
 ur de naturæ iuditio ex eiusdē Hip-
 ocratis præcepto nihil sit mouen-
 um, mutationes insignes lunæ, cō-
 inctionem, & oppositionem caueri
 pus erit.

Ex altera parte non desunt etiā ra- *Rationes*
 ones, nam neq; Hippocrates, neq; *negantes.*
 Galenus, aliiue recepti auctores, cu-
 andorum morborum indicationes
 b astris, sed à morborū essentia, eo-
 um causis, ab ægrotantis tempera-
 mento, ac viribus ipsis, desumendas
 esse

esse docuerunt. Præterea cum astro-
rum concursus sit causa procatarti-
ca, & externa, si quid mali efficere
potest, vel erit virium imbecillitas,
vel generatio cuiuspiam morbi, vel
augmentum iam geniti, vel interna
morbi causa commota vel agitata,
sed humorum motus significant do-
lores multi, & inquietudo: quique
affectus peculiare notas habēt, mor-
borum incrementum aucta sympto-
mata ostendunt, & virium imbecil-
litate, actionum languor, vel diffi-
cultas, & pulsus imbecilliores facti
apprime patefaciunt, sed magis tu-
tum, ac manifestum est hæc cogno-
scere ex propriis, quæ in ipsis corpo-
ribus fiunt, symptomatibus, ac no-
tis, ac eorum, quæ agenda sunt, in-
dicationes ex ipsis accipere, quam
ea, quæ circa astra eueniant, consi-
derare.

*Contro-
uersie di-
remptio.*

Hanc difficilem cōtrouersiam ex
sententia quorundam peritissimorū
virorum sic explicare possum⁹, quod
certum sit, ab astris aliquam desu-
men-

tendam esse indicationem, quia do-
 ma illud non caret aliqua probabi-
 litate, & multorum experimentis, ut
 non exhibeamus pharmacum, ubi
 delictet nil instat, & vrget, & citra
 periculum dies illa, vel altera sine e-
 vacuatione trāsigi potest: sed si quid
 iud instat maiotis momenti, ut alia
 delictet indicēt euacuandum esse,
 im indicatio ex astris sit omnium
 iarū minima, ea prætermissa phar-
 macum exhibendum crit, ita ut hoc
 astrologorū præceptum in præcau-
 one, seu p̄seruatione nōnunquam
 ruari valeat, in quibus per dies ali-
 quos differre medicamētum modi-
 um obesse possit: in curatione vero
 cus, cum in rebus fere omnibus di-
 ctio sit mala, in morbis potissimum,
 quibus dum humores sunt præpa-
 ti vel turgidi, statim absque mora
 vacuandi sunt, *concocta enim, & turgi-*
eadem die purgare oportet, posthabita o-
ni astrorum consideratione. Ideo peri-
 ssimus Manardus dicere solebat,
oties euacuandi sese offert occasio, lotium
ma.

magis, quam astrum inspiciendum, & arteriarum pulsationem potius, quam stellarum configurationem observandam esse.

Quibus morbis elleborum non conveniat.

CAP. X.

CV M superius proposuerimus morbos, in quibus dare elleborum expedit, non minori cum utilitate recensendi sunt etiam illi affectus, in quibus elleborum exhibitum obesse potest.

Hippoc. vel quisquis fuerit auctor lib. 4. de vict. rat. in morb. acut. text. 86 ait, quicumque propter abscessum, vel hemorrhagiam, vel incontinentiam, vel aliam fortem causam suppurantur, his ne elleborum dederis, neque enim proderit, & si quippiam afficiatur ager, fecisse id videbitur elleborum. Galenus vero in comm. aliqua in parte alienam ab hoc auctore habuit sententiam, suppuratis videlicet ex aliis causis elleborum non esse dandum, ex incontinentia tamen

en, ac intemperantia suppuratos
 inime in hoc catalogo recēseri de-
 ere, cum tñ Gal. causam diuersitatis
 non doceat; pro defensione illi⁹ an-
 qui, ac grauissimi auctoris dicere
 possumus, cum excrementitia multa,
 & cruda materia in thorace colligi-
 tur, vel à capite, vel à toto ad thora-
 cem fluat, ac putrescat, eadem diffi-
 cultate educi poterit per elleborum,
 si & purulenta materia ibi ex absces-
 su aliquo collecta: nam cum materia
 purulenta in thorace nō possit p vo-
 mitum reiici, nec nisi cū magna diffi-
 cultate per intestina excerni, ideo
 elleborum prodesse nō poterit, imo
 posse, cū ex puris in thorace cōtenti
 agitatione maior insurgat spirandi
 difficultas, & suffocationis immine-
 periculū. Verum tamen est, q̄ hu-
 ores frigidi & crassi *fluentes* ad tho-
 cem possunt elleboro educi, vt asserit
 Galen. nō tamen cum iam in thora-
 ce *collecti* sunt, & *in pus conuersi*, vt do-
 cet auctor ille: in thoracis enim affe-
 ctibus elleborum esse semper vitan-
 dum,

dum, ratio suadet, cum spirandi aliam
 quam difficultatem faciat, & suffoca-
 tionis aliquod periculum immineat.
 Ideo monet Aetius *serm. 3. cap. 121.* in
 sanguinis reiectione, in orthopnoea
 in qua ægrotantes nisi erecta ceruice
 spirare non possunt, & ex Oribasii
lib. 7. collect. cap. 26. in tussi laboriosa
 ac molesta, in ulcere pulmonis, in
 asthmate, quicquid dicat Auicenna
 in suspecta oculorum suffusione, in
 affectibus, qui ad caput tantum spec-
 tant, & illis maxime, qui per tem-
 porum interstitia cum faciei rubore
 violentos dolores ferunt, in vteri præ-
 focationibus, in frequentissimis ani-
 mi defectionibus, & vasorum disten-
 sionibus, vitandum est elleborum.

*De corporum preparatione ante ellebo-
 rum.*

C A P. XI.

VERVM quoniam non omnes
 qui elleborum sunt sumpturi
 ad ipsi⁹ purgationem probe sunt cõ-
 parati

cati, sed aliqui, qui facile vomant; nulli qui difficulter; hos antequam elleborum ducantur, præparare oportet, ut docuit Galen. *in lib. quos, modo, &c.* ideo eorum, qui elleborem sunt sumpturi, naturam prius periri debemus, quomodo ea ad pernatas purgationes, hoc est, quæ mitibus fiunt, affecta sit, periculum autem faciemus, si quæ mediocriter vomitum prouocant, exhibeamus; nam qui hoc pacto non purgatur facile, nisi præparatus ad elleborum agendus non erit; nam ut statatur Oribasius *lib. 8. collect. cap. 1.* nulli cum rationem vomendi effecti non essent, in elleboro sumen præ imperitia, in periculum adacti sunt; cum ea res quandoque auxilio egeat.

Duplex autem præcedere debet *Duplex ad elleborum præparatio, vna corporis, altera humorum, qui cum ut plurimum sint multi, crassi ac lentissimi, si eos antequam præparentur, elleboro e-*
elleborum præparatio.
 cere tentabimus, periculum est,

*Prepara-
tio humo-
rum.*

ne ægrotantes suffocentur, vt tradit
Galen. *lib.2. de fract. com.27.* & non solum
in his, verum etiam in omnibus
aliis adhibenda erit humorum præ-
paratio, cum in plerisque, qualibus
abundant corpora eorum, nos lateant
nisi enim humores attenuentur, pau-
tesque, per quas fit vomitus, molles
& apte reddantur, & ad distensiones
distractionesque agiles efficiantur
non solum in præfocationis discrim-
en ob humorum crassitiem ægri
adducuntur, verum etiam in neruo-
rum conuulsionem ob membrorum
in dilatando duritiem, dum purgan-
tur, vel alicuius vasis disruptionem.

*Prepara-
tio corpo-
ris.*

Corporis vero præparationem
Galen. docet in *6. epid. tex. 1. & lib. 4. aphor.*
vberiori alimento, & quiete
peragendam esse iuxta Hippocraticum
decretum in *lib. 4. aph. 13.* vbi ait, *ad ele-*
leborum qui supra facile non purgantur, eor-
um corpora ante potionem pluri cibo, atque
quiete humectanda sunt; quod & in *fr-*
gmento de ellebori usu repetiit. Nam sic
ut exercitatio, quæ est euacuatio
quæ

ædam, membra exiccat, ita quies,
 æ est exercitio contraria, humi-
 tates conseruat, ac fouet; Quilibet
 men cibus largiter ingestus hume-
 re non potest, sed ille tantum, qui
 hementes qualitates non habet,
 c est, nec falsedinem, nec acrimo-
 am, nec amaritiem, nec acerbita-
 m. Et non solum alimento, & quie-
 membra solida, & per quæ vom-
 s fieri debet, humectantur, verum
 am balneis, seu lauationibus ex a-
 a potabili paratis, eodem Gal. au-
 ore ex eiusdem Hippocratis sentē-
 lib. 6. epid. cap. 5. text. 29. quæ non
 inus quam alimenta, & quies hu-
 ectare corpora possunt. Balneum
 ro seu lautio non est adhibenda
 to corpori, vt Valesius interpreta-
 r, quia his, qui impuro sunt corpo-
 , est nociua, sicut sunt illi, qui ena-
 atione per elleborum egent, sed
 ntriculo, ac hypochondriis, quod
 lneum seu fatus fieri debet cū his,
 æ aperire, ac humectare valēt, sic-
 sunt illa, quibus ad obstructa, vel

scyrrho affecta hypochondria vtimur
 q̄lotio siue fatus adhiberi debet no
 multo ante, nec multo post q̄ ellebo
 rū acceperint, sed maxime quidē a
 te, nōnunquam vero & illico post a
 sumptionem: purgatione vero iam
 incipiente, vel inceptum abstinere
 dum à lauatione, quia auertuntur
 ventre succi distracti ad corporis ha
 bitum. Quapropter qui cum labor
 euomunt, & elleborum sumere de
 bent, per nonnullos dies otio indu
 geant, vescantur vberiori cibo omni
 medicamentosa facultate experte,
 vt aiunt, medicinal. Idonei erunt
 ptissana cum melle, carnes pingues
 amygdalæ dulces, semina cucume
 ris, & peponum melle macerata: ve
 ex Valesij sententia Serapia, vel apo
 zemata, seu decocta incidentia, &
 aperientia & alia huiusmodi vberius
 propinata, non tamen vt retineant
 tur ad multam refectionem, quæ an
 te purgationem nullo pacto conue
 nit, sed vt euomantur, ita quod ex il
 lo remanebit interius, siccationem
 proc

hibeat. Sed mihi magis arridet
 or opinio, vt sint cibi relati medi-
 ales, qui nutritione ficcationem
 mouent, & lubricitate sua, ac hu-
 la facultate facili negotio per vo-
 um reiiciuntur, si ad vomitum
 affuefaciendi, ideo iubetur, vt
 is, quæ elixantur, non solum iu-
 a forbeantur, verum etiam tota
 es mandatur, nec in mandendo
 ius immoretur, quoniam minus
 entriculo conficiuntur, & facili⁹
 muntur. Quod si cibi retinendi
 nt, magis ex alterius sententia,
 uenirent scrupi, & apozemata,
 lia huiuscemodi vsitata, vt quæ
 imum nutriant, & corpora laxa,
 umida reddere valeant. Pro po-
 tit utilis vsus vini dulcis, ac actu
 di, quod quidem in ventriculo
 at, & summa petit. Conducibile
 m pro vomitu proliciendo for-
 o ex decocto raphani multū acris
 qua, in qua caricæ maceratae sint
 is portionibus, si in multa quan-
 e ante cibum exhibeatur, & vt à

Potus.

cibo facilius vomitus cieri possit, raphanus in frustra secetur, ac per noctem integram in aceto, ac melle maceretur, cuius multum deuorandum est, ac per exigua temporis interualla nonnihil ipsius aceti mulsi superforbere cōducit: deinceps per binas horas leuiter perambulare: postremo aqua tepida copiose pota digitis vel pennis oleo intinctis vomitum proritare, iuribus etiā pinguibus addito oleo bis & ter exhibitis modo à cibo, modo ieiuno ventriculo, vomitus facilis reddi potest. Diebus autem tribus, vt docet Aetius in sermone cap. 127. ante ellebori purgationem abstinere oportet à carnibus, nec à aliis omnibus crassi succi edulibus ac potibus.

• *De humorum preparatione, ac viarum aperture ante elleborum.*

CAP. XII.

Corpora
quot modis reddantur fluida.

HIPPOCRATES in lib. 2. aph. 4. præcipit Medicis, vt ante purgationes corpora fluida reddāt; corpora

ra autem fluida redduntur duobus
tribus modis, meatibus nimirum
narum, osculisque arteriarum re-
atis; humoribus crassis incisis, &
tenuatis; ac intestinorum cauita-
præparata, quæ potissimum præ-
nda sunt in iis, qui elleborum af-
nere opus habent, ut testatur Gal.
lib. quos, quando, &c. dixit autem
ppoc. corpora, & non corpus, ut varias
rtes, per quas euacuatio fit, anno-
et, propterea Galenus scripsit, si
si, ac tenaces humores extenuentur, &
idantur, aperianturque meatus, per quos
mores transferuntur, atque trahuntur à
dicamento purgante, in omnibus recte
ceditur, si ista autem negligantur, diffi-
es sunt purgationes, & non sine tormini-
s, vertigine quadam, fastidio multo, ma-
ulsu, dissolutione, ac difficultate.

Præparatio autem cauitatum in-
stinorum, quam in ellebori admi-
stratione optimam esse testatur Ae-
is ser. 3. cap. 27. fit usu clysteriorum,
ando repleta sunt fœcibus potissi-
um induratis, quæ sunt aliquando

Prepara-
tio cauita-
tis intesti-
norum.

impedimento, vt nulla succedat euacuatio, vel molesta, & dolorosa, 88 quamuis Gal. videatur hanc improbare, vt aliqui arbitrantur, non est tamen verum, sed illos accusat, qui aiunt, in hac sola præparatione, fluxibilitatem corporis consistere, 88 qui loquuntur de hac tantum præparatione, illam vasorum, ac humorum excludentes. Attenuatio vero, ac incisio humorum non est opus naturæ sed artis, quia natura agit per calorem concoquendo, & concoctio addit semper aliquid crassitiei, humori, qui concoquendus est, ideo concoctio differt à præparatione, quæ fit per attenuantia, ac incidentia, seu desiccantia, talia autem sunt acida, & acria, quæ hærent in substantia tenui, & nullam vim astringendi habent, quæ medicamēta sunt vel frigida, vel calida, vel mediocria: quædam simplicia, quædam composita, calida simplicia ex Galeno *lib. 1. aph. com. 24. lib. 1. quos, quando, & lib. de victu attenuante* sint hyssopus, origanum, tragoriganum,

Concoctio-
nem à præ-
paratione
differre.

m, thymus, pulegium, tymbra, fa-
 teia, & mel, quæ quoniam carent
 uitate substantiæ, Gal. ea deco-
 it in aqua, ac illorū decocta exhi-
 t, ex quo vis simplicium facile p-
 nat, ac per corpus defertur, ex
 elle vero quia habet visciditatem,
 cit melicratum, seu mulsam, quæ
 plicia etiam porrigit simul cum
 his humidis, vt cum cremore ptif-
 æ, vt ex his cibis habeatur atte-
 atio. His nos addere possumus fœ-
 culum, apium, petroselinum, & a-
 mata, vt cinnamomum, piper, ca-
 ophyllum, ac similia, quæ dissolu-
 , vel commixta cum aliquo humi-
 habent vim attenuandi, & inci-
 ndi humores crassos. Frigida sunt
 etum purum, acetum mixtum cū
 ua, oxycrætum, vel posca dictum
 talis, poma acetosa, & succus eorū,
 ii tamen carent astrictione. Quæ
 ediocrem naturam obtinent, sunt
 mposita, vt oxymel, oxysacchara
 nplex Nicolai, acetosus simplex,
 c. de pomis, & similia.

Cc 5

Quia

Quia tamen materia crassa solet
 esse etiam viscida, qua visciditate ad-
 hæret parietibus venarum, fit, ut præ-
 ter attenuationem, deterfione etiam
 opus sit. Detergētia autem sunt sal-
 sa, vel nitrosa, vel amara, quæ habent
 magnam vim non solum detergen-
 di, sed etiam attenuandi in substan-
 tia aquosa parata, inter hæc sunt in v-
 su, absynthium, fumaria, ac cichoraa-
 cea omnia: quæ quamuis frigida sint
 sua tamen amaritudine optime de-
 tergunt. cum itaq; vis medicamen-
 ti diuellat, & humores affectis parti-
 culis, siue membris altius inhæren-
 tes, excutiat, reseratis viis, attenua-
 tisq; humoribus facilius opus suum
 absoluit.

*De his, qui apti, ac inepti sunt ad ellebori
 purgationem.*

C A P. XIII.

CÆTERVM non omnia homi-
 num corpora curationem per-
 elleborum æqualiter ferre possunt,
 sed

1. I. auctore Aetio, viri magis, quam
 mulieres apti sunt, & ex ipsis viris,
 si per habitum sunt fortiores. At
 foeminati, eneruatiue, ac imbec-
 illes huiusmodi purgationem susti-
 nere non possunt. Nam cum ellebo-
 rum sit medicamentum egregie pur-
 gans, vires aliququaliter dissoluit, ac
 spiritus dissipat, ex quibus vires iam
 imbecilles magis infirmantur, ac pe-
 ritus fere deiiciuntur.

2. Qui habitu sunt admodum pin-
 nes, ac obæsi, non sine difficultate
 hanc purgationem ferunt, quia sunt
 excellenter frigidi, & venas habent
 angustas; cum autem medicamentū
 evacuatione calorem dissoluat, ma-
 gis refrigerari possunt, & venæ ina-
 litæ à pinguedinis multitudine op-
 rimi, ita ut obruatur calor, & suffo-
 cetur.

3. Qui animo sunt pusillanimes, ne-
 queunt citra periculū ellebori vsum
 sustinere.

4. Corpora nimium extenuata, ac
 gracilia difficulter hanc purgationē

tolerant, & ratione virtutis, & ratione humorum: nam horum membra præcipua debilia sunt, ac illorum vires languide, quæ ex actione medicamenti magis debiles, ac languidæ redduntur, humores vero illorum ut plurimum sunt calidi, qui ex assumpto elleboro magis excalefieri, ac inflammari possunt.

5. Præterea ex Gal. 2. *aph. com.* 35. qui tenuem, & angustum thoracem habent, & ideo cōpressum pulmonem, & qui addunt alij longam, angustamque ceruicem, seu collum habent, ad euomendum sunt ineptissimi, & ex vomitu imminet ipsis periculum disrptionis vasorum in partibus spiritalibus.

6. In habentibus pariter partes abdominis graciles, vomitus non est sine discrimine.

7. Pueri quoque, ac senes, & quicunque frigidum temperamentum habent, inhabiles sunt ad hanc purgationem: pueri quidem, cum eorum substantia aerea, ac fluida, facillime à me-

edicamento digeri, ac dissolui pos-
 . Senes vero, qui scilicet in ultimo
 nio sunt constituti, purgationem
 anc non ferunt, quoniam sunt ve-
 ti lucerna extinctioni parata, ita vt
 orum calor cum sit exiguus, facili
 egorio extingui possit.

Omnes, inquit Rufus, qui ore ventri- 8.
 li torqueri ac torminibus consueverunt, a-
 ratione sunt, & per aliam viam, quā per
 mitum euacuandi, & in ipsis vitanda
 nt vomitoria, alioqui conuulsio, &
 ors subsequi possit.

Qui sana corpora habent, & mul- 9.
 sanguine referti sunt, non solum
 leborum, sed quodlibet aliud me-
 camentum omittere debent, nam
 xta Hippocratis sententiam, *carnes*
as habētibus elleborum est periculosum,
 am conuulsionem excitat. Idem
 hippocr. in purgationibus per ventrem
 periorē tabidos excipit; non actu tan-
 m tabidos, vt Galen. explicat, sed
 iam pronos natura ad tabem, quo-
 am periculum est in paratis ad ta-
 em, ne aliquod vas disrumpatur in
 tho.

thorace, & vlcus fiat, vel si iam factum est, ne augeatur.

De mensura, seu Dosi ellebori albi.

CAP. XIV.

Vnde medicamentorum purgantium dosis perdiscenda.

VT ellebori cōuenientem mensuram, seu quantitatem exhibendam scire possimus, confugere ad experientiam debemus, tam nostram, quam aliorum, & ad coniecturam. Nam vt testatur Oribasius *lib. 7. coll. cap. 26.* mensura purgantium medicamentorum quæ huic, vel illi sit accommodata, definiri non potest, quia non eadem est omnibus hominibus offerenda. Experientia autem debet esse, vel vniuersalis, vel particularis: vniuersalis, vt cum in communi vsu cognoscimus, tantam medicamenti quantitatem, vt ait Gal. *in lib. 2. acut. text. 11.* in plurimis vacuare mediocriter. Nam si naturam hominis non sciamus, periculum est, ne plus iusto euacuatio fiat, vel nullo pacto vacuatio moueatur, vel si moueatur,

, non tamen sufficiens euacuatio
cedat. Particularis vero expe-
ntia erit, si in aliquo indiuiduo
ne, vel illam mensuram sufficien-
purgare cognouerimus; bona et-
n coniectura quantitatem medi-
menti conuenientem nosse pote-
nus, medicinam enim nil aliud æ-
e coniecturalem facit, quam cu
slibet medicamento eligendi quã-
as: hæc autem coniectura desumi
terit, ab ægrotantis natura, & ab
, quæ circa ipsum requiruntur, nam
ibus alius est astricta, maior medi-
menti copia; quibus vero lenis est,
aperta, minor est offerenda, sicut
illis, qui amplius medicamenta
n acceperint. Præterea si corpus
erit carnosum, ac robustum, am-
ior mēsurā; si vero gracile, vel pin-
e, ac imbecille, minor est danda.
d hæc etiam considerata sunt, æ-
s, anni tempus, regio, victus ratio,
humorum qualitates, quæ maxi-
e faciunt, vt quisque facile, vel dif-
culter purgetur.

*Quid me-
dicinam
maximè
faciat con-
iecturalem.*

Sed

Sed antequam de ellebori me-
 fura ab aliis experientia inuenta vec-
 ba faciamus, licet mihi admone-
 neotericos Medicos cuiusdam per-
 culosi erroris, qui reperitur peno-
 Paulum Aeginetam *in lib. 3. cap. 13.* qu-
 in cura morbi comitialis pro vna v-
 ce ellebori drachmas octo porrige-
 cum equali portione alypiadis, pipe-
 ris, & baccarum lauri, quæ quantita-
 potius boui, vel elephanti, quam ho-
 mini esset conueniens, præcipue tum
 quod illam præbeat cum dulcore
 qui est in colocynthide, quem erro-
 rem mihi videtur emendasse Guin-
 terius Andernacus in interpretatio-
 ne Alexandri Tralliani; qui, ubi epi-
 lepsia est antiquata, & contumax, vi-
 mitiora contemnat remedia, vtitur
 eadem ellebori purgatione, quæ a-
 pud Paulum legitur, sed diuersa ad-
 modum mensura, loco enim octo
 drachmarum ellebori, ac aliorum i-
 pse recipit octo siliquas, decem vero
 & octo siliquæ, quæ à græcis *κεράτια*
 appellantur, drachmam vnam con-
 ficiunt,

Error Pau-
 li Aegine-
 tæ.

euphorbii

Eius cor-
 rectio.

unt, vt apud Galenum *lib. de pon-*
ibus ac mensuris legitur, ita vt octo
 etia non sint semidrachma inte-
 ra, sed deficiat *ἡεράτιον* vnum, quæ
 nsura non est superflua præsertim
 diuturno morbo, in quo valido e-
 nus medicamento, vt ait Alexan- *Erroris*
 t. causa huius erroris, vt perbel- *causa.*
 nimaduertit Excellentissimus Io-
 nes Baptista Theodosi⁹ *in epist. med.*
 affinis meus, & vxoris auus, qui in
 ormanda, corrigendaque lapsa, &
 ne à pristino candore degenerata
 medicina in Bononiensi Gymnasio,
 ubi multum laborauit, causa hu-
 erroris, vt scripsi, potuit esse, quia
 chmę nota apud Græcos non dif-
 uilem habet faciem cum nota ce-
 ij, vt legere est apud eundem Ga-
 um, cum itaque lapsus à ceratio
 drachmam sit facilis, non est mi-
 n, si ex incuria scriptorum error
 irrepperit, qui error ex eo etiam
 prehenditur, quod idem Paulus
lib. 7. cap. 10 agēs ex professo de mo-
 sumendi elleborum, statuit illius

*Quantitas
secundum
auctorem.*

mensuram in decocto minimam esse drachmam vnam, summamque vero drachmas duas. Oribasius etiam *lib. 8. collect. cap. 2.* ut modo iustam ellebori quantitatem definiamus, ex Archigenis sententia ait, ellebori binas drachmas esse copiosissimam mensuram, obolos octo, hoc est, scrupulos quatuor, parcissimam: obolos decem, qui pendunt scrupulos quinque, mediocrē; & minorem copiam maiorem turbationem excitare, maiorem magis copiosam inanitionem, & minorem turbam inducere, mediam autem moderate agere, nam ut testatur Plinius, quo largius sumitur, eo celerius erumpit, ideo Themisonem Medicum consueuisse ellebori drachmas duas dare, posteriores vero etiam quaternas, quos tamen imitari non deberemus, sit pace domini mei Mercurialis dictum, nam quamuis ex Herophili sententia, quanto plus ellebori exhibeatur, tanto celerius erumpat, & fortasse minorem turbationem faciat, ex copiosa tamen

men-

enfura, copiosa etiam & exuberans
 euacuatio consequi solet, etsi non
 oper statim erumpat, & ex immo-
 rata euacuatione sequatur lapsus
 animi maximus, ac animi defectus,
 atque grauissima symptomata. Nec
 solum etiam imitari debemus, qui elle-
 borum propinant in parua quanti-
 tate, vt doctissime ipse explicat, quia
 magis, ac diu corpora molestia, &
 debilitatione afficiuntur. Ideo ex re-
 sententia Medicorum, mea quoque sen-
 tentia, ellebori albi præparati minor
 enfura, si illius substantia exhiben-
 sit, erunt ℥.j. s. mediocris ℥.ij. ma-
 ior vero ℥.iiij. & dimid. quod si inten-
 sit illius propinare decoctum, mi-
 nor mensura erit ℥.j. mediocris ℥.iiij.
 summa ℥.ij. quæ quantitas tutius
 accipi poterit, cum in diluto porri-
 gere volumus elleborum, præcipue
 nostrum Italicum, quod non
 est ita validum, vt ex-
 ternum.

*Ellebori
 albi.*

De ratione corrigendi, ac præparandi elleborum, ut illius maligna natura auferatur, & vis purgatoria obtundatur.

CAP. XV.

Quæ in medicamentis electivæ purgantibus egeant correctione.

VT autem cum utilitate, & absque periculo elleborum propinari possit, postquam optimum, ac sincerum selectum fuerit, rite siccatum, incisum, & in convenienti mensura acceptum, præparari, ac corrigi oportet, & quamvis in medicamentis electivæ purgantibus, quæ sunt vehementia, vel mediocria, plura reperiuntur, quæ egent correctione, virosa scilicet seu maligna natura, qualitates primæ, facultas purgandi admodum valida, insuauitas, prauusque odor, necnon medicamenti deductio ad hanc vel illam partem, quod tamen minime corrigentibus, sed deriuantibus virtutem pharmaci ad partem purgandam sua insita proprietate, perficitur. Lenientia enim, ac leuia medicamenta non egent tot, & exquisitis correctionibus. In elleboro

autem sunt duo potissimum, quæ *Quæ &*
 rectione egēt, *maligna, ac praua na-* *quot in el-*
a, & facultas valenter purgatoria: quæ *leboro cor-*
 rrigere possumus vel cum permix *rigenda.*
 ne alterius habentis facultatem
 ntrariam naturæ illi, ac excessui,
 arte aliqua, & industria ipsa me-
 ra reddendo. In ipsa vero permix-
 ne proportionem aliquam serua- *In permix-*
 debemus, quæ proportio duplex *tione du-*
 , vna penes formam specificam, *plex seruā-*
 & sola experientia inuenitur, alte- *da propor-*
 eorundem quantitatem, quæ sola *tio.*
 niectura rationali comparatur.
 uo ad formam specificam; cum o-
 ni medicamēto sit cōmune, vt sua
 malignitate corpora senescere fa-
 cit, & vsu crebro lædat partes prin-
 cipes virtutum nos gubernantium
 u fontes, & spiritus, caloremque
 tium harum motores infirmit,
 opterea medicamentis purganti-
 s permiscere cogimur ea, q̄ cor, &
 as principes partes pprietate qua-
 m roborate possunt, illaque pur-
 ntia salubria reddere, adeo vt ex

duobus mixtum fiat, vt corpora sana reddantur, ac iuuenescere videantur, totius vero generis esse semina aliqua boni odoris docent Hipp. & Galen. *lib. 2. acut. tex. II. § 12.* quæ præ prima proportionem seruanda cū medicamentis admisceri debent, vt sunt femina dauci, fesei, apij satiui, foeniculi, anisorum, cymini, piperis, & laseris succus, & ex Rufo thymum, pullegium, nepeta, petroselinum, & vcl elicitur ex compositionib⁹ aliorum Græcorum, ac Arabum, cinamomū, caryophylli, omnis spica, & alia similia, quæ malam medicamentorum qualitatem retundere valent. Quæ ad quantitatem, vt seruetur secunda proportio, debet alterantium, seu corrigentium quantitas esse æqualis quantitati purgantium, quia effectus formæ specificæ non possunt impediri, nisi ab æquali forma specificæ; æqualitas vero formæ specificæ sequitur etiam æqualem quantitatem, & quoniam vehementia medicamentorum consueuerunt dissoluere, ac laxa-

robur viscerum omnium, & maxime ventriculi, ideo Gal. *lib. 3. de fac. repl. cap. 14. & lib. 1. de alia fac. cap. 1.* mitem cum exoluentibus ea, quæ astringunt, & roborant, ut sunt caro citocruda, vel decocta, caro palmulorum, seu dactylorum, myrtillorum, lentium, & mastiche, sed non solum per admixtionem contrarii medicamenta meliora redduntur, verum etiam cum cibariis, vel eis, quæ sunt velut cibaria, retunditur, ac corrigitur eorum venenosa natura, ideo Hippoc. *lib. 2. acut. text. 12.* exhibito pharmaco statim cremorem ptisanæ corrigit, ex quo orta est consuetudo dandi apozemata post sicca medicamenta, quæ apozemata si propinquent post valida medicamenta, debent habere facultatem obtundendi præparatum pharmaci naturam, ut sunt ptisanæ cremor, iura pullorum, & alia similia; facultas vero ellebori attractrix violenta, seu purgatoria, sicut & aliorum purgantium corrigitur, seu diminuitur triplici ratione, vel im-

minuta mensura: detracta enim portione medicamēti, eius facultas imbecillior redditur, & facultas robustissima in minimo quanto non agit extreme, medicamentumq; vehementer purgans in diminuta mensura datum, ex vehementi leniens, ac benignum euadit. Vel fit ista correctio per admixtionem quorundam, ut sunt semina odorata, ac aromata plura, quæ licet non auferant ex toto facultatem illam, mitiorem tamen reddunt, vel sunt astringentia aliqua, ut bdellium, mastiche, & alia ab auctoribus relata. In quibus tamen non est seruanda eadem proportio, quam in corrigenda venenosa natura seruari debere diximus, sed minor quantitas admiscenda est, ut ex. gr. tertia pars, ita, ut cum ℥. vj. medicamenti validi ℥ ij. castigantium permisceantur. Tertio fit hæc imminutio, ac etiam prauæ qualitatis correctio, quod erit arte, ac industria medicamentum melius facere, per alterationem substantiæ medicamenti, quæ fieri potest

*Quantitas
corrigentium &
purgantium.*

cum lotionē, coctionē, infusio-
 actritura. Lotione egent aliqua *Quae egent
lotione.*
 tum medicamenta, vt lapis cya-
 us, & lapis armenus, vt amittant
 andam prauam qualitatē, ex qua
 mitus cōcitur, alia vero propter
 os fines, vt acrimonia, vel sordi-
 s, vel puluis, aut odor prauus, ac-
 rus auferantur; aliqua vero, vt te-
 iora, ac penetrabiliōra euadant.
 eborum tamen non eget lotionē, *Elleborum
non egere
lotione.*
 ia caret scriptis qualitatibus, nisi
 didus, vel puluerulētus esset, cor-
 ere autem possumus, & imminue-
 , seu obtundere illius vim purga- *Elleborum
quomodo
corrigatur.*
 tiam cum infusione, coctione, ac
 tura, seu potius incisione, vel ab-
 ione.

*in quibus liquoribus fieri possit ellebori
 infusio: de quantitate utriusque, ac de
 infusionis tempore.*

CAP. XVI.

NEVSIO, seu maceratio ellebori
 fieri potest cum diuersis liquori-
 s, cum aqua, vino, aceto, iure car-

D d s nium,

nium, variis decoctis, vt cordialibus
vel stomachicis appellatis, cum mu-
so œnomele à græcis dicto; vino me-
lito, quod ex vino & melle paratum
præterea cum mulsâ, seu aqua mulsâ
vel mellita, quæ mellicratum, vel hy-
dromel nuncupari solet; cum sapa
quæ sirreon, ac epeisma vocatur, cum
passo; quod est vinum ex vuis passis
confectum, vel etiam cum oleo amy-
gdalarum recenti.

*Circa in-
fusionem
duo notan-
da.*

Circa quam infusionem duo ve-
niunt definienda, quantitas liquo-
ris, ac ellebori, & infusionis tem-
pus.

*Quæ obser-
uanda in
liquore, in
quo infusio
fit.*

Quo ad quantitatem liquoris, si
liquor dūtaxat abiecta ellebori sub-
stantia offerendus est, tantum liquo-
ris sumatur, quantum sat sit ad im-
mergendum elleborum; Sin autem
ellebori substantia offerenda esset
conuenit liquoris mēsuram vberio-
rem esse: nam cum liquorem exhibe-
bendi intentio est, studendum est, vt
facultas ellebori tota relinquatur in
liquore, quæ in minori quantitate

gis elicitur. Quod si elleborum
 trigendum sit, cum liquor adhi-
 tur, vt elleborum prauam natu-
 rā exuat, vberior liquoris mensura
 gis idonea est, ex qua magis elle-
 borum corrigitur.

Ex parte etiam liquoris expedit
 ante infusionem ipse calefiat, & su-
 per cineres calidos, vel alia ratio-
 calidus feruetur, vt calore liquo-
 ris ellebori purgatoria extraha-

Vt autem ellebori quantitas con-
 niens statui possit, non est admo-
 dum facile, cum nouerim penes do-
 ctissimos viros cōtrouerti, an medi-
 camenta vberius in substantia, quam
 diluto purgare valeant, mihi tamē
 prior sententia illorum videtur, qui
 lunt medicamenta in substantia
 vehementius purgare, quā in infusio-
 ne, & propterea maiorem quantita-
 tem medicamenti esse sumendam
 diluto, minorem in substantia.
 Nam cum elleborum, & cætera hu-
 ius generis medicamenta talem pos-
 sident

*De quanti-
 tate ellebo-
 ri.*

*Medica-
 menta in
 substantia
 vehemen-
 tius purga-
 re quam in
 infusione.*

fideant vim purgandi à tota eorum substantia, vt ait Galenus *lib. de Theb. ad Pisonem*, vel, vt alij dicunt, à forma specifica, quæ ex Auerrhois sententia in *lib. 5. collect. cap. 21.* ex quadam elementorum miscella conflatur, rationi consentaneum est, vt eorum substantia magis purget, quam infusio, in qua nō potest tota vis purgandi à medicamentis elici; sed aliqua pars semper in ipsa residentia retinetur; hæc de quantitate.

Quandiu
ellebo-
rū infun-
dendum.

De tempore vero, ellebori maceratio fieri debet *per diem naturalem*, vt Galenus, & Oribasius docent. Nam duriora, vt sunt radices, longiori tempore maceranda sunt; minori tempore, quæ ex leui, ac tenui substantia constant. In vino tamen aliqui per noctem tantum elleborum sinunt, fortasse quod vini caliditas, ac tenuitas citius vim ellebori extrahat, de aliis vero conditionibus ad hanc macerationem attinentibus inferius agam.

(. . .)

De

coctione, incisione, & abrasione elle-
ori.

CAP. XVII.

TERA ratio corrigendi elle-
borum est per coctionem, pro-
coctio fit elixatione, & non assa-
ne, utroque enim modo coctio
ficitur: quæ elixatio adhiberi po-
non solum, ut elleborum corri-
ar, verum etiam ut eius purgandi
ultas in decoctione remaneat, in
elixatione animadvertendum e-
ut ignis non sit validus, sed blan-
ac mitis cum lignis exiccatis, ac
cibus paratus, vel potius cum o-
nis carbonibus ignitis, quoniam
hementi, ac flammeo facultas
bori, sicut & aliorum expurgan-
n absumitur, à blando vero ac le-
etinetur.

*Quid in co-
ctione seu
elixatione
observan-
dum.*

Liquor autem, in quo facienda est
atio, ut vis illius eliciatur, debet
simplex, & omni extranea qua-
te expers, ut serum, vinum, & alia
hu-

*Qualis esse
debeat li-
quor.*

Radices ellebori non esse diu coquendas & cur.

Correctio ellebori cum raphano.

Cum cytonio.

huius generis, quorum selibra, vel paulo plus, minusve recipi poterit & fieri levis, seu mediocris coctio, vel ex. gr. ad consumptionē quartæ partis, ut peculiariter inferi⁹ explicabimus, quoniam radix ellebori non est de genere illarum, quæ valde duræ sunt, sed quæ mediocria sunt, & cum ad usum tantum siccæ recipiantur, in quibus sicut & in aliis siccis simplicibus facultas illarum purgatrix in extremis partibus sita est, si illæ multum decoquantur, omnis fere earum vis absumitur.

Usu etiam receptum est, ut elleborum corrigatur cum raphano, vel cytonio: frustra enim ellebori in raphano infiguntur, ac per integram noctem, vel etiam diem retinentur. In cytonio etiam radices induntur ac citonium in pasta inuolutum in furno decoquitur. Et quamvis hæc præparatio videatur quædam affatio & non elixatio, appellatur tamē hæc decoctio elixatio à Mesue, quia humore, & liquore citonij efficitur tota

oſtio. Non eſt tñ negandum, eſſe
am aſſationē ellebori, ſed media-
n, citonij vero immediatam, cu-
aſſatio eſt manifeſta. Aliqui etiā
ebori radices in vino citoniorum
allire faciunt.

Ultimus modus, quo aliqua medi- *Tritura*
nenta caſtigatur, erat tritura, cum *elleborum*
a prauæ medicamentorum facul. *non poſſe*
es diſſentur, & euaneſcant, ſicut *corrigi.*

cammonio, ac colocynthide uſu
it, quæ tamen ratio pro ellebori
ligna qualitate emendanda nihil
at, ſed potius ei⁹ deſe^{le}ctoriam fa-
tatem auget, ac periculoſam red-

Ideo ratio aliqua haberi debet
ellebori tritura, ſeu incifione, ut
n utilitate, & abſque periculo ex-
eri poſſit, nam Oribafius *lib. 8. cap.*

ex Archigene docet, elleborum *Cur ellebo-*
ius incidendum eſſe, quam in *rum potius*
nenta adigendum, duplici de cau- *incidendū,*
orimo quod in diuidendo ellebo- *quam in*
a in ramenta, id æqualiter fieri *ramenta*
a poſſit, ſecundo quod puluis, *adigēdum.*
in vibrationib⁹ efficitur, ibidem

reſi-

resideat, qui inæqualem, ac suffocantem purgationem facit. Nam cum adhæreat, ac infigatur tunicis ventriculi, irritando virtutem expultricem inæqualem euacuationem, lancinando suffocationem excitat. Postea ex Antyllo explicat effectum qui ex varia ellebori abrasione sequuntur, elleborum videlicet instrumenta derafum celeriter purgationem incipere, ac plerumque horarum duas non excedere, bilemque ac pituitam sine multa turbatione educere, & purgationem intra quatuor vel quinque horas finire: illud vero quod parti crassioris farinæ est simile, & multo magis, quod in pulvere est redactum, tardissime agere, ut sepe post quatuor, vel quinque horas incipiat omne genus bilis, ac pituitæ educere, non sine conuulsionis, & nimix purgationis periculo, ob nimiam purgandi prolixitatem. *In lib.* autem 7. *cap.* 27. tradens meliorem vrendi rationem, ait, optimum vsum ac validissimum esse, ut elleborum q

qu

e ac polenta contusa incidatur, si *Quomodo*
 cum medulla, siue secus, quod *inciden-*
 n differat, cum ea, neque iuuet, ne- *dum.*
 e noceat, incidendum autem esse
 ualiter, & si mitius purgare volu-
 , paulo maiores particulas facien-
 s esse. Si vehementius, tenuiores;
 non multo, & quod melius esset,
 b vna radice, quæ sit æqualis suma-
 quantum oporteat, & quæ inci-
 ntur, sint æqualia inter se, sin mi-
 s, curandum esse, vt quæ crassiora
 at, æqualis crassitudinis cū tenuio-
 us efficiantur. Quod si particulæ
 modum exiguæ fuerint, periculū
 e, ne longa, & suffocationes affe-
 is, purgatio consequatur. Modum
 am incidendi ex Archigene tra-
 lib. 8. cap. 2. crassam virgam secan-
 n esse per rectum semel vel bis p.
 ssitudinis ratione, tum ad latera
 ctandum esse, vt partes æquales
 e, earumque tanta sit magnitudo,
 anta est pultis non parua: incisus
 m in tenuiores partes intensius
 gat. Virgas vero tenues per lon-

gitudinem diuidi debere, vt virgæ explanentur, inferius postea explicans, quomodo infanienti cum tussu elleborum exhibere oporteat, ait *ellebori virgulas in frusta moderata secabis*. Aetius quoque *in ser. 3. cap. 131.* paucis verbis eadem fere docet, accipien-
das esse festucas, seu virgulas & apolentæ, vel furfurum magnitudi-
nem forcipe conscindendas pulu-
lum linteo extergendum, ac omnes
tenues particulas detrahendas esse
ne fiat strangulatio.

*De modis infundendi, seu macerandi el-
leborum, ac quibus infusio ipsa conue-
niat.*

CAP. XVIII.

*Tres esse
propinandi
elleborum
modos.*

TRES sunt propinādi elleborum
rationes: vna ex diluto, seu ma-
ceratione, alia ex decocto, & tertia
ex tota ipsius substantia, vt auctori-
tate Aetij & experientia cōpertum
est: quarum prima est magis tuta, ac
lenis, ita vt ex sententia Oribasij, &
Aetij

etij possit porrigi senibus, pueris, ac
 , qui laxiorem habent habitū, qui-
 is mens exoluta est, quique facile
 angulantur, & qui morbum solu-
 facilem habent. Appellat autem
 etius infusum ipsum, seu infusi sub-
 antiam, cremorem.

Modum parandi infusionem el- *Modus pa-*
 bori explicant præcitati auctores, *randi in-*
 est, ut recipiantur *drachmæ quinque ra-*
entorum ellebori, aquæ pluuiæ hemina, *fusionem*
et cotyla attica dimidia, quæ uncias quin- *ab autore*
pendet, & ad triduum maceratio fiat, *non proba-*
inde colo traiciatur, ac in duplici va- *tus.*
calefiat & totum dilutum exhibeatur.

huiusmodi infundendi mihi non
 obatur, eo quod in aqua simplici
 usque alterantibus fiat, & ellebori
 mia quantitas accipiatur. Alium *Modus O-*
 men Oribasij laudo, & est, ut in *ribasij ab*
atione facienda in aqua per diem, ac no- *autore re-*
em, indatur origanum, vel absynthium: *ceptus.*

vel ex aliorum sententia thymus, vel
 lamentum, vel anisum, vel daucum, vel
 troselinum, vel hyssopum, quæ pro cor-
 ctione prauæ qualitatis faciunt.

*In quo li-
quore fa-
cienda.*

Loco aquæ cōmendantur alij liquo-
res, de quibus supra egimus. Ego ta-
men cæteris præfero vinum album,
& maxime maluaticum, in quo si v-
na cum elleboro aliqua correctoria
imponantur, erit dilutum valde tu-
tum, ac præstans in purgando: nam
in vino paratum dilutum, vt ait Ori-
basius, nigros humores magis edu-
cit, præterquam quod omnibus ve-
nenosis rebus, seu venenis sit aduer-
sarium ex Dioscoridis, ac Celsi sen-
tentia.

*Ad vigorā-
dam elle-
bori facul-
tatem pur-
gatoriam.*

Quod si intentio esset augendi fa-
cultatem purgatoriam ellebori, seu
vt dicitur vigorandi elleborum, pos-
sunt vna cum elleboro in maceratio-
ne iniici epithymus, vel polypodi-
um, vel salindum, aut aliud simile.

*Ad miti-
gandam.*

Qui autem exoptant leuiorem, ac
mitiorem purgationem, post dilutū
exhibeant polentam hordei, vel o-
ryzæ: Galenus *in lib. quos, quando, &c.*
ac lib. 3. de fract. com. 48. & lib. 2. de artic.
com. 50. docet, vt leuis, ac blanda fiat
purgatio, vt frustra ellebori in rapha-
no

o infigatur, ac per diem, ac noctem
 raphanus in aceto mulso maceretur,
 platoq; elleboro raphanus, aut am-
 bus reiectis, solum oxymel exhi-
 eatur. Paulus *lib. 7.* asserit, ellebori
 stucas in foramina raphani stimu-
 arundineis facta indendas esse, &
 er integram noctem sinendas, post
 olatis festucis, raphanum in frustra
 candum, & in aceto mulso porri-
 endum, vt transactis horis duabus
 mitus digitis, seu pennis prorite-
 r, mensura vero ellebori erit à 3. ij.
 que ad vj. pro virium ægrotantis ra-
 one, & corporis apparatu. Ego ta-
 en raro transcenderem drachmas
 ias; Raphani autem debent esse a-
 es, & teneri, vt Oribasius *libro 8.*
 tribit.

*de variis modis coquendi elleborum, ac de
 eclegmate conficiendo.*

CAP. XIX.

ECVNDVS modus dandi ellebo-
 rum est per decoctionem, quæ pa-
 ri potest cum supra scriptis liquo-

ribus, & potissimum cum vino, in quo facta ebullitione, si mitiorē desideramus purgationem, vinum illud reiicitur, & nouum superinfunditur, & facta denuo decoctione, elleborum per noctem infusum maneat, postea abiicitur, ac vinum in diluculo exhibetur. Quod si opus sit maiori efficacia, ac robore, vinum primæ decoctionis facta per noctem maceratione propinatur.

Oribasius, Paul⁹, & Aetius ex Archigene, & Herodoto testatur, porrigi etiam posse ellebori decoctum ad formā eclegmatis redactum, sed multum dissentientes sunt in assignanda mensura ellebori, aquæ, ac mellis, in macerationis tempore, ac in eclegmatis quantitate dāda; Nam Oribasius *lib. 8. cap. 2.* ex Archigene recipit ellebori ℥. j. Aquæ sextaria sena, hoc est, ℥. cxx. seu ℥. x. ex Herodoto autē ℥. v. tantum. Aetius in *serm. 3. cap. 130.* capit ellebori ℥. j. aquæ ℥. xl. seu ℥. iij. & dimid. & ℥. iij. Paulus tamē grauissimus auctor vna cum

Herodoto pro libra ellebori recipit
 .v. aquæ, quæ cum sit mediocris
 quantitas, & media inter has opinio-
 nes, mea sententia est recipienda.
 Ostea Oribasius ex Archigene, &
 Herodoto iubet, macerationem tri-
 o esse faciendam, cui assentitur
 etiam, dissentit vero Paulus, qui quin-
 e diebus macerandum elleborum
 se scribit, cui tamen in hac parte
 non adhæreo, sed magis communi
 opinioni, ut Iurisperiti faciunt.

*Quantum
 ellebori &
 quantum
 aquæ pro
 conficiendo
 eclegmate
 sit sumen-
 dum, quam
 diu mace-
 randum.*

Facta maceratione sequitur ebul-
 lio, seu coctio, quæ fieri debet cum
 furnis mitioribus, seu lento igne ad
 consumptionem medietatis ex Ar-
 chigene, ad consumptionem tertiæ
 partium ex Herodoto, & ex
 Galieno, donec tertia pars remaneat,
 ex Aetio decoctio fiat ad tertias,
 hoc est, ad consumptionem duarum
 partium, ut una pars supersit, ut opti-
 me scribit Galenus in lib. 8. de comp.
 med. loc. in fine capitis secundi, in qua o-
 pinionum varietate ad memoriam
 evocare debemus ea, quæ in cap. 17.

*Coctio &
 circa eam
 dissensio-
 nes.*

scripsimus, res nempe varias recipere decoctiones pro diuersitate substantiæ illarum; & radices esse in numero illarum, quæ mediocres sunt & siccæ in vsum veniant, & propterea decoctionem illius fieri debere: quousque liquoris, in quo elixatur absumat, vel ad summum dimidia pars, nam elixatio ad duarum partium consumptionem competit tantum rebus admodum duris.

*Modus cō-
ficiendi
eclegma.*

*Mensura
mellis.*

Vt deinde possit eclegma confici, oportet virgulas diligenter expressas abiicere, & addere mel simpliciter ex Oribasio, & Paulo; mel vero despumatum, ac primarium ex Aetio, cuius mensura etiam varia est penes relatos autores, Archigenes libris quinque decocti addit libras tres mellis, quod est aliquid supra mellis dimidium. Herodotus vnciis quadraginta decocti adiicit vncias viginti mellis, quæ faciunt decocti medietatem. Paulus recipit eandem mellis mensuram. Aetius vnciis tresdecim decocti apponit vncias vigin-
ti

quatuor mellis, ut ita excedat mul-
 tum decocti pondus mellis mensu-
 . Tandem decoquunt usque ad ec-
 legmatis consistentiam, vel ad mel-
 compagem, seu crassitudinem, &
 poni iubent in vase argenteo, seu
 treo, atq; asseruari adhibita cura,
 ut euaporet, cuius dare oportet ho-
 ini preparato, ac robusto ad mystri
 moderati quantitatem ex Archige- *Eclegmatis*
 e, & Herodoto, & sic vehementer *dosis.*
 urgabit sine tamen strangulationis,
 alteri⁹ symptomatis timore, quē
 ma purgatio solet incutere: illi ve-
 , qui non admodum purgatus est,
 cochlearia duo exhibenda sunt, quā-
 s Aeti⁹ asserat sine discrimine ma- *Modi ex*
 num cochlear propinari posse ad *hibendi.*
 elingendum. Quod si nolint ægro-
 ntes delingere, potest liquefieri
 in aquæ, ac mellis modico, seu cū
 ia sorbitione: si autem magis deuo-
 re placeat super calidum cinerem *Quid ante*
 fragmentetur, & catapotia confi- *usum ec-*
 antur ad deglutendum: Aeger ve- *legmatis*
 o antequā assumat huiusmodi me- *obseruan-*
 dum.

dicamentum, oportet, vt vomitionibus assuescat, vt etiam superius edictum, ieiunus sit præassumptos cibos probe coxerit, & alui excrementa seu sponte, siue per infusum clysterem deiecerit, propinatus enim hac ratione, neque conuulsiones, neque contractiones, neque immodicam purgationem facit.

*Quibus conueniat elleborum in substantia
ac de modis illud propinandi.*

C A P. XX.

PR O P O S I T V S fuit tertius modus dandi elleborum in substantia, & sectū vel in ramenta concisum propinandum est his, qui maiore auxiliorum momento, maioreque superfluitatum euacuatione opus habent, nec nō fortioribus, audacioribusq; & his, qui facilius vomunt; contusum autem, & tenuissimo cribro excussum adhuc his, qui audaciores sunt, vel etiam consuetudinem habent, porrigi potest.

Secundum ex veterum sententia, & Ratio se-
 od omnium efficacissimum est, candi.
 paratur in hunc modum: *sumuntur*
ugarum optimi ellebori ad minimum
chma una, vel ad summum drachmæ
æ, vel etiam binæ cum dimidia, forfici-
secantur in frustula ad sesami, vel po-
tæ, aut fursuris magnitudinem, quod
uerulentum est ex linteo excutitur, ac
gmēta tenuia detrahuntur, ne languen-
suffocari periclitetur.

Ramenta vero exhiberi debent ti- *Modi exhi-*
 dioribus edēda, vbi in succo ptis- *bendi.*
 næ, vel alicę parum decocta sint, *I.*
 rtioribus vero cum aqua calida vel
 ua mulsæ, ita, vt cogas eos insu-
 r sorbere aquam mulsam, vel a-
 iam puram, ne aliquid in fauci-
 is, vel stomacho relinquatur: ea
 rs secti ellebori, quæ substantiam
 abet farinæ crassioris, vbi in morta-
 o contusa fuerit, pōdere drachmæ
 nius, & duorum obulorum ad sum-
 um cribrata tenuissimo cribro, &
 arte eius tenuissima detracta datur
 & succo alicæ, vel mazæ ex polenta
 fa-

*Pilula ex
elleboro.*

factæ, id scilicet, quod est in ipsa solidius, ac plenius. Quod vero tenue est, iterum contunditur, & diligenter cribratur, dehinc ex melle præcocto, & solidissimo in pilulas reformatur, quas deglutiendas porrigunt.

*Modus
Dioscoridis.*

Dioscorides etiam *lib. 4. cap. 145.* ait nonnullos dare elleborum in pulvis forbitione, aut copioso alicæ cremore, aut paucum antea cibum exhiberi præcipientes, statim elleborum offerunt iis præsertim, quibus strangulationis suspitio imminet, vel valetudo corpus infirmat, quoniam hoc modo nihil periculi deiectionis minatur, quod cibo munitis non intèpestive medicamentum corporibus offeratur.

Alius Dioscoridis.

Idem auctor docet aliam rationem exhibendi elleborum, & est, ut ellebori radices immittantur in pastam triticeam, & inassentur, sicut & scamonium præparari solet, & ita præparatum elleborum exhibeatur, cuius vice aliqui reiecto elleboro, pastam

n porrigunt, quæ absque discri-
ne per superiora, ac inferiora pur-

Alij vero loco pastę accipiunt ma- *Aliorum.*
citoneum, & in eo elleboro in-
o decoquunt inuoluendo cito-
m in pasta, & citonium imbecil-
ibus, elleborum vero robustiori-
propinant.

Brasauolus iubet elleborum ma- *Brasauoli.*
ari in aceto per octo dies, deinde
mbra ficcari, & eo vti, vbi opus

Alius decoquit parumper radices *Cuiusdam*
aceto albo optimo, quo abiecto *alterius.*
erimponit alterum, & decoquit
sus, quousque radices molles fa-
sint, quæ postea supra linteam
ensæ, ac in vmbra ficcata in pul-
tem non admodum tenuem redi-
ntur, cuius drachma exhibita, si-
villo fere ægrotantium incommo-
e præter illud, quod ad simpli-
n vomitionem subsequi solet, co-
sa educit excrementa pituitosa
tissimum.

Fal-

Fallopj.

Fallopj. Fallopius asserit, has radices poss
etiam macerari in oleo amygdala
rum dulcium, vel in vino citonio
rum elixari.

*Quæ sint facienda post assumptum ellebo
rum pro vomitu, ac de effectibus purga
tionis, remediis singultus, protractæque
purgationis, & quomodo post purgati
nem curandi.*

CAP. XXI.

*Quid post
assumptum
elleborum
sit exhi
bendum.*

AB assumpto elleboro ex veter
Medicorum sententia, exhibea
tur aqua frigida, vel ad sorbendum
vel ad os colluendum, tum etiam a
liquod odoramentum corroboran
porrigatur; & si vires sint validæ, eis
persuadebimus, vt sedeant; si infir
mæ, vt in strato aliquo humi depre
so vsque ad duas, vel tres horas de
cumbant, mens aliqua lepida fabele
la abducatur, extremæ partes con
fricentur, & vinciantur, ne citius
quam par est, medicamentum euo
matur, postea ægroti in lectulo pen
fili

, aut aliquo alio loco sublimi col-
 ati vomere permittantur. Vomi-
 ni primum circa ventriculum, &
 ces percipiunt quēdam calorem,
 piofa salua ac humor in os con-
 it, quibus spūto reiectis, iterum pi-
 tam obuolutam reiiciunt, tum in-
 iecto spatio partem cibi, ac medi-
 nenti cum pituita euomunt, idē-
 e interiecto spatio faciunt; cum-
 e medicamentum, ac cibum euo-
 ierunt, pituitam cum exigua bilis
 rtione reiectant, tum cum multa
 e pituitam, denique bilem puram
 munt, saepe etiam venter inferne
 oducitur.

Quando sane tolerabilior contin-
 purgatio, singultiunt etiam leui-
 tempore intermedio, & habent
 iem alioqui ferme face succēsam,
 rubentem, tum venæ attolluntur,
 lususque rarissimi fiunt. Vbi vero
 rgatio processerit, probum colo-
 n vultus acquirunt, pulsusq; den-
 ac maiores fiunt, singultus cessat,
 longiori spatio interiecto, & pau-
 la-

*Signa pur-
 gationis
 tolerabi-
 lioris.*

*Signa quod
 purgatio
 processit.*

*Curatio
singultus
in media
purgatione
suborti.*

latimeuomunt. Verum si in media purgatione singultu vexentur, meli-
cratum, in quo ruta sit decocta, vel
rutæ decoctum sorbendum exhibea-
tur, & ad finem purgationis tepida
aqua exhibeatur paululum intermit-
tendo, tum & ipsam aquam, & si quid
illi adiacet, euomant, imperare oportet,
totum vero corpus aliquo pin-
gui valde vngendum erit, & postea
cibus ventriculo gratus offeratur.

Hippocr. etiam cum aliis antiquis
præcipit, post vñctionem interiecto
duarum horarum interuallo corpus
lauari debere, quod erat conueniens
adiumentum illis temporibus, qui-
bus balnea erant in frequentissimo
vsu, nostris vero temporibus, cum
vsus lauationum exoleuerit, ab eis e-
rit abstinendum, nec nisi robustis, ac
assuetis adhibendum.

*Quomodo
sumpti el-
lebori vis
excitetur
ad mouen-
dum vom-
itum.*

Vbi in longum purgatio per vo-
mitum proferatur, vt exciretur vir-
tus ellebori ad agendum, exhibita a-
qua malsa simplici, vel ruta incocta,
vel aqua oleo mixta, aut decocto

iarum passarum, vel hordei, cogi-
ebent ad vomitum, etiam immixtis
enis in oleo communi vel nucum,
el amygdalarum intinctis, ac etiam
ecumbētes in pensili lectica dimo-
endi sunt. Quod si neque sic vo-
iant, ducendos esse in balneum iu-
et Paulus. Vbi vero euomere inci-
iunt, si quidem ratione fiat euacua-
o, nihil amplius molestiæ adhibere
onuenit, sed peracta purgatione,
rout opus erit, aqua mulsa exhibea-
ir ipsis moderate bibenda, vt dixi-
us, vt superfluitates ex medicamē-
o eluantur, & paulo post cibus con-
octu facilis offeratur.

*De variis ellebori vsibus, per clysteres, glan-
des, emplastrum, naribus impositionem,
ac pedum irrigationes.*

C A P. XXII.

○ R I S C I illi Medici optimarum
rerum inuentores, sagacissimi, ac
olectissimi non solum pro insanien-
Ff tibus,

tibus, verumetiam pro aliis, qui sunt suspecta, vel odiosa habent per os medicamenta, & tamen omnino ellebori usu opus habent, excogitarunt rationes purgandi per ellebori infusum, iniectum, admotum, ac odoratum. Antyllus sæpissime citatus accipiebat ellebori drachmas duas, ac in aquæ sextario vno, hoc est, vnciis viginti, per diem, ac noctem macerabat, & sequenti die decoquebat ad medietatis consumptionem, quam decoctionem per sedem infundebat, ut vomitum concitaret; sursum enim purgat, paulo tamen debilius, quam ellebori potio, & post sufficientem purgationem glandula acris subdita excretionem irritabat, quo infusum redderetur, & vomitus sisteretur, iniiciendo post excretionem semel, aut iterum aquam mulsam, quo intestina eluerentur.

Enema Antylli ex elleboro.

Plestonici glandes.

Plestonicus vero glandes aliter atque aliter ex elleboro tuso, ac cribrato, melleque cocto excepto ad pur-

urgandum supernum ventrem ad-
 ibere consueuerat, sed melius, ac
 atius est, vt sumptis drachmis dua-
 us ellebori, pessarium ipsum lanæ *Pessarium.*
 omento solidiore obducatur, aut
 bligetur, & caput tomenti per se-
 em propendeat, quo post sufficien-
 tem purgationem suppositorium ex-
 trahi possit, hoc enim modo ellebo-
 um perfusissime purgat, neque suf-
 ocationes, neque aliud quodquam
 ericulum inducit.

Diocles autem vtero etiam glan- *Dioclis glās*
 em ex ellebore imponebat, & vo- *uterinus.*
 mitum prouocabat, quod vtrum fie-
 ri possit, nec ne, non leuem habet
 difficultatem, id autē nunquam ex-
 pertus sum, nec scio aliquem, qui i-
 tius periculum fecerit.

Dieuches anum ellebore instar *Dieuchis*
 emplastri circumdabat, ex quo mo- *emplastrū*
 lo excitari vomitum, sed leuem ad- *ex ellebore.*
 nodum credere possumus.

Alij etiam irrigabant pedes cum *Irrigatio*
 lecocto ellebore in aqua marina, o *pedum ex*
 leo- *ellebore.*

leoq; cyprio, & nitro infusis, asserētes ex hac perfusione pituitosos vomitus consequi, qui pedum & articularum dolorib⁹ prodesse videantur.

*Impositio
narium ex
elleboro.*

Plestonicus etiam elleborum passulo componens, & diluens vna cum felle odorandum iis dabat, quibus nec mucus è naso, neq; sputum posset procedere, vt vomitus facilius prouocaretur, ac magis etiam, si quis eodiu-
diutius vteretur. Atque ita in plerisque ellebori vsus erat plurimus.

Quae preparanda sint ante ellebori oblationem, quibus modis vomitus confestim factus inhiberi, & tardus cieri possit, ac vellicationibus, animique deliquiis auxiliari.

C A P. XXIII.

ET quoniam elleborum, cum non est rite paratū, vel in debita mē-
sura datum, sicut & alia quæuis vehementia medicamenta, vel etiam
hu-

imores concocti, ac corpora dispo-
 a, quædam mala symptomata exci-
 re potest, lancinationem nempe,
 ngultrum, strangulationem, contra-
 ionem, delirium, animi defectus,
 miam purgationē, virium casum,
 immoderatos sudores, quæ cum
 sunt, egent celeri remedio, ideo
 ribasius ac ceteri relati sæpius con-
 unt, aliqua præparanda esse vt cō-
 tim auxilium adhiberi possit, vt le-
 ilus sublimis, & alius, qui strata ha-
 at, ceu lineas ab angulo ad angulū
 rducta, & tertius quoque pensilis,
 eterea spongiæ, aqua frigida, ac
 ida, posca, ac melicratum diuer-
 modis confecta, quorum vnum
 sopum incoctum habeat, aliud o-
 anum, aliud rutam, aliud denique
 ymum, oleum commune, cypri-
 m, melinum, irrinum, rosaceum-
 e, emplastra, ellebori dilutum, cu-
 bitulæ, cuneoli, pennæ, sternu- *Ad vom-*
 orium, digitalia, clysteres, fomen- *tum præ-*
 absynthium, cibi & glandulæ, pa- *maturum*
 Ff 3 nis *inhibendū.*

nis calidus, vinū, pullus gallinaceus
 coctus, quæ tamen fere omnia no-
 stris temporibus habemus in domi-
 bus priuatis, ac in officinis medica-
 mentariis, nec non constrictis para-
 ta. Si itaque accepto elleboro quam-
 primum egrotans reiicere per vom-
 itum stimuletur, ac periculum sit, ne
 medicamentum reiiciat, priusquam
 vllum ex eo fructum ferat, vt ipsum
 contineat, acetum rosatum naribus
 admoueatur, os perpetuo aqua frigida
 colluat, vel succū pomi acerbi gu-
 stet, immergat summos digitos, vel
 totam manum in aquam summe frigi-
 gidam, & si turbatio non quiescat
 arripiat mordicus cœpam communem
 bis, vel ter, & non mandat, sed
 mordeat tantum ipsam primis den-
 tibus, postea porrigatur, & extremae
 valde constringantur, ac fricentur
 muria per interualla indatur, vel capi-
 pares ex muria in ore contineat, ac
 fileat, nulloque agitetur motu, vel
 sedens sursum versus collocetur, erit
 imm

perandum. Quod si neque his auxiliis leuetur, cucurbitulæ cū multo ne dorso, ac ori ventriculi applicē. r, ac parum aquæ sorbendum offer. tur, sique vehementer stimuletur, rum succi absynthij aut eius deco. i addendum erit, nemo enim ita occlusus erit ad vomitum, neq; ven. iculū habebit ita auersum, qui non duobus, vel tribus ex his remediis uetur.

Si vero contra ob ventriculi ro. r, vel aliam aliquam causam, pur. tio debito tempore non incipiat, nguens in sublimi lectulo, qui de. sum vergat, collocabitur, & vom. s proritandus erit digitis in os inti. ius immisissis, tibie, ac poplites, quā. urimum fieri potest, extendātur, & ectantur, itemq; spinam, & vtriuf. ue manus pugnos in ventrem im. ngant, vel alij impingant, si ipsi per non possint. Quod si his peractis ō succedat euacuatio, in lectulo pē. li habente strata angularia agitabi.

*Quomodo
vomitur
nimirum
tardus pro-
uocandus.*

tur, & concutietur, ac mouebitur lectulus in latera, & erit inæqualis, vt motus nauigationi similis efficiatur, conabiturque æger digitis irino, vel cyprino oleo, vel etiam scamonij liquore intinctis, vomitum concitare. Sed si ita non sequatur euacuatio, pennę anserinę ex cauda octo vel decem, vel etiam digitalia relatis oleis intincta, in stomachum immittantur, digitalia vero consuebant veteres ex corio carthaginensi, aut aliquo molliſſimo ad longitudinem digitorum decem, aut duodecim ad instar digiti, ex quibus spatium ſena digitorũ lana implebant, reliquum vero, quod quaternum digitorũ est, inane relinquebāt, vt digitis adaptaretur.

Ad vellicationem ventriculi.

Si ventriculus lancinetur, seu vellicetur, exhibeatur aqua calida, vel etiam frigida, vel decoctum hyſſopi, vel rutæ, vel pulegij, aut mellis.

Ad animi deliquia.

Quod si animi deliquia eueniant, odo-

loramentis refocillentur, vt aceti,
omorum, panis calidi vini tostarum
ricularum, vel pulli gallinaei.

*suffocationis periculo, vocis, ac sensus pri-
uationi, & singultientibus, cum quibus
succurrendum sit.*

CAP. XXIV.

I propter difficultatem vomendi
magna cum perturbatione immi-
eat discrimē suffocationis, quæ strā-
ulatio fit ob ingentem materiæ co-
am per elleborum ad superiores
rtes attractam, & ex Herodoto co-
noscutur, quod in principio purga-
onis modicum saluæ expuunt, &
um vehemens vomendi appetitus
citatur, nihil excernunt, facies in-
mescit, oculi exeruntur, colligan-
r, ac constipantur partes ad respi-
tionem attinētes cum spirandi dif-
cultate coniuncta: nonnulli vero
anguam exerunt, & copioso sudore
adescunt, alij dentes concutiunt,

*Suffocatio-
nis immi-
nentis si-
gna.*

*Curatio.**Si agri val-
de perturbur-
bentur.*

eisque mens tentatur. Cum igitur imminens periculum cognoscitur, vel strangulari videatur, & voce priuari, quam primum succurrendum est, continua mellicrati sorbitione, in quo ruta præcipue incocta sit, vel aliquid aliud eorum, quæ prædicta sunt, eaque paulatim, ac continenter propinentur, & stomachus proriteatur, pennam, seu pennas simplices, vel oleo imbutas immittendo, ut puita, quæ locis deglutionis infidet, atque inheret, euellatur. Si vero valde perturbentur ægrotantes infusionis seu diluti ellebori cyathi tres, vel quatuor, hoc est, vnciæ quatuor & semis, vel sex, aut paulo plus exhibeantur, sua enim qualitate purgationi opitulantur, & alia, quæ ad vomitum, prouocandum adhiberi solent, vitari debent, nam cum sint diuersæ qualitatis, solum ventericulum immutant, elleborum vero non commouent. Verum si neque ex his remediis periculum suffocationis suble-

ue-

tur, acerrimo clystere res transi-
 nda est, intermissionem enim pe-
 culi præbet, & tempus suppeditat,
 aliis remediis vti possimus, vt de-
 de exhiberi possint galbani obuli
 es, hoc est, scrupulus vnus cum di-
 idio ad deglutiendum, non, vt vo-
 itus concitetur, sed vt strangula-
 onis periculū vitetur, seu strangu-
 tio sedetur, sed si nec ita sequatur
 euatio, vt duos vetustissimæ urinæ
 yathos, hoc est, ℥. iij. boni ponde-
 s absorbeant, cogendi sunt, aut ster-
 utatorium forte adhibeatur assidue
 er lectum pensilem agitantes, & pē-
 arum immissione irritantes.

Si voce, ac sensu destituantur, cu- *Si voce &
 sensu desti-
 tuantur.*
 colis eorum dentes diducantur in
 tramque partem, & pennæ immit-
 antur, aut digitalia indantur, ac ster-
 utatoria adhibeantur cum ellebo-
 o ipso, aut euphorbio, alioue confi-
 nili, nonnunquam enim sternutan-
 es vorticem quendam, seu glome-
 rum pituitosum simul eiiciunt, quod
 cum

cum stomacho inesset, suffocationis, & amissæ vocis causam afferebat. Si vero sensus, ac vocis priuatio perseveret, stragulum aliquod admodum firmum, ac robustum extendatur, & ex duabus partibus teneant iuvenes robusti, ac alij, qui contra sese sint constituti, qui vestimentum sublime à terra extendant, & in eo reclinato homine, qui elleborum sumpsit, eum quandoq; in sublime attollant, quandoq; circumuertant, nonnunquam in latus vtrumque deuoluant, aliis id latus, quod prope eos sit, attollentibus, aliis vero deprimentib⁹: his enim quassationibus à sensus priuatione subleuari poterit.

*Curatio
immodera-
ti singultus.*

Plerique, ac fere omnes, qui elleborū accipiunt, singultu corripuntur, qui si leniter, ac maiore interposito spatio intercurrat, permittendus erit: nam cum stomachum proritet, & quasi recordationem excretionis eis suggerat, non est inutilis: si vero fuerit continuus, ac vehemens, & multis vibret, ac quatiat, & conuul-

sio.

iones inducat, imprimis mellicratū
 n singulis ictibus calidius exhibea-
 ur, parum rutæ incoquendo simul,
 ut per se succum exprimēdo, & sin-
 gulatim, aut ex mellicrato, aut calida
 qua sorbendum propinetur. Si non
 ubleuetur, sternutatorium adhi-
 ceatur. Et si ita molestia quoq; per-
 eueret, per totam spinæ longitudi-
 nem cucurbitulæ admoueantur, si
 utem admodum ossea spina fuerit,
 dorso prius peruncto vnam cucurbi-
 ulam sub magna colli vertebra affi-
 gere, eamq; deducere sensim, ac de-
 orsum in spinam trahere conandum
 rit, cumq; ad eum locum perducta
 rit, vbi ventriculus adiunctus est, a-
 a quoque admoueatur prope ver-
 ebram & ita etiam deducatur, atq;
 a prima ablata, iterum superius ap-
 onatur, nam sæpenumero cucur-
 itæ affixę ventriculū à singultu con-
 tractum, & veluti contortum diri-
 unt, & ad suum statū redigunt. Præ-
 erea extremæ partes vinculis exci-
 pian-

plantur, ac calefiant fomentis, ac in
aquam calidam immerfis. Ad hæc
non parum etiam iuuat, eos aliqua
arte deterrere, vel quosdam pauores
incutere, vel contumeliis eos lacerare,
& vt magnas inspirationes edam
imperare, atque etiam vt diu spiritum
contineant, & longo tractu re-
spirent.

*Ad conuulsiones, calorem ventriculi, na-
miam purgationem remedia, & quo-
modo timidi, ac insani decipiantur.*

CAP. XXV.

*Remedia
ad conuul-
sionem.*

EVENIRE etiam nonnunquam
potest, vt ex purgatione per elle-
borum contractiones, seu cōuulsio-
nes fiant præsertim in musculis, qui
in cruris sura sunt, ac in femoribus
ac brachiis, musculis masticatoriis
in extremis pedibus, & potius etiam
in manibus; quas sedare conabimur
artus hos vngendo illinitione facta
cum multa pinguedine, calefacien-
do, fricando, ac fouendo, quibus et
ian

am valde auxiliatur cōpressio mu-
 culorum manibus facta: nam qui in
 orum ventribus collectus est spiritus
 ontractionis auctor, manuum com-
 reffione eliditur. Præterea oleum
 ycionium, ac vetus, & aliqua ex me-
 icamentis, quæ lassitudines sedant,
 & acopa vocantur, quæ calefaciunt,
 & molliunt, ad illinitiones adhibe-
 ntur: addendo etiam castoreum, quod
 d deuorandum quoque porrigatur,
 el cum mellicrato potandum, & me-
 cratum copiosum cum ruta absor-
 eatur, hæc enim obtundere, ac le-
 are contractiones solent. Iuuat ve-
 o eos imprimis balneū, seu solium:
 leo totum corpus, & præsertim cō-
 actæ partes multo oleo dulci inun-
 antur, & in aqua bene temperata
 utius immorentur non semel tan-
 um, sed & bis, & ter si opus fuerit,
 el altero etiam die si conuulsione
 orripiantur. Vbi vero cessauit con-
 ulsio, & purgatio, statim nutrire o-
 rret, panem exhibendo vino dilu-
 to,

to, vel in omphaco mellite, hoc est
succo vuae albæ, ac melle, madefactū,
si vehementer sit purgatus.

*Remedia
ad calorem
ventriculi.*

Quod si à cibo calorem in ore vē-
tricoli persentiat ægrotans omphaa-
comelle calida aqua tēperatum por-
rigatur, aliquādo etiam cum frigida
mixtum secunda die exhibeatur, ex
inde vero alimēta sint boni succi, &
vina tenuia, ac vetera.

*Ad nimi-
am purga-
tionem.*

Cæterum si nimia contingat eua-
cuatio, ægrotantes nutriantur, quies-
cant, ac dormire permittantur iux-
ta illud Hippocratis, *elleborum ubi vo-
lueris magis ducere, corpus moueas: ubi ve-
ro sistere, somnum inducas, & non moueas.*
somm⁹ enim sistēdi excretiones vim
habet, quamuis sua spōte probe pur-
gatis per elleborum multus, ac pro-
fundus succedere soleat. Præterea
nimia purgatio sistenda erit cum a-
quæ calidæ potu ex Aetio, seu ex ca-
lidissimo potu teste Paulo, & Oriba-
sio: & si perseueret, artus deligandi e-
runt, ac vehementer fricandi, & cu-

cur-

arbitulæ ad hypochondria, ac dormi-
m, vel etiam ad stomachum affigē-
e, ac vi euellendæ. Absynthij quo-
ne potus egregie vomitum suppri-
it, sicut & cōprimere vim ellebori
amicis puluerem aceto subactum
osse Theophrastus *lib. 9. de hist. plant.*
9. 18. tradit. Si adhuc perseueraue-
t, veniant in vsum soporifera dolo-
m mitigantia: alia enim ratione re-
cationis, qua prædita sunt, & ra-
one inducti somni excretiones fi-
endi facultatem habent.

Solet sæpius accidere, vt quidam
animi tenuitate, vel ex delirio el-
borum, ac alia medicamenta re-
uant, quibus insidias struere oportet,
commiscendo elleborum cum a-
quo ferculo ipsis grato, ac consue-
: antiqui enim pulti triticeæ potif-
num alicæ lotæ, ptisanæ tenere, vel
ellitæ alicui placentæ, etsi vnica vi-
e conueniens quantitas dari nō po-
st, iusta mensura in plures, diuida-
r vices, vel res seu eiusdem rei par-

*Quomodo
timidi &
insani de-
cipiantur.*

ticulas, vel ellebori ellectuarium, aut decoctum aliqua arte mixtum propinetur.

De nigri ellebori effectibus, quibus morbus auxilietur, de modis exhibendi, ac corrigendi illud, ac de illius dosi.

CAP. XXVI.

CVM satis superque de ellebore albo verba fecerimus, de qua nostra intentio potissimum fuit agere, paucis verbis explicabim⁹ ea, quae pro usu ellebore nigri utilia esse censentur.

Effectus.

Nigrum igitur elleborum salubre albo ex communi omnium consensu temperamentum melius, & corpus incolome, & veluti iuuenile efficit corpus vniuersum corruptis excrementis refertum purgat, clementer ac citra molestiam vtramque bilem ac pituitam per inferiorem ventrem euacuat, sanguinemque puriorem reddit, excrementa sanguini permixta attrahendo non solum à cavitatibus

pa

tium, sed & à toto corpore, ac et-
 à remotis partibus, & cute ipsa,
 peculiariter vero caput, ac sensuum
 trumenta, nervos, viscera, ac vte-
 efficacissime euacuat, sicut Aetius
 er. 3. & Mesue testantur. Prodest *Quibus*
 morbis comitialibus, paralyfi, melā *morbis au-*
 olicis, insanientibus, hæmicraniis, *xiliatur.*
 antiquis capitis doloribus, aquarū
 oculos fluxioni, ac in diuturno
 rbo regio est vtile, articularibus
 oribus, tumoribus scirrhis, ac
 imis, splenis affectionibus, feбри-
 diuturnis, ac per circuitū redeū-
 us, quartanæ biliosæ potissimū, ac
 quis affectionibus melancholicis
 atu difficillimis auxiliatur, &, vt
 sue ait, est veluti theriaca, & per
 onomasiā medicina elephātæ,
 cri, herpetis, erysipelatis, exan-
 matū, phagedenarum, ac aliarū
 is asperitatum, menses inditū tra-
 , partus necat, purgat fistulas im-
 situm, & die tertio detractum, cō-
 grauitatem auditus in aures de-
 titur, ibique in alterum, aut ter-

tium diem inesse finitur; scabiem sanat illitum cum thure, aut cera, & pice, accidrinio oleo; vitiliginibus, lepris, impetiginibus ex aceto medetur, dentium dolorem cū aceto collutione mitigat; hydropicorum ventri vt hissime imponitur factū ex eo ac farina hordeacea, ac vino cataplasma, ex Gal. in fistulam callo induratum immissum, duobus, tribus diebus, callum extrahit.

Modi exhibendi.

Quibus liquoribus possit & debeat macerari.

Correctio.

Potest exhiberi in diluto, decocto, ac substantia; liquores, in quibus macerari, vel decoqui debet, sunt, aqua simplex, passum, acetū mulsum, ius carniū. gallinaceum præcipue ferum, vinum dulce, decoctum cordiale, ac similes.

Et quamuis vsus huius ellebori sit tutus, quoniam tamē aliquid officere potest, sicut & cetera purgantia non correctā ob sunt, ideo satius erit, etiam cū illo admiscere aliqua, quæ possint reddere illis operationem faciliorem ac magis tutam, vt sunt semina anisi, petroselini, citri, dauci, pulegiū, tymbr.

cinamomū, zinziber, passulæ, ac
huius generis. Fallopius ait, quo-
m elleborum nigrum officit ven-
culo, decoquendum esse in cito-
o pasta inuoluto, & sic coctum, ac
tractum seruandū esse, vel in vino
toniorum semel decoqui debere.
romani Medici in suo antidotario
bēt, radices macerari per biduum
calido succo citoniorū, & exicca-
s infigi in integrum pomum cydo-
um cruda frumētacea pasta obdu-
ū, ac in furno decoqui ad pastę co-
urā, & exemptas radices à refrige-
to pomo, ac exiccatas reponendas
se in loco sicco, quas biennio dura-
asserūt. Ego adolescētulo mania-
o bis exhibui illi⁹ decoctū paratum
ū semine citri, anisorū, & cinnamo-
o in vnciis octo decocti cordialis
rima vice ad ℥.iiij. secūda ad ℥.ij. ad
ōsumptionem quartę partis vna cū
j. electuarij de succo rosarū, & pri-
na cū ℥.iiij. Mannæ, & sine molestia
lla, ac virium imbecillitate multa e-
luxit crassa, ac nigra excremēta, bi-

liosque simul foelicissimo successu
 Mensura huius ellebori antiquioribus
 erat ex Oribasio binæ drachmæ vino
 dulci, ac oxymellite aspersæ, & in lē-
 tibus, vel ptissana, aut iure gallinaceo
 decoctæ, quas ad sorbendum exhibē-
 bebāt. Quod si efficaciorē alui deie-
 ctionē moliri erat in animo, pauxillū
 scāmonij admiscebant, vt vni drach-
 mæ ellebori tres scammonij obulos.
 Actius, & Actuarius scribunt, ꝑꝑinari
 ꝑōdere scrupulorū ternum, aut pau-
 lo plus. Manardus asserit, drachmā
 vnam potam parū profuisse. Mesue
 in hac parte nimis timidus nō aude-
 trāscendere drachmam vnam. Fallo-
 pius exhibet huius ellebori prepara-
 ti in substantia ℥. ij. in robustis vero
 maiorem mēsuram, in dilutis, ac de-
 coctis ab vna ad duas drachmas, ali-
 quando ad duas cum dimidia, sed ra-
 ro propinasse. Leonardinus lachin⁹
 peritissimus Medicus accipiebat elle-
 bor i 3. ij. aquæ ℥b. j. cinamomi, dauci, epi-
 thymi an 3. s. passularum, florum buglossi
 an m s. & facta per horas quinq; infusione,

decoctione ad medietatem cū modico sac-
 ri porrigebat. Matthiolus lib. 3. epist.
 de suo elleborismo in quarta
 offerendum. Massaria lib. 5. sua pra-
 pro curanda quartana recipit, *elle-*
i drachmas duas, sem. anisorum sem.
i an 3. j. spica gr. 5. facit infusionē,
 decoctionem ex aqua secundum
 em, & colo transfusa decoctione,
 us vncias quatuor exhibet vna cū
 ciis duabus, ac semis syr. de pomis
 positi. In substantia, *specierum hie-*
simpl. 3. ij. cort. rad. ellebori nigri pul-
izati 3. s. & cum syr. de fumo terra cō-
ito miscet, & in pilulas redigit. Ego an-
 1602. iuueni laboranti quartana
 ore exquisita, concoctis humori-
 s congruo tempore propinaui, el-
 pori 3. ij. in 3. viij. decocti coquan-
 t ad partis consumptionem cum *tertiæ*
 iiij. elect. lenitiui, & mediocriter
 uxit.

FINIS COMMENTARII
 de Elleboro.

Soli D E O honor, & gloria.

THE HISTORY OF THE

REIGN OF

CHARLES THE FIRST

BY

JOHN BURNET

OF

THE UNIVERSITY OF OXFORD

IN TWO VOLUMES

VOLUME THE FIRST

THE HISTORY OF THE

REIGN OF

CHARLES THE FIRST

BY

JOHN BURNET

OF

THE UNIVERSITY OF OXFORD

IN TWO VOLUMES

VOLUME THE FIRST

THE HISTORY OF THE

REIGN OF

CHARLES THE FIRST

BY

JOHN BURNET

OF

